M. Juniáni Justíni

HISTORIÁRUM

Ex

TROGO POMPÉIO,

Libri 44.

MS. Cod. Collatióne recógniti.

UNIVERSITY LIBRARY
D
OC 26
1911
CAMBRIDGE

E Theatro Sheldoniano.
M. DC. LXXIV.

Orwell School /

no. 142

1221:12

CÁNDIDO LECTÓRI

PRÆFÁTIO.

ILLA diu in sententia fui, scriptó-
res véteres, si quid à témporis ho-
minúmve injúria passi fuérint, non
pro re nata conjecturis, aut dictatória
licéntia, sed fori lege, & consignátis
tábulis in íntegrum restituendos; nec
áliter illórum jura, quam suis ipsórum
arbítriis honéste decídi posse. Cum íta-
que de iísdem ad MS. fidem exigéndis
consília inter amícos miscérem: & ex-
perimento áliquo opus esse animad vér-
terem, quo constáret óperam in exem-
plárium collatióne pósitam, in írritum
mínime ceßúram: státui Authórem áli-
quem delígere, qui in ómnium mánibus versarétur, idémque sæpíssime édi-
tus, & plurimórum curis recógnitus
fuißet. Quibus nomínibus, nemo Ju-
stíno

Orwell School.
no. 142

1221:12

Cándido Lectóri

PRÆFÁTIO.

ILLA diu in ſententia fui, ſcriptóres véteres, ſi quid à témporis hominúmve injúria paſſi fuerint, non pro re nata conjecturis, aut dictatória licéntia, ſed fori lege, & conſignátis tábulis in íntegrum reſtituendos; nec áliter illórum jura, quam ſuis ipſórum arbitriis honeſte decidi poſſe. Cum ítaque de iiſdem ad MS. *fidem exigéndis conſilia inter amícos miſcérem: & experiménto áliquo opus eſſe animad vérterem, quo conſtáret óperam in exemplárium collatióne póſitam, in írritum minime ceßúram: ſtátui Authórem áliquem deligere, qui in ómnium mánibus verſarétur, idémque ſæpiſſime éditus, & plurimórum curis recógnitus fuißet. Quibus nomínibus, nemo Juſtino*

ſtino magis opportunus mihi videbatur; in quo recenſendo, tota fere criticorum natio; quique unus plurimorum ad inſtar fuerit, Eruditiſſimus Voſſius, diligentiſſime ſe exercuére: id pro certo colligens, ſi poſt vindemiam adeo acriter habitam, racemationi etiamnum ſit locus; intactæ, leviterve delibatæ meſſis, lautiora multo fore præmia. Accincto igitur operi ex Bibliothecis Bodleiana, Weſtmonaſterienſi, Collegii Novi, & Corporis Chriſti, Codicum MS. *copia mihi facta eſt; quibus mantiſſæ loco acceſſerant variantes lectiones, ex Cantabrigienſi* MS. *ab Eruditiſſimo viro,* Dno Tho. Gale *humaniter communicatæ. Quis indaginis noſtræ ſucceſſus fuerit, penes lectorem judicium eſto. Certe Editorum qui præivere, conjecturas ſæpe exinde confirmatas, errores aliquando detectos, quin & Authoris ipſius ſalebras, & deplorata teſqua non raro expedita habere viſus ſum; quæ omnia legentium oculis candide ſub-*

ſubjicio. Si qua ratione id aſſecutus fuerim, ut caſtior prodeat author noſter, id mihi totum in lucro reponendum; quippe in ſcopum longe alium, & ad rem literariam, niſi me fallit conjectura, magis utilem collineaveram. Interim boni conſulant ſtudioſi lectores; nec vitio vertant, quod utramque paginæ faciem, commentariis onuſtam minime viderint: neque enim ingentia Grammaticorum adverſaria, ſed modicam Juſtini Epitomen typis demandare meditabar; id potiſſimum ſpectans, ut de genuinâ Authoris lectione verbis quam pauciſſimis conſtaret: dein ut pari brevitate res geſtas ſtrictim hic enarratas (citatis ubique ſcriptoribus, tam Græcis quam Latinis, qui illas fuſius pertractarunt) facili pariter & fideli commentario illuſtratas exhiberem. Porro id liceat ſubjicere, ſi modo conatus noſtros in hac arena Philologica ſupervacuos non fuiſſe conſtiterit; ad alia, quatenus per otium licet, exequenda

quænda addétur ánimus. Rectióra iſtis ſi quis ſúggerat; diligénter curábitur, ut monitóri nec prétium óperæ, nec indícii gratiæ periiſſe videántur.

PRÆFATIO JUSTINI.

QUum multi ex [1] *Románis, etiam Consuláris dignitátis viri, res Románas Græco peregrinóq; sermóne in históriam contulíssent: sive æmulatióne glóriæ, sive varietáte & novitáte óperis delectátus, vir priscæ eloquéntiæ,* [2] *Trogus Pompéius, Græcas, & totius orbis histórias Latíno sermóne compósuit: ut, cum nostra Græce, Græca quoque nostra lingua legi possent; prorsus* [3] *rem magni & ánimi, & óperis aggréssus. Nam cum plerísque auctóribus, singulórum regum vel populórum res gestas scribéntibus, opus suum árdui labóris videátur:* [4] *non minus nobis Pompéius, Hercúlea audácia orbem terrárum aggréssus* [5] *vidétur: cujus libris ómnium seculórum, regum, natiónum, populorúmque res gestæ continéntur. Et quæ histórici Græcórum, prout commodum cuique fuit, inter* [6] *se gregátim occupavérunt, omíssis quæ sine fructu erant, ea ómnia Pompéius divísa tempóribus, & série rerum digésta, compósuit. Horum ígitur quátuor & quadragínta volúminum (nam tótidem édidit)*

1. QUales A. Albinus, C. Julius Senator. Cn. Aufidius. L. Lucullus. M. Tul. Cicero. Pomp. Atticus.

2. Is sub Augusti seculo vixit, avus è Vocontiis, Galliæ Narbonensis populo, Sertoriano bello civitate à Cn. Pompeio donatus; à quo & nomen accepisse videtur: pater ejus sub Julio Cæsare militabat. De his vide inf. l. 43. c. 5. Scripsit etiam de animalibus; quo nomine sæpius à Plinio, & Charisio laudatur. Ejus etiam meminere Servius, D. Hieron. Augustinus, Orosius, Priscianus, aliique.

3. Nempe, res magni ingenii, & laboris. Ut in Cod. Vetust. N. Coll. legitur. Quod conjecturâ solâ fretus, reponendum duxit Gronovius. Alii legunt, ingenii & corporis.

4. Sic N. In aliis habetur, nonne nobis.

5. Sic N. Vulgata lectio erat, videri debet.

6. Sic N. quasi diceretur, sine ordine posuerunt. Vulgata lectio fuit, inter se segregati.

7. Sic

UNIVERSITY LIBRARY OCT 26 1911 CAMBRIDGE

didit) per otium, quo in urbe [7] *versabar, cognitione quæque dignissima excerpsi: & omissis his, quæ nec cognoscendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve véluti florum corpúsculum feci: ut habérent, & qui Græca* [8] *didicíssent, quo admonerentur; & qui non didicíssent, quo instruerentur. Quod ad te* [9], *non tam cognoscéndi, quam emendándi causa transmísi: simul ut & otii mei, cujus & Cato reddendam* [10] *rationem putat, apud te ratio constaret. Sufficit enim mihi in* [11] *hoc tempore judicium tuum, apud pósteros, cum obtrectationis invidia decesserit, industriæ testimónium habituro.*

7. Sic N. Alii passim legunt, versabamur.

8. Sic N. Alii MS. legunt, Græce.

9. Impressi non pauci legunt, Quod ad te, Imperator Antonine; unde plurimi Authorem nostrum, pro S. Patre Justino Martyre habuere: sed temere id quidem, cum is Ethnicus in hoc scripto ubique comparet. Interea tamen non minus temere agunt ii, qui lectionem illam eo nomine rejiciunt. Certe Justinus, qui in aliquibus exemplaribus Justinus Frontinus, in nonnullis M. Julianus Justinus dicitur, scriptor est satis antiquus; siquidem de eo D. Hieron. D. Augustinus, Orosius, aliique per ea tempora, meminerunt.

10. Ita veteres imp. Alii legunt, operam.

11. Sic N. In reliquis deest vox, hoc. Sensus hic esse videtur, præsente tempore patrocinio egeat autor; utrunque apud posteros, æquiores rerum æstimatores, cum invidia decesserit, industriæ testimonium certissimé sit habiturus.

JUSTINI

JUSTINI HISTORIARUM*, EX TROGO POMPEIO.

LIBER I.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Assyriórum prima Monárchia sub Nino.*
2. *Semirámidis à filio tandem interfectæ imperium.*
3. *Postrémus Assyriórum rex Sardanapálus.*
4. *Medórum Monárchia sub Astyage Cyri ævo.*
5. *Cyri pueritia, adolescéntia; & Harpagi ad Cyrum admonitio, &c.*
6. *Sybarem belli comitem Cyrus nóbili præmio donat, & Astyagem regno spóliat.*
7. *Crœsum vincit & Lydos debéllat, ac sub jugo astúte retinet. Candaulis tragœdia.*
8. *Bellum Scythicum, in quo initia Cyro felícia, finis autem luctuosíssimus.*
9. *Cambyses Cyro succédit, & súomet gládio confícitur. Legitimo hærede Mergide subláto, magi rerum*

* MS. C. Coll. & aliqui impressi legunt, Historiarum Philippicarum, & totius mundi originum, & terræ situs ex Trogo Pompeio, lib. &c. Quem Titulum ex imitatione Theopompi Chii posuisse videtur: hoc immerito, cum historia Macedonica sit primarium totius operis argumentum, & ex 44. libris, fere 38. exhauriat. Sex priores libri, ii videntur quos mundi Origines appellabat Autor: Quæ de Terræ situ, sive Geographica subinde habuit, Justinus omnino intacta reliquerat: rei hujus evanida quædam vestigia ex librorum Trogi prologis qui etiamnum supersunt comparent. Vetustiss. codex N. Coll. non Justinum, sed ipsum Trogum brevarii hujus autorem, gravi errore, perpetuo profitetur: quem etiam ut muniat sibi, quæcunque in Præfatione superius posita in tertiâ personâ efferuntur, ubique in primâ concipit. Ego Trogus Pompeius, &c.

rerum potiuntur. Oſtanes, aliorum principum opera adjutus, magos de medio tollit.

10. *Darius ex equi hinnitu ſervuli induſtria, fit tertius Perſarum Rex, &c.*

CAP. I.

PRINCIPIO rerum, gentium nationúmq; imperium penes reges erat: quos ad faſtígium [1] tantæ [2] majeſtátis non ambítio populáris, ſed ſpectáta inter bonos moderátio provehébat. Pópulus nullis légibus tenebátur: arbítria príncipum pro légibus erant. Fines impérii tuéri magis, quam proférre, mos erat: intra ſuam cuiq; pátriam regna finiebántur. Primus ómnium [3] Ninus, rex Aſſyriórum, véterem & quaſi avítum géntibus morem nova impérii cupiditáte murávit. Hic primus intulit bella finítimis, & rudes adhuc ad reſiſténdum pópulos, términos uſque Líbyæ perdómuit. Fuere quidem tempóribus [4] antíquis, [5] Vexoris Ægýpti, & Scýthiæ rex [6] Tánaus; quorum alter in Pontum, alter uſque Ægýptum exceſſit. Sed longínqua, non finítima bella gerébant: nec impérium ſibi, ſed pópulis ſuis glóriam quærébant; contentíq; victória, império abſtinébant: Ninus magnitúdinem quæſítæ dominatiónis contínua poſſeſſióne firmávit. Domitis igitur proximis, cum acceſſióne vírium fórtior ad álios tranſíret, & Próxima quæq; victoria inſtruméntum ſequéntis

1. Sic MS. N. Col. Alii legunt, tantæ.
2. W. legit, dignitatis.
3. Vid. Diod. Sic. l. 2.
4. Sic N. & W. Alii paſſim legunt, antiquiores.
5. Vexoſis dicitur in MS. B. Veſoſis in MS. N. Sed Turnebo Seſoſtris placet, quemadmodum ab Herodoto, & Val. Placco ſcribitur. Diod. Sicul. Seſoöſin appellat, quod vereor, ut Chron. leges admittant.
6. MS. Bod. Tanaim legit, nomine cum fluvio communicato, quod non raro factum: idem is videtur cum Targitao Herodoti.
7. Vid.

tis esset, totius Orientis populos subégit. Postrémum illi bellum cum [7] Zoroástre, rege Bactrianorum, fuit, qui primus dicitur artes magicas invenísse, & mundi princípia, siderumque motus diligentíssime spectásse. Hoc occíso, & ipse decessit, relícto impúbere adhuc filio [8] Nínya, & uxóre Semirámide.

CAP. II. Hæc nec immaturo [9] ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus [10] vix parentibus viro, nedum feminæ parituris, simulat se pro uxore Nini, filium; pro femina, puerum. Nam & statura utriq; mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri ac filio símilis. Igitur brachia ac crura velamentis, caput tiara tegit: & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum vestíri jubet: quem morem vestis, exinde gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer esse credita est. Magnas deinde res gessit: quarum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quemve simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit; quod mulier non feminas modo virtute, sed etiam viros anteiret. [11] Hæc Babyloniam condidit, murumque urbi cocto latere circumdedit, arenæ vice, bitumine interstrato: quæ materia in

7. Vid. Ælian. l. 7. c. 1. Plin. l. 30. Diod. l. 2. qui & Oxyartem appellat.

8. Ninum plerique MS. legunt. Conon. l. 9. apud Photium cod. 186. historiam hanc longe aliter narrat.

9. Addunt MS. plurimi, puero.

10. Ex MS. B. Reliqui, ut & impressi legunt, vix patienter uni viro.

11. Murum Babylonis instructum fuisse laterculo cocto bitumine interstrato, ut S. literas non citemus, testantur Q. Curtius l. 5. Josephus, Dio, Theocritus, aliique: male ergo legunt MS. C. Coll. & alii nonnulli, arena, pice, bitumine, interstratque materia. In illis locis passim erectæ structuræ. Vid. Diod. l. 2. Herodot. l. 1. Strabon. l. 2. & 16 Solin. c. 56. Porro notetur Abydenum, Dorotheum Sydonium, Curtium, cum quibusdam aliis Belum urbis conditorem statuere

in illis locis paſſim è terra exæſtuat. Multa & alia præclara hujus reginæ fuere. Siquidem non contenta acquiſitos viro regni terminos tueri, Æthiopiam quoque imperio adjecit. Sed & Indiæ bellum intulit; quo præter illam & Alexandrum Magnum * nemo intravit. Ad poſtremum, cum concubitum filii petiſſet, ab eodem interfecta eſt, duos & [12] quadraginta annos poſt Ninum regno potita. Filius ejus Ninya, contentus elaborato [13] à parentibus imperio, belli ſtudia depoſuit, & veluti ſexum cum matre mutaſſet, raro à viris viſus, in feminarum turba conſenuit. Poſteri quoque ejus, id exemplum ſequuti, reſponſa gentibus per internuntios dabant. Imperium Aſſyrii, qui poſtea Syri dicti ſunt, mille trecentis annis tenuere.

CAP. III. Poſtremus apud eos regnavit [14] Sardanapalus, vir muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permiſſum fuerat) præfectus ipſius, Medis præpoſitus, nomine [15] Arbactus, cum admitti magna ambitione ægre obtinuiſſet; invenit eum inter ſcortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu, cum mollitia corporis, & oculorum laſcivia, omnes feminas anteiret, penſa inter virgines partientem. Quibus viſis, indignatus tali feminæ tantum virorum ſubjectum, tractantiq; lanam, ferrum & arma [16] habentes parere; progreſſus ad ſocios, quid viderit refert: Negat ſe ei parere poſſe, qui ſe feminam malit eſſe, quam virum.

* Herculis & Bacchi victoriæ pro fabulis habendæ.

11. MS. C. C. Coll. & W. legunt triginta duo.

13. MS. W. omittit, à. Vid. Diod. Sic. l. 1. Athen. l. 12. Cteſiæ Perſi. apud Phot. l. 3. cap. 3. Herod. l. 1.

14. Vid. Herodot. l. 1. Cic. Tuſc. q. 5. Diodor. l. 2. Athen. l. 12.

15. Alii Arbacus, ſic Bod. Asbarus, Oroſius, ſed Diodorus, Athen. Agath. Arbaces, ut & Prolog. Trog.

16 Sic N. C. W. Impreſſi legunt, portantes.

17. Sic

virum. Fit igitur conjuratio, bellum Sardanapalo infertur: quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed ut metu mortis mulieres solent, primo latebras circumspicit: mox deinde cum paucis & incompositis, in bellum progreditur. Victus, in regiam se recipit; [17] ubi extructa incensaque pyra, & se & divitias suas in incendium mittit: hoc solo imitatus virum. Post hunc rex constituitur interfector ejus Arbactus, qui præfectus Medorum fuerat. Is imperium ab Assyriis ad Medos transfert.

CAP. IV. Post multos deinde reges, per ordinem successionis, regnum ad Astyagen descendit. Hic per somnum vidit ex [18] naturalibus [19] filiæ, quam unicam habebat, vitem enatam, cujus palmite omnis Asia obumbraretur. Consulti harioli, ex eadem filia nepotem ei futurum, cujus magnitudo prænuntietur, regniq; ei amissionem portendi, responderunt. Hoc responso exterritus, neq; claro viro, neque civi filiam, ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret; sed ex gente, obscura tunc temporis, Persarum, Cambysi, mediocri viro, in matrimonium [20] tradit. Ac ne sic quidem somni metu depositio, gravidam ad se filiam arcessit, ut sub avi potissimum [21] conspectu fœtus necaretur. Natus infans datur occidendus Harpago, regis arcanorum participi. Is veritus, si ad filiam mortuo rege veniisset imperium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam à patre non potuisset,

17. Sic N. W. & CC. Vulgati legunt, &c.

18. N. addit, pube.

19. Filia Astyagis apud Herodot. l. 1. & Val. Max. l. 1. c. 7. Mandane dicitur. Vid. & Ælian. var. hist. l. 12. c. 42.

20. Sic. N. Alii legunt, tradidit.

21. Oculis parens, alii legunt. Vid. Herodot. l. 1. c. 23.

iſſet, à miniſtro exigeret; paſtori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore & ipſi paſtori filius natus erat. Ejus igitur uxor, audita regii infantis expoſitione, ſummis precibus rogat, ſibi afferri oſtendique puerum: cujus precibus fatigatus paſtor, reverſus in ſilvam, invenit juxta infantem canem femínam, parvulo ubera præbentem, & à feris alitibuſque defendentem. Motus & ipſe miſericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad ſtabula, eadem cane anxie proſequente. Quem ubi in manus mulier accepit, veluti ad notam [22] alluſit: tantuſque in illo vigor, & dulcis quidam blandientis infantis riſus apparuit, ut paſtorem uxor [23] multum rogaret, [[24] quo ſuum partum pro illo exponeret] permitteret [que] ſibi, ſive fortunæ ipſius, ſive ſpei ſuæ puerum nutrire. Atque ita permutata ſorte parvulorum, hic pro filio paſtoris educatur; ille pro nepote regis exponitur. Nutrici [25] Spacos poſtea nomen fuit, quia canem Perſæ ſic vocant.

CAP. V. PUer deinde, cum inter paſtores [26] eſſet, Cyri nomen accepit. Mox rex inter ludentes ſorte delectus, cum per laſciviam contumaces flagellis cecidiſſet, à parentibus puerorum querela eſt regi delata, indignantibus à ſervo

22. Sic 4. MS. noſtri. Impreſſi interponunt, puer.

23. Sic W. Alii legunt, ultro.

24. Alii omittunt hæc verba, quo ſuum partum pro illo exponeret. Herodotus autor eſt infantem paſtoris mortuum fuiſſe natum; unde in orbitatis ſolatium permutatio iſta viri pueri loco defuncti non temere experebatur.

25. Spargos legunt 4. MS. Sed ab Herodoto vulgata lectio defenditur, qui etiam paſtoris nomen Mithridatem fuiſſe dicit.

26. Addit MS. Bod. imperio uſus, at C. imperioſus. Cyri nomen, ſolem apud Perſas ſignificare teſtantur Plutarch. in Artax. Plethon. in Expoſ. Zor. Creſias in Perſic. Hinc ergo, non vero à Græcis fontibus vocis Etymon peti debet; quod peperam Suidas fecit.

27. Vid.

à ſervo regio ingenuos homines ſervilibus verberibus affectos. Ille arceſſito puero & interrogato, cum, nihil mutato vultu, feciſſe ſe ut regem reſpondiſſet; admiratus conſtantiam, in memoriam ſomnii reſponſique revocatur. Atq; ita cum & vultus ſimilitudo, & expoſitionis tempora, & paſtoris confeſſio convenirent, nepotem agnovit. Et quoniam defunctus ſibi ſomnio videretur, agitato inter paſtores regno; animum minacem duntaxat in illo fregit. Cæterum [27] Harpago amico ſuo infeſtus, in ultionem ſervati nepotis, filium ejus interfecit, epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præſens tempus diſſimulato dolore, odium regis in vindictæ occaſionem diſtulit. Interjecto deinde tempore, cum adoleviſſet Cyrus, dolore orbitatis admonitus, ſcribit ei, ut ablegatus in Perſas ab avo fuerit: ut occidi enim parvulum avus juſſerit: ut beneficio ſuo ſervatus ſit: ut regem offenderit: ut filium amiſerit. Hortatur, exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum tranſitionem pollicitus. Epiſtola, quia palam ferri nequibat, regis cuſtodibus omnes aditus obſidentibus, exenterato lepori inſeritur, lepuſque in Perſas Cyro ferendus, fido ſervo traditur: addita retia, ut ſub ſpecie venatoris dolus lateret.

CAP. VI. Lectis ille epiſtolis, eadem ſomnio aggredi juſſus eſt: ſed prænonitus, ut quem primum poſtera die obvium habuiſſet, ſocium cœptis aſſumeret. Igitur antelucano tempore ruri iter ingreſſus, obvium habuit ſervum de ergaſtulo cujuſdam Medi, nomine Sy-

27. Vid. Herodot. l. 1, c. 23. Senec. de ira l. 3. c. 15.

28. Sic.

Sybarem. Hujus requisita origine, ut in Persis genitum audivit, demtis compedibus, assumtoque comite, Persepolim regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præsto cum securibus [28] esse, & silvam viæ circumdatam excidere. Quod cum strenue feciſſent, eosdem postera die apparatis epulis invitat: deinde cum alacriores ipso convivio factos videret, rogat, si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesterni laboris, an præsentium epularum: præsentium, ut acclamavere omnes; ait, Hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se secutos, hodiernis epulis. Lætis omnibus, Medis bellum infert. Astyages meriti sui in Harpago [29] oblitus, summam belli eidem committit: qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradidit, regisque crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur: & repetito alacrius certamine, pugnantibus suis, partem exercitus à tergo ponit, & tergiversantes ferro agi in hostes jubet: ac denuntiat suis, ni vincerent, non minus fortes etiam post terga inventuros, quam à frontibus, viros: proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens, post necessitatem pugnandi, animus exercitui ejus accessit. Pulsa itaque cum Persarum acies paulatim cederet; [30] matres & uxores eorum obviam occurrunt: orant in prælium revertantur: cunctantibus, sublata veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes

28. Sic MS. N. Coll. & C. Alii legunt adesse. Vid. Herod. l. 1. Polien. l. 7. Frontin. 1, 11, 19.

29. Sic 4 MS. Impressi Harpagum legunt. Sed altera locutio authori nostro usitatior.

30. Vid. Plut. de Virt. mulier.

31. Vid.

rogantes num in uteros matrum vel uxorum velint refugere. Hac repreſſi caſtigatione, in prælium redeunt: & facta impreſſione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio 31 Aſtyages capitur: cui Cyrus nihil aliud quam regnum abſtulit: nepotemque in illo magis, quam victorem egit: eumque maximæ genti Hyrcanorum præpoſuit. 32 Nam in Medos reverti ipſe noluit. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annos CCCL.

CAP. VII. Initio regni, Cyrus Sybarem cœptorum ſocium, quem juxta nocturnum viſum ergaſtulo liberaverat, comitemque in omnibus rebus habuerat, Perſis præpoſuit, ſororemq; ſuam ei in matrimonium dedit. Sed civitates, quæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem ſuam mutatam arbitrantes, à Cyro defecerunt: quæ res multorum bellorum Cyro cauſa & origo fuit. Domitis demum pleriſque, cum adverſus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœſus, cujus opes & divitiæ inſignes ea tempeſtate erant, in auxilium venit; victuſque 32 ac de ſe ſolicitus, in regnum refugit. 33 Cyrus quoq; poſt victoriam, compoſitis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii perculſum jam Crœſi exercitum, nullo negotio fundit: Crœſus ipſe capitur. Sed quanto bellum minoris periculi, tanto & mitior victoria fuit. Crœſo & vita, & patrimonii partes,

31. Vid. Herod. l. 1. Cteſiam apud Phot. cod. 72.
32. Sic C. Alii legunt, jam.
33. Vid. Xenoph. Cyro-ped. l. 7. Herodot. l. 1. Plut. in Solone, Polyæn. l. 7. Solin. l. 1. Diod. Sicul. in Excerpt. Valeſ. p. 241. Cteſiam apud Phot. cod. 72. & alios paſſim.
34. B.

partes, & urbs [34] Barce conceſſa ſunt: in qua etſi non regiam vitam, proximam tamen majeſtati regiæ degeret. Hæc clementia non minus victori quam victo utilis fuit. Quippe ex univerſa Græcia, cognito quod illatum Crœſo bellum eſſet, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tantus Crœſi amor apud omnes urbes erat: ut [35] paſſurus grave bellum ejus gratiâ fuerit, ſi quid in Crœſum crudelius conſuluiſſet. Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere: quibus iterum victis, arma & equi ademti, juſſique cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et ſic gens induſtria quondam potens, & manu ſtrenua, effeminata mollitie luxuriaque, virtutem priſtinam perdidit; & quos ante Cyrum invictos bella præſtiterant, in luxuriam lapſos otium ac deſidia ſuperavit. Fuere Lydis multi ante Crœſum reges, variis caſibus memorabiles, nullus tamen fortunâ [36] Candauli comparandus. Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus ſolebat, non contentus voluptatum ſuarum tacita conſcientia, niſi etiam matrimonii reticenda publicaret: prorſus quaſi ſilentium damnum pulchritudinis eſſet. Ad poſtremum ut affirmationi ✶ ſuæ fidem faceret, nudam ſodali ſuo Gygi oſtendit. Quo facto, & amicum in adulterium uxoris [37] ſolicitatum, hoſtem ſibi fecit: & uxorem, veluti tradito alii amore, à ſe alienavit. Namq;

34. B. Legit Barazon. Stephanus de Urbibus, urbis cujuſdam Barene dictæ meminit, in Mediâ ſitæ, certè Barce in regione Cyrenaicâ ponebatur.

35. Sic N. C. Alii legunt, paſſu ruſque grave bellum Græciæ fuit, ſi quid in Crœſum, &c.

36. Vid. Herodot. l. 1. Plutarch. quæſt. Græc. 45.

37. N. legit illectum.

38. Sic

Namque brevi poſt tempore cædes Candaulis, nuptiarum præmium fuit, & uxor mariti ſanguine dotata, regnum viri & ſe pariter adultero tradidit.

CAP. VIII. Cyrus, ſubacta Aſia, & univerſo Oriente in poteſtatem redacto, Scythis bellum infert. Erat eo tempore Scytharum regina Tomyris, quæ non muliebriter adventu hoſtium territa, cum prohibere eos tranſitu Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, & ſibi faciliorem pugnam intra regni ſui terminos rata, & hoſtibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus trajectis copiis, cum aliquanti ſper in Scythiam proceſſiſſet, caſtrametatus eſt. Dein poſtera die, ſimulato metu, quaſi refugiens caſtra deſeruiſſet, [38] vini affatim, & ea quæ epulis erant neceſſaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginæ eſſet, adoleſcentulum filium, ad inſequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum ventum ad Cyri caſtra eſſet, ignarus rei militaris adoleſcens, veluti ad epulas, non ad prælium veniſſet, omiſſis hoſtibus, inſuetos barbaros vino ſe onerare patitur: priuſq; Scythæ ebrietate, quam bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reverſus per noctem, ſaucios opprimit, omneſque Scythas cum reginæ filio interficit. Amiſſo tanto exercitu, & quod gravius [39] dolet, unico filio, Tomyris orbitatis dolorem non in lacrymas effudit, ſed in ultionis ſolatia intendit: hoſteſque recenti victoria exultantes, pari inſidiarum fraude circumvenit. Quippe ſimulata diffidentia propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum ad uſque angu-

38. Sic N. In aliis additur, ita.
39. Sic W. Alii legunt, dolendum. Vid. Herodot. l. 1. Valer. Max. l. 9. c. 10. Filii Thomyris nomen Sargapiſes fuiſſe dicitur.

ſtias [40] perduxit. Ibi compoſitis in montibus inſidiis, ducenta millia Perſarum cum ipſo rege trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis ſuperfuit. Caput [41] Cyri amputatum, in utrem humano ſanguine repletum conjici regina jubet, cum hac exprobratione crudelitatis, Satia te, inquit, ſanguine, quem ſitiſti, cujuſq; inſatiabilis ſemper fuiſti. Cyrus regnavit annos xxx. non in initio tantum regni, ſed continuo totius temporis ſucceſſu, admirabiliter inſignis.

CAP. IX. Huic ſucceſſit filius Cambyſes, qui imperio patris Ægyptum adjecit: ſed offenſus ſuperſtitionibus Ægyptiorum, Apis, cæterorumque deorum ædes dirui jubet. Ad Ammonis quoq; nobiliſſimum templum expugnandum, exercitum mittit: qui tempeſtatibus & arenarum molibus oppreſſus interiit. Poſt hæc per quietem vidit fratrem ſuum [42] Mergim regnaturum. Quo ſomnio exterritus, non dubitavit poſt ſacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile ut parceret ſuis, qui, cum contemtu religionis, graſſatus etiam adverſus deos fuerat. Ad hoc tam crudele miniſterium, Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen. Interim ipſe gladio ſua ſponte evaginato, in femore graviter vulneratus, occubuit; pœnaſque luit, ſeu imperati parricidii, ſeu ſacrilegii perpetrati. Quo nuntio accepto, Magus ante famam amiſſi regis occupat facinus; proſtratoque Mergide, cui regnum debebatur, fratrem

40. Sic N. Alii legunt, anguſtias uſq;
41. Vid. Cteſiam apud Phot. cod. 72. Herodot. l. 1. & 3. Diod. in Excerpt. Valeſii p. 249. Plut. in Alex.
42. Is Herodoto Smerdis Vid. Ammian. Marcell. l. 23. Val. Max. l. 9. c. 2. & l. 1. c. 8. Herodot. l. 3. Cteſiam l. 12. apud Phot. cod. 72.
43. Sic

trem ſuum ſubjecit Oropaſten. Erat enim & oris, & corporis lineamentis perſimilis; ac nemine ſubeſſe dolum arbitrante, pro Mergide rex Oropaſta conſtituitur. Quæ res eo occultior fuit, quod apud Perſas perſona regis ſub ſpecie majeſtatis occulitur. Igitur Magi, ad favorem populi conciliandum, tributi & militiæ vacationem in triennium 43 permittunt: ut regnum, quod fraude quæſierant, indulgentia & largitionibus confirmarent. Quæ res ſuſpecta primo Oſtani viro nobili, & in conjecturis ſagaciſſimo, fuit. Itaque per internuntios quærit de filia, quæ inter regias pellices erat, an Cyri regis filius rex eſſet. Illa nec ſe ipſam ſcire ait, nec ex alia poſſe cognoſcere: quia ſingulæ ſeparatim recludebantur. Tum pertrectare dormienti caput jubet: nam Mago Cambyſes aures utraſque præciderat. Factus deinde per filiam certior, ſine auribus eſſe regem, optimatibus Perſarum rem indicat; & in cædem falſi regis impulſos, ſacramenti religione obſtringit. Septem tantum conſcii fuere hujus conjurationis, qui ex continenti, ne dato in pœnitentiam ſpatio, res per quenquam narraretur, occultato ſub veſte ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, ad Magos perveniunt: quibus ne ipſis quidem animus in auxilium ſui defuit: ſiquidem ſtricto ferro duos de conjuratis interficiunt. Ipſi tamen corripiuntur à pluribus: quorum alterum 44 Gobryas medium amplexus, cunctantibus ſociis, ne ipſum pro Mago transfoderent, quia res obſcuro loco gerebatur, vel per ſuum corpus adigi Mago ferrum juſſit: fortuna tamen ita

43. MS. N. & W. legunt, remittunt.

44. Plutarch. in Apoth. Herod. l. 3.

ita regente, illo incolumi Magus interficitur.

CAP. X. Occisis Magis, magna quidem gloria recepti regni Principum fuit: sed multo major in eo, quod cum de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim virtute & nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur viam invenerunt, qua de se judicium religioni & fortunæ committerent. Pactique inter se sunt, ut die statuta omnes, equos ante regiam primo mane perducerent: & cujus equus inter Solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. Nam & Solem Persæ unum Deum esse credunt: & equos eidem Deo sacratos ferunt. Erat inter conjuratos Darius, Hystaspis filius, cui de regno solicito equi custos ait, si ea res victoriam moraretur, nihil negotii superesse. Per noctem deinde equum pridie constitutam diem ad eundem locum ducit, ibique equæ admittit, ratus ex voluptate veneris futurum quod evenit. Postera die itaque, cum ad statutam horam omnes convenissent, Darii equus, cognito loco, ex desiderio feminæ hinnitum statim edidit: &, signibus aliis, felix auspicium domino primus emisit. Tanta moderatio cæteris fuit, audito auspicio, ut confestim equis desilierint, & Darium regem salutaverint. Populus quoque universus, secutus judicium principum, eundem regem constituit. Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum virtute quæsitum, tam levi momento in unum collatum est. Incredibile prorsus tanta patientia cessisse [45] eo, quod ut eriperent magis, mori non recusaverint. Quanquam præter formam, virtutemque hoc imperio

45. N. C. W. Alii legunt, eos.

46 Sic

rio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum priſtinis regibus fuit. Principio igitur regni, Cyri regis filiam in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam in extraneum tranſlatum, quam in familiam Cyri reverſum videretur. Interjecto deinde tempore, cum Aſſyrii deſciviſſent, & Babyloniam occupaſſent, difficiliſque urbis expugnatio eſſet; æſtuante rege, unus de interfectoribus Magorum, Zopyrus domi ſe verberibus lacerari toto corpore jubet: naſum, aures, & labia ſibi præcidi: atque ita regi inopinanti ſe offert. Attonitum, & quærentem Darium cauſas, auctoremque tam fœdæ lacerationis, tacitus quo propoſito fecerit, edocet; formatoque in futura conſilio, transfugæ titulo Babyloniam proficiſcitur. Ibi oſtendit populo laniatum corpus: queritur crudelitatem regis, à quo in regni petitione, non virtute, ſed auſpicio; non judicio hominum, ſed hinnitu equi ſuperatus ſit. Jubet illos ex amicis exemplum capere, quid hoſtibus cavendum ſit: Hortatur, non mœnibus magis quam armis confidant, patianturque ſe commune bellum recentiore ira gerere. Nota nobilitas viri pariter & virtus omnibus erat: nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebant. Conſtituitur ergo dux omnium ſuffragio: & accepta parva manu, ſemel atque iterum cedentibus conſulto Perſis, ſecunda prælia facit: [46] Ad poſtremum univerſum ſibi creditum exercitum Dario prodit, urbemque ipſam in poteſtatem ejus redigit. Poſt hæc Darius bellum Scythis infert, quod ſequenti volumine referetur.

46. Sic N. Quod Faber ex conjectura placet. Alii, at poſtremo.

LIBER II.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Scytharum origo & antiquitas, de qua cum Ægyptiis contendunt.*
2. *Descriptio Scythiæ, & morum gentis, quæ in plaustris degens justitiam colit & continentiam.*
3. *Scytharum fortitudo bellica. Ægyptios fugant, Asiamque reddunt tributariam.*
4. *Amazonum à Scythis origo, reginæ res gestæ.*
5. *Bellum Scytharum adversus servos, quos lepido stratagemate reprimunt. Darius Scythis, deinde Ionibus & Athenienſibus arma infert.*
6. *Athenienſium origo, gloriatio, industria, artes, reges.*
7. *Respublica Athenienſis Solonis legibus & politico stratagemate firmata.*
8. *Pisistratus post fortiter gesta in Megarenſes tyrannidem per 33. annos occupat.*
9. *Ejusdem filius Hippias patria pulsus Persarum exercitum in Græciam adduxit. Inde nobilis illa Marathonia pugna, in qua victi Persæ. Athenienſes victores duce Miltiade.*
10. *Dissidium fraternum de regno inter Darii filios. Xerxes bellum adversus Græcos instaurat validissimo exercitu.*
11. *Fortitudine Spartanorum, quorum rex Leonidas, Persæ ad Thermopylas maxima clade afficiuntur.*
12. *Themistoclis industria Persarum classis ad Salaminium fretum navali prælio victa, post multam stragem fuga sibi consulit.*
13. *Mardonio terrestris exercitus commissus. Xerxes*

xes ægre evadit piſcatoria ſcapha, ejuſdem pedeſtris exercitus fame obruitur: unde nova clades.

14. *Mardonius in Bœotia ad Platæas, cum Perſis à Græcorum copiis victus, cum paucis profugit. Eodem fere momento adverſus Perſas in Aſia feliciter dimicatum eſt.*

15. *Athenienſes Spartanis deluſis, urbem ex integro reſtaurant. Spartani Perſarum fines depopulantur. Pauſanias defectionis reus damnatur. Ariſtides proditoris conſilia diſcutit. Xerxes iterum arma movet infeliciter, à Cimone navali terreſtrique prælio ſuperatus.*

CAP. I.

IN relatione rerum ab Scythis geſtarum, quæ ſatis amplæ magnificæque fuerunt, [1] principium ab origine repetendum eſt. Non enim minus illuſtria initia, quam imperium habuere: nec virorum imperio magis, quam feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipſi Parthos Bactrianoſque, feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint: prorſus ut res geſtas virorum mulierumque conſiderantibus incertum ſit, uter apud eos ſexus illuſtrior fuerit. Scytharum gens antiquiſſima ſemper habita: quanquam inter Scythas & Ægyptios diu contentio de generis vetuſtate [2] fuit: Ægyptiis prædicantibus, initio rerum, cum aliæ terræ nimio fervore ſolis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo primæ generare homines, ſed ne advenas quidem recipere aut tueri

1. Vid. Herodot. l. 4. Diod. l. 2. Arrian. 4. 2. Sic N. Alii, fuerit.

ri poſſent, priuſquam adverſus calorem vel fri-
gus velamenta corporis invenirentur, vel loco-
rum vitia quæſitis arte remediis mollirentur.
Ægyptum ita temperatam ſemper fuiſſe, ut neq;
hiberna frigora, nec æſtivi ſolis ardores incola
ejus premerent; ſolum ita fecundum, ut ali-
mentorum in uſum hominum nulla terra fera-
cior fuerit. Jure igitur ibi primum homines na-
tos videri debere, ubi educari [3] poſſent. Con-
tra, Scythæ cœli temperamentum, nullum eſſe
vetuſtatis argumentum putabat: quippe natu-
ram, cum primum incrementa caloris ac frigo-
ris, regionibus diſtinxit, ſtatim ad locorum pa-
tientiam, animalia [4] quæque generaſſe: ſed &
arborum atque frugum pro regionum conditio-
ne, apte genera variata. Et quanto Scythis ſit
cœlum aſperius quam Ægyptiis, tanto & cor-
pora & ingenia eſſe duriora. Cæterum ſi mun-
di, quæ nunc partes ſunt, aliquando unitas fuit;
ſive illuvies aquarum principio rerum terras ob-
rutas tenuit: ſive ignis, qui & mundum genuit,
cuncta poſſedit: utriuſque primordii Scythas
origine præſtare. Nam ſi ignis prima poſſeſſio
rerum fuit, qui paulatim exſtinctus, ſedem terris
dedit; nullam [5] prius quam Septentrionalem
partem, hyemis rigore ab igne ſecretam; adeo
ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus.
Ægyptum vero, & totum Orientem, tardiſſi-
me temperatum: quippe qui etiam nunc torren-
ti calore ſolis exæſtuet. Quod ſi omnes quondam
terræ ſubmerſæ profundo fuerunt; profecto
editiſſimam quamque partem decurrentibus
aquis

3. Sic N. Alii addunt, facillimè.
4. Sic N. Alii legunt, quoque.
5. N. nullam ſeptentrionali parte prius abigne cretam. W. legit, nullam priuſquam ſeptentrionalem plagam, &c.
6. Tra-

quis primum detectam; humillimo autem ſolo eandem aquam diutiſſime immoratam: & quanto prior quæque pars terrarum ſiccata ſit, tanto prius animalia generare cœpiſſe. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus terris eſſe, ut cuncta flumina ibi nata, in Mæotin, tum deinde in Ponticum & Ægyptium mare decurrant. Ægyptum autem, quæ tot regum, tot ſeculorum cura impenſaque munita ſit, & adverſum vim incurrentium aquarum tantis ſtructa molibus, tot foſſis conſciſſa, ut, cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, niſi excluſo Nilo, non potuerit, non poſſe videri hominum vetuſtate ultimam, quæ ſive ex aggerationibus regum, ſive Nili [6] trahentis limum, terrarum recentiſſima videatur. His igitur argumentis ſuperatis Ægyptiis, antiquiores ſemper Scythæ viſi.

CAP. II. Scythia [7] in Orientem porrecta, includitur ab uno latere Ponto, & ab altero montibus Riphæis: à tergo Aſia & Phaſi flumine. Multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter ſe nulli fines; neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut ſedes eſt, armenta & pecora ſemper paſcentibus, & per incultas ſolitudines errare ſolitis. Uxores liberoſque ſecum in plauſtris vehunt: quibus, coriis, imbrium hyemiſque cauſa tectis, pro domibus utuntur. Juſtitia gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum ſcelus apud eos furto gravius: quippe ſine [8] tecto munimentoq; pecora & armenta habentibus, quid ſal-

6. Trahens, C.

7. Sic N. & W. Alii addunt, autem. Vid. Diod. l. 2. Herodot. l. 4. Strabon. l. 11.

8. Sic N. W. & B. Alii legunt, tecti munimento.

9. Sic

salvum inter silvas [9] supereſſet, ſi furari liceret? Aurum & argentum perinde [10] aſpernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle veſcuntur. Lanæ iis uſus [11] ad veſtitum ignotus: & quanquam continuis frigoribus urantur, pellibus [12] tantum ferinis aut murinis utuntur. Hæc continentia illis morum quoque juſtitiam [13] addidit, nihil alienum concupiſcentibus. Quippe ibidem divitiarum cupido eſt, ubi & uſus. Atque utinam reliquis mortalibus ſimilis moderatio, [14] abſtinentiaq; alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia ſecula terris omnibus continuaretur; neque plus hominum ferrum & arma, quam naturalis fatorum conditio raperet. Prorſus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa ſapientium doctrina, præceptiſque philoſophorum conſequi nequeunt; cultoſque mores incultæ [15] barbariei collatione ſuperari. Tanto plus in illis [16] profecit vitiorum ignoratio, quam in his cognitio virtutis.

CAP. III. Imperium Aſiæ ter quæſivere; ipſi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut invicti manſere. Darium regem Perſarum, turpi ab Scythia ſummoverunt fuga: [17] Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt: Alexandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum copiis univerſis deleverunt: Romanorum audivere, non ſenſere arma. Parthicum & Bactrianum imperium

9. Sic MS. W. B. & C. Alii legunt, quid ſalvum eſſet.

10. Sic N. C. & W. Alii legunt, aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt.

11. Sic N. Alii legunt, ac veſtium.

12. Sic N. C. quod Bongarſio ex conjecturâ placuit. Alii legunt, tamen.

13. Sic N. & B. Alii legunt, edidit.

14. Sic N. & B. Alii legunt, & abſtinentia.

15. Sic N. Alii legunt, barbariæ.

16. Sic N. & B. Alii legunt, profecit.

17. Vid. Diodor. l. 2. Herodot. l. 1. & 4. Cteſiam l. 13. Quintum Curt. l. 10.

18. Sic

gium ipſi condiderunt. Gens laboribus & bellis aſpera: vires corporum immenſæ: Nihil [18] parare quod amittere timeant; nihil victores præter gloriam concupiſcunt. Primus Scythis bellum [19] intulit Vexoris, rex Ægyptius, miſſis primo [20] legatis, qui hoſtibus parendi legem dicerent. Sed Scythæ jam ante de adventu regis à finitimis certiores facti, legatis reſpondent: tam opulenti populi ducem ſtolide adverſus inopes occupaſſe bellum, quod magis domi fuerit illi timendum: quod belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damna manifeſta ſint. Igitur non expectaturos Scythas dum ad ſe veniatur, cum tanto ſibi plura in hoſte concupiſcenda ſint; ultroque prædæ ituros obviam. Nec dicta, res morata: quos cum tanta celeritate venire rex addidiciſſet, in fugam vertitur, exercituque cum omni apparatu belli relicto, in regnum [21] trepidus ſe recepit. Scythas ab Ægypto paludes prohibuere: inde reverſi, Aſiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo, magis in titulum imperii, quam in victoriæ præmium impoſito. Quindecim annis pacandæ Aſiæ immorati, uxorum flagitatione revocantur, per legatos denuntiantibus, ni redeant, ſubolem ſe ex finitimis quæſituras, nec paſſuras ut in poſteritatem, Scytharum genus per feminas intercidat. His igitur Aſia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus Rex Aſſyriorum impoſuit.

CAP. IV. Sed apud Scythas medio tempore duo

18. N. C. W. leguat, paravere.
19. Sic B. Alii indixit.
20. Sic N. B. W. Alii, legionibus; & cui ſem novum non eſt voces honeſtas, aliorſum trahi; ſed [tot exemplaſium autoritate freſi, lectionem magis obviam retinendam duximus; quæ ab auctore ſtatim agnoſcitur.
21. Sic N. W. B. Alii omittunt vocem, trepidus.

22. Sic

duo regii juvenes, Hylinos & Scolopitos, per factionem optimatum, domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere; & in Cappadociæ ora juxta amnem Thermodonta consederunt, subjectosque Themiscyreos campos occupavere. Ibi per multos annos spoliare finitimos assueti, conspiratione populorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cum viderent exsilio additam orbitatem, arma sumunt: finesque suos, summoventes primo, mox etiam inferentes bella, defendunt. Nubendi quoque finitimis animum omisere; servitutem, non matrimonium appellantes. Singulare omnium seculorum exemplum ausæ, auxere rempublicam sine viris: jam etiam cum contemtu virorum se tuentur. Et ne feliciores aliæ aliis viderentur; viros qui domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoque cæsorum conjugum, excidio finitimorum consequuntur. Tum pace armis quæsita, ne [22] gens interiret, [23] concubitus finitimorum ineunt. Si qui mares nascerentur, interficiebant. Virgines in eundem ipsis morem, non otio, neque lanificio; sed armis, equis, venationibus exercebant, inustis infantum dexterioribus mammis, ne sagittarum jactus impediretur: unde Amazones dictæ sunt. [24] Duces iis fuere, Marthesia & Lampeto, quæ in duas partes agmine diviso, inclytæ jam opibus, vicibus gerebant bella, [25] soli terminos alternis defendentes: & ne successibus deesset auctoritas, genitas se Marte prædicabant. Itaq; majore parte Europæ

22. Sic N. Alii legunt, genus. Vid. Herod. l. 4. Arrian. l. 7. Strab. l. 11. Diod. Sic. l. 2.

23. Sic N. & B. Alii legunt, concubitum.

24. Sic N. Alii legunt, duæ his reginæ.

25. Sic N. & W. Alii legunt, sola.

26. Re-

Europæ ſubacta, Aſiæ quoque nonnullas civitates occupavere. Ibi Epheſo, multiſque aliis urbibus conditis, partem exercitus cum ingenti præda domum dimittunt. Reliquæ, quæ ad tuendum Aſiæ imperium remanſerant, concurſu barbarorum cum Martheſia regina interficiuntur. In hujus locum filia ejus [26] Orithya regno ſuccedit: cui præter ſingularem belli ſcientiam, eximia ſervatæ in omne ævum virginitatis admiratio fuit. Hujus virtute tantum additum gloriæ & famæ Amazonum eſt, ut Herculi Rex, cui XII ſtipendia debebat, quaſi impoſſibile imperaverit, ut arma reginæ Amazonum ſibi afferret. Eo igitur profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes aggreditur. Duæ tum ſorores Amazonum regna tractabant, Antiope & Orithya: ſed Orithya foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad littus Amazonum applicuit; infrequens multitudo cum Antiopa regina, nihil hoſtile metuente, erat. Qua re effectum eſt, ut paucæ repentino tumultu excitæ, arma ſumerent, facilemque victoriam hoſtibus darent. Multæ itaque cæſæ, captæque. In his duæ Antiopæ ſorores captæ ſunt, Menalippe ab Hercule, Hippolyte à Theſeo. Sed Theſeus obtenta in præmium captiva, eandem in matrimonium aſſumſit, & ex ea genuit Hippolytum. Hercules poſt victoriam, Menalippen captivam ſorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atq; ita functus imperio, ad regem revertitur. Sed Orithya ubi comperit bellum ſororibus illatum, &

26. Retinemus vulgarem lectionem; quanquam laudatiſſimus codex N. Oretelam, ubi rectius Oretiani cum graecis poſuiſſet. Vid. Diod. Sic l. 2. Plut. in Theſeo. Pauſan. in Attic. Q. Cur. l. 6.

raptorem esse Athenienſium principem; hortatur comites [27] in ultionem: fruſtraque & Ponti ſinum, & Aſiam edomitam esse dicit, ſi Græcorum non tam bellis, quam rapinis pateant. Auxilium deinde à Sagillo, rege Scythiæ, petit: Genus ſe Scytharum esse: cladem virorum, neceſſitatem armorum, belli cauſas oſtendit; aſſecutaſque [28] per virtutem, ne ſegniores viris feminas habere Scythæ viderentur. Motus ille domeſtica gloria, mittit cum ingenti equitatu filium Panaſagorum in auxilium. Sed ante prælium diſſenſione orta, ab auxiliis deſertæ, bello ab Athenienſibus vincuntur: receptaculum tamen habuere caſtra ſociorum, quorum auxilio intactæ ab aliis gentibus, in regnum revertuntur. Poſt Orithyam, Penthesilea regno potita eſt, cujus Trojano bello inter fortiſſimos viros, cum auxilium adverſus Græcos ferret, magna virtutis documenta extitere. Interfecta [29] deinde Penthesilea, exercituque ejus abſumto; paucæ, quæ in regno remanſerant, ægre ſe adverſus finitimos defendentes, uſque [30] ad tempora Alexandri Magni duraverunt. Harum Minithya, ſive Thaleſtris regina, concubitu Alexandri per dies XIII. ad ſobolem ex eo generandam obtento, reverſa in regnum, brevi [31] tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

CAP. V. Scythæ autem tertia expeditione Aſiana, cum annis [32] octo à conjugibus & liberis abfuiſſent, ſervili bello domi excipiuntur. Quippe

27. Sic N. W. C. Alii voces illas omittunt.

28. Sic N. & magis accedit ad Salluſtianum loquendi modum, cujus ſe ſtudioſiſſimum ſemper exhibet Juſtinus; Alii legunt, virtute.

29. Sic N. W. C. B. Impreſſi, demum, habent.

30. Sic N. W. B. In impreſſis deeſt.

31. Sic N. In aliis omittitur, tempore.

32. Herodotus dicit per viginti & octo annos abfuiſſe. l. 4. Vid. Cteſ. Cnid. l. 12.

pe conjuges eorum longa exſpectatione virorum feſſæ, nec jam teneri bello, ſed deletos ratæ ſervis ad cuſtodiam pecorum relictis nubunt: qui reverſos cum victoria dominos, velut advenas, armati finibus prohibent. Quibus cum varia victoria fuiſſet, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cum hoſtibus, ſed cum ſervis præliandum; nec armorum, ſed dominorum jure vincendos: verbera in aciem, non arma, adferenda; omiſſoque ferro, virgas ac flagella, ceteraque ſervilis metus paranda inſtrumenta. Probato omnes conſilio, inſtructi ſicut præceptum erat, poſtquam ad hoſtem acceſſere, inopinantibus verbera intentant: adeoque illos perculerunt, ut quos ferro non poterant, metu verberum vincerent; fugamque non ut hoſtes victi, ſed ut fugitivi ſervi, capeſſerent. Quicunque capi potuerunt, ſupplicia crucibus luerunt. Mulieres quoque male ſibi conſciæ, partim ferro, partim ſuſpendio vitam finierunt. Poſt hæc pax apud Scythas fuit, uſque tempora 33 Janthyri regis. Huic Darius rex Perſarum, ſicut ſupra dictum eſt, cum filiæ ejus nuptias non obtinuiſſet, bellum intulit: & armatis ſeptingentis millibus hominum Scythiam ingreſſus, non facientibus hoſtibus pugnæ poteſtatem, metuens, ne interrupto ponte Iſtri, reditus ſibi intercluderetur, amiſſis octoginta millibus hominum trepidus refugit: quæ jactura, abundante multitudine, inter damna numerata non eſt. Inde Aſiam & Macedoniam domuit: Ionas quoque navali prælio ſuperat. Deinde cognito quod

33. Sic N. B. C. Alii Jancyri. Sed noſtra lectio propius Herodoto & Arriano accedit, qui Indathyrsum appellant, l. 4. Straboni etiam & Plut. qui Idanthyrſum, vocant.

quod Athenienſes Ioniis auxilium contra ſe tuliſſent, omnem impetum belli in eos convertit.

CAP. VI. Nunc, quoniam ad bella Athenienſium ventum eſt, quæ non modo ultra ſpem gerendi, verum etiam ultra geſti fidem patrata ſunt; operaque Athenienſium effectu majora quam voto fuere: paucis urbis origo repetenda eſt; quia non, ut ceteræ gentes, à ſordidis initiis ad ſumma crevere. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine gloriantur. Quippe non advenæ, neque paſſim collecta populi colluvies originem urbi dedit: ſed eodem innati ſolo, quod incolunt; & quæ illis ſedes, eadem origo eſt. Primi lanificii, & olei, & vini uſum docuere. Arare quoque, & ſerere frumenta, glandem [34] veſcentibus monſtrarunt. Literæ certe ac facundia, & hic civilis ordo diſciplinæ, veluti templum Athenas habent. Ante Deucalionis tempora regem habuere Cecropem: quem, ut omnis antiquitas fabuloſa eſt, biformem tradidere, quia primus marem feminæ matrimonio junxit. Huic ſucceſſit Cranaus, cujus filia Athis regioni nomen dedit. Poſt hunc Amphictyon regnavit, qui primus Minervæ urbem ſacravit, & nomen civitati Athenas dedit. Hujus temporibus, aquarum illuvies majorem partem populorum Græciæ abſumſit. Superfuerunt quos refugia montium receperunt, aut ad regem Theſſaliæ Deucalionem ratibus evecti ſunt; à quo propterea genus hominum condi-

34. Nihil mutò, cum eadem conſtructio apud Plinium habeatur: licet C. & B. legant glande. De Athenienſium primordiis, atque inventis. Vid. Ælian. var. hiſt. 3. Pauſan. in Att. Strab. 19. Cic. pro Flacco, Herodot. 12. Thucyd. l. 1. Velleï. Paterc. Diod. Sic. l. 1. Euſeb. in Chron. & alios paſſim.

35. Sic

conditum dicitur. Per ordinem deinde ſucceſſionis regnum ad Erechtheum deſcendit, ſub quo frumenti ſatio apud Eleuſin à Triptolemo reperta eſt, in cujus muneris honorem noctes initiorum ſacratæ. Tenuit & Ægeus, Theſei pater, Athenis regnum, à quo per divortium decedens Medea, propter adultam privigni ætatem, Colchos cum Medio filio ex Ægeo ſuſcepto, conceſſit. Poſt Ægeum Theſeus, ac deinceps Theſei filius Demophoon, qui auxilium Græcis adverſus Trojanos tulit, regnum poſſedit. Erant inter Athenienſes & Dorienſes ſimultatium veteres offenſæ, quas vindicaturi bello Dorienſes, de eventu prælii oracula conſuluerunt. Reſponſum, Superiores fore, ni regem Athenienſium occidiſſent. Cum ventum eſſet in bellum, militibus ante omnia, cuſtodia regis præcipitur. Athenienſibus eo tempore rex Codrus erat; qui & reſponſo Dei, & præceptis hoſtium cognitis, permutato regis habitu, pannoſus, ſarmenta collo gerens, caſtra hoſtium ingreditur; ibi in turba obſiſtentium, à milite, quem falce [35] convulneraverat, interficitur. Cognito regis corpore, Dorienſes ſine prælio diſcedunt. Atque ita Athenienſes virtute ducis, pro ſalute patriæ morti ſe offerentis, bello liberantur.

CAP. VII. [36] Poſt Codrum nemo Athenis regnavit; quod memoriæ nominis ejus tributum eſt. Adminiſtratio reipublicæ [37] annuis magi-

35. Sic N. In vulgatis additur, aſtu, Vid. Valer. Max. l. 5. c. 7. Pauſan. in Achai. Herod. l. 5. Paterc. l. 1. Cic. Tuſc. quæſt. 1. Polyæn. Strat. l. 1.

36. Imo vero ſi Pauſaniæ in Athaicis fides. Medon Codri filius patri in regno ſucceſſit.

37. Paterculus, & Euſeb. in Chron. dicunt Archontas perenni imperio, quod morte ſoli terminabatur, Codro ſucceſſiſſe.

magiſtratibus permiſſa. Sed civitati [38] nullæ tunc leges erant: quia libido regum pro legibus habebatur. Legitur itaque Solon, vir juſtitiæ inſignis, qui velut novam civitatem legibus conderet; qui tanto temperamento inter plebem ſenatumque egit (cum, ſi quid pro altero ordine tuliſſet, alteri diſpliciturum videretur) ut ab utriſque parem gratiam traheret. Hujus viri inter multa egregia, [39] illud memorabile fuit. Inter Athenienſes & Megarenſes de proprietate Salaminæ inſulæ, prope uſque interitum armis dimicatum fuerat. Poſt clades multas [40] capital eſſe apud Athenienſes cœpit, ſi quis legem de vindicanda inſula tuliſſet. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo, parum reipublicæ conſuleret; aut cenſendo, ſibi: ſubitam dementiam ſimulat, cujus venia non dicturus modo prohibita, ſed & facturus erat. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat; factoque concurſu hominum, quo magis conſilium diſſimularet, inſolitis ſibi verſibus ſuadere populo cœpit, quod vetabatur: omniumque animos ita cepit, ut extemplo bellum adverſus Megarenſes decerneretur, inſulaque, devictis hoſtibus, Athenienſium fieret.

CAP. VIII. Interea Megarenſes, memores illati Athenienſibus belli, & [41] veriti ne fruſtra arma moviſſe viderentur, matronas Athenienſium in Eleuſinis ſacris noctu oppreſſuri, naves conſcendunt. Qua re cognita, dux Athenienſium

38. Satis notum Draconis leges prius obtinuiſſe. Vid. Plut. in Solon. A. Gell. l. 11.

39. N. & B. Interponunt, &c.

40. Lectionem retinemus, quia ſatis conſtat vocem ita olim fuiſſe ſcriptam, interim monete par erit N. W. B. C. capitale, addito e, ſcripſiſſe. Vid. Cic. l. 1. Offic. Diog. Laert. in Solon. Plut. in Solon. Pauſan. in Attic. Ælian. l. 7. Frontin. l. 4. Strabo. l. 9.

41. Sic W. Alii legunt, deſerti minus appoſitè. Vid. Æneam in Polior. Frontin. l. 4.

42. Po-

sium [42] Pisistratus juventutem in insidiis locat, jussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare: egressosque navibus Megarenses inopinantes aggressus, delevit: ac protinus classe captiva intermixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum præberent, Megaram contendit. Illi cum & navium formam, & petitam prædam cognoscerent, obvii ad portum procedunt: quibus cæsis, Pisistratus paulum à capienda urbe abfuit. Ita Megarenses suis dolis hosti victoriam dedere. Sed [43] Pisistratus, quasi sibi, non patriæ vicisset, tyrannidem per dolum occupat: quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratoque corpore, in publicum progreditur: advocata concione, vulnera populo ostendit: de crudelitate principum, à quibus hæc se passum simulabat, queritur: adduntur vocibus lacrymæ, & invidiosa oratione multitudo credula accenditur: amore plebis invisum se senatui affirmat: obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium; per quos occupata tyrannide, per annos XXXIII. regnavit.

CAP. IX. Post ejus mortem [44] Diocles, alter ex filiis, per vim stuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis,

42. Polyænus, Soloni hoc stratagema tribuit. Plutarchus in Solone utrisque adscribit. Vid. Ælian. l. 7. Æne. in Poliorc. c. 4.

43. Herodot. l. 1. Diog. Laert. in Solon. Plut. in Solon. Ælian. l. 8. Diod. l. 13. Val. Max. l. 1. Pausan. in Lacon. Arist. Polit. l. 5.

44. Alii Hipparchum vocant. Vid. Thucyd. l. 6. Herodot. l. 5.

terfectis, quærenti tyranno, an adhuc aliqui conſcii eſſent; neminem ait ſupereſſe, quem amplius mori geſtiat, quam ipſum tyrannum: qua [45] voce ejuſdem ſe tyranni victorem, poſt vindictam pudicitiæ ſororis oſtendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis eſſet, tandem Hippias regno pulſus, in exilium agitur: qui profectus in Perſas, ducem ſe Dario, inferenti Athenienſibus bellum, ſicuti ſupra ſignificatum eſt, adverſus patriam ſuam offert. Igitur [46] Athenienſes, audito Darii adventu, auxilium à Lacedæmoniis, ſocia tum civitate, petiverunt. Quos ubi viderunt quatridui teneri religione, non exſpectato auxilio, inſtructis decem millibus civium, & Platæenſibus auxiliaribus mille, adverſus ſexcenta millia hoſtium, in campos Marathonios in prælium egrediuntur. Miltiades & dux belli erat, & auctor non exſpectandi auxilii: quem tanta fiducia ceperat, ut plus præſidii in celeritate, quam in ſociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit, adeo ut cum mille paſſus inter duas acies eſſent, citato curſu ante jactum ſagittarum ad hoſtem venerint: nec audaciæ [47] eventus defuit. Pugnatum eſt enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares. Victi Perſæ in naves confugerunt; ex quibus multæ [48] ſubmerſæ, multæ captæ ſunt. In eo prælio tanta virtus ſingulorum fuit, ut cujus laus prima eſſet, difficile judicium videretur. Inter cæteros tamen [49] Themiſtoclis adoleſcentis gloria emicuit,

45. Vindictam judicium. N.
46. Plut. in Ariſtid. Corn. Nep. in Miltiad. Herodot. l. 6. Cteſias l. 22. Plat. de leg. l. 3. Strab. l. 9.
47. Sic N. omiſſa voculâ, ejus, quam alii apponunt.
48. Sic B. C. W. Alii legunt, ſuppreſſæ.
49. Vid. Plut. Corn. Nepot. & alios paſſim.

50. Vi-

quit, in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ dignitatis apparuit. [50] Cynægiri quoque militis Athenienſis gloria, magnis ſcriptorum laudibus celebrata eſt; qui poſt prælii innumeras cædes, cum fugientes hoſtes ad naves egiſſet, onuſtam navem dextra manu tenuit, nec prius dimiſit, quam manum amitteret: tum quoque amputata dextra, navem ſiniſtra comprehendit; quam & ipſam cum amiſiſſet, ad poſtremum morſu navem detinuit; Tantam in eo virtutem fuiſſe, ut non tot cædibus fatigatus; non duabus manibus amiſſis victus; truncus ad poſtremum, & veluti rabida fera, dentibus dimicaverit. Ducenta millia Perſæ eo prælio, ſive naufragio, amiſere. Cecidit & Hippias, tyrannus Athenienſis, auctor & concitor ejus belli, diis patriæ ultoribus pœnas repetentibus.

CAP. X. Interea & Darius, cum bellum [51] inſtauraret, in ipſo apparatu decedit, relictis multis filiis, & in regno & ante regnum ſuſceptis. Ex his [52] Artemenes maximus natu, ætatis privilegio, regnum ſibi vindicabat; quod jus, & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit. Porro Xerxes controverſiam non de ordine, ſed de naſcendi feliçitate referebat. Namque Artemenem primum quidem Dario, ſed privato proveniſſe: ſe regi primum natum. Fratres itaque ſuos, qui ante geniti eſſent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuiſſet, non regnum ſibi vindicare poſſe: ſe eſſe quem primum in regno jam rex pater ſuſtulerit. Huc accedere, quod Artemenes non patre

50. Vid. Herodot. l. 6. Val. Max. l. 3. l. 2. Ammian. 24. Callimach.

51. Sic N. Alii legunt, reſtauraret.

52. Herodot. l. 7. Plut. in Apophtheg. & lib. de frat. amore.

53. Sic

tre tantum, ſed & matre privatæ adhuc fortunæ avo quoque materno privato, procreatus ſit: ſe vero & matre regina natum; & patrem non niſi regem vidiſſe; avum quoque maternum Cyrum ſe regem habuiſſe, non heredem, ſed conditorem tanti regni: [53] itaque ſi in æquo jure utrumque fratrem pater reliquiſſet, materno tamen ſe jure & avito vincere. Hoc certamen concordi animo ad patruum ſuum Artaphernen, veluti ad domeſticum judicem, deferunt; qui domi cognita cauſa, Xerxem præpoſuit: adeoque fraterna contentio fuit, ut nec victor inſultaverit, nec victus doluerit; ipſoque litis tempore invicem munera miſerint; jucunda quoque inter ſe non ſolum, ſed [54] crebra convivia habuerint; judicium quoque ipſum ſine arbitris, ſine convitio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter ſe regna maxima dividebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum à patre cœptum adverſus Græciam, [55] per quinquennium inſtruxit. Quod ubi primum didicit Demaratus, rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ poſt fugam, quam regi poſt beneficia; ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis [56] magiſtratibus [57] ſcribit, eaſdemque cera ſuperinducta delet: ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet: fido deinde ſervo perferendas tradit, juſſo, magiſtratui Spartanorum tradere. Quibus

53. Sic N. Alii legunt, &c.

54. Sic B. Quod Freins. ex conjecturâ videbatur; Alii legunt, credula.

55. Sic N. W. B. Vulgati omittunt, per. Vid. Cteſ. apud Phot. cod. 72. Plut. in Themiſt. & Ariſtid. Herodot. l. 7.

56. Sic N. B. W Alii legunt, magiſtratui. Vid Herodot. l. 7. Senec. de Benef. 6. Jul. African. c. 52.

57. Sic N. Alii, perſcribit.

58. Vid.

Quibus perlatis, Lacedæmone quæſtioni res diu fuit, quod neque ſcriptum aliquid viderent, nec fruſtra miſſos ſuſpicarentur, tantoque rem maiorem, quanto ſit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris, ſoror regis Leonidæ conſilium ſcribentis invenit. Eraſa igitur cera, belli conſilia deteguntur. Jam [58] Xerxes ſeptingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis: ut non immerito proditum ſit, flumina ab exercitu ejus ſiccata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuiſſe. Naves quoque mille ducentas numero habuiſſe dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Ceterum ſi regem ſpectes; divitias, non ducem laudes: quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut cum flumina multitudine conſumerentur, opes tamen regiæ ſupereſſent. Ipſe autem primus in fuga, poſtremus in prælio ſemper viſus eſt; in periculis timidus; ſicubi metus abeſſet, inflatus; denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipſius dominus, & montes in planum [59] deducebat, & convexa vallium æquabat; [60] quædam maria pontibus ſternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat.

CAP. XI. Cujus introitus in Græciam quam terribilis, tam turpis ac fœdus diſceſſus fuit. Nam, cum Leonida rex Spartanorum cum quatuor millibus militum anguſtias Thermopylarum occupaſſet, Xerxes, contemtu paucitatis, eos pugnam capeſſere jubet, quorum cognati Mara-

58. Vid. Herodot. l. 7. Diod. Sic. l. 11. Ælian. vari. Hiſt. l. 1. Plut. Corn. Nepos in Them. Val. Max. l. 1. Cteſiam l. 12. apud Phot. Plin. l. 33. Iſocrat. in Panath.

59. Sic N. B. W. C. Alii legunt, ducebat.

60. Sic N. Alii interponunt, &c.

61. Sic

Marathonia pugna interfecti fuerant; qui, dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere succedente deinde inutili turba, major cædes editur. Triduo ibi cum dolore & indignatione Persarum dimicatum: quarta die, quum nuntiatum esse Leonidæ, à xx. millibus hostium summum cacumen teneri, tunc hortatur socios recedant, & se ad meliora patriæ tempora reservent: sibi cum Spartanis fortunam experiendam; plura se patriæ quam vitæ debere: ceteros ad præsidia Græciæ servandos. Audito regis imperio discessere ceteri, soli Lacedæmonii remanserunt. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis oracula, [61] responsum regi Spartanorum fuerat; aut urbi, aut regi cladem imminere. Et idcirco rex Leonida, cum in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. Angustias propterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloria vinceret, aut minore damno reipublicæ caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos, Meminerint, qualitercunq; præliantibus, cadendum esse: caverent, ne fortius mansisse, quam dimicasse videantur; nec exspectandum ut ab hoste circumvenirentur, sed dum nox occasionem daret, securis & lætis superveniendum: nusquam victores honestius, quam in castris hostium perituros. Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: [62] raptim arma capiunt; & sexcenti viri, castra quingentorum millium irrumpunt; statimque regis prætorium petunt, aut cum illo, aut si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede morituri. Tumultus

61. Sic N. Alii legunt, responsum urbi cadendum.

multus totis castris oritur. Spartani, posteaquam regem non inveniunt, per omnia castra victores vagantur; cædunt, sternuntque omnia: ut qui sciant se pugnare non spe victoriæ, sed in mortis ultionem. Prælium à principio noctis in majorem partem diei tractum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium acervos occiderunt. Xerxes duobus vulneribus terrestri prælio acceptis, experiri maris fortunam statuit.

CAP. XII. Sed Athenienſium dux [63] Themistocles, cum animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum susceperant, in auxilium regis classe venisse; solicitare eos in partes suas statuit. Et, cum colloquendi copiam non haberet, quo applicituri erant, symbolos proponi, & [64] in saxis perscribi curat: Quæ vos, Iones, dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus, cogitatis? An ideo mœnia vestra condidimus, ut essent qui nostra delerent? quid si non hæc & Dario prius, & nunc Xerxi, belli causa nobiscum foret, quod vos rebellantes non destituimus? Quin vos in hæc nostra castra ex ista obsidione transitis? Aut si hoc parum tutum [65] est, vos commisso prælio ite cessim, inhibete remis, & à bello discedite. Ante navalis prælii congressionem miserat Xerxes quatuor millia armatorum [66] Delphos, ad templum Apollinis diripiendum: prorsus, quasi non cum Græcis tantum, sed & cum

63. Plut. in Themist. Herodor. l. 8.
64. Sic N. Alii legunt, saxis proscribi.
65. Sic N. & B. Quod Gronovio & Fabro ex conjectura placuit. Alii, exstr.
66. Diod. Sic. l. 11. Herodor. l. 8. Ctes. l. 32. Plut. in Themist. & Aristide. Corn. Nep. Orat. l. 2.

cum diis immortalibus bellum gereret: quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est, ut intelligeret, quam nullæ essent hominum adversus deos vires. Post hæc Thespias, & Platæas, & Athenas vacuas hominibus incendit: & quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia igne grassatur. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam, prænonente Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem, sed causam majoris belli fore, cc. naves fabricaverant. Adventante igitur Xerxe, consulentibus [67] Delphis oraculum, responsum fuerat, Salutem muris ligneis tuerentur. [68] Themistocles navium præsidium demonstratum ratus, persuadet omnibus, Patriam municipes esse, non mœnia; civitatemque non in ædificiis, sed in civibus positam. Melius itaque salutem navibus, quam urbi commissuros. Hujus sententiæ etiam Deum auctorem esse. Probato consilio, conjuges liberosque, cum pretiosissimis rebus, abditis insulis, relicta urbe, demandant: ipsi naves armati conscendunt. Exemplum Athenienſium & aliæ urbes imitatæ. Itaque cum adunata omnis sociorum classis, & intenta in bellum navale esset; anguſtiasque Salaminii fæti, ne circumveniri à multitudine posset, occupassent; dissensio inter civitatum principes oritur: qui cum deserto bello ad sua tuenda delabi vellent, [69] timens Themistocles, ne discessu

67. Corn. Nep. in Them. Herod. l. 7. Plut. in Them. Polyæn. 1. Strateg. Arist. 1. Rhetor. Tullius l. 10. 6. Attic. & 3. Offic. Valer. l. 6. Frontin l. 1.

68. N. Periodum hanc aliter legit. cum Themistocles interpretatus esset, leum muros ligneos dixisse naves; ejus probato consilio, conjuges liberosq; Salaminis demandant: ipsi naves armati conscendunt: idem & aliæ civitates Græciæ faciunt.

69. N. Verius. Vid. Plutarch. in Them. & Aristid. Herod. l. 8. Corn. Nep. in Them.

70. Vid.

ſu ſociorum vires minuerentur, per ſervum fidum Xerxi nuntiat, uno in loco eum contractam Græciam capere facillime poſſe. Quod ſi civitates, quæ jam abire vellent, diſſipentur; majore labore ei ſingulas conſectandas. Hoc dolo impellit regem ſignum pugnæ dare. Græci quoque adventu hoſtium occupati, prælium collatis viribus capeſſunt. Interea rex, velut ſpectator pugnæ, cum parte navium in littore remanet. [70] Artemiſia autem regina Halicarnaſſi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum acerrime ciebat: Quippe ut in viro muliebrem timorem, ita in muliere virilem audaciam cerneres. Cum anceps prælium eſſet, Iones juxta præceptum Themiſtoclis, pugnæ ſe paulatim ſubtrahere cœperunt, quorum defectio animos ceterorum fregit. Itaque circumſpicientes fugam pelluntur Perſæ, & mox prælio victi, in fugam vertuntur. In qua trepidatione multæ captæ naves, multæ [71] ſubmerſæ; plures tamen non minus ſævitiam regis, quam hoſtem timentes, domum dilabuntur.

CAP. XIII. Hac clade perculſum, & dubium conſilii Xerxem Mardonius aggreditur. Hortatur in regnum abeat, ne quid ſeditionis moveat fama adverſi belli, in majus, ſicuti mos eſt, omnia extollens: ſibi ccc. millia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat, qua manu aut cum gloria ejus perdomiturum ſe Græciam: aut, ſi aliter eventus ferat, ſine ejuſdem infamia hoſtibus ceſſurum. Probato conſilio, Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipſe reducere in regnum parat. Sed Græci audita

70. Vid. Herod l. 7. Pauſ. in Lacon. Oroſius Artemidoram vocat, quemadmodum N.

71. Sic N. Alii, merſæ.

72. Sic

audita regis fuga, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo veluti victor maris fecerat; ut intercluso reditu, aut cum exercitu deleretur; aut, desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles, timens, ne intercluſi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter quod aliter non pateret, ferro patefacerent; satis multos hostes in Græcia remanere dictitans, nec augeri numerum retinendo oportere; cum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit, certioremque consilii facit; & occupare transitum maturata fuga jubet. Ille perculsus nuntio, tradit ducibus milites perducendos; ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit. Erat res spectaculo digna, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paulo ante vix æquor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem: tantaque fœditas morientium fuit, ut viæ cadaveribus implerentur, aliteſque & bestiæ, escæ [72] illecebris solicitatæ, exercitum sequerentur.

CAP. XIV. Interim [73] Mardonius in Græcia Olynthum expugnat. Athenienses quoque in

72. Sic N. W. B. Alii omittunt, escæ. I. 11. Herodot. I. 8. Corn. Nep. I. 73. Vid. Plut. in Arist. Diod. Sic. in Paus.

74. Vid.

in ſpem pacis, amicitiamque regis ſolicitat, ſpondens incenſæ eorum urbis etiam in majus reſtitutionem. Poſteaquam nullo pretio libertatem videt his venalem, incenſis quæ ædificare cœperant, copias in Bœotiam transfert. Eo & Græcorum exercitus, qui centum millium fuit, ſequutus eſt: ibique prælium commiſſum. Sed Fortuna regis cum duce mutata non eſt. Nam victus [74] Mardonius, veluti ex naufragio cum paucis profugit. Caſtra referta regalis opulentiæ capta. Unde primum Græcos, diviſo inter ſe auro Perſico, divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ ſunt, etiam navali prælio in Aſia ſub monte Mycale, adverſus Perſas dimicatum eſt. Ibi ante congreſſionem, cum claſſes ex adverſo ſtarent, fama ad utrumque exercitum venit, viciſſe Græcos, & Mardonii copias occidione occidiſſe. Tantam famæ velocitatem fuiſſe, ut cum matutino tempore prælium in Bœotia commiſſum ſit, meridianis horis in Aſiam, per tot maria, & tantum ſpatii, tam brevi horarum momento, de victoria nuntiatum ſit. Confecto bello, cum de præmiis civitatum ageretur, omnium judicio, Athenienſium virtus ceteris prælata. Inter duces quoque Themiſtocles princeps, civitatem teſtimonio judicatus, gloriam patriæ ſuæ auxit.

CAP. XV. Igitur [75] Athenienſes aucti, & præmiis belli, & gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cum mœnia majora complexi fuiſſent, ſuſpecti eſſe Lacedæmoniis cœpere, recte re-

74. Vid. Herod. l. 9. Corn. Nep. in Ariſt. in Pauſ. Ctef. l. 11. Diod. l. 11.

75. Vid. Diod. l. 11. Thucyd. l. 1. Frontin. l. 1. Pauſan. l. 1. Plut. & Corn. Nep. in Themiſt.

reputantibus, quibus ruina urbis tantum incrementi dediſſet, quantum ſit datura munita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, ne munimenta hoſtibus & receptacula futuri belli exſtruant. Themiſtocles, ut vidit ſpei urbis invideri, non exiſtimans abrupte agendum, reſpondit legatis; ituros Lacedæmonem, qui de ea re pariter cum illis conſulant. Sic dimiſſis Spartanis, hortatur ſuos, opus maturent. Dein ipſe interjecto tempore in legationem proficiſcitur; & nunc in itinere infirmitate ſimulata, nunc tarditatem collegarum accuſans, ſine quibus agi jure nihil poſſit, diem de die proferendo, ſpatium conſummando operi quærebat; cum interim nuntiatur Spartanis, opus Athenis maturari; propter quod denuo legatos mittunt ad [76] rem inſpiciendam. Tum Themiſtocles per ſervum magiſtratibus Athenienſium ſcribit, legatos vinciant, pignuſque teneant, ne in ſe gravius conſulatur. Adit deinde concionem Lacedæmoniorum: indicat permunitas Athenas eſſe, & poſſe jam illatum bellum non armis tantum, ſed etiam muris ſuſtinere: Si quid ob eam rem de ſe crudelius ſtatuerent, legatos eorum in hoc pignus Athenis retentos. Graviter deinde caſtigat eos, quod non virtute, ſed imbecillitate ſociorum, potentiam quærerent. Sic dimiſſus, veluti triumphatis Spartanis, à civibus excipitur. Poſt hæc Spartani, ne vires otio corrumperent, & ut bis illatum à Perſis Græciæ bellum ulciſcerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducem ſuo, ſociorumque exercitui deligunt [77] Pauſaniam, qui pro ducatu, regnum Græciæ

76. Sic N. Alii voces tranſponunt. Thucyd. l. 1. Corn. Nep. in Ariſtide, 77. Vid. Plut. in Themiſt. & Cimone. & Pauſ. Diod. Sic. l. 11.

78. Sic

Græciæ affectans, proditionis præmium cum Xerxe, nuptias filiæ ejus paciſcitur, redditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obſtringeretur. Scribit præterea Xerxi, quoſcunque ad ſe nuntios miſiſſet, interficeret: ne res loquacitate hominum proderetur. Sed dux Athenienſium Ariſtides, belli ſocius [78] electus, collegæ conatibus obviam eundo, ſimul & in rem ſapienter conſulendo, proditionis conſilia diſcuſſit. Nec multo poſt accuſatus Pauſanias, damnatur. Igitur Xerxes, cum proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum inſtituit. Græci quoque ducem conſtituunt Cimonem Athenienſem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum eſt, juvenem, cujus magnitudinem futuram pietatis documenta prodiderunt. Quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, tranſlatis in ſe vinculis, ad ſepulturam redemit. Nec in bello judicium deligentium fefellit: ſiquidem non inferior virtutibus patris, Xerxem terreſtri navalique bello ſuperatum, trepidum recipere ſe in regnum coëgit.

78. Sic N. & W. Ab aliis omittitur, electus.

LIBER III.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Xerxis & Artabani præfecti perfidi tragicus interitus.*
2. *Bellorum inter Lacedæmonios & Athenienſes origo. Spartæ Reſpublica, & Legiſlator.*
3. *Leges à Lycurgo Spartanis latæ, quomodo ratæ fiant & habeantur.*

4. *Bellum Meſſeniis illatum ob ſtupratas virgines: & ſpuriorum Spartanorum in Italiam migratio.*
5. *Meſſenii ſcelerum ſuorum luunt pœnas; & bellum inſtaurant, ac tandem ſuperantur.*
6. *Tertium bellum Meſſenium, Peloponneſiacum item, in quo multæ eventuum variorum facies.*
7. *Pacis fœdus ruptum. Spartani premuntur Periclis virtute, cujus egregia in rempublicam merita deſcribuntur. Iterum pax ſancita & violata: unde bellum Siculum.*

CAP. I.

XErxes rex Perſarum, terror antea gentium, bello in Græciam infeliciter geſto, etiam ſuis contemtui eſſe cœpit. Quippe Artabanus præfectus ejus, deficiente quotidie regis majeſtate, in ſpem regni adductus, cum ſeptem robuſtiſſimis filiis regiam veſperi ingreditur, (nam amicitiæ jure ſemper illi patebat) trucidatoque rege, voto ſuo obſtantes filios ejus, dolo aggreditur. Securior de Artaxerxe, puero admodum, fingit regem à Dario qui erat adoleſcens, quo maturius regno potiretur, occiſum; impellit Artaxerxem parricidium parricidio vindicare. Cum ventum ad domum Darii eſſet, dormiens inventus, quaſi ſomnum fingeret, interficitur. Dein cum unum ex regis filiis ſceleri ſuo ſupereſſe Artabanus videret, metueretq; de regno certamina principum, aſſumit in ſocietatem conſilii Bacabaſum; qui præſenti ſtatu contentus, rem prodit Artaxerxi, ut pater ejus occiſus; ut frater falſa parricidii ſuſpicione oppreſſus;

preſſus; ut denique ipſi pararentur inſidiæ. His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in poſterum diem paratum eſſe armatum exercitum jubet, recogniturus & numerum militum, & in armis induſtriam ſingulorum. Itaque cum inter ceteros & ipſe Artabanus armatus aſſiſteret, rex ſimulat, ſe breviorem loricam habere: jubet Artabanum ſecum commutare: exuentem ſe, ac nudatum, gladio trajicit: tum & filios ejus corripi jubet. Atque ita egregius adoleſcens, & cædem patris, [1] & necem fratris, & ſe ab inſidiis Artabani vindicavit.

CAP. II. Dum hæc in Perſis geruntur, interea Græcia omnis, ducibus Lacedæmoniis & Athenienſibus, in duas diviſa partes, ab externis bellis, velut in viſcera ſua, arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora: & eorundem caſtrorum homines, in duos hoſtiles exercitus dividuntur. Hinc Lacedæmonii communia quondam civitatium auxilia, ad vires ſuas trahebant: inde Athenienſes, & vetuſtate gentis, & geſtis rebus illuſtres, propriis viribus confidebant. Atque ita duo potentiſſimi Græciæ populi, inſtitutis Solonis, & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Namque [2] Lycurgus cum fratri ſuo Polydectæ Spartanorum regi ſucceſſiſſet, regnumque ſibi vindicare potuiſſet, Charilao, filio ejus, qui natus poſtumus fuerat, cum ad ætatem adultam perveniſſet, regnum ſumma fide reſtituit: ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos

1. Sic N. B. W. Alii omittunt, & necem fratris. Vid. Diod. Sic. Cteſiam.

2. Vid. Plut. in ejus vita. Herodot. l. 1. Strabon. l. 10. Xenoph. de rep. Laced. Pol. l. 6. Val. Max. l. 7.

3. Sic

bonos pietatis jura, quam [3] opes valerent. Medio igitur tempore dum infans convalescit, tutelamque ejus administrat, non habentibus Spartanis leges instituit, non inventione earum magis, quam exemplo clarior: siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum formavit. Parcimoniam omnibus suasit, existimans laborem militiæ, assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium jussit. Auri argentique usum, velut omnium scelerum materiam sustulit.

CAP. III. Administrationem reipublicæ per ordines divisit: Regibus potestatem bellorum, magistratibus judicia per annuas successiones, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem permisit. Fundos omnium æqualiter inter omnes divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem altero redderent. Convivari omnes publice jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto essent. Juvenibus non amplius una veste uti toto anno permisit, nec quenquam cultius quam alterum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcepit, ut primos annos non in luxuria, sed [4] inopia & laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem redire, quam

3. Sic N. Alii hic repetunt, omnes, prius in hac periodo positum. Cujus vice Faber, Homines, ponendum suadet.

4. Sic N. Alii legunt, in opere.

c. VII.

quam viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur, non pecuniæ; severiusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorem non divitum & potentium, sed pro gradu ætatis senum esse voluit: Nec sane usquam terrarum locum honoratiorem senectus habet. Hæc quoniam primo, solutis antea moribus, dura videbat esse, auctorem eorum [5] Apollinem Delphicum fingit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse, ut consuescendi tædium metus religionis vincat. Dein ut æternitatem legibus suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos priusquam reverteretur: & simulat, se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum, quid addendum mutandumque legibus videretur. Proficiscitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abjicique in mare ossa sua moriens jussit, ne relatis Lacedæmonem, solutos se Spartani religione jurisjurandi in dissolvendis legibus arbitrarentur.

CAP. IV. His igitur moribus ita brevi civitas convaluit, ut, cum [6] Messeniis propter stupratas virgines suas, in solenni Messeniorum sacrificio, bellum intulissent, gravissima se execratione obstrinxerint, non prius quam [7] Messeniam expugnassent, reversuros, tantum sibi vel de viribus suis, vel de fortuna spondentes. Quæ res initium dissensionis Græciæ, & interstini belli causa & origo fuit. Itaque, cum contra

5. Vid. Herodot. l. 1. Valer. Max. l. 1. Plut. in Lycurg. Strab. l. 10.
6. Vid. Strab. l. 6. & 8. Pausan. in Mess. Oros. l. 1.
7. Legi debet Messenam vel Messenen, de urbe enim non territorio sermo est.

8. Vel

contra præſumtionem ſuam annis decem in obſidione urbis tenerentur, & querelis uxorum poſt tam longam viduitatem revocarentur: veriti, ne hac perſeverantia belli, gravius ſibi quam Meſſeniis nocerent: quippe illis quantum juventutis bello intercidat, mulierum fecunditate ſuppleri; ſibi & belli damna aſſidua; & fecunditatem uxorum, abſentibus viris, nullam eſſe: itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui poſt jusjurandum in ſupplementum venerant, quibus Spartam remiſſis promiſcuos omnium feminarum concubitus permiſere: maturiorem futuram conceptionem rati, ſi eam ſingulæ per plures viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni pudoris, [8] Partheniæ vocati: qui cum ad annos xxx. perveniſſent, metu inopiæ (nulli enim pater exiſtebat, cujus in patrimonium ſucceſſio ſperaretur) ducem Palantum aſſumunt, filium Araci, qui auctor Spartanis fuerat, juventutis ad generandam ſobolem domum remittendæ: ut ſicuti dudum patrem ejus naſcendi auctorem habuiſſent, ſic ipſum ſpei ac dignitatis ſuæ haberent. Itaque nec ſalutatis matribus, è quarum adulterio infamiam collegiſſe videbantur, ad ſedes inquirendas proficiſcuntur; diuque & per varios caſus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, ſedes [9] ſibi conſtituunt. Sed poſt annos plurimos dux eorum Palantus, per ſeditionem in exilium proturbatus, Brunduſium ſe contulit, quo expulſi ſedibus ſuis veteres Tarentini conceſſerant. Hic moriens perſuadet, ut oſſa ſua, po-

8. Vel etiam Parthenii. Vid. Strab. l. 6. Arist. Pol. l. 5. Pauſan. in Phoc.

9. Sic B. Alii legunt, ibi.

10. Sic

poſtremaſque reliquias conterant, & tacite ſpargi in foro Tarentinorum curent: Hoc enim modo recuperare illos patriam ſuam poſſe, Apollinem Delphis ceciniſſe. Illi arbitrantes eum in ultionem ſui, civium fata prodidiſſe, præceptis paruere: ſed oraculi diverſa ſententia fuerat. Perpetuitatem enim urbis, non amiſſionem hoc facto promiſerat [10] Deus. Ita ducis exſulis conſilio, & hoſtium miniſterio, poſſeſſio Tarentina Partheniis in æternum fundata: ob cujus beneficii memoriam Palanto divinos honores decrevere.

CAP. V. Interea Meſſenii, cum virtute non poſſent, per inſidias expugnantur. Dein, cum per annos LXXX. gravia ſervitutis, verbera plerumque & vincula, ceteraque captivitatis mala perpeſſi eſſent, poſt longam pœnarum patientiam, bellum [11] inſtaurant. Lacedæmonii quoque eo conſpiratius ad arma concurrunt, quo adverſus ſervos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc injuria, inde indignitas animos acueret: Lacedæmonii de belli eventu oraculo Delphis conſulto, jubentur ducem belli ab Athenienſibus petere. Porro Athenienſes, cum reſponſum cognoviſſent, in contemtum Spartanorum, Tyrtæum poëtam, claudum pede, miſêre: qui tribus prœliis fuſus, eo uſque deſperationis Spartanos adduxit, ut ad ſupplementum exercitus, ſervos ſuos manumitterent, hiſque interfectorum matrimonia pollicerentur; ut non numero tantum amiſſorum civium, ſed & dignitati

10. Sic N. Alii omittunt. Deus. 11. Sic N. Alii legunt, reſtaurant. Vid. Strab. l. 6. Pauſan. in Meſſen. Horat. in Art. Platon. de Leg. l. 1. & paſſim. Polyæn. Strat. l. 1. Plut. in Lycurg. Quint. l. 10. Strab. in Eclog. Lycurg. Rhet. orat. cont. Locr. Max. Tyr. diſſert. 2. Thucyd. l. 1. Plut. in Peric. in Nic. & Alcib. Diod. l. 14 Plin. l. 30. Gellium. l. 17.

dignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando, majora detrimenta civitati infligerent, reducere exercitum voluerunt; ni interveniſſet Tyrtæus, qui compoſita carmina exercitui pro concione recitavit; in quibus hortamenta virtutis, damnorum ſolatia, belli conſilia conſcripſerat. Itaq; tantum ardorem militibus injecit, ut non de ſalute, ſed de ſepultura ſoliciti, teſſeras, inſculptis ſuis & patrum nominibus, dextro brachio deligarent; ut, ſi omnes adverſum prælium conſumſiſſet, & temporis ſpatio confuſa corporum lineamenta eſſent, ex indicio titulorum tradi ſepulturæ poſſent. Cum ſic animatum reges exercitum viderent, curant rem hoſtibus nuntiari. Meſſeniis autem non timorem res, ſed æmulationem mutuam dedit. Itaque tantis animis concurſum eſt, ut raro unquam cruentius prælium fuerit. Ad poſtremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit.

CAP. VI. Interjecto tempore, tertium quoq; bellum Meſſenii reparavere: in cujus auxilium Lacedæmonii, inter reliquos ſocios, etiam Athenienſes adhibuere: quorum fidem cum ſuſpectam haberent, ſupervacaneos ſimulantes, à bello eoſdem dimiſerunt. Hanc rem Athenienſes graviter ferentes, pecuniam, quæ erat in ſtipendium Perſici belli ab univerſa Græcia collata, à Delo Athenas transferunt, ne deficientibus à fide ſocietatis Lacedæmoniis, prædæ ac rapinæ eſſet. Sed nec Lacedæmonii quievere: qui cum Meſſeniorum bello occupati eſſent, Peloponnenſes immiſere, qui bellum Athenienſibus facerent. Parvæ tunc temporis, claſſe in Ægyptum miſſa, vires Athenienſibus erant: Itaque

taque navali prælio dimicantes, facile ſuperantur. Interjecto deinde tempore, poſt reditum ſuorum aucti & claſſis & militum robore, prælium reparavere. Jam & Lacedæmonii, omiſſis Meſſeniis, adverſus Athenienſes arma verterant. Diu varia victoria fuit: ad poſtremum æquo Marte utrinque diſceſſum. Inde revocati Lacedæmonii ad Meſſeniorum bellum, ne medium tempus otioſum Athenienſibus relinquerent, cum Thebanis paciſcuntur, ut Bœotiorum imperium his reſtituerent, quod temporibus Perſici belli amiſerant, ut illi Athenienſium bella ſuſciperent. Tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, ſuſcipere tertium non recuſarent, dummodo inimicis ſuis hoſtes acquirerent. Igitur Athenienſes, adverſus tantam tempeſtatem belli, duos duces deligunt, Periclem ſpectatæ virtutis virum, & Sophoclem ſcriptorem tragœdiarum: qui diviſo exercitu, & Spartanorum agros vaſtaverunt, & multas Achaiæ civitates Athenienſium imperio adjecerunt.

CAP. VII. His malis fracti Lacedæmonii, in annos xxx. pepigerunt pacem: ſed tam longum otium inimicitiæ non tulerunt. Ita quintodecimo anno, rupto fœdere, cum contemtu deorum hominumque, fines Atticos populantur: & ne prædam potius, quam pugnam expetiſſe viderentur, hoſtes ad prælium provocant. Sed Athenienſes, conſilio Periclis ducis, populationis injuriam differunt in tempus ultionis: ſupervacuam pugnam exiſtimantes, cum ulciſci hoſtem ſine periculo poſſent. Deinde interjectis diebus, naves conſcendunt, & nihil ſentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam depræ-

dantur, multoque plura auferunt, quam amiſerant. Prorſus ut in comparatione damnorum, longe pluris fuerit ultio, quam injuria. Clara quidem hæc Periclis expeditio habita: ſed multo clarior privati patrimonii contemtus fuit. Hujus agros in populatione ceterorum, intactos, hoſtes reliquerant, ſperantes acquirere ſe illi poſſe, aut periculum ex invidia, aut ex ſuſpicione proditionis infamiam. Quod ante proſpiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad invidiæ impetum declinandum, agros ipſos dono reipublicæ dederat: atque ita, unde periculum quæſitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Poſt hæc interjectis diebus, navali prælio dimicatum eſt: victi Lacedæmonii fugerunt. Nec ceſſatum deinceps eſt, quin aut terra, aut mari, varia prœliorum fortuna invicem ſe trucidarent. Denique feſſi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam non niſi ſex annis ſervaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex ſociorum perſona rumpebant: quippe quaſi minus perjurii contraherent, ſi ferentes ſociis auxilia, potius quam ſi [12] ipſi aperto prælio dimicaſſent. Hinc bellum in Siciliam tranſlatum: quod priuſquam expono, de Siciliæ ſitu pauca dicenda ſunt.

12. Sic N. Alii omittunt, ipſi.

LIBER IV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Siciliæ inſulæ ſitus, ſoli natura. Ætnæ item montis ac Scyllæ & Charybdis miraculum.*

2. No-

2. *Nomina, incolæ veteres, tyranni Siciliæ, cui Carthaginienſes inhiant.*
3. *Rheginenſes ab Himeræis oppreſſi. Athenienſes imperium Siciliæ ambiunt, & proſpere agunt initio.*
4. *In incepto pergentes, Syracuſani Lacedæmonios accerſunt. Græcorum concurſus fit, & bellum in Siciliam transfertur.*
5. *Athenienſes à Gylippo, Lacedæmoniorum duce, terra marique franguntur: ducibus Demoſthene & Nicia indecoro fato ſublatis.*

CAP. I.

SIciliam ferunt anguſtis quondam faucibus Italiæ adhæſiſſe; direptamque velut à corpore, majore impetu ſuperi maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Eſt autem ipſa terra tenuis ac fragilis; & cavernis quibuſdam fiſtuliſque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec non & ignibus generandis nutriendiſque ſoli ipſius naturalis materia: quippe intrinſecus ſtratum ſulphure & bitumine traditur: quæ res facit, ut ſpiritu cum igne inter interiora luctante, frequenter & compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Ætnæ montis per tot ſecula durat incendium. Et ubi acrior per ſpiramenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium, Rhegium dicitur, ideo quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum ſi fabuloſa eſt loci hujus antiquitas, in quem res tot coïere miræ. Primum quod nuſ-

1. Vid. Thucyd. l. 6. Dionyſ. Hal. l. 1. Strab. l. 6. Plin. l. 3.

quam alias tam torrens fretum, nec ſolum citato impetu, verum etiam ſævo; neque experientibus modo terribile, verum etiam procul videntibus. Undarum porro in ſe concurrentium tanta pugna eſt, ut alias veluti terga dantes in imum deſidere, alias quaſi victrices in ſublime ferri videas: nunc hic fremitum ferventis æſtus, nunc illic gemitum in voraginem deſidentis exaudias. Accedunt vicini, & perpetui Ætnæ montis ignes, & inſularum Æolidum, veluti ipſis undis alatur incendium. Neque enim in tam anguſtis terminis aliter durare tot ſeculis tantus ignis potuiſſet, niſi [2] & humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulæ Scyllam & Charybdin peperere: hinc latratus auditus, hinc monſtri credita ſimulacra, dum navigantes magnis vorticibus pelagi deſidentis exterriti, latrare putant undas, quas ſorbentis æſtus vorago conlidit. Eadem cauſa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concurſus, raptum ſecum ſpiritum in imum fundum trahit, atque ibi ſuffocatum tamdiu tenet, donec per ſpiramenta terræ diffuſus, nutrimenta ignis incendat. Jam ipſa Italiæ Siciliæque vicinitas, jam promontoriorum altitudo ipſa ita ſimilis eſt, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit; credentibus, coëuntibus in ſe promontoriis, ac rurſum diſcedentibus, ſolida intercipi abſumique navigia. Neq; hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compoſitum, ſed metu & admiratione tranſeuntium. Ea eſt enim procul inſpicientibus natura loci, ut ſinum maris, non tranſitum putes: quo cum acceſſeris, diſcedere ac ſejungi promontoria,

2. Sic N. B. W. Alii omittunt, &c.

quæ

quæ antea juncta fuerant, arbitrere.

CAP. II. [3] Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit; postea Sicania cognominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit: quibus extinctis, Cocalus regnum insulæ occupavit: post quem singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero Anaxilaus justitia cum ceterorum crudelitate certabat; cujus moderationis haud mediocrem fructum tulit: Quippe decedens cum filios parvulos reliquisset, tutelamque eorum [4] Micalo, spectatæ fidei servo, commisisset: tantus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quam deserere regis filios mallent; principesque civitatis obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari per servum paterentur. Imperium Siciliæ etiam Carthaginienses tentavere; diuque varia victoria cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore, cum exercitu aliquantisper quievere victi.

CAP. III. Medio tempore cum [5] Rhegini discordia laborarent, civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset; veterani ex altera parte ab Himera in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant; & mox cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus & liberis sociorum occupavere; ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis melius fuerit vinci, quam vicisse. Nam sive victoribus captivitatis jure servissent, sive amissa patria exsulare necesse habuissent, non tamen, inter aras & patrios lares trucidati, crudelissi-

3. Vid. Dionys. Halic. l. 1. Thucyd. l. 6. Diod. l. 4. Strab. l. 6. Euseb. in Chron.

4. Hunc Her. l. 7. Micythum vocat.

5. Vid. Plin. l. 31. Strab. l. 6. Sil. Ital. l. 14. Thucyd. l. 3. Diod. Sic. l. 12.

6. Vid.

deliſſimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquiſſent. Catinienſes quoq; cum Syracuſanos graves paterentur, diffiſi viribus ſuis, auxilium ab Athenienſibus petivere: qui ſeu ſtudio majoris imperii, quo Aſiam Græciamque penitus occuparent, ſeu metu factæ pridem à Syracuſanis claſſis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent; Lamponium ducem cum claſſe in Siciliam miſere, ut ſub ſpecie ferendi Catinienſibus auxilii, tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia, frequenter cæſis hoſtibus, proſpera fuerant; majore denuo claſſe, & robuſtiore exercitu, Lachete & Cariade ducibus, Siciliam petivere: ſed Catinienſes, ſive metu Athenienſium, ſive tædio belli, pacem cum Syracuſanis, remiſſis Athenienſium auxiliis, fecerunt.

CAP. IV. [6] Interjecto deinde tempore, cum fides pacis à Syracuſanis non ſervaretur, denuo legatos Athenas mittunt, qui ſordida veſte, capillo barbaque promiſſis, & omni ſqualoris habitu ad miſericordiam commovendam acquiſito, concionem deformes adeunt: adduntur precibus lacrymæ: & ita miſericordem populum ſupplices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur claſſis ingens decernitur: creantur duces Nicias, & Alcibiades, & Lamachus; tantiſque viribus Sicilia repetitur, ut ipſis terrori eſſent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi poſt tempore, revocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedeſtria ſecunda Nicias & Lamachus faciunt: munitionibus deinde circumdatis, hoſtes etiam marinis commeatibus in urbe clauſos intercludunt.

6. Vid. Diod. l. 13. Thucyd. l. 6. Alcib. Valer. l. 3. & l. 3. 6. & 8. Plut. in Nic. & Alcib. Corn. Nep. in

7. Sic

dunt. Quibus rebus fracti Syracuſani, auxilium à Lacedæmoniis petiverunt. Ab his mittitur Gylippus, ſolus, ſed in quo inſtar omnium auxiliorum erat. Is audito [7] in itinere belli jam inclinato ſtatu, auxiliis partim in Græcia, partim in Sicilia contractis, opportuna bello loca occupat. Duobus deinde prœliis victus, congreſſus tertio, occiſo Lamacho, & hoſtes in fugam compulit, & ſocios obſidione liberavit. Sed cum Athenienſes à bello terreſtri in navale ſe tranſtuliſſent, Gylippus claſſem Lacedæmone cum auxiliis arceſſit: quo cognito, & ipſi Athenienſes in locum amiſſi ducis Demoſthenem & Eurymedonta, cum ſupplemento copiarum mittunt: Peloponneſii quoque, communi civitatum decreto, ingentia Syracuſanis auxilia miſere; & quaſi Græciæ bellum in Siciliam tranſlatum eſſet, ita ex utraque parte ſummis viribus dimicabatur.

CAP. V. Prima igitur congreſſione navalis certaminis, Athenienſes vincuntur. Caſtra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Super hæc mala, cum etiam terreſtri prœlio victi eſſent, tunc Demoſthenes [8] conſulere cœpit, ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflictæ, nondum tamen perditæ forent: neque in bello male auſpicato amplius perſeverandum eſſe; domi graviora, & forſitan infeliciora bella, in quæ ſervare hos urbis apparatus oporteat. Nicias, ſeu pudore male actæ rei, ſeu metu deſtitutæ ſpei civium, ſeu impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur navale bellum, & animi à prioris fortunæ procella, ad

7. Sic N. & W. Alii legunt, genere. Senatum Magis ſpectat. Vid. Diod. l. 13.
8. Sic N. Alii cenſere, quæ vox ad Plut. in Nicia. Thucyd. l. 7.
9. Sic

ad ſpem certaminis revocantur: ſed inſcitia ducum, qui inter anguſtias maris tuentes ſe Syracuſanos aggreſſi fuerant, facile vincuntur. Eurymedon dux in prima acie fortiſſime dimicans, primus cadit: triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. Demoſthenes & Nicias, & ipſi victi, exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terreſtri. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invaſit: ipſos deinde inſequitur: fugientes partim capit, partim cædit. Demoſthenes, amiſſo exercitu, à captivitate, gladio & voluntaria morte ſe vindicat: Nicias vero, etiam Demoſthenis, ut ſibi conſuleret, admonitus exemplo, cladem ſuorum, captivitatis dedecore cumulavit.

9. Sic N. Alii legunt, autem ut conſuleret, admonitus, cladem ſuo- Demoſthenis quidem exemplo, ut ſibi rum morte dedecore captivitatis.

LIBER V.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alcibiades Siculi belli concitor in exilium conjectus, Lacedæmonios ad bellum Athenienſibus inferendum impellit. Huic bello Darius rex Perſarum accedit ſocius Lacedæmoniis.*
2. *Alcibiadis res geſtæ in patriam. Lacedæmoniis ſuſpectus, negotium illis faceſſit Tiſſafernis opera.*
3. *Alcibiades ſtatum reip. mutat, deinde claſſe inſtructa in bellum pergit adverſos Lacedæmonios.*
4. *Navalis pugna & præclara de Lacedæmoniis victis ab Alcibiade reportata victoria. Is deſideratus*

deratus civibus ſuis Athenas reverſus ſumma cum omnium lætitia excipitur.

5. Lacedæmonii Perſarum freti auxilio exercitum Athenienſium in Aſia ſparſum opprimunt. Alcibiades ob rem male geſtam veritus populi impetum, denuo in voluntarium exſilium proficiſcitur.

6. Conon, Alcibiadis ſucceſſor, invalidos & novos milites nactus, infeliciter rem gerit, & navali prælio ſuperatus, concedit ad Evagoram.

7. Athenienſium tot cladibus fractorum puſillanimitas.

8. Lacedæmonii victores urbe Athenarum deditione potiuntur. Lyſander ſtatum reip. mutat: inde xxx. tyranni, & cædes Alcibiadis.

9. Therantenes, tyrannorum unus, vir moderatus, à collegis trucidatur. Thraſybulus remp. collapſam reſtituit, &, prælio commiſſo, xxx. tyrannorum ſæviſſimos, Critiam & Hippolochum, mactat.

10. Thraſybulus populares fugientes placide revocat: ſuperſtites tyrannos urbe pellit; qui, dum bellum reparare ſtudent, comprehenſi trucidantur, ἀμνηστία, id eſt, diſcordiarum oblivione, inter cives ſancita.

11. Darii mors; inter cujus filios, Artaxerxem & Cyrum, lis de regno, quâ prius in occultum, deinde vero in apertum bellum erumpente, Artaxerxes demum, fratre occiſo, & victoria & regno potitur.

CAP.

CAP. I.

DUM [1] Athenienſes in Sicilia bellum per biennium cupidius, quam felicius gerunt, interim concitor & dux ejus Alcibiades abſens Athenis inſimulatur, [myſteria [2] Cereris] Initiorum ſacra, nullo magis quam ſilentio ſolennia, enuntiaviſſe, revocatuſque à bello ad judicium, ſive conſcientiam, ſive indignitatem rei non ferens, tacitus in exſilium Elidem profectus eſt. Inde, ubi non damnatum ſe tantum, verum etiam diris, per omnium ſacerdotum religiones devotum cognovit, Lacedæmona ſe contulit: ibique regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Athenienſibus adverſo Siciliæ prælio, ultro bellum inferre. Quo facto omnis [3] Græciæ multitudo, velut ad extinguendum commune incendium, concurrunt. Tantum odium Athenienſes immoderati imperii crudelitate contraxerant. Darius quoque rex Perſarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis per Tiſſafernem, præfectum Lydiæ, ſocietate, omnem ſumtum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coëundi: re autem verâ timebat, ne, victis Athenienſibus, ad ſe Lacedæmonii arma transferrent. Quis igitur miretur, tam florentes Athenienſium opes ruiſſe, cum ad opprimendam unam urbem, totius Orientis vires con-

1. Vid. Plut. in Alcib. Diod. Sic. l. 13. Thucyd. l. 6. Ælian. var. Hiſt. l. 13. Corn. Nep. in Alcib.

2. Voces iſtæ uncis inclusæ, omnium ferè editorum judicio, eliminandæ videntur: ſed quia nullis codices MS. ſuffraguntur, retinemus.

3. Sic N. Alii legunt, omnia græciæ regna. Græcos autem à Regum dominatione maxime abhorruiſſe ſatis notum.

4. Sic

concurrerent? Non tamen inerti, neque incruento cecidere bello: sed prœliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumti magis fortunæ varietate, quam vi victi sunt. Principio belli omnes ab his, etiam socii, desciverant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

CAP. II. Alcibiades quoque motum adversus patriam bellum, non gregarii militis opera, sed [4] imperatoris virtutibus adjuvat. Quippe acceptis quinque navibus in Asiam contendit, & tributarias Athenienſium civitates, auctoritate nominis ſui, ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exſilio videbant factum minorem: nec tam ablatum Athenienſibus ducem, quam Lacedæmoniis traditum; partaque cum amiſſis imperia penſabant. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ quam gratiæ contraxit. Itaque cum principes, velut æmulum gloriæ ſuæ, interficiendum inſidiis mandaſſent, cognita re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tiſſaphernem præfectum Darii regis profugit; cui ſe celeriter officii comitate, & obſequendi gratia inſinuavit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienſes, inſignis: ſed in conciliandis amicitiarum ſtudiis, quam in retinendis vir melior: quia morum vitia ſub umbra eloquentiæ primo latebant. Igitur perſuadet Tiſſaferni, ne tanta ſtipendia claſſi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate, cum tributa Athenienſibus penderent, bellum

4. Sic N. unde anrithesis magis elucet. Alii legunt, imperatoriis. Vid. Alcib. Diod. l. 13. Thucyd. l. 8. Plut. & Corn. Nep. in

bellum ſuſceptum ſit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedæmonios juvandos; Quippe memorem eſſe debere, alienam ſe victoriam, non ſuam inſtruere; Et eatenus bellum ſuſtinendum, ne inopia deſeratur. Nam regem Perſarum, [5] diſſidentibus Græcis, arbitrum pacis ac belli fore; & quos ſuis non poſſit, ipſorum armis victurum: perfecto autem bello, ſtatim ei cum victoribus dimicandum. Domeſticis itaque bellis Græciam [6] atterendam, ne externis vacet; exæquandaſque vires partium, & inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos poſt hanc victoriam Spartanos, qui vindices ſe libertatis Græciæ profeſſi ſint. Grata oratio Tiſſaferni fuit. Itaque commeatus maligne præbere; claſſem regiam non totam mittere; ne aut victoriam totam daret, aut neceſſitatem deponendi belli imponeret.

CAP. III. Interea Alcibiades hanc operam civibus venditabat: ad quem cum legati Athenienſium veniſſent, pollicetur his amicitiam regis, ſi reſpub. à populo tranſlata ad ſenatum foret: ſperans, ut aut, concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur; aut, diſcordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Athenienſibus, imminente periculo belli, major ſalutis quam dignitatis cura fuit. Itaque, permittente populo, imperium ad ſenatum transfertur. Qui cum, inſita [7] genti ſuperbia, crudelitur in plebem conſuleret, ſingulis tyrannidis ſibi impotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades exſul revocatur, duxque claſſi conſtituitur. Statim igitur Athenas

5. Sic N. Alii legunt, diſſentientibus.
6. Sic N. Alii legunt, obterendam.
7. Intellige Nobilium: quod adeo Fabro placuit, ut refragante Exemplarium fide, in textum admiſit contendaret.
8. Sic

nas mittit, ex continenti ſe cum exercitu venturum, recepturumque à Quadringentis jura populi, ni ipſi redderent. Hac denuntiatione optimates territi, primo urbem prodere Lacedæmoniis tentavere: dein, cum id nequiſſent, in exſilium profecti ſunt. Igitur Alcibiades, inteſtino malo patria liberata, ſumma cura claſſem inſtruit; atque ita in bellum adverſus Lacedæmonios pergit.

CAP. IV. Jam [8] Seſto Mindarus & [9] Pharnabazus, Lacedæmoniorum duces, inſtructis navibus expectabant. Prælio commiſſo, victoria penes Athenienſes fuit. In eo bello major pars exercitus, & omnes ferme hoſtium duces cæſi: naves LXXX. captæ. Interjectis quoque diebus, cum bellum Lacedæmonii à mari in terram tranſtuliſſent, iterato vincuntur. His malis fracti, pacem petiere: Quam ne acciperent, opera eorum effectum eſt, quibus ea res quæſtum præſtabat. Interea & Syracuſanorum auxilia illatum à Carthagenienſibus Siciliæ bellum domum revocavit: quibus rebus deſtitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum claſſe victrici Aſiam vaſtat: multis locis prælia facit: ubique victor recipit civitates quæ defecerant: nonnullas capit, & imperio Athenienſium adjicit: atque ita priſca navali gloria vindicata, adjecta etiam laude terreſtris belli, deſideratus civibus ſuis Athenas revertitur. His omnibus prælliis ducentæ naves hoſtium, & præda ingens capta. Ad hunc

8. Sic fere omnes MS. nimirum, ad Seſtum; quo loquendi more ſæpius utitur Auctor noſter. Vid. Xenoph. l. 1. Diod. l. 13. Plut. in Alcib. Alii omittunt, Seſto.

9. Sub Perſici hujus Satrapæ auſpiciis militare non erubuerunt Lacedæmonii: unde non immerito inter eorum duces numeratur Pharnabazus. Eruditiſſimus D. Iſaacus Voſſius, reponendum judicat, adverſus Mindarum Lacedæmoniorum ducem: cui lectioni, ſi MS. accederet ſuffragium, calculum libentiſſimè adjecerim.

hunc redeuntis exercitus triumphum, effusa omnis multitudo obviam procedit: & universos quidem milites, præcipue tamen Alcibiadem, miratur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit: hunc quasi [10] deum è cælo missum, & ut ipsam Victoriam contuentur: laudant quæ pro patria, nec minus admirantur quæ exsul contra gesserit, excusantes ipsi, iratum provocatumque feciſſe. Enimvero tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi, & rursum recepti, auctor esset; & unde stetisset, eo se Victoria transferret: fieretque cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, verum & divinis eum honoribus onerant: certant secum ipsi, utrum contumelioſius eum expulerint, an revocaverint honoratius. Ipsos illi deos gratulantes tulere obviam, quorum exsecrationibus erat devotus. Et cui paulo ante omnem humanam opem interdixerant, eum, si queant, in cœlo posuisse cupiunt. Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, exsecrationes precibus. Non Siciliæ illis adversa pugna in ore est, sed Græciæ victoria: non classes per illum amissæ, sed acquisitæ: nec Syracusarum, sed Ioniæ, Helleſpontique meminerunt. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offensa, nec in favore, studiis suorum exceptus est.

CAP. V. [11] Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis Lysander classi belloque præficitur, & in locum Tissaphernis, Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæque præposuit: qui Lacedæmonios auxiliis opibusque ad spem for-

10. Sic N. Alii omittunt, Deum. Corn. Nep. in Alcib. Xenoph. l. 1.
11. Vid. Diod. Sic. l. 13. Plut. Plut. in Lysandro.

12: Vid:

fortunæ prioris erexit. Aucti igitur viribus, Alcibiadem cum ceterum navibus in Aſiam profectum, dum agros longa pace divites, ſecurius populatur, & prædæ dulcedine ſine inſidiarum metu ſparſos milites habet, repentino adventu oppreſſere: tantaque cædes palantium fuit, ut plus vulneris eo prælio Athenienſes acciperent, quam ſuperioribus dederant: & tanta deſperatio apud Athenienſes erat, ut ex continenti Alcibiadem ducem Conone mutarent; arbitrantes victos ſe non fortuna belli, ſed fraude imperatoris: apud quem plus prior offenſa valuiſſet, quam recentia beneficia. Viciſſe autem eum priore bello ideo tantum, ut oſtenderet hoſtibus, quem ducem ſpreviſſent, & ut carius eis ipſam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii, & morum luxuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum, denuo in voluntarium exſilium proficiſcitur.

CAP. VI. Itaque [12] Conon Alcibiadi ſuffectus, habens ante oculos cui duci ſucceſſiſſet, claſſem maxima induſtria exornat: ſed navibus exercitus deerat, fortiſſimis quibuſque in Aſiæ populatione amiſſis. Armantur tamen ſenes, aut impuberes pueri, & numerus militum ſine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis: cæduntur paſſim, aut fugientes capiuntur: tantaque ſtrages, aut occiſorum, aut captivorum fuit, ut Athenienſium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur. Quo prælio perditis & deſperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur,

12. Diod. Sic. l. 13. Xen. l. 1. in Conone & Alcib. Iſoc. in Evag. & Plut. in Alcib. & Lyſ. Corn. Nep. ad Phil. Ariſt. Rhet. l. 2.

tur, ut, consumta militari ætate, peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem darent. Ex qua colluvione hominum, conscripto exercitu, domini antea Græciæ vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum erat, ut, [13] cum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam. Sed neque is miles erat, qui nomen Athenienſium tueretur; neque eæ vires, quibus vincere consuerant; neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra continuerant. Itaque omnes aut capti, aut occisi. Cum dux Conon eo prælio superfuisset solus, crudelitatem civium metuens, cum octo navibus ad regem Cyprium concedit Evagoram.

CAP. VII. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter gestis, fortunæ hostium insultat; captivas naves cum præda bellica, in triumphi modum ornatas, mittit Lacedæmona: ac tributarias Athenienſium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias recepit, nec aliud ditionis Athenienſium præter urbem ipsam reliquit. Quæ cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes, relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere: non pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecillitas domi tenet: adeo ad omnem ætatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coëunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam quæstibus [14] onerant. Alii fratres,

13. MS. Leidens. legit, ut paulo ante salutem; post speraverint victoriam: quasi utrumque laudi dendum.

14. Sic N. Alii legunt, iterant.

15. Si

fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis cariores, & cum privatis casibus querelam publicam miscent: jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miserioremque incolumium, quam amissorum fortunam judicant: sibi quisq; ante oculos obsidionem, famem, & superbum victoremque hostem proponentes: jam ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem & miserrimam servitutem recordantes: feliciores prorsus priores urbis ruinas [15] dicentes, quæ incolumibus fililiis parentibusque, tectorum tantum ruina taxatæ sint. Nunc autem non classem, in quam, sicuti pridem, confugiant, superesse; non exercitum, cujus virtute servati pulcriora possent mœnia extruere.

CAP. VIII. [17] Sic defletæ ac prope perditæ urbi hostes superveniunt, & obsidione circumdata obsessos fame urgent. Sciebant enim neq; ex advectis copiis multum supersse, & ne novæ advehi possent, providerant: quibus malis Athenienses fracti, post longam famem, & assidua suorum funera, pacem petivere: quæ an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque deliberatum. Cum multi delendum Athenienſium nomen, urbemque incendio consumendam censerent; negarunt se Spartani, ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos: pacem polliciti, si demissa Piræum versus muri brachia dejicerent, navesque quæ reliquæ forent, traderent; resque publica ex semet ipsis xxx. rectores acciperet. In has leges traditam sibi urbem, La-

15. Sic N. Alii legunt, judicantes. 16. Sic N. Alii legunt, ducentes. 17. Vid. Diod. Sic. l. 13. Xenoph. hist. gr. l. 2. Plut. in Lysand. & Al. cib. Ælian. var. hist. l. 4. Thucyd. l. 1. Suid. l. 9.

Lacedæmonii formandam Lyſandro tradiderunt. Inſignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii regis Perſarum, & exſilio Dionyſii Siciliæ tyranni, fuit. Mutato ſtatu Athenarum, etiam civium conditio mutatur. [18] Triginta rectores reipublicæ conſtituuntur, qui fiunt Tyranni: quippe à principio tria millia ſibi ſatellitum ſtatuunt, quantum ex tot cladibus prope nec civium ſuperfuerat: & quaſi parvus hic ad continendam civitatem exercitus eſſet, ſeptingentos milites à victoribus accipiunt. Cædes deinde civium ab Alcibiade auſpicantur, ne iterum rempublicam ſub obtentu liberationis invaderet. Quem cum profectum ad Artaxerxem, Perſarum regem, comperiſſent, citato itinere miſerunt, qui eum interciperent: à quibus occupatus, cum occidi aperte non poſſet, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus eſt.

CAP. IX. Liberati ultoris [19] hujus metu Tyranni, miſeras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriunt. Quod cum diſplicere uni ex numero ſuo Therameni didiciſſent, ipſum quoq; ad [20] documentum ceterorum & terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe paſſim omnium fuga; repleturque Græcia Athenienſium exſulibus: quod etiam ipſum auxilium cum miſeris eriperetur (nam Lacedæmoniorum edicto, civitates, exſules recipere prohibebantur;) omnes ſe Argos & Thebas contulere: ibi non ſolum tutum exſilium egerunt, verum etiam ſpem

18. Vid. Diod. Sic. l. 14. Xenophon. l. 2. Plut. in Lyſand. & Alcib. Corn. Nep. in Thraſib. Val. Max. l. 5. Athenæ. Deipn. l. 13. Ariſt. hiſt. An. l. 6. Cic. l. 2. de Divinat.

19. Sic N. Alii legunt, hoc.

20. Sic N. Quæ voces alii omittunt.

ſpem recuperandæ patriæ receperunt. [21] Erat inter exſules Thraſybulus, vir ſtrenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria & pro ſalute communi, etiam cum periculo, ratus; adunaris exſulibus, caſtellum Phylen Atticorum finium occupat: nec deerat quarundam civitatium tam crudeles caſus miſerantium favor. Itaque Iſmenias, Thebanorum princeps, etſi publicis non poterat, privatis tamen viribus adjuvabat: & Lyſias Syracuſanus orator, exſul tunc, quingentos milites, ſtipendio ſuo inſtructos, in auxilium patriæ communis eloquentiæ miſit. Fit itaque aſperum prælium: ſed cum hinc pro patria ſummis viribus, inde pro aliena dominatione ſecurius pugnaretur, Tyranni vincuntur: victi in urbem [22] refugiunt; quam exhauſtam cædibus ſuis, etiam armis ſpoliant. Deinde cum omnes Athenienſes proditionis ſuſpectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Poſt hæc Thraſybulum corrumpere, imperii ſocietatem pollicentes, conantur: quod cum non contigiſſet, auxilia Lacedæmoniis petivere: quibus accitis, iterato prælientur. In eo bello Critias & Hippolochus, omnium Tyrannorum ſæviſſimi, cadunt.

CAP. X. Ceteris victis, cum exercitus eorum, ex quibus major pars Athenienſium erat, fugeret, magna voce Thraſybulus exclamat, Cur ſe victorem fugiant, potius quam ut vindicem communis libertatis adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non hoſtium eſſe; nec ſe ideo

21. Vid. Corn. Nep. in Thraſib. Diod. in L. yſand. Val. Max. l. 4.

22. Sic N. Alii, refugerunt.

23. Sic

ideo arma cepiſſe, ut aliqua victis adimat, ſed ut ademta reſtituat: xxx. ſe dominis, non civitati bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum, ſacrorum communium; tum vetuſti per tot bella commilitii: orat, miſereantur exſulum civium; ſi tam patienter ipſi ſerviant, reddant ſibi patriam, accipiant libertatem. His vocibus tantum promotum eſt, ut reverſus in urbem exercitus, xxx. Tyrannos emigrare Eleuſina juberet, ſubſtitutis decem, qui rempubl. regerent: qui, nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggreſſi ſunt. Dum hæc aguntur, nuntiatur Lacedæmone, [23] bellum Athenis exarſiſſe: ad quod comprimendum, Pauſanias rex mittitur: qui miſericordia exſulis populi permotus, patriam miſeris civibus reſtituit, & decem Tyrannos ex urbe Eleuſina migrare ad ceteros jubet. Quibus rebus cum pax ſtatuta eſſet, interjectis diebus, repente Tyranni, non minus reſtitutos exſules, quam ſe in exſilium actos indignantes, quaſi vero aliorum libertas, ſua ſervitus eſſet, bellum Athenienſibus inferunt. Sed ad colloquium, veluti dominationem recepturi, progreſſi, per inſidias comprehenſi, ut pacis victimæ trucidantur: populus, quem emigrare juſſerant, in urbem revocatur. Atque ita per multa membra civitas diſſipata, in unum [24] tandem corpus redigitur; &, ne qua diſſenſio ex ante-actis naſceretur, omnes jurejurando obſtringuntur, diſcordiarum oblivionem fore. Interea Thebani, Corinthiique, legatos ad Lacedæmonios mittunt;

23. Sic N. Alii legunt, in bellum Athenienſes exarſiſſe, quod minus commode dictum. Vid. Diod. l. 14. Xen. l. 2. Corn. Nep. in Thraſib. Plut. in Lyſ.

24. Sic N. C. B. Alii legunt, tantum, 25. Vid.

tunt; qui ex manubiis portionem prædæ communis belli periculique peterent: quibus negatis, non quidem aperte bellum adverſus Lacedæmonios decernunt: ſed tacitis [25] animis tantam iram concipiunt, ut ſubeſſe bellum intelligi poſſet.

CAP. XI. Eodem fere tempore Darius, rex Perſarum, moritur, Artaxerxe & Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro civitates quarum præfectus erat, teſtamento legavit. Sed Cyro judicium patris, injuria videbatur. Itaq; occulte adverſus fratrem bellum parabat: quod cum nuntiatum Artaxerxi eſſet, arceſſitum ad ſe fratrem, & innocentiam diſſimulatione belli ſimulantem, compedibus aureis vinxit; interfeciſſetque, ni mater prohibuiſſet. Dimiſſus igitur Cyrus, jam non occulte bellum, ſed palam; nec per diſſimulationem, ſed aperta profeſſione parare cœpit: auxilia undique contrahit. Lacedæmonii memores Athenienſi bello enixe ſe ejus opera adjutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt, auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegiſſet: quærentes apud Cyrum gratiam, & apud Artaxerxem, ſi viciſſet, veniæ patrocinia, cum nihil adverſus eum aperte decreviſſent. Sed cum in bello fors prælii utrumque fratrem pugnæ obtuliſſet, prior Artaxerxes à fratre vulneratur; quem cum equi fuga periculo ſubtraxiſſet, Cyrus, à cohorte regia oppreſſus, interficitur. Sic victor Artaxerxes, & præda fraterni belli, & exercitu potitur. In eo prælio decem millia Græcorum in auxilio

25. Vid. Ctes. apud Phot. Plut. in Art. Xenoph. l. 1.

26. Legendum ſuadet Faber, Auxiliis undique contractis, ſed MS. præſidio deſtitutus.

1. Sic

auxilio Cyri fuere: quæ & in cornu, in quo ſteterant, vicerunt; & poſt mortem Cyri, neque armis à tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerunt; revertenteſque inter tot indomitas nationes, & barbaras gentes, per tanta itineris ſpatia virtute ſe uſque terminos patriæ defenderunt.

LIBER VI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lacedæmonii Aſiæ imperium affectantes bellum movent. Rex Perſarum Athenienſibus per Conouem auxilium concedit.*
2. *Lacedæmonii ducem exercitus Ageſilaum præficiunt. Cononis prudenter & fortiter geſta.*
3. *Piſandri & Cononis pugna, in qua Lacedæmonii victi.*
4. *Inclinatio fortunæ Lacedæmoniorum, quam Ageſilai fortitudo ſuſtentat.*
5. *Athenienſes Iphicratem & Cononem Lacedæmoniis opponunt. Athenæ ex Lacedæmoniorum ſpoliis inſtauruntur.*
6. *Græciæ pax à rege Perſarum indicta, quam Lacedæmonii magno ſuo malo turbant.*
7. *Thebani Lacedæmonios laceſſunt, unde dubia Martis alea, & pugna ad Mantineam.*
8. *Epaminondæ, fortiſſimi Thebanorum ducis, interitus, & elogium.*
9. *Totius Græciæ clades poſt Epaminondæ exceſſum.*

CAP.

CAP. I.

LAcedæmonii, more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti acceſſione Athenienſium opum vires ſibi duplicatas, totius Aſiæ imperium affectare cœperunt: ſed major pars ſub regno Perſarum erat. Itaque Hercyllides, dux in hanc militiam electus, cum videret, ſibi adverſus duos præfectos Artaxerxis [1] regis, Pharnabazum & Tiſſafernem, maximarum gentium viribus ſuccinctos, dimicandum, pacificari cum altero ſtatuit. Aptior viſus Tiſſafernes, vir & induſtria potior, & militibus Cyri, quondam regis, inſtructior, in colloquium vocatur, & ſtatutis conditionibus, ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur, ut Lacedæmonios Aſiam ingreſſos non repulerit armis, ſed impenſis regiis [2] aluerit; merceturq; ab his, quæ differant bella, [3] quæ gerant, tanquam non ad unius ſummam imperii detrimentum omne perveniat. Indignum ait, bella non perfici, ſed redimi; hoſtem pretio, non armis ſummoveri. His vocibus regem [4] à Tiſſaferne alienatum hortatur, ut in locum ejus, navalis belli ducem eligat Conona Athenienſem, qui, amiſſa bello patria, Cypri exulabat: quippe Athenienſibus, etſi fractæ ſint [5] res & opes, manere tamen navalem uſum, nec, ſi eligendus ſit ex

1. Sic N. quod alibi paſſim apponitur, cum de Perſarum rege fit mentio: vocem eam, alii hic omittunt.
2. Pro aluerit, legit N. adjuverit.
3. Sic N. Alii legunt, quam. Vid. Iſoc. in Evag. & Orat. ad Philip. Corn. Nep. in Conon. Plut. in Artaxerxe. Pauſan. in Att. Diod. l. 14. Xenoph. l. 3.
4. Sic N. Alii legunt, Tiſſipherni.
5. Sic N. Alii omittunt, res &c.

ex universis, meliorem alium esse. Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere.

CAP. II. His cognitis, Lacedæmonii & ipsi à rege Ægypti Hercynione auxilia navalis belli per legatos petunt; à quo centum triremes, & sexcenta millia modiorum frumenti missa: à ceteris quoque sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem, deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum; propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, deliberaverunt: quibus futurus imperii finis denuntiabatur, cum regium claudicasset imperium: erat enim pede claudus. Ad postremum statuerunt, melius esse incessu regem, quam [6] imperatore regnum claudicare. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misere; non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit: quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem: quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab altero utrumque servavit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res gestæ fuerunt. Sed Cononem seditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo instantius debita poscentibus, quo graviorem sub magno

6. Sic N. Alii legunt, Imperio. Vid. Paus. in Lacon. Plut. in Agesil. & Arrax. Xenoph. l. 3. Hist. & Orat. de Ages. Diod. l. 14. Notandum ex duabus Heraclidarum familiis, duos simul Reges habuisse Lacedæmonios, & ita diviso inter consortes imperio, à dominatione & tyrannide immunes permansisse. Cavendum ergo dixit Oraculum, ne aliquando regnum claudicaret; sive uno pede insisteret: hoc illi perperam intelligentes ad Ducem claudicantem trahebant.

7. Vid.

magno duce militiam præſumebant. Itaque Conon, diu rege per epiſtolas fruſtra fatigato, ad poſtremum ipſe ad eum pergit: à cujus aſpectu & colloquio prohibitus eſt, quod eum more Perſarum adorare nollet: agit tamen cum eo per internuntios, & queritur, opulentiſſimi regis bella inopia dilabi, & qui exercitum parem hoſtibus habeat, pecunia vinci, qua præſtet; inferioremque eum ea parte virium inveniri, qua longe ſuperior ſit. Poſtulat dari ſibi miniſtrum impenſæ, quia pluribus id mandare pernicioſum ſit. Dato ſtipendio, ad claſſem remittitur: nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit: agros hoſtiles vaſtat: urbes expugnat; &, quaſi tempeſtas quædam, cuncta proſternit. Quibus rebus territi Lacedæmonii, ad patriæ ſubſidium, revocandum ab Aſia Ageſilaum decernunt.

CAP. III. Interim [7] Piſandrus, ab Ageſilao proficiſcente dux patriæ relictus, ingentem claſſem ſummis viribus inſtruit, fortunam belli tentaturus. Nec non & Conon, tunc primum cum hoſtium exercitu concurſurus, magna cura ordinat ſuos. [8] Summa igitur in eo prælio tam ducum, quam militum æmulatio fuit. Nam & ipſe dux Conon non tam Perſis, quam patriæ ſtudebat: & ſicut afflictis Athenienſium rebus, auctor amiſſæ dominationis fuerat; ſic volebat idem haberi reddituæ; patriamque vincendo recipere, quam victus amiſerat: eo ſpecioſius, quod ne ipſorum quidem Athenienſium, ſed

7. Vid. Diod. Sic. l. 14. Xenoph. Gr. Hiſt. l. 4. Plut. & Corn. Nep. in Conon. Qui Piſandrus hic dicitur, alibi Piſander audit.

8. Sic N. Alii legunt, ſumma igitur non tam ducum in eo prælio, quam militum æmulatio fuit; ſenſu maxime incommodo, & qui ſequenti periodo repugnat.

ſed alieni imperii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus præmio patriæ; gloriamque diverſis artibus, quam priores civitatis ſuæ duces conſecuturus: quippe illos, vincendo Perſas, patriam defendiſſe; ſe, Perſas victores faciendo, reſtituturum patriam eſſe. Porro Piſandrus pro conjunctione Ageſilai, etiam virtutum æmulator erat; contendebatque, ne à rebus geſtis ejus, & gloriæ ſplendore, decederet; neve tot bellis ac ſeculis quæſitum imperium, brevis momenti culpa ſubverteret. Eadem militum & omnium [9] civium cura erat; quos major ſolicitudo cruciabat, non tam ne ipſi quæſitas opes amitterent, quam ne priſtinas Athenienſes reciperent. Sed quanto majus prælium fuit, tanto & clarior victoria Cononis. Victi Lacedæmonii fugam capeſſunt: præſidia hoſtium Athenis deducuntur: populo reſtituta dignitate conditio ſervilis eripitur: multæ quoque civitates recipiuntur.

CAP. IV. Hoc initium [10] Athenienſibus reſumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namque velut cum imperio etiam virtutem perdidiſſent, contemni à finitimis cœpere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus Athenienſibus, bellum his intulere: quæ civitas ex infimis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad ſpem imperii Græciæ erecta eſt. Fit itaque terreſtre prælium: eadem Lacedæmoniorum fortuna, qua pugnatum adverſus Conona navali prælio fuerat. In eo [11] Lyſander, quo duce

9. Sic N. Alii legunt, regum; ac certe à Regum nomine Græci prorſus abhorruere.

10. Vid. Dioc. Sic. l. 14. Xenoph. hiſt. Gr. l. 3. Plut. & Corn. Nep. in Lyſand. Oros. l. 3.

11. Sic N. Alii addunt, bello.

12. Sic

duce Athenienſes victi à Lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pauſanias quoque, alter dux Lacedæmoniorum, proditionis accuſatus, in exſilium abiit. Igitur Thebani potiti [12] victoria, univerſum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deſerti à ſociis omnibus erant: quod metuentes Lacedæmonii, regem ſuum Ageſilaum ex Aſia, [13] ubi magnas res gerebat, ad defenſionem patriæ arceſſunt. Occiſo enim Lyſandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam ſerus adventus erat, conſcripto exercitu, obviam hoſti procedunt. Sed victis, adverſis paulo ante victoribus, nec animus, neque vires pares fuere. Prima igitur congreſſione funduntur. Deletis jam ſuorum copiis ſupervenit rex Ageſilaus, qui reſtituto prælio, non difficulter, recenti & multis expeditionibus indurato milite, hoſtibus victoriam eripuit; ipſe tamen graviter ſauciatur.

CAP. V. Quibus rebus cognitis, Athenienſes verentes, ne, iterum Lacedæmoniis victoribus, in priſtinam ſortem ſervitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eumque in auxilium Bœotiorum per [14] Iphicratem, viginti quidem annos natum, ſed magnæ indolis juvenem, duci jubent. Hujus adoleſcentis ſupra ætatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante eum Athenienſes, inter tot tantoſque duces, aut ſpei majoris, aut indolis maturioris, imperatorem habuerunt; in quo non imperatoriæ tantum, verum

12. Sic N. W. C. Alii legunt, victoriam.

13. Sic N. Alii legunt, qui ibi. Vid. Xenoph. l. 4. in orat. de Ageſil. Plut. & Corn. Nep. Lyſand. Diod. l. 14. Pauſan. in Lacon.

14. Vid. Corn. Nep. in Iphic. Ariſt. 1. Rhet. Diod. l. 15. Polyæn. 3. Strat. Athan. l. 4. & Plut. Frontin. Suid. & alios paſſim.

rum & oratoriæ artes fuere. Conon quoque, audito reditu Ageſilai, & ipſe ex Aſia ad depopulandos Lacedæmoniorum agros revertitur: atque ita, undique belli formidine circumſtrepente, clauſi Spartani ad ſummam deſperationem rediguntur. Sed Conon, vaſtatis hoſtium terris, Athenas pergit; ubi magno civium gaudio exceptus: plus tamen triſtitiæ ipſe ex incenſa & diruta à Lacedæmoniis patria, quam lætitiæ ex recuperata poſt tantum temporis, cœpit. Itaque, quæ incenſa fuerant, prædarum ſumtu & exercitu Perſarum reſtituit: quæ diruta, reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut ante à Perſis crematæ, manibus eorum; & nunc à Lacedæmoniis dirutæ, ex ſpoliis Lacedæmoniorum reſtituerentur: verſa quoque vice, nunc haberent ſocios, quos tunc hoſtes habuerant; & hoſtes nunc parerentur, cum quibus juncti tunc arctiſſimis ſocietatis vinculis fuerant.

CAP. VI. Dum hæc geruntur, [15] Artaxerxes, rex Perſarum, legatos in Græciam mittit, per quos jubet omnes ab armis diſcedere: qui aliter feciſſet, eum ſe pro hoſte habiturum. Civitatibus libertatem ſuaque omnia reſtituit: quod non Græciæ laboribus aſſiduiſque bellorum internecinis odiis conſulens fecit; ſed ne occupato ſibi Ægyptio bello, quod propter auxilia, adverſus præfectos ſuos Lacedæmoniis miſſa, ſuſceperat, exercitus ſui in Græcia detinerentur. Feſſi igitur tot bellis Græci, cupide paruere. Hic annus, non eo tantum inſignis fuit, quod repente pax tota Græcia facta eſt: ſed

15. Vid. Diod. l. 15. Xenoph. l. 5. Plut. in Ages. & Artax. Pauſan. in Bœot.

16. Vid.

sed etiam eo, quod eodem tempore [16] urbs Romana à Gallis capta est. Sed [17] Lacedæmonii securis insidiantes, absentiam Arcadum speculati, castellum eorum expugnant, occupatoque præsidium imponunt. Itaque armato instructoque exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt. In eo prælio Archidamus, dux Lacedæmoniorum, vulneratur: qui, cum cædi suos jam [18] & victos videret, per præconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. Hoc est enim signum apud Græcos victoriæ traditæ. Qua confessione contenti Thebani, signum parcendi dedere.

CAP. VII. Paucis deinde post diebus, neutris quicquam hostile facientibus, cum quasi [19] ex tacito consensu induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani, [20] Epaminonda duce, occupandæ urbis eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis, taciti Lacedæmona proficiscuntur: non tamen aggredi incautos potuerunt. Quippe senes, & cetera imbellis ætas, cum adventum hostium præsensissent, in ipsis portarum angustiis armati occurrunt; & adversus quindecim millia militum, non amplius centum jam effœtæ ætatis viri, pugnæ se offerunt. Tantum animorum, viriumque, patriæ & penatium conspectus subministrat; tantoque præsentia, quam recordatione sui, majores spiritus largiuntur. Nam, ut videre, inter quæ, & pro quibus starent, aut vincendum sibi, aut moriendum censuerunt. Pauci

16. Vid. Plut. in Camil. Liv. dec. 1. l. 5. Polyb. l. 1. Flor. &c.
17. Vid. Xenoph. l. 6. Plut. in Pelop. Paus. in Bœot.
18. Sic N. Alii legant, ut: Forte legendum, cedere ut, &c.
19. Sic N. Alii omittunt, ex
20. Vid. Diod. l. 15. Xenoph. l. 7. Plut. de virt. bellic. Athen. & Agesilao.

Pauci igitur ſuſtinuere ſenes aciem, cui par ante diem univerſa juventus eſſe non potuit. In eo prælio duo duces hoſtium cecidere. Cum interim, Ageſilai adventu nuntiato, Thebani receſſere: nec bellum diu dilatum: ſiquidem Spartanorum juventus, ſenum virtute & gloria incenſa, teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret. Cum victoria Thebanorum eſſet, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortiſſimi militis officio fungitur, graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore metus, & illis ex gaudio ſtupor injicitur: atque ita veluti ex placito conſenſu à prælio diſceditur.

CAP. VIII. Poſt paucos deinde dies [21] Epaminondas decedit, cum quo vires quoque reipubl. ceciderunt. Nam ſicuti telo ſi primam aciem præfregeris, reliquo ferro vim nocendi ſuſtuleris; ſic illo, [22] velut mucrone teli, ablato duce Thebanorum, rei quoque publicæ vires hebetatæ ſunt: ut non tam illum amiſiſſe, quam cum illo interiiſſe omnes viderentur. Nam neque ante hunc ducem ullum memorabile bellum geſſere; nec poſtea virtutibus, ſed cladibus inſignes fuere: ut manifeſtum ſit, patriæ gloriam & natam, & extinctam cum eo fuiſſe. Fuit autem incertum, vir melior, an dux eſſet. Nam & imperium non ſibi, ſed patriæ ſemper quæſivit: & pecuniæ adeo parcus fuit, ut ſumtus funeri defuerit. Gloriæ quoque non cupidior, quam pecuniæ: quippe recuſanti omnia imperia

21. Vid. Pauſan. in Arcad. Diod. Sic. l. 15. Plutarch. in Ages. Ælian. var. hiſt. l. 12. Xenoph. l. 7. Strab. l. 8. Valer. Max. l. 3. Cota, Ney. in Epam.

22. Voces illas, velut mucrone teli, ſupervacuas putat Faber. Sed adverſus librorum omnium fidem, nihil immutandum duximus.

23. N.

imperia ingesta sunt: honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi [23] dignitati videretur. Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Neque ab hoc vitæ proposito mortis ratio dissensit. Nam ut relatus in castra semianimis, [24] vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis. Quod ut servatum audivit, allatumque, velut laborum gloriæque socium osculatus est. Iterum quæsivit, utri vicissent. Ut audivit, Thebanos, Bene habere se rem, dixit: atque ita, velut gratulabundus patriæ, expiravit.

CAP. IX. Hujus morte etiam Athenienſium virtus intercidit. Siquidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiam torporemque resoluti, non ut olim in classem exercitusque, sed in dies festos apparatusque ludorum, reditus publicos effundunt; & cum actoribus nobilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam quam castra visentes; versificatoresque meliores, quam duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea milites & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum [25]. Quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum sordidum & obscurum antea Macedonum nomen

23. N. legit, sed dare ipsi dignitatem videretur.

24. Corn. Nep. in Epam. Val. Max. l. 3. Pausan. in Arcad. Suidas. in Epam. Plut. in Apopth. Cic. l. 5. Epist. fam.

25. Sic N. Alii addunt, est.

26. Vid.

nomen emergeret: & Philippus [26] obſes triennio Thebis habitus, Epaminondæ & Pelopidæ virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ & Aciæ cervicibus, velut jugum ſervitutis, imponeret.

26. Vid. Diod. Sic. l. 16. Plut. in Pelop. Oroſ. l. 3.

LIBER VII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedoniæ vetus nomen, populus, primi reges.*
2. *Peraiccæ regis familia illuſtris, & infantis Europi nobile fatum.*
3. *Legati Perſarum ad Amyntam petulantiæ ſuæ dant pœnas.*
4. *Pax Macedoniæ Bubaris, reguli Perſæ, opera conciliatur. Tragœdiæ in familia Amyntæ, Alexandri Macedonis avi.*
5. *Philippi Macedonis varii caſus: fratribus dolo materno vita ſublatis, à populo compulſus regnum ſuſcipit.*
6. *Initia regni Philippici, laude & obſervatione digniſſima; bella, conjugium, vitia & virtutes ejuſdem.*

CAP. I.

MAcedonia ante [1] à nomine Emathionis regis, cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, Emathia cognominata eſt. Hujus ſicuti incrementa modica, ita & termini peranguſti fuere. Populus Pelaſgi, re-

1. Sic N, Alii omittunt, à.

gio

gio Pœonia dicebatur. Sed poſtea virtute regum, & gentis induſtria, ſubactis primo finitimis, mox populis nationibuſque, imperium uſque extremos Orientis terminos prolatum. In regione Pæonia, quæ nunc portio eſt Macedoniæ, regnaſſe fertur Pelegon pater Aſteropæi, cujus Trojano bello, inter clariſſimos vindices urbis, nomen accepimus. Ex alio latere in Europa regnum Europus nomine tenuit. Sed & Caranus cum magna multitudine Græcorum, ſedes in Macedonia reſponſo oraculi juſſus quærere, cum in Emathiam veniſſet, urbem Ædeſſam, non ſentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregem caprarum, imbrem fugientium, ſecutus occupavit; revocatuſque in memoriam oraculi, quo juſſus erat, ducibus capris imperium quærere, regni ſedem ſtatuit: religioſeque poſtea obſervavit, quocunque agmen moveret, ante ſigna eaſdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Ædeſſam, ob memoriam muneris, Ægeas, [2] populum Ægeatas, vocavit. Pulſo deinde Mida (nam is quoque portionem Macedoniæ tenuit) aliiſque regibus [3], in locum omnium ſolus ſucceſſit; primuſque, adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniæ fecit; creſcentique regno, valida incrementorum fundamenta conſtituit.

CAP. II. Poſt hunc Perdicca regnavit, cujus & vita illuſtris, & mortis poſtrema, veluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuere: ſiquidem ſenex moriens, Argæo filio monſtravit locum, quo

2. Vid. Herodot. l. 8. & 138. Thucyd. l. 2.

3. Sic N. Alii addunt, pulſis.

4. Vid.

quo condi vellet; ibique non ſua tantum, ſed & ſuccedentium ſibi regum oſſa poni juſſit; præfatus, quoad ibi conditæ poſterorum reliquiæ forent, regnum in familia manſurum: creduntq; hac ſuperſtitione extinctam in Alexandro ſtirpem, quia locum ſepulturæ mutaverit. Argæus moderate, & cum amore popularium, adminiſtrato regno, ſucceſſorem filium Philippum reliquit: qui immatura morte raptus, Europum, parvulum admodum, inſtituit heredem. Sed Macedonibus aſſidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuere: quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii, infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur: qui prælio pulſi, rege ſuo in cunis prolato, & pone aciem poſito, acrius certamen repetivere: tanquam ideo victi fuiſſent antea, quod bellantibus ſibi regis ſui auſpicia defuiſſent; futuri vel propterea victores, quod ex ſuperſtitione animum vincendi ceperant: ſimul & miſeratio eos infantis tenebat, quem, ſi victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Conſerto itaque prælio, magna cæde Illyrios fudere; oſtenderuntque hoſtibus ſuis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuiſſe. Huic Amyntas ſuccedit, & propria virtute, & Alexandri filii egregia indole, inſigniter clarus: cui Alexandro tanta omnium virtutum ornamenta à natura data ſunt, ut etiam Olympio certamine, vario ludicrorum genere contenderit.

CAP. III. Cum interim Darius rex Perſarum, turpi ab Scythia fuga ſummotus, ne ubiq; deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum

parte

parte copiarum [4] Megabazum ad ſubigendam Thraciam, ceteraque ejus tractus regna: quibus pro ignobili momento erat acceſſura Macedonia. Qui brevi tempore exſecuto regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ miſſis, obſides in pignus futuræ pacis dari ſibi poſtulabat. Sed legati benigne excepti, inter epulas ebrietate creſcente, rogant Amyntam, ut apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis, adhibitis in convivium ſuis ac filii uxoribus: id apud Perſas haberi pignus ac fœdus hoſpitii. Quæ ut venerunt, petulantius Perſis eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem, reſpectu ætatis, ac gravitatis ſuæ, abiret convivio, pollicitus ſe hoſpitum temperaturum jocos. Quo digreſſo, mulieres quoque paulum è convivio evocat, cultius [5] exornatas, gratioreſque [5] redituras. In quarum locum matronali habitu exornatos juvenes ſupponit; eoſque petulantiam legatorum, ferro, quod ſub veſte gerebant, compeſcere jubet. Atque ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabazus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre: dedignatus ipſe ire, ne dehoneſtaretur prælio tam [6] ſordidæ gentis. Sed Bubares ante bellum, amore filiæ Amyntæ captus, omiſſo bello nuptias facit, depoſitiſque hoſtilibus animis, in affinitatis jura ſuccedit.

CAP. IV. Poſt diſceſſum à Macedonia Bubaris, Amyntas rex decedit, cujus filio & ſucceſſori Alexandro, cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præſtitit; verum etiam Xerxem

4. Vid. Herodot. l. 4. & 5.
5. Sic N. Alii legunt, exornaturus, & redacturus.
6. Sic N. Alii legunt, fœdæ.

Xerxem adeo conciliavit, ut, cum Græciam, veluti tempeſtas quædam, occupaſſet, inter Olympum Hæmumque montes totius regionis eum imperio donaverit. Sed nec virtute minus, quam Perſarum liberalitate, regnum ampliavit. Per ordinem deinde ſucceſſionis, regnum Macedoniæ ad Amyntam, fratris ejus Menelai filium, pervenit. Hic quoque inſignis induſtria, & omnibus imperatoriis virtutibus inſtructus fuit: qui ex Eurydice tres filios ſuſtulit, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, & filiam Euryonem: Ex Cygnæa autem Archelaum, Archideum, Menelaum. Cum Illyriis deinde, & cum Olynthiis gravia bella geſſit. Inſidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum ſuſceperat, occupatus fuiſſet, ni filia pellicatum matris, & ſceleris conſilia prodidiſſet. Functus itaque tot periculis, ſenex deceſſit, regno, maximo ex filiis Alexandro, tradito.

CAP. V. Igitur Alexander inter prima initia regni, bellum ab Illyriis, pacta mercede,[7] & Philippo fratre dato obſide, redemit. Interjecto quoque tempore, per eundem obſidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis dedit. Siquidem Thebis triennio obſes habitus, prima pueritiæ rudimenta, in urbe ſeveritatis antiquæ, & in domo Epaminondæ, ſummi & philoſophi & imperatoris, depoſuit. Nec multo poſt Alexander inſidiis Eurydices matris appetitus occumbit: cui Amyntas in ſcelere deprehenſæ, propter communes liberos, igna-

7. Vid. Diod. Sic. l. 16.

rus

rus eiſdem quandoque exitioſam fore, peperce-
rat. Frater quoque ejus Perdicca pari inſidia-
rum fraude decipitur. Indignum prorſus, lib-
dinis cauſa liberos à matre vita privatos, quam
8 à ſcelerum ſuorum ſuppliciis liberorum con-
templatio vindicaverat. Perdiccæ hoc indig-
nior cædes videbatur, quod ei apud matrem
miſericordiam nec parvulus quidem filius con-
ciliaverat. Itaque Philippus diu non regem,
ſed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella
imminebant, ſerumq; auxilium in expectatione
infantis erat, compulſus à populo regnum ſuſ-
cepit.

CAP. VI. Ut eſt ingreſſus imperium, ma-
gna de illo ſpes omnibus fuit; & propter ipſius
ingenium, quod magnum ſpondebat virum;
& propter vetera Macedoniæ fata: quæ cecine-
rant, uno ex Amyntæ filiis regnante, florentiſ-
ſimum fore Macedoniæ ſtatum: cui ſpei ſcelus
matris hunc reſiduum fecerat. Principio regni,
cum hinc cædes fratrum indigne peremtorum,
inde hoſtium multitudo; hinc inſidiarum me-
tus, inde inopia continuis bellis exhauſti regni,
immaturam ætatem tironis urgerent: bella, quæ,
velut conſpiratione quadam, ad opprimendam
Macedoniam, multarum gentium ex diverſis
locis uno tempore confluebant, quoniam omni-
bus par eſſe non poterat, diſpenſanda ratus; alia
interpoſita pactione componit, alia redimit, fa-
cillimis quibuſque aggreſſis, quorum victoria &
militum trepidos animos firmaret, & contem-
tum ſibi hoſtium demeret. Primum illi cum
Athenienſibus certamen fuit: quibus per inſi-
dias victis, metu belli gravioris, cum interficere

8. Sic N. Alii omittunt, à. Vid. Diod. l. 15.

omnes poſſet, incolumes ſine pretio dimiſit. Poſt hæc, bello in Illyrios tranſlato, multa millia hoſtium cædit. Urbem nobiliſſimam [9] Lariſſam capit. Hinc Theſſaliam, non prædæ cupiditate, ſed quod exercitui ſuo robur Theſſalorum equitum adjungere geſtiebat, nihil minus quam bellum metuentem, improviſus expugnat: unumque corpus equitum pedeſtriumque copiarum invicti exercitus [10] facit. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiadem, Neoptolemi regis Moloſſorum filiam, uxorem ducit; conciliante nuptias fratre patruele, [11] Tutore virginis, Arryba, rege Moloſſorum; qui ſororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat: quæ cauſa illi exitii, malorumque omnium initium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquiſitum ſperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio conſenuit. His ita geſtis, Philippus, jam non contentus ſummovere bella, ultro etiam quietos laceſſit. Cum Methonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris ſagitta jacta, dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec ſegnior in bellum, nec iracundior adverſus hoſtes factus eſt: adeo ut interjectis diebus pacem deprecantibus dederit; nec moderatus tantum, verum etiam mitis adverſus victos fuerit.

9. Lariſſa urbs Theſſaliæ, natalibus Achillis celeberr. Legendum cenſent nonnulli, & conjecturâ felici, Liſſum, quæ primaria Illyriæ urbs.

10. Sic N. & W. Alii legunt, facit.

11. Sic N. Alii, altore.

LIBER VIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Græciæ clades ſub Philippo Macedone. Thebani & Phocenſes civilis belli faces.*
2. *Thebani Philippum accerſunt, qui Phocenſes opprimit. Athenienſes ſaluti publicæ pro virili conſulunt.*
3. *Contra, Philippus Græciam lacerat. Cappadociam Macedoniæ adjungit. Olynthios delet. Latrocinium exercet variis modis.*
4. *Athenienſibus, Theſſalis, Bœotis & Phocenſibus callide imponit.*
5. *Phocenſes ad deditionem, & reliquos Græcos cogit ad ſervile obſequium.*
6. *Monarchiam cum ſumma injuſtitia conſtituit.*

CAP. I.

GRæciæ civitates, dum imperare ſingulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt: quippe in mutuum exitium ſine modo ruentes, omnibus perire quod ſingulæ amitterent, non niſi oppreſſæ ſenſerunt. Siquidem Philippus rex Macedoniæ, velut è ſpecula quadam, libertati omnium inſidiatus, dum contentiones civitatium alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoreſque ſubire regiam ſervitutem coëgit. Cauſa & origo hujus mali Thebani fuere: qui, cum rerum potirentur, ſecundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedæmonios & Phocenſes, quaſi

parva ſupplicia cædibus & rapinis luiſſent, apud commune Græciæ concilium ſuperbe accuſaverunt. Lacedæmoniis crimini datum, quod arcem Thebanam, induciarum tempore, occupaſſent: Phocenſibus, quod Bœotiam depopulati eſſent: prorſus quaſi poſt arma & bellum, locum legibus reliquiſſent. Cum judicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia damnantur, quanta exſolvi non poſſet. Igitur Phocenſes, cum agris, liberis, conjugibuſque privarentur, deſperatis rebus, Philomelo quodam duce, velut deo irafcentes, templum ipſum Apollinis Delphis occupavere. Inde auro, & pecunia divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocenſium, tametſi omnes execrarentur propter ſacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc neceſſitatem compulſi fuerant, quam ipſis intulit. Itaque auxilia his, & ab Athenienſibus, & à Lacedæmoniis, miſſa. Prima igitur congreſſione Philomelus Thebanos caſtris exuit. Sequenti prælio primus inter confertiſſimos dimicans cecidit, & ſacrilegii pœnas impio ſanguine luit. In hujus locum dux Onomarchus creatur.

CAP. II. Adverſus quem Thebani Theſſalique, non ex civibus ſuis, ne victores potentiam ferre non poſſent; ſed Philippum, Macedoniæ regem, ducem eligunt: & externæ dominationi, quam in ſuis timuerunt, ſponte ſuccedunt. Igitur Philippus, quaſi ſacrilegii, non Thebanorum ultor eſſet, omnes milites coronas laureas ſumere jubet, atque ita, veluti deo duce, in prælium pergit. Phocenſes, inſignibus Dei conſpectis, conſcientia delictorum territi, abjectis

jectis armis fugam capeſſunt, pœnaſque violatæ religionis, ſanguine & cædibus ſuis pendunt. Incredibile quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriæ dedit. Illum vindicem ſacrilegii, illum ultorem religionum: quod [1] orbis viribus expiari debuit, ſolum qui piacula exigeret extitiſſe. Dignum itaque qui diis proximus haberetur, per quem deorum majeſtas vindicata ſit. Sed Athenienſes, audito belli eventu, ne in Græciam Philippus tranſiret, anguſtias Thermopylarum, pari ratione ſicuti antea advenientibus Perſis, occupavere: ſed nequaquam ſimili aut virtute, aut cauſa: ſiquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro ſacrilegio publico; tunc à rapina hoſtium templa vindicaturi, nunc adverſus vindices templorum, raptores defenſuri: aguntque propugnatores ſceleris, cujus turpe erat alios vindices fuiſſe: immemores prorſus, quod in dubiis rebus ſuis, illo deo etiam conſiliorum auctore uſi fuerant: quod illo duce tot bello victores inierant: tot urbes auſpicato condiderant: tantum imperium terra marique quæſierant: quod nihil ſine majeſtate numinis ejus aut privatæ unquam, aut publicæ rei geſſerant: tantum facinus admiſiſſe ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus inſtitutiſque formata, ut, quid poſthac ſuccenſere jure Barbaris poſſent, non haberent.

CAP. III. Sed nec Philippus melioris fidei adverſus ſocios fuit: quippe veluti timens, ne ab hoſtibus ſacrilegii ſcelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quæ ſub auſpiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi ſibique

1. Sic N. Alii legunt, orbis viribus expiari debuit, ſolum qui piacula exigeret extitiſſe dignum. Itaque diis proximus haberur.

2. Vero

bique victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: conjuges liberosque omnium sub corona vendidit: non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit: prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quam sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. Inde, veluti rebus egregie gestis, in [2] Cappadociam trajicit: ubi bello pari perfidia gesto, captisque per dolum & occisis finitimis regibus, universam provinciam imperio Macedoniæ adjungit. Deinde ad abolendam invidiæ famam, qua insignis præter ceteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, & opulentissimas civitates, qui opinionem sererent, regem Philippum magna pecunia locare, & muros per civitates, & [3] fora, & templa facienda; & ut per præcones susceptores solicitarent. Qui cum in Macedoniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis timentes, taciti [4] profugiebant. Post hæc Olynthios aggreditur: receperant enim per misericordiam, post cædem unius, duos fratres ejus, quos Philippus ex noverca genitos, veluti participes regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquam & nobilem excindit, & fratres olim destinato supplicio tradit: prædaque ingenti pariter & parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia, quæ agitasset animo, ei licerent, auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia, occupat. Et, ne quod jus vel fas inviolatum prætermitteret, piraticam quo-

2. Vero similius Chalcidem: Cappadocia enim ad ultimam oram maris Pontici posita est.

3. Sic N. Alii legunt, fana. Vid. Diod. Sic. l. 16.

4. Sic N. Alii legunt, proficiscebantur.

5. Ser-

quoque exercere inſtituit. His ita geſtis, forte evenit, ut eum fratres duo, reges Thraciæ, non contemplatione juſtitiæ ejus, ſed invicem metuentes ne alterius viribus accederet, diſceptationum ſuarum judicem eligerent. Sed Philippus, more ingenii ſui, ad judicium, veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, inſtructo exercitu ſupervenit: & regno utrumque, non judicis more, ſed fraude latronis ac ſcelere ſpoliavit.

CAP. IV. Dum hæc aguntur, legati Athenienſium, petentes pacem, ad eum venerunt. Quibus auditis, & ipſe legatos Athenas cum pacis conditionibus miſit: ibique ex commodo utrorumque pax facta. Ex ceteris quoque Græciæ civitatibus, non pacis amore, ſed belli metu, legationes venere. Siquidem, crudeſcente ira, Theſſali, Bœotiique orant, ut profeſſum adverſum Phocenſes ducem Græciæ exhibeat: tanto odio Phocenſium ardentes, ut, obliti cladium ſuarum, perire ipſi, quam non perdere eos præoptarent; expertamque Philippi crudelitatem pati, quam parcere hoſtibus ſuis mallent. Contra, Phocenſium legati, adhibitis Lacedæmoniis & Athenienſibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dilationem ter jam emerant. Fœdum prorſus miſerandumque ſpectaculum, Græciam, etiam nunc, & viribus, & dignitate, orbis terrarum principem; regum certe gentiumque ſemper victricem, & multarum adhuc urbium dominam; alienis excubare ſedibus, aut rogantem bellum, aut deprecantem: in alterius ope omnem ſpem poſuiſſe orbis terrarum vindices; eoque diſcordia ſua civilibuſque bellis redactos, ut adulentur ultro ſordidam paulo ante clien-

clientelæ ſuæ partem: & hæc potiſſimum facere Thebanos Lacedæmonioſque, antea inter ſe imperii, nunc Græciæ, imperantis æmulos. Philippus, venditatione gloriæ ſuæ, tantarum urbium faſtidium agitat; atque utros potius dignetur, æſtimat. Secreto igitur auditis utriſque legationibus, his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, reſponſum nemini prodituros: illis contra, venturum ſe, auxiliumque laturum. Utroſque vetat parare bellum, aut metuere. Sic variato reſponſo ſecuris omnibus, Thermopylarum anguſtias occupat.

CAP. V. Tunc primum Phocenſes, captos ſe fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neque ſpatium erat inſtruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia: & Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur neceſſitate, pacta ſalute ſe dediderunt. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antea fuerat deprecati belli promiſſio. Igitur cæduntur paſſim rapiunturque; non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum ſimulacra templis ſuis relinquuntur. Unum tantum miſeris ſolatium fuit, quod, cum Philippus portione prædæ ſocios fraudaſſet, nihil rerum ſuarum apud inimicos viderunt. Reverſus in regnum, ut pecora paſtores nunc in hibernos, nunc in æſtivos ſaltus trajiciunt, ſic ille populos & urbes, ut illi vel replenda, vel derelinquenda quæque loca videbantur, ad libidinem ſuam transfert. Miſeranda ubique facies, & excidio ſimilis erat. Non quidem pavor ille hoſtilis, nec diſcurſus per urbem militum erat: non tumultus armorum;

5. Servitutis, legendum ſtudet Faber; ſenſu optimo, ſi exemplaria reſponderent.

6. Sic

rum; non bonorum atque hominum rapina: ſed tacitus mœror & luctus, verentibus ne ipſæ lacrymæ pro contumacia haberentur. Creſcit diſſimulatione ipſa dolor; hoc altius demiſſus, quo minus profiteri licet. Nunc ſepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibuſque genuerant, conſiderabant: miſerantes nunc vicem ſuam, quod in eam diem vixiſſent; nunc filiorum, quod non poſt eam diem nati eſſent.

CAP. VI. Alios populos in finibus ipſis, hoſtibus opponit: alios in extremis regni terminis ſtatuit: quoſdam bello captos in ſupplementis urbium dividit. Atque ita ex multis gentibus nationibuſque unum regnum populumque conſtituit. Compoſitis ordinatiſque Macedoniæ rebus, Dardanos, ceteroſque finitimos, fraude captos, expugnat. Sed nec à proximis manus abſtinet. Siquidem Arrybam, regem Epiri, uxori ſuæ Olympiadi arctiſſima cognatione junctum, pellere regno ſtatuit; atque Alexandrum, privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honeſtæ pulcritudinis, in Macedoniam nomine ſororis arceſſit, omnique ſtudio ſolicitatum [6] in ſpem regni, ſimulato amore ad ſtupri conſuetudinem perpulit, majora in eo obſequia habiturus, ſive conſcientiæ pudore, ſive regni beneficio. Cum igitur ad viginti annos perveniſſet, ereptum Arrybæ regnum puero admodum tradit, ſceleſtus in utroque. Nam nec in eo jus cognationis ſervavit, cui ademit regnum; & eum, cui dedit, impudicum fecit antequam regem.

6. Sic N. Alii legunt, ſpe.

LIBER IX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Philippus cogitat de Græcia ſubjuganda; ideo Byzantium, ſed fruſtra, obſidet.*
2. *A Scytharum rege variis modis deluditur, unde pugna, & præda abducta.*
3. *Triballi Philippum præda ſpoliant. Athenienſes & Thebanos Philippus prælio atterit.*
4. *Victoria moderate utitur: ſævit in Thebanos, qui fortiter ſe gerunt.*
5. *Græciam pacare ſtudet, ut Perſas bello adoriatur.*
6. *Pauſanias Philippum obtruncat, ultionem ab iniquo judice exigens.*
7. *Philippus, Olympiade & Alexandro conſciis, interficitur.*
8. *Philippi elogium, ejuſdemque cum Alexandro filio & ſucceſſore comparatio.*

CAP. I.

IN Græciam Philippus cum veniſſet, ſolicitatus paucarum civitatium direptione; & ex præda modicarum urbium, quantæ opes univerſarum eſſent, animo proſpiciens; bellum toti Græciæ inferre ſtatuit. Ad cujus emolumentum egregie pertinere ratus, ſi[1] Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terra

1. Vid. Diod. Sic. l. 16. Notandum originem non primam, ſed maxime commemorabilem, à Juſtino memorari: nam à Byzante nomen ſimul & auſpicia urbem olim accepiſſe fatis conſtat.

2. Sic

terra marique copiis ſuis futuram, in poteſtatem redegiſſet, eandem, claudentem ſibi portas, obſidione cinxit. Hæc namque urbs condita primo à Pauſania, rege Spartanorum, & per VII. annos poſſeſſa fuit: deinde variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Athenienſium juris habita eſt. Quæ incerta poſſeſſio effecit, ut, nemine quaſi ſuam auxiliis juvante, libertatem conſtantius tueretur. Igitur Philippus, longa obſidionis mora exhauſtus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaque centum ſeptuaginta navibus, mercibuſque diſtractis, anhelantem inopiam paululum recreavit. Deinde, ne [2] in unius urbis oppugnatione tantus exercitus tereretur, profectus cum fortiſſimis, multas [3] Cherſoneſi urbes expugnat, Filiumque [4] Alexandrum, decem & octo annos natum, ut, ſub militia patris, tirocinii rudimenta deponeret, ad ſe arceſſit. In Scythiam quoque prædandi cauſa profectus eſt, more negotiantium, impenſas belli alio bello refecturus.

CAP. II. Erat eo tempore rex Scytharum [5] Atheas, qui, cum bello Iſtrianorum premeretur, auxilium à Philippo per Apollonienſes petit, in ſucceſſionem eum regni Scythiæ adoptaturus. Cum interim Iſtrianorum rex decedens, & metu belli, & auxiliorum neceſſitate Scythas ſolvit. Itaque Atheas, remiſſis Macedonibus, renuntiari Philippo jubet, neque auxilium ejus ſe petiſſe, neq; adoptionem mandaſſe. Nam neque vindicta Macedonum egere Scythas,

2. Sic N. Alii omittunt in; & pro tereretur, B. legit, tenerentur.
3. Sic N. W. C. Alii legunt, Cherſonenſium.
4. Vid. Plut. in Alex.
5. Vid. Diod. Sic. l. 16. Oroſ. l. 3.

thas, quibus meliores forent: neque heredem ſibi incolumi filio deeſſe. His auditis Philippus legatos ad Atheam mittit, impenſæ obſidionis portionem petentes, ne inopiâ bellum deſerere cogatur. Quod eo promtius eum facere debere, quod miſſis à ſe in auxilium ejus militibus, ne ſumtum quidem viæ, non modo officii pretia dederit. Atheas inclementiam cœli & terræ ſterilitatem cauſatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, ſed vix alimenta exhibeat, reſpondit, nullas ſibi opes eſſe, quibus tantum regem expleat; & turpius putare, parvo defungi, quam totum abnuere: Scythas autem virtute animi, & duritia corporis, non opibus cenſeri. Quibus [6] irriſus Philippus, ſoluta obſidione Byzantii, Scythica bella aggreditur, præmiſſis legatis, quo ſecuriores faceret, qui nutrient Atheæ, dum Byzantium obſidet, voviſſe ſe ſtatuam Herculi, ad quam in oſtio Iſtri ponendam ſe venire, pacatum acceſſum ad religionem dei petens, amicus ipſe Scythis venturus. Ille, ſi voto fungi vellet, ſtatuam ſibi mitti jubet; non modo ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat, pollicetur: Exercitum autem fines ingredi negat ſe paſſurum. Ac ſi invitis Scythis ſtatuam ponat; eo digreſſo ſublaturum, verſurumque æs ſtatuæ in aculeos ſagittarum. His utrinque irritatis animis, prælium committitur. Cum virtute & numero præſtarent Scythæ, aſtu Philippi vincuntur. Viginti millia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam miſſa.

6. Sic N. & W. Alii legunt, derifus.

CAP.

CAP. III. Sed revertenti ab Scythia, Philippo Triballi occurrunt: negant, ſe tranſitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, & mox prælium; in quo ita in femore vulneratus eſt Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cum omnes occiſum putarent, præda amiſſa eſt. Ita Scythica, velut devota, ſpolia pene luctuoſa Macedonibus fuere. Ubi vero ex vulnere primum convaluit, diu diſſimulatum bellum Athenienſibus infert: quorum cauſæ Thebani ſe junxere, metuentes, ne, victis Athenienſibus, bellum [7] veluti vicinum incendium ad ſe tranſiret. Facta igitur inter duas, paulo ante infeſtiſſimas, civitates ſocietate, legationibus Græciam fatigant; Communem hoſtem putant communibus viribus ſummovendum; neque enim ceſſaturum Philippum, ſi proſpere prima ſucceſſerint, niſi omnem Græciam domuerit. Motæ quædam civitates Athenienſibus ſe jungunt: quaſdam autem ad Philippum belli metus traxit. Prælio commiſſo, cum Athenienſes longe majore militum numero præſtarent, aſſiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur: non tamen immemores priſtinæ gloriæ cecidere: quippe adverſis vulneribus, omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies univerſæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetuſtiſſimam libertatem finivit.

CAP. IV. Hujus victoriæ callide diſſimulata lætitia eſt. Denique non ſolita ſacra Philippus illa die fecit: non in convivio riſit: non ludos inter

7. Sic N. Alii legunt, Athenienſibus veluti vicinum incendium belli ad ſe, &c. Vid. Plut. in Demoſt. Diod. l. 16. Plut. in Alex. Strab. l. 9. Pauſan. Achai. & Boeot. Ælian. var. l. 6 Freinſin. l. 2.

inter epulas adhibuit: non coronas aut unguenta ſumſit; &, quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo ſentiret. Sed nec regem ſe Græciæ, ſed ducem appellari juſſit. Atque ita inter tacitam lætitiam & dolorem hoſtium temperavit, ut neque apud ſuos exultaſſe, neque apud victos inſultaſſe videretur. Athenienſibus, quos paſſus infeſtiſſimos fuerat, & captivos gratis remiſit, & bello conſumtorum corpora ſepulturæ reddidit; reliquiaſque funerum ut ad ſepulchra majorum deferrent, ultro hortatus eſt. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque jungerent, Athenas miſit. Thebanorum porro non ſolum captivos, verum etiam interfectorum ſepulturam vendidit. Principes civitatis alios ſecuri percuſſit: alios in exſilium [8] egit, bonaque omnium occupavit. Pulſos deinde per injuriam, in patriam reſtituit; ex horum numero ccc. exules, judices rectoreſque civitati dedit: apud quos cum potentiſſimi quique rei ejus ipſius criminis poſtularentur, quod per injuriam ſe in exſilium egiſſent, hujus conſtantiæ fuerunt, ut omnes ſe auctores faterentur, meliuſque cum republica actum, cum damnati eſſent, quam cum reſtituti contenderent. Mira prorſus audacia: de judicibus vitæ neciſque ſuæ, quemadmodum poſſunt, ſententiam ferunt; contemnuntque abſolutionem, quam dare inimici poſſunt: & quoniam rebus nequeunt [9] ulciſci, verbis uſurpant libertatem.

CAP. V. Compoſitis in Græcia rebus, Philippus

8. Sic N. Alii legunt, redegit.

9. Hanc vocem delendam putat Faber: nec immerito, ſed quia exemplarium præſidio deſtituimur, retinendum cenſuimus.

10. Sic

lippus omnium civitatium legatos ad formandum rerum præſentium ſtatum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem univerſæ Græciæ pro meritis ſingularum civitatium ſtatuit; conciliumque omnium, veluti unum ſenatum, ex omnibus legit. Soli Lacedæmonii, & legem, & reges contemſerunt; ſervitutem non pacem rati, quæ non ipſis civitatibus conveniret, ſed à victore ferretur. Auxilia deinde ſingularium civitatium deſcribuntur, ſive adjuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret, ſeu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium erat, imperium Perſarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum ducenta millia peditum fuere, & equitum quindecim millia. Extra hanc ſummam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in Aſiam Perſarum juris præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cujus ſororem nuper expulſa Alexandri matre Olympiade, propter ſtupri ſuſpicionem, in matrimonium receperat.

CAP. VI. Interea, dum auxilia à Græcia coëunt, nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies eras pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, apparatibus inſignis. Sed nec ludorum magnificentia deerat: ad quorum ſpectaculum cum Philippus ſine 10 cuſtodibus corporis, medius inter duos Alexandros, filium, generumque, contenderet; Pauſanias, nobilis ex Macedonibus adoleſcens, nemini

10. Sic N. W. C. B. Alii legunt, dum, & omittunt vocem, corporis, Reg. Arift. Polit. l. 5. Diod. l. 16. Cic. de fato. Phut. in Alex. Pauſan. Vid. Valer. Max. l. 8. Corn. Nep. de Aried.

mini ſuſpectus, occupatis anguſtiis, Philippum in tranſitu obtruncat: diemque lætitiæ deſtinatum, fœdum luctu funeris facit. Hic [11] primis pubertatis annis ſtuprum per injuriam paſſus ab Attalo fuerat: cujus indignitati hæc etiam fœditas acceſſerat: nam perductum in convivium ſolutumque meto, Attalus, non ſuæ tantum, verum & convivarum libidini, velut ſcortum [12] vile, ſubjecerat, ludibriumque omnium inter æquales reddiderat. Hanc rem ægre ferens Pauſanias, querelam Philippo ſæpe detulerat. Cum variis fruſtrationibus non ſine riſu differretur, & honoratum inſuper ducatu adverſarium cerneret; iram in ipſum Philippum vertit; ultionemque, quam ab adverſario non poterat, ab iniquo judice exegit.

CAP. VII. Creditum eſt etiam immiſſum ab Olympiade, matre Alexandri, fuiſſe; nec ipſum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitiſſe: quippe non minus Olympiadem repudium, & prælatam ſibi Cleopatram, quam ſtuprum Pauſaniam, doluiſſe. Alexandrum quoq; regni æmulum, fratrem ex noverca ſuſceptum, timuiſſe: eoque [13] factum, ut in convivio antea primum cum Attalo, mox cum ipſo patre, jurgaret: adeo ut etiam ſtricto gladio eum Philippus conſectatus ſit, ægreque à filii cæde, amicorum precibus, [14] exoratus. Quamobrem Alexander ad avunculum ſe in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum contulerat: vixque revocanti mitigatus eſt patri, precibuſque cogna-

11. Sic N. C. Alii repetunt, Pauſanias.

12. Eruditiſſimus IC. Voſſius legendum ratus, Scortorum Jure, quæ quidem lectio à Diodoro confirmatur.

13. N. Alii legunt, actum.

14. B. Legit, exoratur.

15. Alii

cognatorum ægre redire compulſus. Olympias quoque fratrem ſuum Alexandrum, Epiri regem, in bellum ſubornabat; perviciſſetque, ni filiæ nuptiis pater generum occupaſſet. His ſtimulis irarum utrique Pauſaniam, de impunitate ſtupri ſui querentem, ad tantum facinus impuliſſe creduntur. Olympias certe, fugienti percuſſori, equos quoque præparatos habuit. Ipſa deinde, audita regis nece, cum titulo officii ad exequias cucurriſſet, in cruce pendentis Pauſaniæ capiti, eadem nocte qua venit, coronam auream impoſuit: quod nemo alius audere, niſi hæc, ſuperſtite Philippi filio, potuiſſet. Paucos deinde poſt dies, refixum corpus interfectoris ſuper reliquias mariti cremavit; & tumulum ei eodem fecit in loco, parentarique eidem quotannis, incuſſa populo ſuperſtitione, curavit. Poſt hæc Cleopatram, à qua pulſa Philippi matrimonio fuerat, in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam ſuſpendio coëgit, ſpectaculoque pendentis[15] ultionem potita eſt, ad quam per parricidium feſtinaverat. Noviſſime gladium, quo rex percuſſus eſt, Apollini ſub nomine Myrtales conſecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulæ fuit. Quæ omnia ita palam facta ſunt, ut timuiſſe videatur, ne facinus ab ea commiſſum non probaretur.

CAP. VIII. Deceſſit Philippus XL. & VII. annorum, cum annis XXV. regnaſſet. Genuit ex Lariſſæa ſaltatrice filium Aridæum, qui poſt Alexandrum regnavit. Habuit & alios multos ex variis matrimoniis regio more ſuſceptos, qui partim fato, partim ferro periere. Fuit rex armorum quam conviviorum apparatibus ſtudio-

15. Alii legunt, ultione.

fior; cui maximæ opes erant inſtrumenta bellorum: divitiarum quæſtu quam cuſtodia ſolertior: itaque inter quotidianas rapinas ſemper inops erat. Miſericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter & inſidioſus alloquio; qui plura promitteret, quam præſtaret: in ſeria & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, ſolennis illi conſuetudo. Inter hæc eloquentia [16] inſignis, oratio acuminis & ſolertiæ plena: ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventio, nec inventionibus deeſſet ornatus. Huic Alexander filius ſucceſſit, & virtute & vitiis patre major. [17] Vincendi ratio utrique diverſa. Hic [18] apertâ vi, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hoſtibus, hic palam fuſis. Prudentior ille conſilio, hic animo magnificentior. Iram pater diſſimulare, plerumque etiam vincere: hic ubi exarſiſſet, nec dilationem [19] ultionis, nec modum adhibere. Vini nimis uterque avidus: ſed ebrietatis diverſa vitia. Pater de convivio in hoſtem procurrere, manum conſerere, periculis ſe temere offerre: Alexander in amicos hoſtium more ſævire. Quamobrem Philippum ſæpe vulneratum prælia remiſere: hic amicis interfectis

16. Sic N. Alii legunt, inter hæc eloquentia, & inſignis oratio, acuminis & ſolertiæ plena; ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deeſſet ornatus.

17. Sic N. Alii præponunt, Itaque.

18. Sic N. B. Alii legunt, aperte.

19. Sic N. Alii legunt, hic ubi exarſiſſet, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque avidus, ſed ebrietatis diverſa vitia. Pater non erat etiam de convivio in hoſtem procurrere, manum conſerere, periculis ſe temere offerre: Alexander non in hoſtem ſed in ſuos ſæviebat. Quamobrem Philippum ſæpe vulneratum prælia remiſere. Hic amicorum interfector convivio frequenter exceſſit.

1. Vid.

ſtis convivio frequenter exceſſit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utrique ſimilis. Solertiæ pater maioris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promtior, & honeſtior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater fecit, operis totius gloriam filius conſummavit.

LIBER X.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Artaxerxis filii in patrem conſpirant. Sed conſpiratione detecta, parricidii pœnas dant.*
2. *Cauſa parricidii ex multiplici libidine nata.*
3. *Ochus, Artaxerxis ſucceſſor, cognatorum principum ſtrage regiam replet. Perſicæ monarchiæ finis.*

CAP. I.

ARtaxerxi, regi Perſarum, ex pellicibus cxv. filii fuere, ſed tres tantum juſto matrimonio ſuſcepti: Darius, Ariarates, & Ochus. Ex his Darium contra morem Perſarum, apud quos rex non niſi morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit: nihil ſibi ablatum exiſtimans, quod in filium contuliſſet; ſinceriuſque gaudium ex procreatione capturus, ſi inſignia majeſtatis ſuæ vivus in filio conſpexiſ-

1. Vid. Plut. in Artax. Ælian. var. hiſt. l. 12.

ſet.

set. Sed Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. Sceleratus, si solus parricidium cogitasset; tanto sceleratior, quod, in societatem facinoris assumtos, quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, verum etiam fieri parricidium potuit; ut ex quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, à tanta immanitate revocaret. 2 Adeo vile paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut quorum præsidio tutus etiam adversus hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus, tutior ab hostibus quam à filiis fuerit.

CAP. II. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso quippe Cyro fraterno bello, cujus mentio supra habita est, Aspasiam, pellicem ejus, rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulaverat; qui, pro indulgentia sua in liberos, primo facturum se dixerat: mox pœnitentia ductus, ut honeste negaret, quod temere promiserat, Solis eam Sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus juvenis, in jurgia primo patris erupit: mox facta cum fratribus conjuratione, dum patri insidias parat, deprehensus cum sociis pœnas parricidii diis paternæ majestatis ultoribus dedit. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris extaret, interfectæ. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex, quam pater, felicior.

2. Sic N. B. Alii legunt, alienæ?

CAP.

CAP. III. Hereditas regni Ocho tradita, qui, timens parem conjurationem, regiam, cognatorum cæde & ſtrage principum replet, nulla non ſanguinis, non ſexus, non ætatis miſericordia permotus: ſcilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atque ita veluti purificato regno, bellum Caduſiis infert. In eo cum adverſus provocatorem hoſtium Codomannus quidam, omnium favore proceſſiſſet; hoſte cæſo, victoriam ſuis pariter, & prope amiſſam gloriam, reſtituit. Ob hæc decora idem Codomannus præficitur Armeniis. Interjecto deinde tempore, poſt mortem Ochi regis, ob memoriam priſtinæ virtutis, rex à populo conſtituitur; Darii nomine, ne quid regiæ majeſtati deeſſet, honorarus: bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna virtute geſſit. Poſtremo, victus ab Alexandro, & à cognatis occiſus, vitam pariter cum Perſarum regno finivit.

LIBER XI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Occiſo Philippo, Alexander Macedones in officio continet.*
2. *Initia principatus Alexandri. Perſas bello aggredi conſtituit.*
3. *Græcos defectionem cogitantes coërcet.*
4. *Thebas victis incolis evertit. Athenienſibus infeſtus.*
5. *Sævit in novercæ ſuæ cognatos, & in conſanguineos ſuos; deinde bellum Perſicum aggreditur.*
6. *Diſcipli-*

6. *Disciplinam militarem ordinat. Parva manu ingentia molitur. Persas prælio superat.*

7. *Insidiis vitatis, Gordium nodum fatalem callide solvit.*

8. *Tauro monte transcenso, in gravissimum morbum incidit, & sanitati restituitur.*

9. *Ad alterum prælium apparatus. Atrox pugna. Strages Persarum, & fuga Darii, cujus uxor, mater, filia, captivæ ab Alexandro regie excipiuntur.*

10. *Persis superatis, à Persarum luxu Alexander superatur. Novæ in Orientem victoriæ. Tyrus expugnatur.*

11. *Provinciis non paucis receptis pergit ad Hammonis oraculum.*

12. *Darii regnum ambit, & pacem petenti denegat.*

13. *Tertii prælii inter Alexandrum & Darium circumstantiæ quædam.*

14. *Ejusdem prælii descriptio. Persæ fugantur, victores præda ingenti potiuntur.*

15. *Darius à suis vinctus, & multis vulneribus confossus, salutem dicit Alexandro, & in morte regium animum prodit. Alexander Darii obitum fletu & regia sepultura decorat.*

CAP. I.

IN exercitu [1] Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita, eo occiso, diversi motus animorum fuere. Alii quippe injusta servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant: alii tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem

1. Vid. Diod. Sic. l. 17. Plut. in Alex. Arrian. l. 1.

gaude-

gaudebant: nonnulli facem nuptiis filiæ accenſam, rogo patris ſubditam dolebant. Amicos quoque, tam ſubita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Aſiam, nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, [2] Thracas, Dardanos, ceteraſque barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ; qui omnes populi ſi pariter deficiant, [3] ſiſti nullo modo poſſe. [4] His rebus veluti medela quædam interventus Alexandri fuit; qui pro concione ita vulgus omne conſolatus eſt hortatuſque pro tempore, ut & metum timentibus demeret, & ſpe omnes impleret. Erat hic annus XX. natus: in qua ætate ita moderate de ſe multa pollicitus eſt, ut appareret plura eum experimentis reſervare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem dedit: quo facto tantum ſibi favorem omnium conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis mutaſſe ſe dicerent.

CAP. II. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit: in quibus ante omnia, cædis conſcios ad tumulum patris occidi juſſit: ſoli Alexandro [5] Lynceſtarum fratri pepercit, ſervans in eo auſpicium dignitatis ſuæ: nam regem eum primus ſalutaverat. Æmulum quoque imperii Caranum, fratrem ex noverca ſuſceptum, interfici curavit. Inter initia multas gentes rebellantes compeſcuit: orientes nonnullas ſeditiones extinxit. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit: ubi, exemplo patris Corin-

2. Sic N. Alii addunt, &c.
3. Sic B. Alii legunt, reſiſti, ſed perperam.
4. Sic B. Alii legunt, queis.
5. Faber omnino legendum ſuadet. Soli Alexandro Lynceſtæ G. (i. e.) generoAntipatri: revera MS. aliqui Lynceſtem ſcribunt. Vid. Diod. Sic. l. 17. Plut. in Alex. Arrian. l. 1. Q. Curt. l. 7. Thucyd. l. 2. Plin. l. 4. Strab. l. 7.

Corinthum evocatis civitatibus, dux in locum ejus substituitur. Inchoatum deinde à patre Persicum bellum aggreditur, in cujus apparatu occupato nuntiatur, Athenienses, [6] Thebanos & Lacedæmonios, ab eo ad Persas defecisse; auctoremque ejus defectionis, magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse; qui Macedonum deletas omnes cum rege copias à Triballis [7] affirmaverat, producto in concionem auctore, qui in eo prælio, in quo rex cecidisset, se quoque vulneratum diceret. Qua opinione mutatos omnium ferme civitatium animos esse: [8] præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre ic vix crederent.

CAP. III. In transitu hortatus Thessalos fuerat; beneficiorumque Philippi patris, materna; que suæ cum his [9] ab Æacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupide hæc Thessalis audientibus, exemplo patris, dux universæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia reditusque suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi pœnitere cœperunt: contemtum hostis in admirationem vertentes, puritiamque Alexandri, spretam antea, supra virtutem veterum ducum extollentes. Missis itaque legatis, bellum deprecantur: quibus auditis & graviter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum convertit, eadem

6. Sic Vet. Edit. & MS. nonnulli: quanquam in nuperis editionibus, Thebani, omittuntur: sed contra Justini mentem, ut ex sequentibus patet.

7. Sic D. & W. Alii legunt, affirmavit. Vid. Plut. in Dem. Æschin. in Orat. cont. Ctesiph. Diod. l. 17. Agesil. 11. Pausan. in Corinth.

8. Faber. &c. interponendum vult.

9. Sic D. Alii legunt, ab.

10. Sic

dem indulgentia usurus, si parem pœnitentiam inveniſſet. Sed Thebani armis [10] non precibus uſi ſunt. Itaque victi, graviſſima quæque ſupplicia miſerrimæ captivitatis experti ſunt. In conſilio cum de excidio urbis deliberaretur, Phocenſes, & Plateenſes, & Theſpienſes, & Orchomenii, Alexandri ſocii, victoriæque participes, excidia urbium ſuarum, crudelitatemq; Thebanorum, referebant: ſtudia in Perſas non præſentia tantum, verum & vetera adverſus Græciæ libertatem increpantes. Quamobrem odium eos omnium populorum eſſe: quod vel ex eo manifeſtari, quod jurejurando ſe omnes obſtrinxerint, ut victis Perſis Thebas diruerent. Adjiciunt & ſcelerum priorum fabulas, quibus omnes ſcenas repleverint, ut non præſenti tantum perfidia, verum & vetere infamia inviſi forent.

CAP. IV. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data poteſtate dicendi, non à rege [11] ſe defeciſſe, quem interfectum audierint, ſed à regis heredibus: quicquid in eo ſit admiſſum, credulitatis, non perfidiæ culpam eſſe; cujus tamen jam magna ſe ſupplicia pependiſſe, deleta juventute: nunc ſenum feminarumque, ſicuti infirmum, ita innoxium reſtare vulgus, quod ipſum ſtupris contumeliiſque ita vexatum eſſe, ut nihil amarius [12] quam ſint paſſi, deprecentur: nec jam pro civibus ſe, qui tam pauci remanſerint, orare; ſed pro innoxio patriæ ſolo, & pro urbe, quæ non viros tantum, verum & deos genuerit. Privata etiam

10. Sic N. Alii addunt, aut deprecatione. Vid. Diod. Sic. L. 17. Arrian. L. 1. o. Plut. in Artax. Demoſt. Hb. de virt. Mulier. & in Phocion. Pauſan. Ælian. var. hiſt. l. 13.

11. Sic N. W. C. B. Alii omittunt, ſe.

12. Sic N. Alii legunt, unquam ſint paſſi; ſenſu plane frigido.

etiam regem ſuperſtitione deprecatur, geniti apud ipſos Herculis, unde originem gens Æacidarum trahat; actaque Thebis à patre ejus Philippo pueritia: rogat, urbi parcat, quæ majores ejus partim apud ſe genitos, deos adoret; partim educatos, ſummæ majeſtatis reges viderit. Sed potentior fuit ira, quam preces. Itaque urbs diruitur: agri inter victores dividuntur: captivi ſub corona venduntur; quorum pretium non ex mentium commodo, ſed ex inimicorum odio extenditur. Miſeranda res Athenienſibus viſa. Itaq; portas refugiis profugorum contra interdictum regis aperuere. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut ſecunda legatione denuo bellum deprecantibus, ita demum remiſerit, ut oratores & duces, quorum fiducia toties rebellent, ſibi dedantur: paratiſque Athenienſibus, ne cogantur ſubire bellum, eo res reducta eſt, ut retentis oratoribus, duces in exſilium agerentur: qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Perſarum viribus acceſſere.

CAP. V. Proficiſcens ad Perſicum bellum, omnes novercæ ſuæ cognatos, quos Philippus in excelſiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec ſuis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia ſeditionis, procul ſe agente, in Macedonia remaneret: reges ſtipendiarios conſpectioris ingenii, ad commilitium ſecum trahit: ſegniores ad tutelam regni relinquit. Adunato deinde exercitu naves onerat: unde conſpecta Aſia, incredibili ardore mentis accenſus, [13] Duodecim aras Deorum in belli vota ſtatuit. Patrimo-

13. Vid. Arrian. l. 1. Plut. in Alex. Joſeph. Ant. l. 11. Diod. l. 17.

nium

nium omne ſuum, quod in Macedonia, Europaque habebat, amicis dividit, ſibi Aſiam ſufficere præfatus. Priuſquam ulla navis littore excederet, hoſtias cædit, petens victoriam bello, quo toties à Perſis petitæ Græciæ ultor electus ſit: quibus longa jam ſatis, & matura imperia contigiſſe, quorumque tempus eſſe vices excipere melius acturos. Sed nec exercitus ejus alia, quam regis animorum præſumtio fuit: quippe obliti omnes conjugum, liberorumque, & longinquæ domo militiæ, Perſicum aurum, & totius Orientis opes, jam quaſi ſuam prædam ducebant: nec belli periculorumque, ſed divitiarum meminerant. Cum delati in Continentem eſſent, primus Alexander jaculum velut in hoſtilem terram jecit; armatuſque de navi tripudianti ſimilis proſiluit; atque ita hoſtias cædit, precatus, ne ſe regem illæ terræ invitæ acciperent. In Ilio quoque ad tumulos heroum, qui Trojano bello ceciderant, parentavit.

CAP. VI. Inde hoſtem petens, milites à populatione Aſiæ prohibuit, parcendum ſuis rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ poſſeſſuri venerint. In exercitu ejus fuere peditum XXX. duo millia, equitum quatuor millia quingenti, naves centum LXXXII. Hac tam parva manu univerſum terrarum orbem utrum ſit admirabilius, vicerit an aggredi auſus fuerit, incertum eſt: cum ad tam periculoſum bellum exercitum legeret, non juvenes robuſtos, nec primum florem ætatis, ſed veteranos; pleroſque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruiſque militaverant, elegit: ut non tam milites, quam magiſtros militiæ electos putares. Ordines quoque nemo niſi ſexagenarius duxit: ut ſi principia caſtrorum

cerneres, ſenatum te alicujus priſcæ reipubl. videre diceres. Itaque nemo in prælio fugam, ſed victoriam cogitavit: nec in pedibus cuiquam ſpes, ſed in lacertis fuit. Contra rex Perſarum Darius, fiducia virium, nil aſtu agere, affirmans ſuis, occulta conſilia victoriæ furtivæ convenire, nec hoſtem regni finibus arcere, ſed in intimum regnum accipere: glorioſius ratus repellere bellum, quam non admittere. Prima igitur congreſſio in campis Adraſtiæis fuit. In acie Perſarum ſexcenta millia fuere, quæ non minus arte Alexandri, quam virtute Macedonum ſuperata, terga verterunt. Magna itaque cædes Perſarum fuit. De exercitu Alexandri novem pedites, centum viginti equites cecidere; quos rex impenſe, ad ceterorum exemplum humatos, ſtatuis equeſtribus donavit, cognatiſque eorum immunitates dedit. Poſt victoriam major pars Aſiæ ad eum defecit. Geſſit & plura bella cum præfectis Darii, quos jam non tam armis, quam terrore nominis ſui vicit.

CAP. VII. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur, inſidias ei ab Alexandro Lyncſtarum, genero Antipatri, qui præpoſitus Macedoniæ erat, parari. Ob quam cauſam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit. Poſt hæc 14 Gordien urbem petit, quæ poſita eſt inter Phrygiam majorem & minorem: cujus urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eam cepit, ſed quod audierat in ea urbe, in templo Jovis jugum Gordii poſitum; cujus nexum ſi

14. Si Stephano fides ſit habenda, urbs hæc inter Phrygiam majorem & Cappadociam ponitur. Vid. Arrian. l. 1. Quin. Curt. l. 3 Diod. Sic. l. 17. Plut. in Alex.

15. Le-

si quis solvisset, eum tota Asia regnaturum, antiqua oracula ceciniſſe. Hujus rei causa & origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare cœperunt. Profectus ad consulendos augures [15] vicinæ urbis, obviam in porta habuit virginem eximiæ pulcritudinis: percontatus eam, quem potiſſimum augurem consuleret: illa audita causa consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, regnum ei portendi, respondit: polliceturque se & matrimonii, & spei sociam. Tam pulcra conditio, prima regni felicitas videbatur. Post nuptias, inter Phrygas orta seditio est. Consulentibus de fine discordiarum, oracula responderunt, regem discordiis opus esse. Iterato quærentibus de persona regis, jubentur eum regem observare, quem reversi primum in templum Jovis euntem plaustro reperiſſent. Obvius illis Gordius fuit, statimque eum regem consalutant. Ille plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat, in templo Jovis positum, majestati regiæ consecravit. Post hunc filius Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum solennibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tutior omni vita, quam armis fuit. Igitur Alexander capta urbe cum in templum Jovis veniſſet, jugum plaustri requisivit: quo exhibito, cum capita loramentorum intra nodos abscondita reperire non posset, violentius oraculo usus, gladio loramenta cædit, atque ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

CAP. VIII. Hæc illi agenti, nuntiatur, Darium cum ingenti exercitu adventare. Itaque

15. Legendum videtur, Telmiſſum, quod oculatiſſimo D. Voſſio viſum

timens angustias, magna celeritate Taurum transcendit: in qua festinatione quingenta stadia cursu fecit. Cum Tarsum venisset, captus Cydni fluminis amœnitate, per medium urbem influentis, projectis armis, plenus pulveris ac sudoris, in præfrigidam undam se projecit. Tum repente tantus nervos ejus occupavit rigor, ut intercluſa voce non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi inveniretur. Unus erat ex medicis nomine Philippus, qui solus remedium pollicereturr: sed & ipsum. Parmenionis pridie à Cappadocia missæ epistolæ suspectum faciebant: qui ignarus infirmitatis Alexandri scripserat, à Philippo medico caveret, nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia esse. Tutius tamen est ratus, dubiæ se fidei medici credere, quam indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epistolas medico tradidit; atque ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lætior factus est, sanitatemque quarta die recepit.

CAP. IX. Interea Darius cum quadringentis millibus peditum, ac centum millibus equitum in aciem procedit. Movebat hæc multitudo hostium respectu paucitatis suæ, Alexandrum: sed interdum reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset; quantosque populos fudisset. Itaque cum spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis crescerett, circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Græcos veterum bellorum memoria internecinique cum Persis odii accendebat: Macedones autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asiæ expetitæ: nec inven-

tos

tos illis toto orbe pares viros gloriatur. Ceterum & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore. Atque inter hæc identidem consistere aciem jubet, ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii [16] regis opera in ordinanda acie defuit. Quippe omissis ducum officiis ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris gloriæ Persarum, imperique perpetuæ à diis immortalibus datæ possessionis admonere. Post hæc prælium ingentibus animis committitur. In eo uterque rex vulneratur. Tandiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum & sexaginta millia, equitum decem millia: capta quadraginta millia. Ex Macedonibus cecidere pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri ceterarumque opum inventum. Inter captivos castrorum, mater, & uxor eademque soror, & filiæ duæ, Darii fuere. Ad quas visendas hortandasque cum Alexander venisset, conspectis armatis, invicem se amplexæ, velut statim morituræ, complorationem ediderunt. Provolutæ deinde genibus Alexandri, non mortem, sed dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis, deprecantur. Motus tanta mulierum pietate Alexander, & Darium vivere dixit: & timentibus mortis metum demsit: easque haberi ut reginas præcepit. Filias quoque non sordidius dignitate patris sperare matrimonium jussit.

CAP. X. Post hæc, opes Darii, divitiarumq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa convivia, & magnificentiam epularum sectari:

16. N, W. C. legunt, regnis opera in ordinandâ acie fuit.

tunc

tunc Barſenen captivam diligere propter formæ pulcritudinem cœpit. A qua poſtea ſuſceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmenionem ad occupandam Perſicam claſſem, alioſque amicos ad recipiendas Aſiæ civitates miſit: quæ ſtatim audita fama victoriæ, ipſis Darii præfectis cum auri magno pondere tradentibus ſe, in poteſtatem victorum venerunt. Tunc in Syriam proficiſcitur: ubi obvios cum inſulis multos Orientis reges habuit. Ex his pro meritis ſingulorum alios in ſocietatem recepit: aliis regnum ademit, ſuffectis in loca eorum novis regibus. Inſignis præter ceteros fuit Abdalonimus, rex ab Alexandro Sidoniæ conſtitutus. Quem Alexander, cum operam oblocare ad puteos exhauriendos, hortoſque irrigandos ſolitus eſſet, miſere vitam exhibentem, regem fecerat, ſpretis nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent. Tyriorum civitas cum coronam auream magni ponderis, per legatos in titulum gratulationis Alexandro miſiſſet, grate munere accepto, Tyrum ſe ire velle ad vota Herculi reddenda, dixit. Cum legati rectius id eum in Tyro [17] vetere, & antiquiore templo facturum dicerent, in deprecantes ejus introitum ita exarſit, ut urbi excidium minaretur: confeſtimq; exercitu inſulæ applicato, non minus animoſis Tyriis fiducia Carthaginienſium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didonis exemplum, quæ Carthagine condita, tertiam partem Orbis quæſiſſet; turpe ducentes, ſi feminis ſuis plus animi fuiſſet in imperio quærendo, quam ſibi in tuenda libertate. Amota igitur im-

17. Joſeph. l. 13. Curt. l. 4. Plut. in Alex. Arrian. l. 2.

belli

belli ætate Carthaginem, & arceſſitis mox auxiliis, non magno poſt tempore per proditionem capiuntur.

CAP. XI. Inde Rhodum Alexander, Ægyptum, [28] Ciliciamque ſine certamine recipit. Ad Jovem deinde Hammonem pergit, conſulturus & de eventu futurorum, & de origine ſua. Namque mater ejus Olympias confeſſa viro ſuo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo ſe, ſed ex ſerpente ingentis magnitudinis conceptiſſe. Denique Philippus ultimo prope vitæ ſuæ tempore, filium ſuum non eſſe palam prædicaverat. Qua ex cauſa Olympiadem, velut ſtupri compertum, repudio dimiſerat. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis acquirere, ſimul & matrem infamia liberare, per præmiſſos ſubornat antiſtites, quid ſibi reſponderi velit. Ingredientem templum, ſtatim antiſtites ut Hammonis filium ſalutant. Ille lætus dei adoptione, hoc ſe patre cenſeri jubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis ſui ſit ultus, reſpondetur, [29] patrem ejus nec poſſe interfici, nec mori: regis Philippi peractam plene ultionem eſſe. Tertiam interrogationem poſcenti, victoriam omnium bellorum, poſſeſſionemque terrarum dari reſpondetur. Comitibus quoque ſuis reſponſum, ut Alexandrum pro Deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta inſolentia, miruſque animo increvit tumor, exemta comitate, quam & Græcorum literis & Macedonum inſtitutis didicerat. Reverſus ab Hammone Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput eſſe Ægypti jubet. CAP.

28. Cilicia olim caput; unde Berneccerus Cyrenen. Cl. Voſſius Syrian, reponit.

29. N. W. C. Alii legunt, Patrem ejus non poſſe mori.

30. N.

CAP. XII. Darius cum Babyloniam profugisset, per epistolas Alexandrum deprecatur, redimendarum sibi captivarum potestatem faciat, inque eam rem, magnam pecuniam pollicetur: sed Alexander in pretium captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore, aliæ epistolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium & regni portio offertur. Sed Alexander sua sibi dari rescripsit; jussitque supplicem venire, & regni arbitria victori permittere. Tum spe pacis amissa, bellum Darius reparat: cum quadringentis millibus peditum, & centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, uxorem ejus ex collisione abjecti partus decessisse, ejusque mortem illacrymatum Alexandrum, exequiasq; benigne prosecutum, idque eum non amoris, sed humanitatis causa fecisse. Nam semel tantum eam Alexandro visam esse, cum matrem filiasque ejus parvulas frequenter consolaretur. Tunc Darius se ratus vere victum, cum post tot prælia, etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratumque sibi esse, si vincere nequeat, quod à tali potissimum vinceretur. Scribit itaque & tertias epistolas, & gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde majorem partem regni usque flumen Euphratem, & alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentûm. Ad hæc Alexander, Gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse respondit; nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret: sed animi magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere;

dere; polliceturque, præſtaturum ſe ea Dario, ſi ſecundus ſibi, non par haberi velit. Ceterum, neque mundum poſſe duobus ſolibus regi: neque orbem ſumma duo regna ſalvo ſtatu terrarum habere: proinde aut deditionem ea dic, aut in poſteram, aciem paret: nec polliceatur ſibi aliam, quam ſit expertus, victoriam.

CAP. XIII. Poſtera die aciem producunt: tum repente ante prælium, confectum curis Alexandrum ſomnus arripuit. Cum ad pugnam ſolus rex deeſſet, à Parmenione ægre excitatus, quærentibus ſomni cauſas omnibus inter pericula, cujus etiam in otio ſemper parcior fuerit; Magno ſe æſtu liberatum ait, ſomnumque ſibi à repentina ſecuritate datum, quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere: veritumque ſe longam belli moram, ſi Perſæ exercitum diviſiſſent. Ante prælium utraque acies hoſtibus ſpectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulcritudinem mirabantur: Perſæ à tam paucis victa ſuorum tot millia ſtupebant. Sed nec duces circumire ſuos ceſſabant. Darius vix denis armatis ſingulos hoſtes, ſi diviſio fieret, evenire dicebat. Alexander Macedonas monebat, ne multitudine hoſtium, nec corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur: tantum meminiſſe jubet, cum iiſdem ſe tertio pugnare; nec meliores factos putarent fuga, cum in aciem ſecum tam triſtem memoriam cædium ſuarum, & tantum ſanguinis duobus præliis fuſi ferrent: & quemadmodum Dario majorem turbam hominum eſſe, ſic virorum ſibi. Hortatur [20] ſpernant illam aciem auro &

20. N. Legi, ſpectent.

argento fulgentem, in qua plus prædæ, quam periculi ſit; cum victoria non armorum decore, ſed ferri virtute quæratur.

CAP. XIV. Poſt hæc prælium committitur. Macedones in ferrum cum contemtu toties à ſe victi hoſtis ruebant: contra Perſæ mori, quam vinci præoptabant. Raro ullo prælio tantum ſanguinis fuſum eſt. Darius cum vinci ſuos videret, mori voluit & ipſe: ſed à proximis fugere compulſus eſt. Suadentibus deinde quibuſdam, ut pons Cydni fluminis, ad iter hoſtium impediendum, intercluderetur: Non ita ſe ſaluti ſuæ velle conſultum ait, ut tot millia ſociorum hoſti objiciat: debere & aliis fugæ viam patere, quæ patuerit ſibi. Alexander autem periculoſiſſima quæque aggrediebatur; & ubi confertiſſimos hoſtes acerrime pugnare conſpexiſſet, eo ſe ſemper ingerebat, periculaque ſua eſſe, non militum volebat. Hoc prælio Aſiæ imperium rapuit, quinto poſt acceptum regnum anno; cujus tanta felicitas fuit, ut poſt hoc nemo rebellare auſus ſit: patienterque Perſæ poſt imperium tot annorum, jugum ſervitutis acceperint. Donatis refectiſque militibus XXX IV. diebus prædam recognovit. In urbe deinde Suſa XL. millia talentum invenit. Expugnat & Perſepolim, caput Perſici regni, urbem multis annis illuſtrem, refertamque Orbis terrarum ſpoliis, quæ interitu ejus primum apparuere. Inter hæc DCCC. admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis truncata corporis parte tulerant; rogantes, ut ſicuti Græciam, ſe quoque ab hoſtium crudelitate vindicaret. Data poteſtate redeundi, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quam de-

deteſtandum ſui conſpectum reportarent.

CAP. XV. Interea Darius in gratiam victoris à cognatis ſuis, aureis compedibus cateniſque in vico Parthorum Dara vincitur. Credo ita diis immortalibus indicantibus, ut in terra eorum, qui ſucceſſuri imperio erant, Perſarum regnum finiretur. Alexander quoque citato curſu poſtera die ſupervenit: ibique cognovit Darium clauſo vehiculo per noctem exportatum. Juſſo itaque exercitu ſubſequi, cum ſex millibus equitum, fugientem inſequitur: in itinere multa & periculoſa prælia facit. Emenſus deinde multa millia paſſuum, cum nullum Darii indicium reperiſſet, reſpirandi equis data poteſtate, unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium, multis quidem vulneribus confoſſum, ſed ſpirantem adhuc invenit: qui applicito captivo cum civem ex voce cognoviſſet, id ſaltem præſentis fortunæ ſolatium habere ſe dixit, quod apud intellecturum locuturus eſſet, nec incaſſum poſtremas voces emiſſurus. Perferri hæc Alexandro jubet, ſe nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori, quod in matre liberiſque ſuis, regium ejus, non hoſtilem animum expertus, felicius hoſtem quam cognatos ſortitus ſit: quippe matri & liberis ſuis ab eodem hoſte vitam datam: ſibi à cognatis ereptam, quibus & vitam, & regna dederit: Quamobrem gratiam illis eam futuram, quam ipſe victor volet. Alexandro referre ſe, quam ſolam moriens poteſt, gratiam: precari ſuperum inferumq; numina, & regales deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. Pro ſe juſtæ magis, quam graves ſepulturæ veniam orare.

Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli, communemque omnium regum esse causam, quam negligere, illi & indecorum & periculosum esse: quippe cum in altero justitiæ ejus, in altero etiam utilitatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ, dexteram se ferendam Alexandro dare. Post hæc porrecta manu exspiravit. Quæ ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est: corpusque regio more sepeliri, & reliquias ejus, majorum tumulis inferri jussit.

LIBER XII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alexandri in retinendo milite solertia. Græci bellum absente Alexandro reparant.*
2. *Alexander, rex Epiri, Italiam turbat, & tandem in pugna cadit; Scythæ Alexandri præfectum & exercitum internecione delent.*
3. *Alexandri simulatio, ambitio, cum Thalestri concubitus, luxus, & profusiones.*
4. *Qua ratione Macedones tumultuantes in officio continuerit.*
5. *In domesticos suos ferrum stringit, & nova ratione adversarios ulciscitur, populos multos subigit, & Bessum, Darii interfectorem, de medio tolli curat.*
6. *In convivio mactat Clitum amicum, quem frustra desiderat peccati sera pœnitentia ductus.*
7. *Ad ingenium reversus in prudentes consiliarios sævit: ad Orientem statuit imperii limites:*

Bacchi

Bacchi veſtigiis delectatur: Herculiſque geſta ſuperare contendit.

8. *Eorum, prælio ſuperatum, regie excipit & dimittit: multis populis expugnatis quietem exercitui concedere velle videtur.*

9. *Bellum inſtaurat. In Sugambrorum urbe de vita certat & periclitatur.*

10. *Ab amicis periculo ereptus, Oceanum luſtrat: terminos imperii ſtatuit: præfectos vita privat, & ad nuptias applicat animum.*

11. *Liberalitas, munificentia & ſeveritas ejuſdem.*

12. *Qua ratione Macedones ſeditioſos ad officium revocaverit. Hephæſtionis obitus & tumulus.*

13. *Dum Occidentales provincias manus porrigunt, Alexander in lethalem morbum incidit Babylonem pergens.*

14. *Alexander Antipatri artibus veneno extinguitur.*

15. *Alexandri morbundi noviſſima verba.*

16. *Ejuſdem Alexandri Magni elogium.*

CAP. I.

ALexander in [1] perſequendo Dario amiſſos milites, magnis funerum impenſis extulit; reliquis expeditionis ejus ſociis, tredecim millia talentum diviſit. Equorum major pars æſtu amiſſa, inutileſque etiam, qui ſuperfuerant, facti. Pecunia omnis centum nonaginta millia talentum Ecbatana congeſta, eique Parmenio præpoſitus. Dum hæc aguntur, epiſtolæ Antipatri è Macedonia ei redduntur, quibus

1. Sic N. W. C. Alii legunt, proſequendo. Vid. Diod. l. 17. Arri-an. l. 3. Curt. l. 6.

2. Sic

bus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Græcia; bellum Alexandri regis Epiri in Italia; bellum Sopyrionis, præfecti ejus, in Scythia, continebatur. Quibus varie affectus, plus tamen lætitiæ, cognitis mortibus duorum æmulorum regum, quam doloris, amissi cum Sopyrione exercitus, susceptit. Namque post profectionem Alexandri, Græcia ferme omnis in occasionem recuperandæ libertatis, ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi Alexandrique & [2] pacem soli spreverant, & leges respuerant. Dux hujus belli Agis rex Lacedæmoniorum fuit, quem motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinque cædes fuit: Agis rex, cum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro si non [3] felicitate par, virtute non inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad postremum, etsi à multitudine victus, gloria tamen omnes vicit.

CAP. II. Porro [4] Alexander, rex Epiri, in Italiam à Tarentinis, auxilia adversus Bruttios deprecantibus, solicitatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione orbis terrarum Alexandro, Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, sibi Occidens sorte contigisset: non minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliaque, quam ille in Asia, & in Persis habiturus. Huc accedebat, quod sicut Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedonia; ita huic respon-

2. Sic N. W. C. Alii omittunt. &.
1. Sic N. W. Alii legunt. Alexandro felicitate non virtute inferior
videretur.
4. Vid. Liv. Dec. 1. l. 8. Strab. l. 6. Agell. l. 17. Plut. de fort. Rom.

responsum Dodonæi Jovis [1] circa urbem Pandosiam amnemque Acherusium cavendum prædixerat. Quæ utraque cum in Epiro essent, ignarus eadem & in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula, peregrinam militiam cupidius elegerat. Igitur, cum in Italiam venisset, primum illi bellum cum Appulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem & amicitiam cum rege eorum fecit. Erat namque tunc temporis urbs Appulis Brundusium, quam Ætoli, sequuti tum fama rerum in Troja gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomedem, condiderant: sed pulsi ab Appulis, consulentes oracula responsum acceperant, locum quem repetissent, perpetuo possessuros. Hac igitur ex causa, per legatos cum belli comminatione, restitui sibi ab Appulis urbem postulaverant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepelierant, perpetuam ibi sedem habituros. Atque ita defuncti responso, diu urbem possederunt. Quod factum cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus, bello Appulorum abstinuit. Gessit & cum Brutiis Lucanisque bellum; multasque urbes cepit: tum & cum Metapontinis & Pediculis, & Romanis, fœdus amicitiamque fecit. Sed Brutii Lucanique, cum auxilia à finitimis contraxissent, acrius bellum repetivere. Ibi rex juxta urbem Pandosiam, & flumen Acheronta, non prius fatalis loci cognito nomine, quam occideret, interficitur; morienseque non in patria fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus ejus Thurii publice

1. Sic Faber legendum docet, ratione duce, & MS. Petesini. Alii omittunt voces, circa, &, cavendum.

Thurii publice redemtum sepulturæ tradiderunt. Dum hæc aguntur in Italia, [6] Sopyrion quoque præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus, si nihil & ipse gessisset, adunato XXX. millium exercitu, Scythis bellum intulit: cæsusque cum omnibus copiis, pœnas temere illati belli genti innoxiæ luit.

CAP. III. Hæc cum nuntiata in [7] Parthis Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo triduum luctum indixit. Omnibus deinde, velut perpetrato bello, reditum in patriam exspectantibus, conjugesque ac liberos suos animo jam quodammodo complectentibus, ad concionem exercitum vocat: ibi nihil actum tot egregiis præliis ait, si incolumis Orientalis barbaria relinquatur: nec se corpus, sed regnum Darii petisse; persequendosque esse eos, qui à regno defecerint. Hac oratione velut ex integro incitatis militum animis Hyrcaniam, Mardosque subegit. Ibi ei occurrit [8] Thalestris sive Minithæa, Amazonum regina, cum CCC. mulieribus, XXV. dierum inter confertissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: cujus conspectus adventusque admirationi omnibus fuit, & propter insolitum feminis habitum, & propter expetitum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio à rege datis, ut visa est uterum implesse, discessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & diadema, insolitum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum, quos vicerat, transiret, assumit. Quæ ne invidiosius in se uno conspicerentur,

6. Vid. Curt. l. 10.
7. Vid. Diod. l. 17. Arrian. l. 4. Strab. l. 11. Plut. in Alex. Q. Curt. l. 6.
8. Vid. Curt. l. 6. Plut. in Alex.

9. Sic

cerentur, amicos quoque ſuos longam veſtem auratam purpureamq; ſumere jubet; ac ut luxum quoque, ſicuti cultum Perſarum imitaretur, inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis nobilitatiſque, noctium vices dividit. His rebus ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna & deſtructa luxuria videretur, conviviumq; juxta regiam magnificentiam ludis exornat: immemor prorſus, tantas opes amitti his moribus, non quæri ſolere.

CAP. IV. Inter hæc indignatio omnium totis caſtris erat, à Philippo illum patre tantum degeneraviſſe, ut etiam patriæ nomen ejuraret, moreſque Perſarum aſſumeret, quos propter tales mores vicerat. Sed ne ſolus vitiis eorum, quos armis ſubegerat, ſuccubuiſſe videretur; militibus quoque ſuis permiſit, ſi quarum captivarum conſuetudine tenerentur, ducere uxores: exiſtimans minorem in patriam reditus cupiditatem futuram, habentibus in caſtris imaginem quandam larium, ac domeſticæ ſedis: ſimul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In ſupplementa quoque militum minus exhauriri poſſe Macedoniam, ſi veteranis patribus tirones filii ſuccederent, militaturi in vallo, in quo eſſent nati, conſtantioreſque futuri, ſi non ſolum tirocinia, verum & incunabula in ipſis caſtris poſuiſſent. Quæ conſuetudo in ſucceſſores quoque Alexandri manſit. Igitur & alimenta pueris ſtatuta, & inſtrumenta armorum equorumque juvenibus data; & patribus, pro numero filiorum, præmia ſtatuta. Si quorum patres occidiſſent, nihilominus pupilli ſtipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones, militia erat. Itaque à parvula

vula ætate periculis laboribusque indurati, invictus exercitus fuere: neque castra aliter quam patriam, neque pugnam aliud unquam quam victoriam duxere. Hæc soboles nomen habuit Epigoni. Parthis deinde domitis, præfectus his statuitur ex nobilibus Persarum Andragoras: unde postea originem Parthorum reges habuere.

CAP. V. Interea Alexander non regio, sed hostili [9] more sævire in suos cœpit. Maxime indignabatur carpi se sermonibus suorum, Philippi patris, patriæque mores subvertisse. Propter quæ crimina, Parmenion quoque senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio, de utroque prius quæstionibus habitis, interficitur. Fremere itaque omnes universis castris cœpere, innoxii senis filiique casum miserantes; interdum se quoque non debere melius sperare dicentes. Quæ cum nuntiata Alexandro essent, verens ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur, & ne victoriæ gloria sævitiæ macula infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victoriæ nuntios missurum. Hortatur milites suis scribere, rariorem habituros occasionem, propter militiam remotiorem. Datos fasces epistolarum tacite ad se deferri jubet: ex quibus cognito de se singulorum judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consumturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde Drancas, Evergetas, Parymas, Parapammenos, Adaspios, ceterosque populos, qui in radice Caucasi

9. Sic W. Alii legunt, odio. Sed pœna plerumque erant. Vid. Diod. l. furores Alexandri non præmeditato . . 17. Plut. in Alex. Arrian. l. 3. Curt. atque ex odio, sed ira & præsenti im- l. 6.

10. Vid.

Caucaſi morabantur, ſubegit. Interea unus ex amicis Darii Beſſus, vinctus perducitur, qui regem non ſolum prodiderat, verum & interfecerat. Quem in ultionem perfidiæ excruciandum fratri Darii tradidit; reputans non tam hoſtem ſuum fuiſſe Darium, quam amicum ejus, à quo eſſet occiſus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam ſuper amnem Tanaim condidit, intra diem ſeptimum decimum muro VI. millium paſſuum conſummato, tranſlatis eo trium civitatium populis, quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoque Sogdianiſque XII. urbes condidit, diſtributis his, quoſcunq; in exercitu ſeditioſos habebat.

CAP. VI. His ita geſtis ſolenni die amicos in convivium vocat; Ubi orta inter ebrios rerum à Philippo geſtarum mentione, præferre ſe patri ipſe, rerumque ſuarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit, aſſentante majore convivarum parte. Itaque cum unus è ſenibus Clitus, fiducia amicitiæ regiæ, cujus palmam tenebat, memoriam Philippi tueretur, laudaretque ejus res geſtas; adeo regem offendit, ut telo à ſatellite rapto, eundem in convivio trucidaverit. Qua cæde exultans, mortuo patrocinium Philippi, laudemque paternæ militiæ objectabat. Poſtquam fatiatus cæde animus conquievit, & in iræ locum ſucceſſit æſtimatio, modo perſonam occiſi, modo cauſam occidendi conſiderans, pigere eum facti cœpit: quippe paternas laudes tam iracunde accepiſſe ſe, quam nec convitia debuiſſet; amicumque ſenem & innoxium, à ſe occiſum inter epulas & pocula, dolebat. Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo pridem in iram verſus, mori voluit. Primum

mum in fletus progressus, amplecti mortuum, vulnera tractare, & quasi audienti confiteri dementiam; arreptum telum in se vertit: peregissetque facinus, nisi amici interveniissent. Mansit hæc voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Accesserat enim pœnitentiæ, nutricis suæ, sororis Cliti, recordatio; cujus absentis eum maxime pudebat: tam fœdam illi alimentorum suorum mercedem redditam, ut in cujus manibus pueritiam egerat, huic juvenis & victor, pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiæ, quantum apud ceteros amicos metum & odium sui fecerit: quam amarum & triste rediderit convivium suum, non armatus in acie, quam in convivio terribilior. Tunc Parmenion & Philotas, tunc Amyntas consobrinus, tunc noverca fratresque interfecti: tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias, aliique Macedoniæ extincti principes, occurrebant. Ob hæc illi quatriduo perseverata inedia est, donec exercitus universi precibus exoratus est, precantis ne ita mortem unius doleat, ut universos perdat, quos in ultimam deductos Barbariam, inter infestas, & irritatas bello gentes, destituat. Multum profuere Callisthenis philosophi preces, condiscipulatu apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta ejus accitus. Revocato igitur ad bellum animo, Chorasmios & Dahas in deditionem accepit.

CAP. VII. Deinde, quod primo ex Persico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari, sed adorari se

ſe jubet. Acerrimus inter recuſantes[10] Calliſthenes fuit. Quæ res & illi, & multis principibus Macedonum exitio fuit: ſiquidem ſub ſpecie inſidiarum omnes interfecti. Retentus tamen eſt à Macedonibus mos ſalutandi regis, exploſa adoratione. Poſt hæc Indiam petit, ut Oceano ultimoque Oriente finiret imperium. Cui gloriæ, ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum, & arma militum, argento inducit; exercitumque ſuum, ab argenteis clypeis, Argyraſpidas appellavit. Cum ad Nyſam urbem veniſſet, oppidanis non repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci juſſit: lætus non militiam tantum, verum & veſtigia ſe dei ſequutum. Tunc ad ſpectaculum ſacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite, hederaque non aliter veſtiti, quam ſi manu cultus, colentiumque induſtria exornatus eſſet. Sed exercitus ejus, ubi ad montem acceſſit, repentino impetu mentis, in ſacros dei ululatus inſtinctus, cum ſtupore regis, ſine noxa diſcurrit: ut intelligeret, non tam oppido ſe parcendo, quam exercitui ſuo conſuluiſſe. Inde montes Dædalos, regnaque Cleofidis reginæ petit. Quæ cum ſe dedidiſſet ei, concubitu redemtum regnum ab Alexandro recepit; illecebris conſecuta, quod virtute non potuerat: filiumque ab eo genitum, Alexandrum nominavit, qui poſtea regnum Indorum potitus eſt. Cleofis regina, propter proſtratam pudicitiam, ſcortum regium ab Indis exinde appellata eſt. Peragrata India, cum ad ſaxum miræ aſperitatis & altitudinis, in quod multi populi confugerant, perveniſſet, cognoſcit Her-

10. Vid. Plut. in Alex. Arrian. l. 4. Valer. Max. l. 9. Curt. l. 8. Diod. l. 17.

culem, ab expugnatione ejusdem saxi terræmotu prohibitum: Captus itaque cupidine, Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo, omnes ejus loci gentes in deditionem accipit.

CAP. VIII. Unus ex regibus Indorum fuit, [11] Porus nomine, viribus corporis, & animi magnitudine pariter insignis, qui bellum jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus parabat. Commisso itaque prælio exercitum suum Macedonas invadere jubet; sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnæ moram fecit; sed prima congressione vulnerato equo, cum præceps ad terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut cum veniam ab hoste invenisset, neque cibum sumere voluerit, neque vulnera curari passus sit; ægreque sit ab eo obtentum, ut vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis, incolumem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam Nicæam, alteram, ex nomine equi, Beucephalen vocavit. Inde Arestas, Gesteanos, Præsidas, [13] Gangaridas, cæsis eorum exercitibus, expugnat. Cum ad Cuphites venisset, ubi eum hostium ducenta millia equitum opperiebantur, exercitus omnis, non minus victoriarum numero, quam laboribus fessus, lacrymis eum deprecatur, finem tandem belli faceret, aliquando patriæ, reditusque meminisset; respiceret militum annos, quibus vix ætas ad reditum sufficeret: ostendere alius

11. Vid. Plut. in Alex. Arrian. l. 5. Agel. l. 5. Curt. l. 8. 12. Vid. Curt. l. 9. Arrian. l. 5.
13. Aliter narrat, Curt. l. 8. vid. Diod. l. 17.

alius caniciem, alius vulnera, alius ætate conſumta membra, alius cicatricibus exhauſta: ſolos ſe eſſe, qui duorum regum, Philippi Alexandriq; continuam militiam pertulerint. Tandem orare, ut reliquias ſaltem ſuas paternis ſepulcris reddat, quorum non [14] tam ſtudiis deficiatur, quam annis: Ac ſi non militibus, vel ipſe ſibi parcat, ne fortunam ſuam nimis onerando fatiget. Motus his tam juſtis precibus, velut in finem victoriæ, caſtra ſolito magnificentiora fieri juſſit, quorum molitionibus & hoſtis terreretur, & poſteris admiratio ſui relinqueretur. Nullum opus milites lætius fecere. Itaque cæſis hoſtiis, cum gratulatione indidem reverterunt.

CAP. IX. Inde [15] Alexander ad amnem Aceſinem pergit: per hunc in Oceanum devehitur. Ibi Hiacenſanas Sileoſque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc in Ambros & Sugambros navigat. Quæ gentes eum armatis LXXX. millibus peditum, & LX. millibus equitum excipiunt. Cum prælio victor eſſet, exercitum ad urbem eorum ducit. Quam deſertam à defenſoribus, cum de muro, quem primus ceperat, animadvertiſſet, in urbis planiciem ſine ullo ſatellite deſiliit. Itaque cum eum hoſtes ſolum conſpexiſſent, clamore edito, undique concurrunt, ſi poſſint in uno capite Orbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander conſtanter reſiſtit, & unus adverſus tot millia præliatur. Incredibile dictu eſt, ut eum non multitudo hoſtium, non vis magna telorum,

14. Sic W. Alii omittunt, tam.
15. Vid. Diod. l. 17. Plut. in Alex. Curt. l. 9.

rum, non tantus laceſſentium clamor terruerit; ſolus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi vero obrui multitudine ſe vidit, trunco ſe, qui tum propter murum ſtabat, applicuit, cujus auxilio tutus, cum diu agmen ſuſtinuiſſet, tandem cognito periculo ejus, amici ad eum deſiliunt; ex quibus multi cæſi: prælium que tamdiu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis, in auxilium veniret. In eo prælio ſagitta ſub mamma trajectus, cum ſanguinis fluxu deficeret, genu poſito tam diu prælians eſt, donec eum, à quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vulneris gravior ipſo vulnere fuit.

CAP. X Itaque ex magna deſperatione tandem ſaluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit. Ipſe cum lectiſſima manu navibus conſcenſis, oceani littora peragrat. Cum veniſſet ad urbem Ambigeri regis, oppidani invictum ferro audientes, ſagittas veneno armant: atque ita gemino mortis vulnere, hoſtem à muris ſummoventes, plurimos interficiunt. Cum inter multos vulneratus etiam Ptolemæus eſſet, morituruſque jamjam videretur, per quietem regi monſtrata in remedia veneni herba eſt, qua in potu accepta, ſtatim periculo liberatus eſt; majorque pars exercitus hoc remedio ſervata. Expugnata deinde urbe, reverſus in naves, Oceano libamenta dedit, proſperum in patriam reditum precatus: ac veluti curru circa metam acto, poſitis imperii terminis, quatenus aut terrarum ſolitudines prodire paſſæ ſunt, aut mare navigabile fuit, ſecundo æſtu oſtio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum à ſe geſtarum, urbem Barcen condidit; araſque ſtatuit, relicto ex numero amicorum,

litto-

littoralibus Indis præfecto. Inde iter terreſtre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcipit, quibus ingenti dulci aqua inventa, Babyloniam redit. Ibi multæ devictæ gentes, præfectos ſuos accuſaverunt; quos ſine reſpectu amicitiæ, Alexander in conſpectu legatorum necari juſſit. Filiam poſt hæc Darii regis, Statiram, in matrimonium recepit: ſed & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobiliſſimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

CAP. XI. Hinc ad concionem exercitum vocat; & promittit, ſe æs alienum omnium propria impenſa ſoluturum, ut prædam præmiaque integra domos ferant. Inſignis hæc munificentia non ſummâ tantum [16] commendata, verum etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis, quam à creditoribus gratius excepta: quoniam utriſque exactio pariter ac ſolutio difficilis erat: XX. millia talentum in hos ſumtus expenſa. Dimiſſis veteranis, exercitum junioribus ſupplet. Sed retenti veteranorum diſceſſum ægre ferentes, miſſionem & ipſi flagitabant: nec annos, ſed ſtipendia ſua numerari jubebant: pariter in militiam lectos, pariter ſacramento ſolvi, æquum cenſentes: nec jam precibus ſed convicio agebant, jubentes eum ſolum cum patre ſuo Hammone inire bella, quatenus milites ſuos faſtidiat. Contra ille nunc caſtigare milites; nunc lenibus verbis monere, ne glorioſam militiam ſeditionibus infuſcarent.

Ad

16. Sic N. Hanc vocem alii omiſerunt, adeo ut perierit Antitheſis quam Juſtinus inſtituebat. Vid. Diod. l. 17. Plut. in Alex. Quint. Curt. l. 10. Arrian. l. 7.

Ad postremum cum verbis nihil proficeret; ad corripiendos seditionis auctores, è tribunali in concionem armatam inermis ipse desiliit, & nemine prohibente, XIII. correptos, manu sua ipse ad supplicia duxit: Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris dabat.

CAP. XII. Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur. Laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in pristinos reges fidem; sua in illos beneficia commemorat; ut nunquam quasi victos, sed veluti victoriæ socios habuerit: denique se in illorum, non illos in gentis suæ morem transisse: affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse: Nunc quoque ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum & illis creditum. Atque ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoque portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui suo miscet. Quam rem ægre Macedones tulerunt, jactantes, hostes suos in officium suum à rege subjectos. Tunc universi flentes, regem adeunt, orant supplicii suis potius saturet se, quam contumeliis. Qua modestia obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exauctoraret. Sed ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitus, Gorgias, Polydamas, [27] Amadas, Antigenes. Dimissis his Craterus præponitur, jussis præesse Macedonibus in Antipatri locum; Antipatrumq; cum supplemento tironum in locum ejus evocat: stipendia revertentibus, veluti militantibus data. Dum hæc aguntur, unus ex

27. Eruditissimus Vossius, Atiyanin legendum censet.

amicis

amicis ejus [18] Ephæstion decedit, dotibus primo formæ pueritiæque, mox obsequiis regi percarus: quem contra decus regium Alexander diu luxit, tumulumque ei XII. millium talentorum fecit; eumque post mortem coli ut deum jussit.

CAP. XIII. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam revertenti, nuntiatur, legationes Carthaginiensium, ceterarumque Africæ civitatium, sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italia ejus adventum Babyloniæ opperiri. Adeo universum terrarum Orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum Orbis acturo, quidam ex Magis prædixit, ne urbem introiret, testatus, hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia, in [19] Bursiam urbem trans Eufratem, desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursum Magorum prædicta contemnere, ut falsa & incerta; & si fatis constent, ignota mortalibus: at si naturæ debeantur, immutabilia. Reversus igitur Babyloniam, multis diebus otio datis, intermissum olim convivium solenniter instituit: totusque in lætitiam effusus, cum diei noctem pervigilem junxisset, recedentem jam è convivio [20] medicus Thessalus, instaurata comessatione, & ipsum & sodales ejus invitat. Accepto poculo, media potione repente veluti telo

18. Vid. Plut. in Alex. Ælian. l. 7. Arrian. l. 7. Curt. l. 10.

19. Claris. Vossius, Borsippam, idq; jure merito, reponit.

20. Faber contendit ex Bongarsio, Medius pro Medicus, reponendum; siquidem Plutarchus ita eum appellet, atque genere Thessalum referat. Vid. Plut. in Alex. Arrian. l. 7. Diod. l. 17.

telo confixus, ingemuit: elatusque è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolescere. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminaverunt: re autem vera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

CAP. XIV. Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos amicos ejus interfectos videret: Alexandrum Lyncistam, generum suum occisum: Se magnis rebus in Græcia gestis, non tam gratum apud regem, quam invidiosum esse: à matre quoque ejus Olympiade variis se criminationibus vexatum: Huc accedebant ante paucos dies, supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque è Macedonia non ad societatem militiæ, sed ad pœnam evocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Iola ministrare regi solebat: cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit: præmonito filio, ne alii quam Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causa, apud Thessalum, paratum, repetitumque convivium est. Philippus & Iolas prægustare ac temperare potum regis soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ jam potioni supermiserunt.

CAP. XV. Quarto die Alexander indubitatam mortem sentiens, agnoscere se fatum domus majorum suorum ait: nam pleroſque Æacidarum intra trigesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis periisse regem suspicantes,

spicantes, ipse sedavit; eosque omnes cum prolatus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum suum admisit, osculandamque dextram suam flentibus porrexit. Cum lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit: quibusdam mandata ad parentes eorum dederit: adeo, sicuti in hostem, ita & in mortem invictus animus fuit. Dimissis militibus, amicos circumstantes percontatur, videanturne similem sibi reperturi regem? Tacentibus cunctis, tum ipse, ut hoc nesciat, ita illud scire vaticinarique se, ac pene oculis videre dixit, quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia; quantis cædibus, quo cruore, mortuo sibi parentatura. Ad postremum, corpus suum in Hammonis templo condi jubet. Cum deficere eum amici viderent, quærunt, quem imperii faciat heredem: Respondit, Dignissimum. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, cum Roxanem uxorem prægnantem relinqueret; oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet heredem. Prorsus quasi nefas esset, viro forti alium quam virum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis, quam probatis relinqui. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, & ambitione vulgi tacitum favorem militum quærunt. Sexto die præclusa voce, exemtum digito annulum, Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus esse videbatur.

CAP.

CAP. XVI. Deceſſit Alexander, menſem unum, annos tres & triginta natus; vir ſupra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Qua nocte eum mater Olympias concepit, viſa per quietem eſt cum ingenti ſerpente volutari: nec decepta ſomnio eſt. Nam profecto majus humana mortalitate onus utero tulit: quam cum Æacidarum gens ab ultima ſeculorum memoria, & regna patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium illuſtraverint: nullius tamen nomine, quam filii, clarior fuit. Prodigia magnitudinis ejus in ipſo ortu nonnulla apparuere. Nam ea die qua natus eſt, duæ aquilæ tota die præpetes ſupra culmen domus patris ejus ſederunt, omen duplicis imperii, Europæ Aſiæque, præferentes. Eadem quoq; die nuntium pater ejus duarum victoriarum accepit; alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympici, in quod quadrigarum currus miſerat: quod omen univerſarum terrarum victoriam infanti portendebat. Puer acerrimis literarum ſtudiis eruditus fuit. Exacta pueritia, per quinquennium ſub Ariſtotele doctore, inclyto omnium philoſophorum, crevit. Accepto deinde imperio, Regem ſe Terrarum omnium ac Mundi appellari juſſit: tantamq; fiduciam ſui militibus fecit, ut illo præſente nullius hoſtis arma, nec inermes, timuerint. Itaque cum nullo hoſtium unquam congreſſus eſt, quem non vicerit; nullam urbem obſedit, quam non expugnaverit: nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad poſtremum eſt, non virtute hoſtili, ſed inſidiis ſuorum, & fraude civili.

LIBER XIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Luctus poſt Alexandri Magni exceſſum: Macedonum ingratitudo: ducum ambitio, militumque avaritia.*
2. *De Alexandri ſucceſſore, ducum exercitus ſententiæ pugnantes.*
3. *Perdiccæ ſententiæ reclamant pedites: unde tumultus & ſeditio; cui Perdicca prudenter medetur.*
4. *Aridæo rege deſignato, Perdicca & alii duces, ſeu principes provincias dividunt.*
5. *Bellum pro Græciæ libertate ab Athenienſibus & Ætolis reparatum. Demoſthenis pro patria labores: Antipatri obſidio & liberatio.*
6. *Perdicca Cappadoces prælio fatigat. Bellum inter Antigonum & Perdiccam. Ptolemæi ſolers induſtria.*
7. *De origine urbis Cyrenis digreſſio.*
8. *Ptolemæus bellum parat in Perdiccam. Eumenis res fortiter & feliciter geſtæ.*

CAP. I.

[1] EXtincto in ipſo ætatis ac victoriarum flore Alexandro Magno, triſte apud omnes tota Babylone ſilentium fuit. Sed nec devictæ gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut invictum regem, ita immortalem eſſe credideranr; recordantes, quoties præſenti morte ere-

1. Vid. Curt. l. 10. Arrian. l. 7. Plut. in Alex. Diod. l. 18.

ptus

ptus esset: quam sæpe pro amisso, repente se non sospitem tantum suis, verum etiam victorem obtulisset. Ut vero mortis ejus fides adfuit, omnes barbaræ gentes paulo ante ab eo devictæ, non ut hostem, sed ut parentem luxerunt. Mater quoq; Darii regis, quam amisso filio, à fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam, indulgentia victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa consivit: non quod hostem filio præferret; sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset. Contra Macedones [a] versa vice, non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verum ut hostem amissum, gaudebant: severitatem nimiam, & assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes regnum & imperia, vulgus militum thesauros & grande pondus auri, velut inopinatam prædam, spectabant: illi successionem regni, hi opum ac divitiarum hereditatem cogitantes. Erant enim in thesauris quinquaginta millia talentum, & in annuo vectigali tributo, tricena millia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo, & procritas corporis, & virium ac sapientiæ, magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex unâ gente, sed ex toto terrarum Orbe electos judicaret. Neque enim unquam ante Macedonia, vel ulla gens alia, tam clarorum virorum proventu floruit: quos primo Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli, quam in successionem regni, electi viderentur. Quis igitur mi-

a. Voces illas tanquam supervacuas omittendas putavit Faber.

retur,

retur, talibus miniſtris, Orbem terrarum victum, cum exercitus Macedonum tot, non ducibus, ſed regibus regeretur? qui nunquam ſibi reperiſſent pares, ſi non inter ſe concurriſſent: multoſque Macedonia pro uno Alexandro habuiſſet, niſi fortuna eos æmulatione virtutis in pernicicem mutuam armaſſet.

CAP. II. Ceterum, occiſo Alexandro, non, ut læti, ita & ſecuri fuere, omnibus unum locum competentibus: nec minus milites, quam invicem ſe timebant, quorum & libertas ſolutior, & favor incertus erat. Inter ipſos vero æqualitas diſcordiam augebat, nemine tantum ceteros excedente, ut ei aliquis ſe ſummitteret. Armati itaque in regiam coeunt, ad formandum rerum præſentium ſtatum. Perdicca cenſet Roxanes exſpectari partum, quæ exacto menſe octavo, matura jam ex Alexandro erat; & ſi puerum peperiſſet, hunc dari ſucceſſorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios conſilia: nec expectandum dum reges naſcerentur, cum jam genitis uti liceret: ſeu puer illis placeat, eſſe Pergami filium Alexandri natum ex Barſine, nomine Herculem: ſeu mallent juvenem, eſſe in caſtris fratrem Alexandri Aridæum, comem, & cunctis non ſuo tantum, verum & patris Philippi nomine acceptiſſimum. Ceterum Roxanen eſſe originis Perſicæ: nec eſſe fas, ut Macedonibus ex ſanguine eorum, quorum regna deleverint, reges conſtituantur: quod nec ipſum Alexandrum voluiſſe dicit. Denique morientem nullam de eo mentionem habuiſſe. Ptolemæus recuſabat regem Aridæum, non propter maternas modo ſordes, quod ex Lariſſæo ſcorto naſceretur: ſed etiam propter valetudinem ma-

jorem, quam patiebatur; ne ille nomen regis, alius imperium teneret: melius esse ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus bella mandentur, quam sub persona regis indignorum subjiciantur imperio. Vicit Perdiccæ sententia, consensu universorum. Placuit itaque Roxanes exspectari partum; & si puer natus fuisset, tutores Leonatum, Perdiccam, Crateron, & Antipatrum constituunt, confestimque in tutorum obsequia jurant.

CAP. III. Cum equites quoque idem fecissent, pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque illi ex turba sua legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus, Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes omissa legatione, militibus consentiunt. Statim & seditio crevit, ubi caput & consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, castrisque positis, & ipsi pedites terrere cœperunt. Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam ducem partis alterius, mittit: ad quem armatum, & ultro provocantem, cum accedere percussores ausi non fuissent; tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites ventret, & in concionem vocatos edoceret, quod facinus molirentur: respicerent contra quos arma sumsissent: non illos Persas, sed Macedonas; non hostes, sed cives esse; plerosque etiam cognatos eorum,

orum, certe commilitones, eorundem caſtrorum ac periculorum ſocios: edituros deinde egregium hoſtibus ſuis ſpectaculum, ut quorum armis victos ſe doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, parentaturoſque ſanguine ſuo manibus hoſtium à ſe interfectorum.

CAP. IV. Hæc cum pro ſingulari facundia ſua Perdicca peroraſſet, adeo movit pedites, ut probato conſilio ejus, dux ab omnibus legeretur. Tum equites in concordiam revocati, in 3 Aridæum regem conſentiunt. Servata eſt portio regni Alexandri filio, ſi natus eſſet. Hæc agebant, poſito in medio corpore Alexandri, ut majeſtas ejus teſtis decretorum eſſet. His ita compoſitis, Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur. Regiæ pecuniæ cuſtodia Cratero traditur: caſtrorum, exercitus, & rerum cura Meleagro, & Perdiccæ aſſignatur: jubeturque Aridæus rex, corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. Tunc Perdicca infenſus ſeditionis auctoribus, repente ignaro collega, luſtrationem caſtrorum propter mortem regis, in poſterum edicit. Poſtquam armatum exercitum in campo conſtituit, conſentientibus univerſis, evocatos, dum tranſit, de ſingulis manipulis ſeditioſos, ſupplicio tradi occulte jubet. 4 Reverſus inde, inter principes provincias dividit, ſimul ut & removeret æmulos, & munus imperii, beneficii ſui faceret. Prima, Ptolemæo Ægyptus, & Africæ Arabiæque pars ſorte evenit, quem ex gregario milite Alexander virtutis cauſa provexerat: cui ad tradendam provinciam

3. Vid. Diod. Sic. l. 18. Appian. in Syriac. Q. Curt. l. 10

4. Vid. Dexipp. apud Phot. cod. 82. Curt. l. 10. Diod. Sic. l. 18. Plut. in Eumen. Joſeph. l. 12. Corn. Nep. in Eumen. Appian. in Syriac. Arrian. apud Phot. cod. 92.

ciam Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, datur. Confinem huic provinciæ Syriam Laomedon Mitylenæus, Ciliciam Philotas, 5 Philo Illyrios accipiunt. Mediæ majori Acropatos, minori ſocer Perdiccæ præponitur. Suſiana gens Scyno, Phrygia major Antigono, Philippi filio, aſſignatur. Lyciam & Pamphyliam Nearchus, Cariam Caſſander, Lydiam Menander ſortiuntur. Leonato minor Phrygia evenit: Thracia & regiones Pontici maris Lyſimacho: Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni data. Summus caſtrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio ceſſit. Stipatoribus regis ſatellitibuſque Caſſander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore, & Indiæ regionibus, priores præfecti retenti. Terras inter amnes Hydaſpem & Indum, Taxiles habebat. In colonias in Indis conditas, Pithon Agenoris filius mittitur. Parapammenos fines Caucaſi montis, Extarches accepit. Aracoſſi Gedroſique Sibyrtio traduntur: Drangæ & Arei Statanori. Bactrianos Amyntas ſortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phratafernes Armenios, Tleptolemus Perſas, Peuceſtes Babylonios, Archos Pelaſgos, Arceſilaus Meſopotamiam. Cum hæc diviſio, veluti fatale munus ſingulis contigiſſet, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno poſt tempore, quaſi regna, non præfecturas diviſiſſent: ſic reges ex præfectis facti, magnas opes non ſibi tantum paraverunt, verum etiam poſteris reliquerunt.

5. Legendum contendit Faber. Phi. Iotas cum filio Illyrio; pro, Acropatos Atropatus; pro, Scyno, ex Scaligero Ceno; pro, Parapammenos fines, Paropamiſos, & fines: quod monet Clar. Voſſius ex Dexippo, & Arriano; pro, Extarches, ex Diod. Oxyartes; pro, Aracoſſi, Aracoſſi; pro, Gedroſique, Cedroſique; pro, Archos, Arcos.

6. Vid.

CAP. V. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienſes & Ætoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, ſummis viribus inſtruebant. Cauſæ belli erant, quod reverſus ab India Alexander, epiſtolas in Græciam ſcripſerat, quibus omnium civitatium exſules, præter cædis damnati, reſtituebantur. Quæ recitatæ præſente univerſa Græcia, in mercatu Olympiaco, magnos motus fecerunt; quod plurimi non legibus pulſi patria, ſed per factionem principum fuerant, verentibus iiſdem principibus, ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur jam tunc multæ civitates, libertatem bello vindicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienſes & Ætoli fuere. Quod cum nuntiatum Alexandro eſſet, mille naves longas ſociis imperari præceperat, quibus in Occidente bellum gereret; excurſuruſque cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienſes contracto xxx. millium exercitu, & cc. navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia ſorte evenerat, gerunt, eumque detrectantem prælium, & Heracleæ urbis mœnibus tuentem ſe, obſidione cingunt. Eodem tempore [6] Demoſthenes Athenienſis orator, pulſus patria, ob crimen accepti ab Harpalo auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, quod civitatem in ejuſdem Alexandri bellum impelleret, forte Megaris exulabat: qui ut miſſum ab Athenienſibus Hyperidem legatum cognovit, qui Peloponnenſes in ſocietatem armorum ſolicitaret, ſequutus eum, Sicyona, Argos & Corinthum, ceteraſque civitates, eloquentia ſua Athenienſibus

[6] Vid. Plut. in Demoſt. & Eumen. Appian. in Mithrid. Arrian. apud Phot. cod. 92. Diod. Sic. l. 18. Pauſan. in Att. & Corinth.

bus junxit. Ob quod factum, missa ab Athenienſibus obviam nave, ab exſilio revocatur. Interim in obſidione Antipatri, Leoſthenes, dux Athenienſium, telo è muris in tranſeuntem jacto, occiditur. Quæ res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum reſcindere auderet. Auxilium deinde à Leonato per legatos petit: qui cum venire cum exercitu nuntiatus eſſet, obvii ei Athenienſes cum inſtructis copiis fuere, ibique equeſtri prælio, gravi vulnere ictus extinguitur. Antipater, tametſi auxilia ſua videret victa, morte tamen Leonati lætatus eſt: quippe & æmulum ſublatum, & vires ejus acceſſiſſe ſibi gratulabatur. Statim igitur exercitu ejus recepto, cum par hoſtibus etiam prælio videretur, ſolutus obſidione, in Macedoniam conceſſit. Græcorum quoque copiæ, finibus Græciæ hoſte pulſo, in urbes dilapſæ.

CAP. VI. Interea perdicca, bello[7] innoxio Ariarathi regi Cappadocum illato, prælioque victor, nihil præmii præter vulnera & pericula retulit. Quippe hoſtes ab acie in urbem recepti, occiſis conjugibus & liberis, domos quiſque ſuas cum omnibus copiis incenderunt. Eodem congeſtis etiam ſervitiis, & ſemetipſi præcipitant, ut nihil hoſtis victor ſuarum rerum, præter incendii ſpectaculo frueretur. Inde, ut viribus auctoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ, ſororis Alexandri Magni, & alterius Alexandri quondam uxoris, non aſpernante Olympiade, matre ejus, intendit: ſed prius Antipatrum, ſub affinitatis obtentu, capere cupiebat. Itaque fingit ſe in matrimonium filiam ejus petere, quo facilius ab eo ſupplementum

7. Sic N, Alii omnes: vetere, innoxio. Vid. ſup. cap. 3. l. 13.

tiro-

tironum ex Macedonia obtineret. Quem dolum præsentiente Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdiccam oritur. Antigono Craterus & Antipater auxilium ferebant; qui facta cum Athenienſibus pace, Polyperchonta Græciæ & Macedoniæ præponunt. Perdicca, alienatis rebus, Aridæum, & Alexandri Magni filium, in Cappadocia, quorum cura illi mandata fuerat, de ſumma belli in conſilium adhibet. Quibuſdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipſum fontem & caput regni, ubi & Olympias eſſet, mater Alexandri, non mediocre momentum partium, & civium favor, propter Alexandri Philippique nomina: ſed in rem viſum eſt ab Ægypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Aſia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni præter provincias quas acceperat, Paphlagonia, & Caria, & Lycia, & Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum & Antipatrum opperiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas, & Neoptolemus: Clito cura claſſis traditur: Cilicia Philotæ ademta, Philoxeno datur: ipſe Perdicca Ægyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia, in duas partes diſcurrentibus ducibus, in ſua viſcera armatur: ferrumq, ab hoſtili bello in civilem ſanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra ſua, ipſa cæſura. Sed Ptolemæus in Ægypto, ſolerti induſtria, magnas opes parabat: quippe & Ægyptios inſigni moderatione in favorem ſui ſolicitaverat: & reges finitimos beneficiis obſequiiſque devinxerat: terminosque quoque imperii, acquiſita Cyrene urbe, ampliaverat; factuſque jam

tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset.

CAP. VII. [8] Cyrene autem condita fuit ab Aristæo, cui nomen Battos propter linguæ obligationem fuit. Hujus pater Cirnus, rex Theræ insulæ, cum ad oraculum Delphos, propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis, deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo jubebatur filius ejus Battus Africam petere, & urbem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus. Cum responsum ludibrio simile videretur, propter solitudinem Theræ insulæ, ex qua coloni ad urbem condendam in Africam tam vastæ regionis proficisci jubebantur, res omissa est. Interjecto deinde tempore, velut contumaces, pestilentia deo parere compelluntur; quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem complerent. Cum venissent in Africam, pulsis accolis, montem Cyran, & propter amœnitatem loci, & propter fontis [9] ubertatem, occupavere. Ibi Battus, dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primum cœpit: quæ res animos eorum, ex promissis Dei jam parte percepta, in reliquam spem condendæ urbis accendit. Positis igitur castris, opinionem veteris fabulæ accipiunt, Cyrenen, eximiæ pulchritudinis virginem, à Thessaliæ monte Pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in ejusdem montis juga, cujus collem occupaverant, à deo repletam, quatuor pueros peperisse, Nomium, Aristæum, Authocum, Argæum missos à patre [10] Speo, rege

8. Vid. Strab. l. 17. Herod. l. 4. Diod. Sic. l. 4. Solin. c. 30. Sallust. Jugurth.

9. Uberem copiam. N.

10. Doctissimus Vossius, Hypseo, legendum è Diodoro Sicul. & Apollonii Schol. docet.

11. Aliqui

rege Theſſaliæ, qui perquirerent virginem, loci amœnitate captos in iiſdem terris cum virgine reſediſſe. Ex his pueris tres adultos in Theſſaliam reverſos, avita regna recepiſſe. Ariſtæum in Arcadia late regnaſſe, eumque primum, & apium & mellis uſum, & lactis ad coagula hominibus tradidiſſe, [11] ſolſtitialeſque ortus ſideris primum inveniſſe. Quibus auditis, Battus virginis nomine ex reſponſis [12] agnito, urbem Cyrenen condidit.

CAP. VIII. Igitur Ptolemæus hujus urbis auctus viribus, bellum in adventum Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quam vires hoſtium nocebant; quam exoſi etiam ſocii, ad Antipatrum gregatim profugiebant. Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus, non ſolum transfugere, verum etiam prodere partium exercitum voluit. Quam rem cum præſenſiſſet Eumenes, cum proditore decernere prælio neceſſe habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperchonta profugit; hiſque perſuadet, ut continuatis manſionibus, læto ex victoria & ſecuro fuga ſua, Eumeni ſuperveniant. Sed res Eumenem non latuit: Itaque inſidiæ in inſidiatores verſæ: & qui ſecurum aggreſſuros ſe putabant, [13] ſecuris in itinere, & pervigilio noctis fatigatis occurſum eſt. In eo prælio Polyperchon occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congreſſus, diu mutuis

11. Aliqui ſolem hic deſignari vere Sideria volant; interim Salmaſii conjectura non videtur rejicienda, qui legendum ſuadet, ſolſtitialiſque ortus ſideris, ſive Syrii, unde dierum Canicularium auſpicia.

12. Vocem hanc delendam contendit Faber, ut ſenſus ſit, Urbem condidit ex reſponſo oraculi, nomen autem à virginis nomine accepiſſe.

13. Faber legendum cenſet, ſecuris iis, & in itinere. Vid. Plut. & Corn. Nep. in Eumen. Diod. Sic. l. 18. Arrian. apud Phot. cod. 92. Pauſan. in Attic.

1. Sic

mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; in summa victus, occumbit. Victor igitur duobus præliis continuis Eumenes, afflictas partes transitione sociorum, paululum sustentavit. Ad postremum tamen Perdicca occiso, ab exercitu hostis cum Phytone, & Illyrio, & Alceta fratre Perdiccæ, appellatur: bellumque adversus eos Antigono decernitur.

LIBER XIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Eumenis in bello adversus Antigonum prudentia & fortitudo.*
2. *Prælio victus obsidetur, liberatur, ad Argyraspidas confugit, eosque ad suas partes pertrahit.*
3. *Dum Argyraspides Eumenis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. Unde in Eumenem conjuratio.*
4. *Eumenis captivi ad Argyraspidas oratio, qua petit ut sibi inter eos mori liceat. Petitione frustratus proditorum capita devovet, & Antigono vinctus traditur.*
5. *Cassander, Aridæi vices gerens, Græciæ civitates opprimit, & in Macedoniam adversus Olympiadem proficiscitur.*
6. *Olympias fugit: obsidetur, victori Cassandro se tradit; cujus jussu interficitur.*

CAP.

CAP. I.

EUmenes, ut Perdiccam occisum, se hostem à Macedonibus judicatum, bellumque Antigono decretum cognovit; ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret; simul ut, [1] quomodo circa se animati essent, cognosceret, sumturus consilium ex motu universorum. Constanter tamen præfatus est, si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem. Qua voce adeo cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultro illum omnes hortarentur, rescissurosque se ferro decreta Macedonum affirmarent. Tunc exercitu in [2] Ætoliam promoto, pecunias civitatibus imperat; recusantes dare, hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut ejus voce centuriones principesque confirmaret, existimaturos ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum, favor sacrati ejus nominis quæreretur. Cum reversus in castra esset, epistolæ totis castris abjectæ inveniuntur: quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. His cognitis Eumenes vocatis ad concionem militibus, primo gratias agit, quod nemo inventus esset, qui spem cruenti præmii fidei sacramento anteponeret;

1. Sic N. Alii omittunt, quomodo. C. legit, an contra. Vid. Plut. Corn. Nep. in Eumen. Diod. Sic. l. 18. Arrian. ut sup.

2. Certum est hæc non in Græcia, sed Asia fuisse gesta, unde rectissime eruditissimus Vossius Æzulanen ex Ptolemæi fide, reponendum judicat.

3. Sic

poneret; deinde callide subnectit, confictas ha à se epistolas ad experiundos suorum animo esse. Ceterum salutem suam in omnium pote state esse; nec Antigonum, nec quemquam du cum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat. Hoc facto, & in præsent labantium animos deterruit; & in futurum pro vidit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari arbitrarentur. O mnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis ejus offerunt.

CAP. II. Cum interim Antigonus cum exer citu supervenit, castrisque positis, postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit: qui victus, in munitum quoddam castel lum confugit: ubi cum videret se fortunam ob sidionis subiturum, majorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti tra deretur, aut obsidio ipsa multitudine gravare tur. Legatos deinde ad Antipatrum, 3 qui so lus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: à quo cum auxilia Eumeni missa Antigo nus didicisset, ab obsidione recessit. Erat qui dem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes e rat. Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas, in victum exercitum, & tot victoriarum præfulgentem gloria, decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, for didam militiam sub aliis, post tanti regis memo riam, existimantes. Itaque Eumenes blandi mentis agere; suppliciter singulos alloqui; nunc

3. Sic N. & C. Alii legunt, quod. Vid. Diod. Sic. l. 18. Plut. & Corn. Nep. in Eumen.

com-

commilitones ſuos, nunc patronos appellans, periculorum Orientalium ſocios: nunc refugia ſalutis ſuæ, & unica præſidia commemorans: ſolos eſſe quorum virtute Oriens ſit domitus; ſolos qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta ſuperarint: per hos Alexandrum, Magnum factum; per hos divinos honores, & immortalem gloriam conſequutum: orat ut non tam ducem ſe, quam commilitonem recipiant, unumque ex corpore ſuo eſſe velint. Receptus hac lege, paulatim imperium, primum monendo ſingulos, mox quæ perperam facta erant, blande corrigendo uſurpat: nihil in caſtris ſine illo agi, nihil adminiſtrari ſine ſolertia illius poterat.

CAP. III. Ad poſtremum cum Antigonum venire cum exercitu nuntiatum eſſet, compellit eos in aciem deſcendere. Ibi dum ducis imperia contemnunt, hoſtium virtute ſuperantur. In eo prælio non gloriam tantum tot bellorum, cum conjugibus & liberis, ſed & præmia longa militia parta, perdiderunt. Sed Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam ſpem ſalutis reliquam habebat, victos hortabatur: Nam & virtute eos ſuperiores fuiſſe affirmabat: quippe ab his quinque millia hoſtium cæſa: & ſi in bello perſtent, ultro hoſtes pacem petituros. Damna, quibus ſe victos putent, duo millia mulierum, & paucos infantes, & ſervitia eſſe, quæ melius vincendo poſſint reparare, quam deferendo victoriam. Porro Argyraſpides neque fugam ſe tentaturos dicunt, poſt damna 4 matrimoniorum, & poſt conjuges amiſſas, neque bellum geſſuros contra liberos ſuos; ultroque eum con-

4. Vetus Juntarum edito, patrimoniorum, legebat.

vitiis agitant, quod se post tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum præmiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in novam militiam, immensaque bella revocaverit, & à laribus jam quodammodo suis, & ab ipso limine patriæ abductos, inanibus promissis deceperit: nunc quoque amissis omnibus felicis militiæ quæstibus, ne victos quidem in misera & inopi senecta quiescere sinat. Ignaris deinde ducibus, confestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes ut sua reddi jubeat. Is redditurum se pollicetur, si Eumenem sibi tradant. Quibus cognitis, Eumenes cum paucis fugere tentavit: sed retractus, desperatis rebus, cum concursus multitudinis factus esset, petit ut postremum sibi alloqui exercitum liceret.

CAP. IV. Jussus ab universis dicere, facto silentio, laxatisque vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit: Cernitis, milites, inquit, habitum atque ornamenta ducis vestri, quæ mihi non hostium quisquam imposuit: nam hoc etiam solatio foret. Vos me ex victore victum, vos me ex imperatore captivum fecistis; quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis. Sed ista omitto. Neque enim miseros convitia decent. Unum oro, si propositorum Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam neq; illius interest, quemadmodum aut ubi cadam; & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date; & permittite quod vos facturos pro imperatore jurastis, imperatorem pro vobis sine religione juris-

jurandi

jurandi facere. Cum non obtineret, preces in iram vertit. At vos, ait, devota capita, reſpiciant dii perjuriorum vindices; taleſque vobis exitus dent, quales vos ducibus veſtris dediſtis. Nempe vos iidem paulo ante & Perdiccæ ſanguine eſtis aſperſi, & in Antipatrum eadem moliti. Ipſum denique Alexandrum, ſi fas fuiſſet eum mortali manu cadere, interemturi; quod [5] maximum erat, ſeditionibus agitaſtis. Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atque inferias dico; ut inopes extorreſque omne ævum in hoc caſtrenſi exilio agatis, devorentque vos arma [6] illa, quibus plures veſtros, quam hoſtium duces abſumſiſtis. Plenus deinde iræ, cuſtodes ſuos præcedere ad Antigoni caſtra cœpit. [7] Sequitur exercitus prodito imperatore ſuo, & ipſe captivus, triumphumque de ſe ipſo ad victoris ſui caſtra ducit; omnia auſpicia regis Alexandri, & tot bellorum palmas laureaſque una ſecum victori tradentes: & ne quid deeſſet pompæ, elephanti quoque, & auxilia Orientalia ſubſequuntur. Tanto pulchrior hæc Antigono, quam Alexandro tot victoriæ fuerunt; ut cum ille Orientem vicerit, hic etiam eos à quibus Oriens victus fuerat, ſuperaverit. Igitur Antigonus domitores illos Orbis, exercitui ſuo dividit, redditis quæ in victoria ceperat. Eumenem vero, verecundia prioris amicitiæ, in conſpectum ſuum venire prohibitum, aſſignari cuſtodibus præcepit.

CAP. V. Interea Eurydice, uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta à Græcia redire in Macedo-

5. Freinſhem. legendum ceſſet, proximum.

6. Sic N. Alii legunt, veſtra.

7. Fabr legendum mavult, ſequitur exercitus proditor imperatoris ſui, & ipſe captivus.

cedoniam cognovit, & ab eo arceſſitam Olympiadem: muliebri æmulatione perculſa, abutens valetudine viri, cujus officia ſibi vindicabat, ſcribit regis nomine Polyperchonti, Caſſandro exercitum tradat, in quem regni adminiſtrationem rex tranſtulerit: eadem & in Aſiam Antigono per epiſtolas nuntiat. Quo beneficio devinctus Caſſander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. Deinde profectus in Græciam, multis civitatibus bellum infert: quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem quam ſemper armis, non muris defenderant, tum contra reſponſa fatorum & veterem majorum gloriam, armis diffiſi, murorum præſidio includunt. Tantum eos degeneraviſſe à majoribus, ut, cum multis ſeculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives ſalvos ſe fore non exiſtimaverint, niſi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Caſſandrum à Græcia turbatus Macedoniæ ſtatus domum revocavit. Namque Olympias, mater Alexandri Magni regis, cum Epiro in Macedoniam, proſequente Æacida, rege Moloſſorum, veniret, prohiberique finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpiſſet; ſeu memoria mariti, ſeu magnitudine filii, & indignitate rei, moti Macedones, ad Olympiadem tranſiere, cujus juſſu & Eurydice, & rex occiditur, ſex annis poſt Alexandrum potitus regno.

CAP. VI. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum principum paſſim cædes, muliebri magis, quam regio more feciſſet, favorem ſui in odium vertit. Itaque audito Caſſandri adventu, diffiſa Macedonibus, cum nuru Roxane, & nepote Hercule, in Pydnam urbem concedit.

dit. Proficiscenti Deidamia, Æacidæ regis filia, & Thessalonice privigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus magis quam utilis grex, comites fuere. Hæc cum nuntiata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnam venit, & urbem obsidione cingit. Cum fame, ferroque urgeretur Olympias, longæ obsidionis tædio, pacta salute, victori se tradidit. Sed Cassander ad concionem vocato populo, sciscitaturus quid de Olympiade fieri velint, subornat parentes interfectorum, qui sumta lugubri veste crudelitatem mulieris accusarent; à quibus accensi Macedones, sine respectu pristinæ majestatis, occidendam decernunt: immemores prorsus, quod per filium ejus, virumque, non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent; verum etiam tantas opes imperiumque Orbis quæsissent. Sed Olympias ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali, duabus ancillis innixa, ultro obviam procedit. Qua visa, percussores attoniti fortuna majestatis prioris, & tot in ea memoriæ occurrentibus regum suorum nominibus, substiterunt; donec à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vocifferantem; sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapiæ, morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere. Insuper exspirans, capillis & veste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore ejus indecorum videri. Post hæc Cassander Thessalonicen, regis Aridæi filiam, uxorem ducit: filium Alexandri cum matre, in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

LIBER XV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antigoni bellum adversus socios, in quo Demetrius F. superatus prælio.*
2. *Cassandri in familiam Alexandri M. sævitia, Antigoni prosperi successus in bello.*
3. *Lysimachi, Antigono oppositi, virtutes & præclare gesta.*
4. *Novus hostis Antigono accedit, nempe Seleucus, cujus origo, & res gestæ subjiciuntur. Antigonus in prælio occumbit.*

CAP. I.

PErdicca, & fratre ejus, Eumene, ac Polyperchonte, ceterisque ducibus diversæ partis occisis, finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur; cum repente inter ipsos victores nata discordia est: quippe postulantibus Ptolemæo, & Cassandro, & Lysimacho, ut pecunia in præda capta, provinciæque dividerentur; Antigonus negavit, se in ejus belli præmia socios admissurum, in cujus [1] pericula solus descenderit. Et ut honestum adversus socios bellum susciperet videretur, divulgat, se Olympiadis mortem, à Cassandro interfectæ, ulcisci velle, & Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitana liberare. His cognitis, Ptolemæus & Cassander, inita cum Lysimacho & Seleuco societate, bel-

1. Sic N. Alii legunt, periculum.

lum

lum terra marique enixe inſtruunt. Tenebat Ptolemæus Ægyptum cum Africæ parte majore, & Cypro, & Phœnice. Caſſandro parebat Macedonia cum Græcia. Aſiam & partes Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius, prima belli congreſſione, à Ptolemæo apud [2] Gamalam vincitur. In quo prælio major Ptolemæi moderationis gloria, quam ipſius victoriæ fuit. Siquidem & amicos Demetrii non ſolum cum ſuis rebus, verum etiam additis inſuper muneribus, dimiſit; & ipſius Demetrii privatum omne inſtrumentum, ac familiam reddidit, adjecto honore verborum, Non ſe propter prædam ſed propter dignitatem iniſſe bellum; indignatum quod Antigonus devictis diverſæ factionis ducibus, ſolus communis victoriæ præmia corripuiſſet.

CAP. II. Dum hæc aguntur, Caſſander ab Apollonia rediens, incidit in [3] Abderitas, qui propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ ſolo, ſedes quærebant: veritus ne Macedoniam occuparent, facta pactione in ſocietatem eos recipit; agroſque iis ultimos Macedoniæ aſſignat. Deinde, ne Hercules, Alexandri filius, qui fere annos quatuordecim exceſſerat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barſine jubet, corporaque eorum terra obrui, ne cædes ſepultura proderetur: & quaſi parum facinoris in ipſo primum rege, mox in matre ejus Olympiade, ac filio admiſiſſet: alterum quoque

2. Sic Edit. Juntarum; urbs hæc Gazæ proxima; & revera Diod. l. 19. Plut. in Demetr. Appian. in Syr. ad Gazam pugnarum referunt. Vid. Pauſan. in Attic. Joſ. l. 1. cont. Appion.

3. Vid. Diod. l. 20. qui Antariatæ vocat, & à Perdicca juxta Orbitarum Paroniæ mœnia collocatos ait. Vid. etiam Plin. l. 8. & 10.

que filium cum matre Roxane, pari fraude interficit, ſcilicet quaſi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter conſequi, quam ſcelere non poſſet. Interea 4 Ptolemæus cum Demetrio, navali prælio iterato congreditur; & amiſſa claſſe, hoſtique conceſſa victoria, in Ægyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi Leontiſcum & fratrem Menelaum, amicoſque ejus cum privati inſtrumenti miniſterio, pari provocatus antea munere, Ægyptum remittit: & ut appareret eos non odio, ſed dignitatis gloria accenſos, donis muneribuſque inter ipſa bella contendebant. Tanto honeſtius tunc bella gerebantur, quam nunc amicitiæ coluntur. Hac victoria elatus Antigonus, regem ſe cum Demetrio filio appellari à populo jubet. Ptolemæus quoque, ne minoris apud ſuos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, Caſſander & Lyſimachus, & ipſi regiam ſibi majeſtatem vindicaverunt. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abſtinuerunt, quamdiu filii regis ſui ſupereſſe potuerunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cum opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandro juſtus heres fuit. Sed Ptolemæus & Caſſander, ceterique factionis alterius duces, cum carpi ſe ſingulos ab Antigono viderent; dum privatum ſingulorum, non commune univerſorum bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt, quaſi victoria unius, non omnium foret, per epiſtolas ſe invicem confirmantes, tempus, 5 & locum coëundi condicunt, bellumque communibus viri-

4. Vid. Plut. in Dem. Diod. l. 20. Paſſim, in Att. Applan. in Syria.

5. Sic N. Alii omittunt, Et.

bus

bus instruunt. Cui cum Cassander interesse propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

CAP. III. Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; quæ tanta in illo fuit, ut animi magnitudine, philosophia ipsa viriumque gloria omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit. Quippe cum Alexander Magnus Callisthenem, philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse iratus finxisset: eumque truncatis crudeliter omnibus membris, abscisisque auribus, ac naso, labiisque, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset; insuper cum cane in cavea clausum, ad metum ceterorum circumferret: tunc Lysimachus audire [6] Callisthenem, & præcepta ab eo virtutis accipere solitus, misertus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatum dedit. Quod adeo ægre Alexander tulit, ut eum objici ferociſſimo leoni juberet. Sed cum ad conspectum ejus concitatus leo impetum fecisset, manum amiculo involutam [7] Lysimachus in os leonis immersit, arreptaque lingua, feram exanimavit. Quod cum nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit; carioremque eum propter constantiam tantæ virtutis habuit. Lysimachus quoque magno animo, regis, veluti parentis contumeliam tulit. Denique omni ex animo hujus facti memoria exturbata, postea in India in-

6. Vid. Plut. in Alex. Arrian. l. 4. 7. Vid. Pausan. in Attic. Diog. Laert. in Arist.

sectanti

ſectanti regi quoſdam palantes hoſtes, cum à ſatellitum turba, equi ſui celeritate deſertus eſſet, ſolus ei per immenſas arenarum moles curſus comes fuit. Quod idem antea Philippus frater ejus cum facere voluiſſet, inter manus regis exſpiraverat. Sed Lyſimachum deſiliens equo Alexander, haſtæ cuſpide ita in fronte vulneravit, ut ſanguis aliter cludi non poſſet, quam diadema ſibi demtum rex, alligandi vulneris cauſa, capiti ejus imponeret. Quod auſpicium, primum regalis majeſtatis Lyſimacho fuit. Sed & poſt mortem Alexandri, cum inter ſucceſſores ejus provinciæ dividerentur, ferociſſimæ gentes, quaſi omnium fortiſſimo, aſſignatæ ſunt: adeo etiam conſenſu univerſorum palmam virtutis inter ceteros tulit.

CAP. IV. Priuſquam bellum inter Ptolemæum, ſocioſque ejus, adverſus Antigonum committeretur, repente ex Aſia majore digreſſus Seleucus, novus Antigono hoſtis acceſſerat. Hujus quoque & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cum nupta eſſet Antiocho, claro inter Philippi duces viro, viſa eſt ſibi per quietem ex concubitu Apollinis concepiſſe; gravidamque factam, munus concubitus anulum à deo accepiſſe, in cujus gemma anchora ſculpta eſſet: juſſaque donum filio, quem peperiſſet, dare. Admirabilem fecit hunc viſum & anulus, qui poſtera die, ejuſdem ſculpturæ, in lecto inventus eſt; & figura anchoræ, quæ in femore [8] Seleuci nata cum ipſo parvulo fuit. Quamobrem Laodice anulum Seleuco, eunti cum Alexandro Magno ad Perſicam militiam, edocto de origine ſua, dedit.

8. Vid. Appian. in Syriac.

Ubi

Ubi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecravit. Nam & urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit; & campos vicinos urbi, Apollini dicavit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit: Siquidem filii nepotesque ejus, anchoram in femore, veluti notam generis naturalem habuere. Multa in Oriente, post divisionem inter socios regni Macedonici, bella gessit. Principio Babyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus, Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti cervicibus jugo servitutis excusso, præfectos ejus occiderat. Auctor libertatis? Sandrocottus fuerat: sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat. Siquidem occupato regno, populum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus. Quippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat: ex qua fatigatione, cum somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremque profluentem lingua ei detersit, expergefactumque blande reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad novitatem regni solicitavit. Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri, elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & veluti domita mansuetudine, eum tergo excepit; duxque belli, & præliator in-

9. Vid. Strab. l. 15. Plut. in Alex. & Demost. Appian. in Syriac. liv. 16.

signis

signis fuit. Sic acquisito regno, Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta jaciebat, Indiam possidebat: cum quo facta pactione Seleucus, compositisque in Oriente rebus, in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur omnium sociorum copiis, prælium committitur: in eo Antigonus occiditur; Demetrius, filius ejus, in fugam vertitur. Sed socii profligato hostili bello, denuo in semetipsos arma verterunt: & cum de præda non convenirent, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho junguntur. Cassandro defuncto Philippus filius succedit. Sic, quasi ex integro, nova Macedoniæ bella nascuntur.

LIBER XVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antipater, Cassandri filius, sit parricida. Demetrius Alexandrum, Cassandri F. interficit, & Macedoniam usurpat.*
2. *Demetrius prælio fusus fugatur. Antipater parricida fœde perit. In Cassandri familiam numinis vindicta. Ptolemæi placidum fatum.*
3. *Bellum Pyrrhi & Lysimachi. De Heracleæ origine & statu, digressio.*
4. *Clearchi, tyranni Heracleensis, artes luculenter describuntur.*
5. *Quibus rationibus Clearchus tyrannidem firmaverit. Clearchus tandem à Chione & Leonide juvenibus nobilissimis, obtruncatur. Post Clearchi supplicium Heracleæ conditio.*

CAP.

CAP. I.

POst Cassandri regis, filiique ejus Philippi continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, propensior fuisse [1] Alexandro videbatur. Quod facinus in eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternæ fraudis vestigium fuit. Quanquam in parricidio, nulla [2] satis justa causa ad sceleris patrocinia prætexi potest. Ob hæc igitur Alexander in ultionem maternæ necis, gesturus cum fratre bellum, auxilium à Demetrio petit: nec Demetrius, spe invadendi Macedonici regni, moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus, persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quam paternum hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cum præsensisset [3] Demetrius, per insidias Alexandrum interficit; occupatoq; Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excusaturus, concionem vocat. Ibi priorem se petitum ab Alexandro allegat; nec fecisse se, sed occupasse insidias. Regem autem se Macedoniæ vel ætatis experimentis, vel causis justiorem esse. Patrem enim suum & Philippo Regi, & Alexandro Magno socium in omni militia fuisse: liberorum deinde Alexandri ministrum, & ad persequendos defectores ducem extitisse.

1. Rectius legatur in Alexandrum.
2. Sic N. Alii omittunt, satis.
3. Vide Plin. in Demetri & Pyrrho. Pausan. in Bœot. & Attic.

Contra Antipatrum avum horum adolescentium, amariorem semper ministrum regni, quam ipsos reges fuisse. Cassandrum vero patrem, extinctorem regiæ domus, non feminis, non pueris pepercisse; nec cessasse, quoad omnem stirpem regiæ sobolis deleret. Horum scelerum ultionem, quia nequisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos ejus translatam. Quamobrem etiam Philippum, Alexandrumque, si quis manium sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suæ, sed ultores eorum, Macedoniæ regnum tenere malle. Per hæc mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. [4] Lysimachus quoque cum bello Dardanicis, regis Thracum, premeretur, ne eodem tempore & adversus eum dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

CAP. II. Igitur Demetrius, totius Macedoniæ regni viribus instructus, cum Asiam occupare statuisset, iterato Ptolemæus, Seleucus, & Lysimachus, experti priore certamine quantæ vires essent concordiæ, pacta societate adunatisque exercitibus, bellum adversus Demetrium transferunt in Europam. His comitem se, & belli socium jungit Pyrrhus, rex Epiri, sperans non difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse, quam acquisierat. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu ejus corrupto, ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniæ occupavit. Dum hæc aguntur, Lysimachus generum suum Antipatrum, regnum Macedoniæ ademtum sibi soceri fraude querentem, [5] interficit, filiam-

4. Strab. l. 7. Plut. in Demet. Pausan. in Attic. 5. Sic N, Alii legunt, interfecit.

que ſuam Eurydicen, querelarum ſociam, in cuſtodiam tradit: atque ita univerſa Caſſandri domus Alexandro Magno, ſeu necis ipſius, ſeu ſtirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim ſupplicio, partim parricidio luit. Demetrius quoque à tot exercitibus circumventus, cum poſſet honeſte mori, turpiter ſe dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cum magna rerum geſtarum gloria moriturus, contra jus gentium, minimo natu ex filiis, ante infirmitatem regnum tradiderat, ejuſque rei populo rationem reddiderat: cujus non minor favor in accipiendo, quam patris in tradendo regno fuerat. Inter cetera patris & filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quod pater, regno ei publice tradito, privatus officium regi inter ſatellites fecerat, omniq; regno pulcrius regis eſſe patrem duxerat.

CAP. III. Sed inter Lyſimachum, & Pyrrhum regem, ſocios paulo ante adverſus Demetrium, aſſiduum inter pares diſcordiæ malum, bellum moverat. Victor Lyſimachus, pulſo Pyrrho Macedoniam occupaverat. Inde Thraciæ, ac deinceps Heracleæ bellum intulerat: cujus urbis & initia & exitus admirabiles fuere; quippe Bœotiis peſtilentia laborantibus, oraculum Delphis reſponderat, coloniam in Ponti regione ſacram Herculi conderent. Cum propter metum longæ ac periculoſæ navigationis, mortem in patria omnibus præoptantibus, res omiſſa eſſet, bellum his Phocenſes intulerunt: quorum cum adverſa prælia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt; reſponſum, idem belli quod peſtilentiæ remedium fore. Igitur conſcripta colonorum manu, in Pontum delati, urbem

bem Heracleam condiderunt. Et quoniam fatorum auſpiciis in eas ſedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adverſus finitimos bella, multæ etiam domeſticæ diſſenſiones fuere. Inter cetera magnifica, vel præcipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenienſes, victiſque Perſis, Græciæ & Aſiæ tributum in tutelam claſſis deſcripſiſſent, omnibus cupide ad præſidium ſalutis ſuæ conferentibus; ſoli Heraclienſes ob amicitiam regum Perſicorum, collationem abnuerant. Miſſus itaque ab Athenienſibus Lamachus cum exercitu ad extorquendum quod negabatur, dum relictis in litore navibus, agros Heraclienſium populatur, claſſem cum majore parte exercitus, naufragio repentinæ tempeſtatis amiſit. Itaque cum neque mari poſſet amiſſis navibus, neque terra auderet, cum parva manu inter tot ferociſſimas gentes, reverti; Heraclienſes honeſtiorem beneficii, quam ultionis occaſionem rati, inſtructos commeatibus, auxiliiſque dimittunt: Bene agrorum ſuorum populationem impenſam exiſtimantes, ſi quos hoſtes habuerant, amicos reddidiſſent.

CAP. IV. [6] Paſſi ſunt inter plurima mala, etiam tyrannidem: ſiquidem cum plebs etiam novas tabulas, & diviſionem agrorum [7] divitum impotenter flagitaret, diu re in ſenatu tractata, cum exitus rei non inveniretur; ad poſtremum adverſus plebem nimio otio laſcivientem, auxilia à Timotheo, Athenienſium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivere. Utriſq; negan-

6. Vid. Memn. apud Phot. cod. 224. Diod. Sic. l. 15. Ibid. in Cleric. Athen. l. 3. ex Theopompo Chio.

7. Vocem, Divitum, delendam monet Fabr.

8. Sic

negantibus, ad Clearchum, quem ipſi in exſilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatium neceſſitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ revocarent. Sed Clearchus exſilio facinoroſior redditus, & diſſenſionem populi occaſionem invadendæ tyrannidis exiſtimans, primo tacitus cum Mithridate, civium ſuorum hoſte, colloquitur; & inita ſocietate paciſcitur, ut revocatus in patriam prodita ei urbe, præfectus ejus conſtitueretur. Poſtea autem inſidias, quas civibus paraverat, in ipſum Mithridatem verterat. Namque cum velut arbiter civilis diſcordiæ, de exſilio reverſus eſſet, ſtatuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipſum cum amicis ſuis cepit; captumque, accepta ingenti pecunia, dimiſit. Atque ut in illo ſubitum ſe ex ſocio fecit hoſtem: ſic ex defenſore ſenatoriæ cauſæ repente patronus plebis evaſit; & adverſus auctores potentiæ ſuæ, à quibus revocatus in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non ſolum plebem accendit, verum etiam nefandiſſima quæque tyrannicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato, neque ſe affuturum amplius graſſanti in populum ſenatui ait; interceſſurum etiam, ſi in priſtina ſævitia perſeveret: quod ſi pares ſe crudelitati ſenatorum arbitrentur, abiturum cum militibus ſuis, neque civilibus diſcordiis interfuturum. Sin vero diffidant viribus propriis, vindictæ ſe civium non defuturum. Proinde conſulant ſibi [8] ipſi: jubeant ne abire ſe, an cauſæ populari ſocium remanere. His verbis ſolicitata plebs, ſummum ad eum imperium defert: & dum

8. Sic Junctarum vet. editio. Alii legunt, proinde conſulant ſibi ipſis, jubeant abire ſe, ſi malleat, vel cauſæ populari ſocium remanere.

dum senatus potentiæ irascitur, in servitutem se tyrannicæ dominationis cum conjugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus LX. senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compingit. Lætari plebs, quod à duce potissimum senatorum, senatus deleretur, versaque vice, auxilium eorum in exitium conversum esset. Quibus dum mortem passim omnibus minatur, cariora eorum pretia facit: siquidem Clearchus magna pecunia (quasi minis populi occulte eos subtracturus) accepta, spoliatos fortunis, vita quoque spoliavit.

CAP. V. Cognito deinde, quod bellum sibi ab iis qui profugerant, misericordia in auxilium solicitatis civitatibus, pararetur, servos eorum manumittit. Et ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum, filiasque nubere servis suis, proposita recusantibus morte, compellit, ut eos sibi fidiores, & dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ, graviores repentinis funeribus fuere. Itaque multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, interficiunt, & se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui pudoris eripiunt. Prælium deinde committitur: quo victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum per ora civium trahit. Reversus in urbem, alios vincit, torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis à crudelitate tyranni vacat. Accedit sævitiæ insolentia, crudelitati arrogantia: interdum [a] ex successu continuæ felicitatis obliviscitur se hominem; interdum Jovis se filium dicit. Eunti per publicum, aurea aquila velut argumentum generis præferebatur:

a. Sic N. & C. Alii interponunt, enim.

veste

veste purpurea, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur: filium quoque suum Ceraunon vocat; ut Deos non mendacio tantum, verum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere duo nobilissimi juvenes Chion, & [10] Leonides indignantes, patriam liberaturi in necem tyranni conspirant. Erant hi discipuli Platonis philosophi; qui virtutem ad quam quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insidiis locant. Ipsi more jurgantium, ad tyrannum, veluti ad regem, in arcem contendunt: qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed & ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit; multisque annis, per gradus successionis, [11] Heraclienses sub regno tyrannorum fuere.

10. Memnon. apud Phot. Leonis Nomen ipsi assignat.
11. N. legit, regnum fuere. Doct. Vossius, regnum tyrannorum, legendum statuit.

LIBER XVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lysimachi regis tragœdia.*
2. *Amissis xv. liberis in prælio occumbit. Seleucus per insidias occiditur à Ptolemæo. Ptolemæus Principum amicitias, Pyrrhi præsertim, sibi conciliat.*

3. *De Epirotarum regno, ejusdemque origine ac regibus digressio. Pyrrhi varia fortuna.*

CAP. I.

PER idem ferme tempus in Hellesponti & Chersonesi regionibus terræmotus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs ante duos & viginti annos à Lysimacho rege condita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho, stirpique ejus, ac regni ruinam, cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit: nam brevi post tempore, [1] Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum patrium, verum etiam humanum ultra morem, perosus, ministra Arsinoë noverca, veneno interfecit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium, principum sequutæ cædes sunt, luentium supplicia quod occisum juvenem dolebant. Itaque & hi qui cædibus superfuerant, & hi qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiunt; eumque pronum jam ex æmulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, &, velut ad exemplum fortunæ, par reservatum. Lysimachus quatuor & [2] LXX. annos natus erat. Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate utrique animi juveniles erant, imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cum Orbem terrarum duo soli tene-

1. Vid. Strab. l. 13. Pausan. in Attic. Memn. ap. Phot.
2. D. Hieron. octogenarium fuisse dicit. Vid. Lucian. de longævis. Vid. etiam Appian. de reb. Syriac. Polyb. l. 27. Oros. l. 3.

3. Grono-

tenerent; anguſtiis ſibimet incluſi videbantur, vitæque finem non annorum ſpatio, ſed imperii terminis metiebantur.

CAP. II. In eo bello Lyſimachus amiſſis ante variis caſibus XV. liberis, non inſtremue moriens, poſtremus domus ſuæ ruinæ cumulus acceſſit. Lætus tanta victoria Seleucus, & quod majus victoria putabat, ſolum ſe de cohorte Alexandri remanſiſſe; victoremque victorum extitiſſe, non humanum eſſe opus, ſed divinum munus gloriatur: Ignarus prorſus, non multo poſt fragilitatis humanæ ſe ipſum exemplum futurum. Quippe poſt menſes admodum ſeptem à Ptolemæo, cujus ſororem Lyſimachus in matrimonio habuerat, per inſidias circumventus occiditur; regnumque Macedoniæ, quod Lyſimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris, & in favorem ultionis Lyſimachi ambitioſus apud populares eſſet, primo Lyſimachi filios conciliare ſibi ſtatuit; nuptiaſque Arſinoes ſororis ſuæ, matris eorum petit, puerorum adoptione promiſſa, ut cum in locum patris eorum ſucceſſiſſet, nihil illi moliri vel verecundia matris, vel appellatione patris auderent. Fratris quoque regis Ægypti concordiam per epiſtolas deprecatur; profeſſus deponere ſe offenſam erepti paterni regni, neque amplius à fratre quæſiturum, quod honeſtius à paterno hoſte perceperit. 3 Omnique arte adulatur Eumeni, & Antigono, Demetrii filiis, Antiocho, filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertius

1. Gronovius locum ſic reſtituendum putat. Omnique arte adulatur Nicomedi, ne cum Antigono Demetrii, & Antiocho Seleuci filiis bellum habiturus, tertius ſibi hoſtis accederet.

4. Vid.

tertius sibi hostis accederet. Sed nec [4] Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset, qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat. Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves, ad exercitum in Italiam deportandum, mutuo petit; ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam militibus instructior erat; à Ptolemæo Macedonum militum auxilia. Sed Ptolemæus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia esset, quinq; millia peditum, equitum quatuor millia, elephantos quinquaginta, non amplius, quam in biennii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolemæi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit: ne abducta in Italiam juventute, prædam hostibus regnum relinqueret.

CAP. III. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primo, postea Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus, cum in templum Dodonæi Jovis ad consulendum venisset, ibi Lanassam, neptem Herculis, rapuit: ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opesque affinitatium auxilio magnas paravit: atque ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem, regnum Chaonum, & Andromachen Hectoris, quam & ipse matrimonio suo in divisione Trojanæ prædæ acceperat, uxorem tradidit: brevique

4. Vid. Plut. in Pyrrho, Zonar. l. 2. Liv. Dec. 1.

post

post tempore, Delphis insidiis Oresteæ, filii Agamemnonis, inter altaria dei interiit. Successor huic [5] Pialis filius fuit. Per ordinem deinde, regnum ad Arrybam descendit; cui, quoniam pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus educandique, publice tutores constituuntur: Athenas quoque erudiendi gratia missus, quanto doctior majoribus suis, tanto & gratior populo fuit. Primus itaque leges, & senatum, annuosque magistratus, & reipubl. formam composuit: & ut à Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Arryba statuta. Hujus filius Neoptolemus fuit: ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni. & Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit, & in Italia bello gesto, in Brutiis interiit. Post ejus mortem frater Æacides regno successit, qui assiduis adversus Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando, offensam civium contraxit: ac propterea in exsilium actus, Pyrrhum filium bimum, admodum parvulum in regno reliquit. Qui & ipse cum à populo propter odium patris ad necem quæreretur, furtim subtractus in Illyrios defertur: traditusque est Beroæ, Glauci regis uxori, nutriendus, quæ & ipsa generis Æacidarum erat. Ibi eum, seu misericordia fortunæ ejus, seu infantilibus blandimentis inductus rex, adversum Cassandrum Macedoniæ regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam verso, annorum XI. eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum usque adultam ejus æta-

5. Pausan. in Attic. Pialum scribit.

tem

tem tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit; tantusque rerum successu haberi cœptus est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse videretur.

LIBER XVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Pyrrho, Tarentinis adversus Romanos suppetias ferenti, Valerius Lævinus occurrit: unde prælia & strages.*
2. *Carthaginiensium auxilium Romani remittunt. Pax cum Pyrrho componitur. Romanorum continentia. Pyrrhus Siciliam occupat.*
3. *De Carthaginiensium origine & veteribus incolis digressio, in qua etiam de Sidonis & Tyri conditoribus.*
4. *Novæ incolæ Tyri, inter quos Elissa, quæ à Pygmalione fratre recedit, ut rebus suis consuleret.*
5. *Elissa, agnomine Dido, Cyprum appellit, deinde in sinum Africæ defertur, & Carthaginem condit.*
6. *Elissa propter Iarbæ votum sibi vim infert. Carthaginiensium crudelis superstitio.*
7. *Clades Carthaginiensium in Sardinia. Superstites in exsilium pulsi, patriam armis recuperare nituntur; unde Malei patris in Cartalonem filium severitas: & paulo post cruentus interitus.*

CAP.

CAP. I.

IGitur [1] Pyrrhus, rex Epiri, cum iterata Tarentinorum legatione, additis Samnitium & Lucanorum precibus, & ipſis auxilio adverſus Romanos indigentibus, fatigaretur, non tam ſupplicum precibus, quam ſpe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum ſe cum exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum ſemel animum, præcipitem agere cœperant exempla majorum: ne aut inferior patruo ſuo Alexandro videretur, quo defenſore iidem Tarentini adverſus Bruttios uſi fuerant; aut minores animos Magno Alexandro habuiſſe, qui tam longa à domo militia Orientem ſubegit. Igitur relicto cuſtode regni filio Ptolemæo, annos xv. nato, exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro & Heleno, in ſolatia longinquæ expeditionis ſecum adductis. Cujus audito adventu, Conſul Romanus Valerius Lævinus, feſtinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia ſociorum convenirent, exercitum in aciem educit: Nec rex, tametſi numero militum inferior eſſet, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inuſitata ante elephantorum forma ſtupere primo, mox cedere prælio coëgit; victoreſque jam nova Macedonum monſtra repente vicerunt. Nec hoſtibus incruenta victoria fuit. Nam & ipſe Pyrrhus graviter vulneratus eſt; & magna pars militum ejus cæſa; majoremque gloriam ejus victoriæ; quam lætitiam habuit. Hujus pugnæ eventum multæ civitates ſecutæ, Pyrrho ſe tradunt. Inter

1. Vid. Plut. in Pyrrho. Zonar. l. 2. L. Flor. l. 1. Liv. Dec. 3.

ceteras etiam Locri, prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus cc. captivos milites Romam gratis remisit, ut cognita virtute ejus, Romani cognoscerent etiam liberalitatem. Interjectis deinde diebus, cum sociorum exercitus supervenisset, iterato prælium cum Romanis facit, in quo par fortuna priori [2] bello fuit.

CAP. II. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum cxx. navibus missus, senatum adiit, ægre tulisse Carthaginienses, affirmans, quod bellum in Italia à peregrino rege paterentur. Ob quam causam missum se, ut quoniam ab externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur. Gratiæ à senatu Carthaginiensibus actæ, auxiliaque remissa. Sed Mago Punico ingenio, post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adit, speculaturus consilia ejus de Sicilia, quo eum arcessiri fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilii Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam transire posset Pyrrhus, in Italia detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu Romano Fabricius Lucinus missus, pacem cum Pyrrho composuit. Ad quam confirmandam, Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum, iisdem ferme temporibus fuit. Nam missi à senatu in Ægyptum legati, cum ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causa

2. Hic loci Faber, bello, seu vocem supervacuam omittendam fundet.

receptas,

receptas, postera die statuis regis imposuerunt. Igitur [3] Cyneas, cum turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renuntiasset, interrogatus à Pyrrho, qualis Roma esset, respondit, Regum urbem sibi visam. Post hæc legati Siculorum superveniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis vexabatur. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque sociorum civitatibus valido præsidio, in Siciliam exercitum trajecit.

CAP. III. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit, qui terræmotu vexati, relicto patriæ solo, [4] Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam à piscium ubertate, Sidona appellaverunt: nam piscem Phœnices fidon vocant. Post multos deinde annos à rege Ascaloniorum expugnati, navibus appulsi, Tyron urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt: ibi [5] Persarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere: sed attritis viribus, à servis suis multitudine abundantibus, indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta, omnem liberum populum cum dominis interficiunt: atque ita potiti urbe, lares dominorum occupant, rempub. invadunt, conjuges ducunt, & quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui

3. Vid. Val. Max. I. 8.
4. Scl. lacum Gennesueticum. Vid. Strab. I. 16.
5. Potius, Assyriorum, aliter temporis ratio minime constabit.

qui miti ingenio, ſenis domini, parvulique filii ejus fortuna moveretur; dominoſque non truci feritate, ſed piæ miſericordiæ humanitate reſpiceret. Itaque cum velut occiſos alienaſſet, ſerviſque de ſtatu reipub. deliberantibus placuiſſet regem ex ſuo corpore creari, eumque potiſſimum quaſi acceptiſſimum diis, qui ſolem orientem primus vidiſſet, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occulte latentem detulit. Ab eo formatus cum medio noctis omnes in unum campum proceſſiſſent, ceteris in Orientem ſpectantibus, ſolus Occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor in Occidente ſolis ortum quærere: ubi vero dies adventare cœpit, editiſſimiſque culminibus urbis oriens ſplendere; expectantibus aliis, ut ipſum ſolem aſpicerent, hic primus omnibus fulgorem ſolis in ſummo faſtigio civitatis oſtendit. Non ſervilis ingenii ratio viſa; requirentibuſq; auctorem, de domino confitetur. Tunc intellectum eſt: Quantum [6] ingenua ſervilibus ingenia præſtarent; malitiaque ſervos, non ſapientia vincere. Igitur venia ſeni filioque data eſt; & velut numine quodam reſervatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Poſt cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes tranſiit. Celebre hoc ſervorum facinus, metuendumque exemplum toto Orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicæ ſecuritatis, expugnata eorum urbe, omnes qui prælio ſuperfuerant, ob memoriam veteris cædis crucibus affixit: genus tantum Stratonis inviolatum ſervavit, regnumque

6. N. legi, quantum dominorum ingenia, ſervilibus, &c.

ſtirpi

stirpi ejus restituit, ingenuis & innoxiis incolis insulæ attributis, ut extirpato servili germine, genus urbis ex integro condieretur.

CAP. IV. Hoc igitur modo Tyrii, Alexandri auspiciis conditi, parcimonia & labore quærendi cito convaluere. Ante eladem dominorum cum & opibus & multitudine abundarent, missa in Africam juventute, Uticam condidere: cum interim rex Tyro decedit, filio Pygmalione, & Elissa filia, insignis formæ virgine, heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodum puero regnum tradidit. Elissa quoque [7] Acerbæ avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus à rege erat, nubit. Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant: aurumque metu regis non tectis, sed terræ crediderat; quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua incensus Pygmalion, oblitus juris humani, avunculum suum, eundemque [8] generum, sine respectu pietatis occidit. Elissa diu fratrem propter scelus aversata, ad postremum dissimulato odio, mitigatoque interim vultu fugam tacito molitur, assumtis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse, eandemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo aggreditur, fingit se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis, gravem luctus imaginem renovaret, nec ultra amara admonitio oculis ejus occurrat. Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea & aurum Acerbæ ad se venturum. Sed Elissa ministros migrationis à rege missos, navibus cum omnibus opibus suis prima vespera im-

7. Lege Sichæo, ex Servio. 8. Nimirum sororis maritum.

ponit, provectaque in altum, compellit eos onera arenæ pro pecunia [9] involucris involuta, in mare dejicere. Tunc deflens ipsa, lugubrique voce Acerbam ciens; orat, ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeatque inferias, quas habuerit causam mortis. Tunc ipsos ministros aggreditur; sibi quidem ait optatam olim mortem: sed illis acerbos cruciatus, & dira supplicia imminere, qui Acerbæ opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerint. Hoc metu omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur & senatorum in eam noctem præparata agmina; atque ita sacris Herculis, cujus sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, exsilio sedes quærunt.

CAP. V. Primus illis appulsus terræ, Cyprus insula fuit: ubi sacerdos Jovis, cum conjuge & liberis, deorum monitu, comitem se Elissæ sociumq; fortunæ [13] præbuit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero LXXX. admodum virgines raptas, navibus imponi Elissa jubet; ut & juventus matrimonia, & urbs sobolem habere posset. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris, & deorum minis victus, quievit: cui cum inspirati vates canerent, non impune laturum, si

9. Hæc minime sapiunt Fabro, aliamque vocem pro, involucris substituendam fuadet.

10. Sic N. W. Quemadmodum rarus etiam Juncarum editio. Alii, forunæ, omittunt.

11. Faber,

si incrementa urbis toto Orbe auspicatissimæ interpellasset, hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaque Elissa delata in Africæ sinum, incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: deinde emto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficiscerentur, reficere 11 posset; corium in tenuissimas partes secari jubet, atque ita majus loci spacium quam petierat, occupat: unde postea ei loco Byrsæ nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant; sedesque ibi statuentibus, ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est. Uticensium quoque legati, dona ut consanguineis attulerunt; hortatiq; sunt, ut urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi advenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum est: quod auspicium quidem fructuosæ terræ, sed laboriosæ, perpetuoque servæ urbis fuit: propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi & populus & civitas, magna facta.

CAP. VI. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex Maxitanorum Hiarbas decem Pœnorum principibus ad se arcessitis, Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit:

11. Faber, reficeret, omissa voce, posset, legendum censet. Vid. Appian. in Lybic.

quod legati reginæ referre metuentes, Punico cum ea ingenio egerunt; nuntiantes regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum, Afrosque perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad Barbaros & ferarum more viventes transire à consanguineis velit? Tunc à regina castigati, Si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur: regis mandata aperuere, dicentes, Quæ præcipiat aliis, ipsi facienda, si velit urbi consultum esse. Hoc dolo capta, diu Acerbæ viri nomine cum multis lacrymis & lamentatione flebili invocato, ad postremum ituram se quo suæ urbis fata vocarent, respondit. In hoc trium mensium sumto spatio, pyra in ultima parte urbis exstructa, velut placatura viri manes, inferiasque ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumto gladio pyram conscendit, atque ita ad populum respiciens, ituram se ad virum, sicut præceperant, dixit, vitamque gladio finivit. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro dea culta est. Condita est urbs hæc LXXII. annis ante quam Roma; cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. Cum inter cetera mala, etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione, & scelere pro remedio usi sunt. Quippe homines, ut victimas immolabant; & impuberes (quæ ætas etiam hostium misericordiam provocat) aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maxime solent.

CAP. VII. Itaque aversis tanto scelere numinibus, cum in Sicilia diu feliciter dimicassent: translato in Sardiniam bello, amissa majore

jore exercitus parte, gravi prælio victi sunt. Propter quod ducem suum Maleum, cujus auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare jusserunt. Quam rem ægre ferentes milites, legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo, veniamque infelicis militiæ petant; tum denuntient, quod precibus nequeant, armis se consecuturos. Cum & preces & minæ legatorum spretæ essent, interjectis diebus, conscensis navibus, armati ad urbem veniunt: ibi deos hominesque testari, non se expugnatum, sed reciperatum patriam venire; ostensurosque civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse: prohibitis commeatibus, obsessaque urbe, in summam desperationem Carthaginienses adduxerunt. Interea Cartalo, Malei exsulis ducis filius, cum præter castra patris à Tyro, quo decimas Herculi ferre, ex præda Sicilienſi, quam pater ejus ceperat, à Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur, arcessituſque à patre esset, prius publicæ se religionis officia exsecuturum quam privatæ pietatis, respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, non tamen vim afferre religioni ausus est. Interjectis deinde diebus Cartalo, petito commeatu à populo, cum reversus ad patrem esset; ornatusque purpura, & infulis sacerdotii, omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater ait: Aususne es, nefandissimum caput, ista purpura & auro ornatus, in conspectum tot miserorum civium venire? & mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ felicitatis insignibus, velut exultabundus intrare? Nusquamne te aliis jactare potuisti? Nullus locus aptior,

quam

quam fordes patris, & exsilii infelicis ærumnæ fuerunt? Quid, quod paulo ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in purpura ista coronisque aliud, quam victoriarum mearum titulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil nisi exsulis nomen agnoscis; ego quoque imperatorem me magis, quam patrem judicabo; statuamque in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illudat. Atque ita eum cum ornatu suo, in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit: evocatoque populo ad concionem, exsilii injuriam queritur: belli necessitatem excusat: contentumque victoria sua, punitis auctoribus [12] miserorum civium, injuriosi exsilii omnibus se veniam dare dicit. Atque ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit. Nec multo post affectati regni accusatus, duplicis & in filio & in patria parricidii pœnas dedit. Huic Mago imperator successit; cujus industria, & opes Carthaginiensium, & imperii fines, & bellicæ gloriæ laudes creverunt.

12. Reponendum forte, miserarum civilium: nisi Doct. Vossii conjectura magis placeat, miserum civium.

LIBER XIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Magoni, Carthaginiensium imperatori, succedunt Hasdrubal & Amilcar. Hasdrubal in Sardinia perit. Inde Siculum bellum & Persarum legatio.*

2. *Horum*

2. *Horum filii & Carthaginiensis clades exercitus in Sicilia.*
3. *Imilco, dux hujus exercitus, Carthaginem reversus, spe omni abjecta mortem sibi infert.*

CAP. I.

MAgo Carthaginiensium imperator, cum primus omnium, ordinata disciplina militari, imperium Pœnorum condidisset, viresque civitatis non minus bellandi arte quam virtute firmasset, diem fungitur, relictis duobus filiis Hasdrubale & Hamilcare: qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita & magnitudini patris successerunt. His ducibus Sardiniæ bellum illatum: adversus Afros quoque, vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes, dimicatum: sed Afrorum sicuti causa justior, ita & fortuna superior fuit; bellumque cum his solutione pecuniæ, non armis, finitum. In Sardinia quoque Hasdrubal graviter vulneratus imperio Hamilcari fratri tradito interiit: cujus mortem, cum luctus civitatis, tum & dictaturæ undecim, & triumphi quatuor insignem fecere: hostibus quoque crevere animi, veluti cum duce vires Pœnorum cecidissent. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium injurias, ad Leonidam, fratrem regis Spartanorum, concurrentibus, grave bellum natum: in quo & diu, & varia victoria prœliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario, Persarum rege, Carthaginem venerunt, asserentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare, & canina vesci prohibebantur: mortuorumque corpora cremare potius, quam

quam terra obruere, à rege jubebantur: petentes simul auxilia adversus Græciam, cui illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes, propter assidua finitimorum bella, ceteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupide paruere.

CAP. II. Interea Hamilcar bello Sicilienſi interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giſcone. Haſdrubali quoque par numerus filiorum fuit, Annibal, & Haſdrubal, & [1] Sappho. Per hos res Carthaginienſium ea tempeſtate gerebantur. Itaque & Mauris bellum illatum, & adverſus Numidas pugnatum, & Afri compulſi ſtipendium urbis conditæ Carthaginienſibus remittere. Deinde cum familia tanta imperatorum gravis liberæ civitati eſſet, omniaque ipſi agerent ſimul & judicarent, centum ex numero ſenatorum judices deliguntur, qui reverſis à bello ducibus, rationem rerum geſtarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia cogitarent, ut domi judicia legeſque reſpicerent. In [2] Sicilia in locum Hamilcaris, imperator Imilco ſuccedit: qui cum navali terreſtrique bello ſecunda prælia feciſſet, multaſque civitates cepiſſet, repente peſtilentis ſideris vi exercitum amiſit. Quæ res cum nuntiata Carthagine eſſet, mœſta civitas fuit: omnia ululatibus non ſecus ac ſi urbs ipſa capta eſſet, perſonabant: clauſæ privatæ domus, clauſa deorum templa, intermiſſa omnia ſacra, omnia privata officia damnata. Cuncti deinde ad portum congregantur, egredienteſque paucos è navibus, qui cladi ſuperfuerant, de ſuis percontantur. Ut

1. Eruditiſſimus Voſſius, Pſaphonem ſcribi mavult.
2. Vid. Diod. Sic. l. 13 & 14.

vero

vero dubia antea ſpe, & ſuſpenſo metu, incerta orbitatis exſpectatione, caſus ſuorum miſeris eluxit, tunc toto litore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus, & flebiles querelæ audiebantur.

CAP. III. Inter hæc procedit inops è navi ſua imperator, ſordida ſervilique tunica diſcinctus: ad cujus conſpectum plangentium agmina junguntur. Ipſe quoque manus ad cœlum tendens, nunc ſortem ſuam, nunc publicam fortunam deflet: nunc deos accuſat, qui tanta belli decora, & tot ornamenta victoriarum, quæ ipſi dederant, abſtulerint: qui captis tot urbibus, totieſque hoſtibus terreſtri navalique prælio victis, exercitum victorem, non bello, ſed peſte deleverint. Deferre ſe tamen civibus ſuis non modica ſolatia, quod malis eorum hoſtes gaudere, non gloriari poſſent. Quippe cum neque eos qui mortui ſunt, à ſe occiſos; neque eos qui reverſi ſunt, à ſe fugatos poſſint dicere. Prædam, quam relictis à ſe caſtris abſtulerint, non eſſe talem, quam velut ſpolium victi hoſtis oſtentent: ſed quam poſſeſſione vacua, fortuitis dominorum mortibus, ſicuti caduca occuparint. Quod ad hoſtes pertinet, victores ſe receſſiſſe; quod ad peſtem, victos. Nihil tamen ſe gravius ferre, quam quod inter fortiſſimos viros mori potuerit, ſervatuſque ſit non ad vitæ jucunditatem, ſed ad ludibrium calamitatis. Quanquam ubi miſeras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, ſe quoque ſequuturum commilitones ſuos; oſtenſurumque patriæ, non ideo ſe in eam diem vixiſſe, quoniam velit vivere: ſed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat, inter hoſtium exercitus relictos, morte ſua proderet. Tali

vociferatione per urbem ingressus, ut ad limina domus suæ venit, prosecutam multitudinem velut postremo alloquio dimisit: obseratisque foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi consciuit.

LIBER XX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysius, Siciliæ tyrannus, Græciæ magnæ incolas bello aggreditur.*
2. *Metapontinorum origo & fata.*
3. *Crotoniensium & Locrensium bella.*
4. *Pythagoras philosophus Crotonienses ad frugalitatem revocat.*
5. *Dionysius victis Locrensibus Crotonienses adoritur, quos relinquit ab Hannone retractus, & tandem suorum insidiis opprimitur.*

CAP. I.

DIonysius è Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoque totius insulæ imperio, grave otium regno suo, periculosamque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam traject: simul ut militum vires continuo labore acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima [1] illi militia adversus Græcos, qui proxima Italici maris litora tenebant, fuit: quibus devictis, finitimos quosque aggreditur, omnesque Græci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat: quæ gentes non partem, sed universam ferme

1. Sic N. W. C. Alii omnium. Ili.

Italiam

Italiam ea tempeſtate occupaverant. Denique multæ urbes adhuc poſt tantam vetuſtatem veſtigia Græci moris oſtentant. Namque Tuſcorum populi, qui oram inferi maris poſſident, à Lydia venerunt: & Venetos, quos incolas ſuperi maris videmus, capta & expugnata Troja, Antenore duce, miſit: Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, Græca urbs eſt; Arpos Diomedes exciſo Ilio, naufragio in ea loca delatus, condidit. Sed & Piſæ in Liguribus Græcos auctores habent: & in Tuſcis, Tarquinii à Theſſalis, & Spina in Umbris: Peruſini quoque originem ab Achæis ducunt. Quid Ceren urbem dicam? Quid Latinos populos, qui ab Æneа conditi videntur? Jam Faliſci, Nolani, Abellani, nonne Chalcidenſium coloni ſunt? Quid tractus omnis Campaniæ? quid Bruttii, Sabinique? Quid Samnites? Quid Tarentini? quos Lacedæmone profectos, Spurioſque vocatos accepimus? Thurinorum urbem condidiſſe Philocteten ferunt, ibique adhuc monumentum ejus viſitur: & Herculis ſagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuere.

CAP. II. Metapontini quoque in templo Minervæ ferramenta, quibus Epeus, à quo conditi ſunt, equum Trojanum fabricavit, oſtentant. Propter quod omnis illa pars Italiæ, major Græcia appellata eſt. Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotonienſibus pellere ceteros Græcos Italia ſtatuerunt. Cum primum urbem Sirim cepiſſent, in expugnatione ejus quinquaginta juvenes amplexos Minervæ ſimulachrum, ſacerdotemque deæ velatum ornamentis, inter ipſa altaria trucidaverunt. Ob

hæc cum peſte & ſeditionibus vexarentur, priores Crotonienſes Delphicum oraculum adierunt. Reſponſum his eſt, finem mali fore, ſi violatum Minervæ numen, & interfectorum manes placaſſent. Itaque cum ſtatuas juvenibus juſtæ magnitudinis, & imprimis Minervæ fabricare cœpiſſent, Metapontini, cognito oraculo deorum, occupandam manium & deæ pacem rati, juvenibus modica & lapidea ſimulacra ponunt, & deam panificiis placant. Atque ita peſtis utrobique ſedata eſt, cum alteri magnificentia, alteri velocitate certaſſent. Recuperata ſanitate, non diu Crotonienſes quievere, Itaque indignantes, in oppugnatione Siris, auxilium contra ſe à Locrenſibus latum, bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenſes, ad Spartanos decurrunt: auxilium ſupplices deprecantur. Illi * longinqua militia gravati, auxilium à Caſtore & Polluce petere eos jubent. Neque legati reſponſum ſociæ urbis ſpreverunt: profectique in proximum templum, facto ſacrificio, auxilium deorum implorant. Litatis hoſtiis, obtentoque, ut rebantur, quod petebant, haud ſecus læti, quam ſi deos ipſos ſecum avecturi eſſent: pulvinaria iis in navi componunt, fauſtiſque profecti ominibus, ſolatia ſuis, pro auxiliis deportant.

CAP. III. His cognitis, [2] Crotonienſes & ipſi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem, bellique proſperos eventus deprecantes. Reſponſum, prius votis hoſtes, quam armis vincendos. Cum voviſſent Apollini decimas prædæ, Locrenſes & voto hoſtium, & reſponſo dei cognito, nonas voverunt; taci-

* Reſtius, longinquam militiam. 2. Vid. Strab. l. 6. Cic. de nat. Deor. l. 1.

tamque

tamque eam rem habuere, ne votis vincerentur. Itaque cum in aciem proceſſiſſent, & Crotonienſium centum viginti millia armatorum conſtitiſſent, Locrenſes paucitatem ſuam circumſpicientes (nam ſola quindecim millia militum habebant) omiſſa ſpe victoriæ, in deſtinatam mortem conſpirant; tantuſque ardor ex deſperatione ſingulos cepit, ut victores ſe putarent, ſi non inulti morerentur. Sed dum mori honeſte quærunt, feliciter vicerunt: Nec alia cauſa victoriæ fuit, quam quod deſperaverunt. Pugnantibus Locris, aquila ab acie nunquam receſſit, eoſque tam diu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoq; duo juvenes diverſo à ceteris armorum habitu, eximia magnitudine, & albis equis, & coccineis paludamentis, pugnare viſi ſunt, nec ultra apparuerunt, quam pugnatum eſt. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum eſt, & Corintho, & Athenis, & Lacedæmone nuntiata eſt victoria.

CAP. IV. Poſt hæc Crotonienſibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quæ infeliciter ſumſerant; mutaſſentque vitam luxuria, ni Pythagoras philoſophus fuiſſet. Hic 3 Sami Demarato locuplete negotiatore natus, magniſque ſapientiæ incrementis 4 formatus, Ægyptum primo, mox Babyloniam ad perdiſcendos ſiderum motus, orginemque mundi ſpectandam profectus, ſummam ſcientiam conſequutus erat. Inde regreſſus, Cretam & Lacedæmona, ad cognoſcendas

3. Porſus, Marmaco. Vid. Val. Max. l. 8. Diog. Laert. l. 8. Jamblic. in vita Pyth.

4. Sic W, C. Alii legunt, ornatus.

cendas Minoïs & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contenderat. Quibus omnibus instructus, Crotonam venit, populumque in luxuriam lapsum, auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem; & vitia luxuriæ, casusque civitatium ea peste perditarum enumerabat; tantumque studium multitudinis ad frugalitatem provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos incredibile videretur. Matronarum quoq; separatam à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam, & obsequia in viros; nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat, consecutusq; disputationum assiduitate erat, ut matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent, præ se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse. In juventute quoq; quantum profligatum sit, victi feminarum contumaces animi manifestant. Sed ccc. ex juvenibus cum sodalitii jure [5] sacramento quodam nexi, separatam à ceteris civibus vitam exercerent, quasi cœtum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se converterunt, quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu LX. ferme periere; ceteri in exsilium profecti. Pythagoras autem cum annos XX. Crotonæ egisset, Metapontum migravit, ibique decessit: cujus tanta admiratio fuit, ut ex domo ejus templum facerent; eumque pro deo colerent.

5. Faber vocem, velut hic interponendam censet.

CAP.

CAP. V. Igitur Dionyſius tyrannus, quem ſupra à Sicilia exercitum in Italiam trajeciſſe, bellumque Græcis intuliſſe memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienſes, vix vires longo otio ex prioris belli clade reſumentes, aggreditur: qui fortius cum paucis tanto exercitui ejus, quam antea cum tot millibus Locrenſium paucitati reſtiterunt. Tantum virtutis paupertas adverſus inſolentes divitias habet, tantoque inſperata interdum ſperata victoria certior eſt. Sed Dionyſium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante menſes Romam incenderant, ſocietatem amicitiamque petentes adeunt; gentem ſuam inter hoſtes ejus poſitam eſſe, magnoque uſui ei futuram vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hoſtibus affirmant. Grata legatio Dionyſio fuit. Ita pacta ſocietate, & auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro reſtaurat. His autem [6] Gallis cauſa in Italiam veniendi, ſedeſque novas quærendi, inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi diſſenſiones fuere: quarum tædio, cum in Italiam veniſſent, ſedibus Tuſcos expulerunt; & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condiderunt. Tuſci quoque, duce Rhæto, avitis ſedibus amiſſis, Alpes occupavere: & ex nomine ducis gentes Rhætorum condiderunt. Sed Dionyſium in Siciliam adventus Carthaginienſium revocavit: qui reparato exercitu, bellum quod lue deſeruerant, auctis viribus repetebant. Dux belli Hanno Carthaginienſis erat: cujus inimicus Suniatus, potentiſſimus ea tempeſtate Pœnorum, cum odio ejus, Græcis literis, Dionyſio adventum

6. Diod. Sic. l. 15.

exercitus, & segnitiem ducis familiariter prænuntiasset, comprehensis epistolis, proditionis damnatur: facto senatus consulto, ne quis postea Carthaginiensis, aut literis Græcis, aut sermoni studeret; ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset. Nec multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, assiduis belli certaminibus victus fractusque; insidiis, ad postremum, suorum interficitur.

LIBER XXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysii junioris artes tyrannicæ describuntur.*
2. *Ejusdem luxuria, crudelitas, doli, exsilium, tyrannis in Locrenses.*
3. *Callido commento Locrenses spoliat, & obtruncat, ac Syracusas per proditionem recipit.*
4. *Hannonis, tyrannidem Carthagini occupare tentantis, tragœdia.*
5. *Dionysius junior, Sicilia ejectus, Corinthi moratur.*
6. *Hamilcarem, cognomine Rhodanum, Alexandri consilia speculatum, ingrati Carthaginienses interficiunt.*

CAP. I.

EXtincto in Sicilia [1] Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecere; & na-

1. Vid. Diod. Sic. l. 15. Plut. & Corn. Nep. in Dion.

turæ

turæ jus ſecuti, & quod firmius futurum eſſe regnum, ſi penes unum remanſiſſet, quam ſi portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionyſius inter initia regni, avunculos fratrum ſuorum, velut æmulos imperii ſui, hortatoreſque puerorum ad diviſionem regni, tollere geſtiebat. Quare pauliſper diſſimulatum animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit; excuſatius facturus quod ſtatuerat, ſi probatus ante omnibus foret. Igitur nexorum tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit; & quibuſcunq; delinimentis poteſt, animos omnium ſolicitat. Tunc ad deſtinatum facinus converſus, non cognatos tantum fratrum, ſed etiam ipſos interficit: ut quibus conſortium regni debebat, ne ſpiritus quidem conſortium relinqueret. tyrannidem in ſuos prius quam in exteros auſpicatus.

CAP. II. [2] Sublatis deinde æmulis, in ſegnitiam lapſus, ſaginam corporis ex nimia luxuria, oculorumq; valetudinem contraxit, adeo ut non ſolem, non pulverem, non denique ſplendorem ferre lucis ipſius poſſet. Propter quæ dum contemni ſe putat, ſævitia graſſatur; nec ut pater carcerem nexis, ſed cædibus civitatem replet. Ob quæ non contemtior omnibus, quam inviſior fuit. Itaque cum bellum adverſus eum Syracuſani decreviſſent, diu dubitavit, imperium deponeret, an bello reſiſteret. Sed à militibus prædam & urbis direptionem ſperantibus, deſcendere in prælium cogitur. Victus, cum iterato non felicius fortunam tentaſſet, legatos ad Syracuſanos mittit, ſpondens ſe depoſiturum tyrannidem, ſi mitterent ad eum, quibuſcum

2. Vid. Diod. Sic. l. 16. Plut. in Dion. Ælian. var. hiſt. l. 9. Strab. l. 6.

ſibi

ſibi de pace conveniret. In quam rem miſſos primores, in carcere retinet, atque ita incautis omnibus, nec quicquam hoſtile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipſa urbe anceps prælium: in quo oppidanis multitudine ſuperantibus, Dionyſius pellitur: qui cum obſidionem arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. Exul à Locrenſibus ſociis exceptus, velut jure regnaret, arcem occupat; ſolitamque ſibi ſævitiam exercet. Conjuges principum ad ſtuprum rapi jubebat: virgines ante nuptias abducebat, ſtupratasque ſponſis reddebat: locupletiſſimos quoſque aut civitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaque eorum invadebat.

CAP. III. Dein cum rapinæ occaſio deeſſet, univerſam civitatem callido commento circumvenit. Cum Rheginorum tyranni Leophronis bello Locrenſes premerentur, voverant, ſi victores forent, ut die feſto Veneris virgines ſuas proſtituerent. Quo voto intermiſſo, cum adverſa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionyſius vocat: hortatur, ut uxores filiaſque ſuas in templum Veneris, quam poſſint ornatiſſimas mittant: ex quibus ſorte ductæ centum, voto publico fungantur, religioniſque gratia, uno ſtent in lupunari menſe, omnibus ante juratis viris, ne quis ullam attaminet. Quæ res ne virginibus, voto civitatem ſolventibus, fraudi eſſet, decretum facerent, ne qua virgo nuberet, priuſquam illæ maritis traderentur. Probato conſilio, quo & ſuperſtitioni & pudicitiæ virginum conſulebatur, certatim omnes feminæ impenſius exornatæ, in templum Veneris conveniunt: quas omnes Dionyſius immiſſis mili-

militibus ſpoliat, ornamentaque matronarum in prædam ſuam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, quaſdam ad prodendas virorum pecunias torquet. Cum his artibus per annos ſex regnaſſet, conſpiratione Locrorum civitate pulſus, in Siciliam redit. Ibi Syracuſas ſecuris omnibus, poſt longam intercapedinem pacis, per proditionem recepit.

CAP. IV. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginienſium Hanno opes ſuas, quibus vires reipubl. ſuperabat, ad occupandam dominationem intendit, regnumque invadere, interfecto ſenatu, conatus eſt. Cui ſceleri ſolennem nuptiarum diem filiæ ſuæ legit, ut religione votorum, nefanda commenta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, ſenatui in domo ſua parat, ut poculis veneno infectis, ſecretius ſenatum & ſine arbitris interficeret, orbamque rempubl. facilius invaderet. Qua re magiſtratibus per miniſtros prodita, ſcelus declinatum, non vindicatum eſt, ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita, quam cogitata. Contenti itaque cohibuiſſe, decreto modum nuptiarum ſumtibus ſtatuunt; idque obſervari non ab uno, ſed ab univerſis jubent, ne perſona deſignata, non vitia correcta viderentur. Hoc conſilio præventus, iterum ſervitia concitat, ſtatutaque rurſus cædium die, cum denuo ſe proditum videret, timens judicium, munitum quoddam caſtellum cum viginti millibus ſervorum armatis occupat. Ibi dum Afros, regemque Maurorum concitat, capitur, virgiſque cæſus, effoſſis oculis, & manibus cruribuſque fractis, velut à ſingulis membris pœnæ exigerentur, in

con-

conſpectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in crucem figitur. Filii quoque, cognatique omnes, etiam innoxii, ſupplicio traduntur, ne quiſquam aut ad imitandum ſcelus aut ad mortem ulciſcendam, ex tam nefaria domo ſupereſſet.

CAP. V. Interea [1] Dionyſius Syracuſis receptus, cum gravior crudeliorque indies civitati eſſet, iterata conſpiratione obſidetur. Tunc depoſito imperio, arcem Syracuſanis cum exercitu tradit; receptoque privato inſtrumento, Corinthum in exſilium proficiſcitur. Ibi humillima quæque tutiſſima exiſtimans, in ſordidiſſimum vitæ genus deſcendit: non contentus in publico vagari, ſed potare: nec conſpici in popinis, lupanaribuſque, ſed totis diebus deſidere: cum perditiſſimo quoque de minimis rebus diſceptare, pannoſus * & ſqualidus incedere; riſum libentius præbere, quam captare; in macello perſtare; quod emere non poterat, oculis devorare; apud ædiles adverſus lenones jurgari; omniaque ita facere, ut contemnendus magis, quam metuendus videretur. Noviſſime ludimagiſtrum profeſſus, pueros in trivio docebat, ut aut à timentibus ſemper in publico videretur, aut à non timentibus facilius contemneretur. Nam licet tyrannicis vitiis ſemper abundaret: tamen ſimulatio hæc vitiorum, non naturæ erat; magiſque hæc arte, quam amiſſo regali pudore faciebat, expertus quam inviſa tyrannorum forent etiam ſine opibus nomina. Laborabat itaque invidiam præteritorum, contemtu præſentium demere: neque honeſta, ſed tuta

1. Vid. Diod. Sic. l. 16. Plut. in Corn. Nep. in Timoleon. Ælian. var. hiſt. l. 9.

* Sic N, C. W. Alii addunt, que.

con-

consilia circumspiciebat. Inter has tamen dissimulationum artes, insimulatus est affectatæ tyrannidis, nec aliter quam dum contemnitur, liberatus est.

CAP. VI. Inter hæc Carthaginienses tanto successu rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Persico regno & Africam vellet adjungere, mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum, virum solertia facundiaque præter ceteros insignem. Augebant enim metum & Tyrus urbs, auctor originis suæ, capta: & Alexandria æmula Carthaginis, in terminis Africæ & Ægypti condita: & felicitas regis, apud quem nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Igitur Hamilcar per Parmenionem aditu regis obtento, profugisse se ad regem expulsum patria fingit, militemque se expeditionis offert. Atque ita consiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis, vacua desuper cera inducta, civibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mortem regis reversum in patriam, quasi urbem regi venditasset, non ingrato tantum, verum etiam & crudeli animo, necaverunt.

LIBER XXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathoclis Siciliæ tyranni pueritia, adolescentia, misera conditio, felicitas bellica, nova dignitas, perfidia, crudelitas, tyrannis.*
2. *Carthaginienses in Hamilcarem proditorem tacita suffragia ferunt.*

3. *Bella Agathoclis.*
4. *Syracusis à Carthaginiensibus obsessis, Agathocles audaci consilio bellum in Africam infert.*
5. *Expositio in litore Africæ exercitu, gravi oratione suos ad pugnam accendit.*
6. *Dissussa superstitionis nebula, & navibus incensis Carthaginienses prælio superat, & urbes nobilissimas recipit.*
7. *Siciliam Carthaginienses relinquere coguntur, & infeliciter cum Agathocle pugnant in Africa. Fatum acerbum Ophellæ & Bomilcaris.*
8. *Agathocles totius Siciliæ imperium occupat: in Africam reversus infeliciter pugnat: castra deserit: unde militum defectio: filiorum Agathoclis mors cruenta: & Agathoclis pax inita cum Carthaginiensibus.*

CAP. I.

1 AGathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili & sordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis habuit. Siquidem forma & corporis pulcritudine egregius, diu vitam stupri patientia exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus, libidinem à viris ad feminas transtulit. Post hæc apud utrumque sexum famosus, vitam latrociniis mutavit. Interjecto tempore, cum Syracusas concessisset, ascitusque in civitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit; quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, habere videbatur: in sum-

1. Vid. Diod. Sic. l. 15. Plut. in Apophth. Polyb. l. 10.

ma

ma gregariam militiam ſortitus, non minus tunc ſeditioſa, quam antea turpi vita, in omne facinus promptiſſimus erat. Nam & manu ſtrenuus, & in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus eſt. Primo bello adverſus Ætnæos magna experimenta ſui Syracuſanis dedit. Sequenti Campanorum, tantam de ſe ſpem omnibus fecit, ut in locum demortui ducis Damaſconis ſufficeretur. Cujus uxorem adulterio cognitam, poſt mortem viri in matrimonium recepit. Nec contentus quod ex inope repente dives factus eſſet, piraticam adverſus patriam exercuit. Saluti ei fuit, quod ſocii capti tortique, de illo negaverunt. Bis occupare imperium Syracuſarum voluit: bis in exſilium actus eſt.

CAP. II. A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracuſanorum, primo prætor, mox dux creatur. In eo bello & urbem Leontinorum capit, & patriam ſuam Syracuſas obſidere cœpit: ad cujus auxilium Hamilcar, dux Pœnorum, imploratus, depoſitis hoſtilibus odiis, præſidia militum mittit. Ita uno eodemque tempore Syracuſæ, & ab hoſte, civili amore defenſæ; & à cive, hoſtili odio impugnatæ ſunt. Sed Agathocles, cum videret fortius defendi urbem quam oppugnari, precibus per internuntios Hamilcarem exorat, ut inter ſe & Syracuſanos pacis arbitria ſuſcipiat, peculiaria in ipſum officia ſua repromittens. Qua ſpe impletus Hamilcar, ſocietatem cum eo, metu potentiæ ejus jungit: ut quantum virium Agathocli adverſus Syracuſanos dediſſet, tantum ipſe ad incrementa domeſticæ potentiæ reciperaret. Igitur non pax tantum Agathocli conciliatur: verum

etiam prætor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari, expositis ignibus [2] cereis, tactisque, in obsequia Pœnorum jurat. Deinde acceptis ab eo quinque millibus Afrorum, potentissimos quosque ex principibus interficit: atque ita veluti reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinaturus. Sic compositis rebus, immissis militibus populum obsidet; senatum trucidat: cujus peracta cæde, ex plebe quoque locupletissimos & promptissimos interficit.

CAP. III. His ita gestis, militem legit, exercitumque conscribit: quo instructus, finitimas civitates nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur. Pœnorum quoque socios, permittente Hamilcare [3] fœdis injuriis vexat: propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, quam de Hamilcare detulerunt: hunc ut dominum & tyrannum, illum ut proditorem arguentes: à quo infestissimo hosti, fortunæ sociorum, interposita pactione, donatæ sint: sicut ab initio Syracusæ in pignus societatis sint traditæ, urbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula: nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis addictas. Denuntiare igitur se, hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem sensuros, quantum malum non Siciliæ magis, quam ipsi Africæ attulerint. His querelis senatus in Hamilcarem accenditur. Sed quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt, & sententias, priusquam recitarentur, in urnam conjectas obsignari jusserunt, dum alter Hamilcar, Gisgonis filius, à

2. Aliqui, Cereis legunt. 3. Sic N. Alii legunt, fœde vexat.

Si-

Sicilia reverteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorum, 4 & ſententias, inaudita mors Hamilcaris prævenit; liberatuſque eſt fati munere, quem ſui per injuriam cives inauditum damnaverant. Quæ res Agathocli adverſus Pœnos occaſionem movendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare, Giſgonis filio, prælii congreſſio fuit: à quo victus, majore mole reparaturus bellum Syracuſas conceſſit. Sed ſecundi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris, fuit.

CAP. IV. Cum igitur victores Pœni Syracuſas obſidione cinxiſſent, Agathocleſque ſe neque viribus parem, neque ad obſidionem ferendam inſtructum videret; ſuper hæc à ſociis crudelitate ejus offenſis, deſertus eſſet, ſtatuit bellum in Africam transferre: mira prorſus audacia, ut quibus in ſolo urbis ſuæ par non erat, eorum urbi bellum inferret; & qui ſua tueri non poterat, impugnaret aliena; victuſque victoribus inſultaret. Hujus conſilii non minus admirabile ſilentium, quam commentum fuit, populo hoc ſolum profeſſus, inveniſſe ſe victoriæ viam: animos illi tantum in brevem obſidionis patientiam firmarent: vel ſi cui ſtatus præſentis fortunæ diſpliceret, dare ſe ei diſcedendi liberam poteſtatem. Cum mille ſexcenti diſceſſiſſent, ceteros ad obſidionis neceſſitatem frumento & ſtipendio inſtruit: quinquaginta tantum ſecum talenta ad præſentem uſum auſert, cetera ex hoſte melius, quam ex ſociis paraturus. Omnes deinde ſervos, militaris ætatis, libertate donatos, ſacramento adegit, eoſque ad majorem partem

4. Locum hunc ita ſtrenuendum cenſet Faber, ut voces iſtæ, & ſententias, inaudita, deleantur. aut ita periodum concipiendam, commenta Pœnorum, haud ita multo poſt mora, &c.

partem ferme militum navibus imponit; ratu exæquata utriusque ordinis conditione, mutuam inter eos virtutis æmulationem futuram: ceteros omnes ad tutelam patriæ reliquit.

CAP. V. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adultis filiis, Archagatho & Heraclida, nullo militum sciente quo veheretur, cursum in Africam dirigit. Cum omnes aut in Italiam prædatum se, aut in Sardiniam iturum crederent, tum primum, expositio in Africæ litore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracusæ positæ sint, ostendit: quibus aliud nullum auxilium superesset, quam ut hostibus faciant, quæ ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires submini strent: foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis, & odio diuturni imperii externa auxilia circumspicientibus. Huc accedere, quod urbes, castellaque Africæ non muris cinctæ, non in montibus positæ sint, sed in planis campis, sine ullis munimentis jaceant: quas omnes metu excidii facile ad belli societatem perlici posse. Majus igitur Carthaginiensibus ab ipsa Africa, quam ex Sicilia exarsurum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam opibus ampliorem, & quas non attulerit vires, inde sumturum. Nec in repentino Pœnorum metu, modicum momentum victoriæ fore, qui tanta audacia hostium perculsi, trepidaturi sint. Accessura & villarum incendia, castellorum, urbiumque contumacium direptionem, tum ipsius Carthaginis obsidionem. Quibus omnibus non sibi tantum in alios, sed & aliis in se sentient patere bella. His non solum

Pœnos

Pœnos vinci, sed & Siciliam liberari posse. Nec enim moraturos in ejus obsidione hostes, cum sua urgeantur. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam uberiorem inveniri posse. Nam capta Carthagine, omnem Africam Siciliamque præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ tantam in omne ævum futuram, ut terminari nullo tempore oblivione possit; ut dicatur eos solos mortalium esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, victique victores insecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Omnibus igitur forti ac læto animo bellum incundum, quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, aut victis monumentum illustrius dare.

CAP. VI. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur: sed terrebat eos porrenti religio, quod navigantibus eis, sol deferebat. Cujus rei rationem non minore cura rex, quam belli reddebat, affirmans, si prius quam proficiscerentur, factum esset, crediturum adversum profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur portendere. Porro defectus naturalium siderum semper præsentem rerum statum mutare; certumque esse florentibus Carthaginiensium opibus, adversisque rebus suis, commutationem significari. Sic consolatis militibus, universas naves, consentiente exercitu, incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugæ ademto, aut vincendum, aut moriendum esse. Deinde cum omnia, quacunque ingrederentur, prosternerent, villas castellaque incenderent, obvius eis fuit cum XXX. millibus Pœnorum Hanno: sed prælio commisso, duo

de Siculis, tria millia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hac victoria & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum franguntur. Agathocles victis hostibus, urbes castellaque expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, vastitatemque agrorum, & incendia villarum, de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorum exercitus fama, occupatarumque urbium, divulgatur. Stupor itaque omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, præsertim ab hoste jam victo, admiratio deinde paulatim in contemtum Pœnorum vertitur. Nec multo post, non Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimæ novitatem sequutæ, ad Agathoclem defecere; frumentoque & stipendio victorem instruxere.

CAP. VII. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus accessit. Nam post profectionem à Sicilia Agathoclis, in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione cæsi nuntiabantur. Itaque cum domi foris que eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantum ab his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, amicitiarum jura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter ceteros, rex Cyrenarum [5] Ophellas, qui spe improba, regnum totius Africæ amplexus, societatem

5. Diod. l. 20. Sic appellat. ut & Trogi Prologus; reddit Ophellas audire, quemadmodum legunt Plut. in Demet. & Pausan. in Corinth. Editi passim habent Apheftas.

1. Vid.

tatem cum Agathocle per legatos junxerat; pactusque cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, victis Carthaginiensibus, cederet. Itaque cum ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio, & humili adulatione, cum sæpius simul cœnassent, adoptatusque filius ejus ab Ophella esset, incautum interficit: occupatoque exercitu ejus, iterato, Carthaginienses omnibus viribus bellum cientes, magno utriusque exercitus sanguine, gravi prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum Bomilcar, rex Pœnorum, cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est: ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit; adeo ut de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera concionaretur: objectans illis, nunc Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum: nunc Gisgonis innocentis exsilium; nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere, quam hostem maluerit. Hæc cum in maxima populi concione vociferatus esset, expiravit.

CAP. VIII. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit: nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisgonis filium, novus eo à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus omnes Siciliæ urbes

urbes auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt; atque ita pulsis è Sicilia Pœnis totius insulæ imperium occupavit. In Africam deinde reversus, seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem vocatos, blandis verbis permulsit: stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda: communem victoriam, communem prædam futuram. Paulum modo anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur, cum sciant, Carthaginem captam, spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu, interjectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi inconsultius prælium committendo, majorem partem exercitus perdidit. Cum itaque in castra fugisset, versamque in se invidiam temere commissi belli videret, pristinamque offensam non depensi stipendii metueret; concubia nocte solus à castris cum Archagatho filio profugit. Quod ubi milites cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, trepidavere: Bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse proclamantes; salutemque suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit. Cum persequi regem vellent, à Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductoque Archagatho, qui à patre noctis errore decesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus à Sicilia fuerat, cum custodibus earundem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumque pater proditor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tra-

tradidere. Archagathus cum occideretur ab Arcesilao, amico antea patris, rogavit eum quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat? Tunc respondit, satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat. Post hæc Pœni ad persequendum belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

LIBER XXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathocles transit in Italiam adversus Bruttios, quorum origo & potentia paucis perstringitur.*
2. *Agathocles vi morbi expugnatus revertitur in Siciliam, ubi turbæ domesticæ; quæ uxorem & liberos Agathoclis in Ægyptum pellunt. Agathoclis obitus.*
3. *Pyrrhi Epiratæ bella & res gestæ, cum in Sicilia, tum in Italia.*
4. *Hieronis, Siciliæ Principis laudatissimi, dignitas & virtus.*

CAP. I.

AGathocles, rex Siciliæ, pacificatus cum Carthaginiensibus, partem civitatium, à se fiducia virium diffidentem, armis subegit. Dein quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit; exem-

exemplum Dionysii secutus, qui multas civitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii fuere, qui & fortissimi tum, & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis Italia expulerant: auctores quoque sue Lucanos bello vicerant, & pacem cum his, a quis legibus fecerant. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani, instituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis, in silvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili, sine veste quam induerent, vel cui incubarent; ut à primis annis duritiæ parcimoniæque, sine ullo usu urbis assuescerent. Cibus his præda venatica, potus aut lactis, aut fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine solicitati præda, cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sercentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Bruttiam multerem, expugnaverunt; ibique civitatem, concurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuerunt; Bruttiosque se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum illis cum Lucanis originis suæ auctoribus, bellum fuit. Quæ victoria erecti, cum pacem æquo jure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt; tantasque opes brevi consecuti sunt, ut pernicioſi etiam regibus haberentur. Denique [1] Alexander, rex

1. Vid. Liv. Dec. 1. l. 8.

Epiri

Epiri, quum in auxilium Græcarum civitatium, cum magno exercitu, in Italiam veniſſet, cum omnibus copiis ab his deletus eſt. Quare feritas eorum, ſucceſſu felicitatis incenſa, diu terribilis finitimis fuit. Ad poſtremum imploratus Agathocles, ſpe ampliandi regni, à Sicilia in Italiam trajecit.

CAP. II. Principio adventus ejus opinione concuſſi, legatos ad eum, ſocietatem amicitiamque petentes, miſerunt. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici viderent, in poſterum ſtatuta his die, conſcenſis navibus fruſtratus eſt. Sed fraudis haud lætus eventus fuit: ſiquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi coëgit, quo toto corpore comprehenſus, per omnes nervos articuloſque humore peſtifero graſſante, velut inteſtino ſingulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua deſperatione bellum inter filium nepotemque ejus, regnum jam quaſi mortui vindicantibus, oritur: occiſo filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura, & ægritudo graviores eſſent, & inter ſe alterum alterius malo creſceret; deſperatis rebus, uxorem ſuam Texenam, genitoſque ex ea duos parvulos, cum omni pecunia, & familia, regalique inſtrumento, quo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impoſitos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit; timens ne prædonem regni ſui, hoſtem paterentur. Quamquam uxor diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata eſt, ne diſceſſus ſuus adjungi nepotis parricidio poſſet; & tam cruente hæc deſeruiſſe virum, quam ille impugnaſſe avum

1. Sic N. W. C. Alij omittunt, membrorum. 3. Forte Theoxenam.

videretur; Nubendo se non prosperæ tantum, sed omnis fortunæ inisse societatem: nec invitam periculo spiritus sui emturam, ut extremos viri spiritus exciperet; & exsequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successurus, obsequio debitæ pietatis impleret. Discedentes parvuli, flebili ululatu amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritum, non amplius visura, osculis fatigabat. Nec minus senis lacrymæ miserabiles erant. Flebant hi morientem patrem; ille exsules liberos: hi discessu suo solitudinem patris, ægri senis; ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus tam crudelis discidii impleta, resonabat. Tandem finem lacrymis necessitas profectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios insequuta est. Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Sicilia agebantur, occasionem totius insulæ occupandæ datam sibi existimantes, magnis viribus eo trajiciunt; multasque civitates subigunt.

CAP. III. Eo tempore & [4] Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat; qui imploratus à Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, multasque civitates subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate lætus, Heleno filio Siciliæ, velut avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat) Alexandro autem Italiæ regnum destinat. Post hæc, multa secunda prælia cum Carthaginiensibus facit. Interjecto deinde tempore, legati ab Italicis sociis venere, nuntiantes, Romanis resisti non posse, deditionemque futuram

4. Vid. Plut. in vita Pyrrhi. Pausan. in Attic. Flor. l. 1. Frontin. l. 4.

nisi

niſi ſubveniat. Anxius tam ambiguo periculo, incertuſque quid ageret, vel quibus primum ſubveniret, in utrumque pronus conſultabat. Quippe inſtantibus hinc Carthaginienſibus, inde Romanis, periculoſum videbatur exercitum in Italiam non trajicere: periculoſius, à Sicilia deducere; ne aut illi non lata ope, aut hi deſerti amitterentur. In hoc æſtu periculorum, tutiſſimus portus conſiliorum viſus eſt, omnibus viribus decernere in Sicilia; & profligatis Carthaginienſibus, victorem exercitum tranſponere in Italiam. Itaque conſerto prælio, cum ſuperior fuiſſet, quoniam tamen à Sicilia abiret, pro victo fugere viſus eſt: ac propterea ſocii ab eo defecerunt, & imperium Siciliæ tam cito amiſit, quam facile quæſierat. Sed nec in Italia meliore felicitate uſus, in Epirum revertitur. Admirabilis utriuſque rei caſus, in exemplum fuit. Nam ſicut ante ſecunda fortuna, rebus ſupra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium, & tot de Romanis victorias adſtruxerat: ita nunc adverſa, velut in oſtentationem fragilitatis humanæ, deſtruens quæ cumulaverat, Sicilienſi ruinæ naufragium maris, & fœdam adverſus Romanos pugnam, turpemque ab Italia diſceſſum adjecit.

CAP. IV. Poſt profectionem à Sicilia Pyrrhi, magiſtratus [6] Hiero creatur; cujus tanta moderatio fuit, ut conſentiente omnium civitatium favore, dux adverſus Carthaginienſes primum, mox rex crearetur. Hujus futuræ majeſtatis, ipſa infantis educatio quaſi prænuntia fuit: quippe genitus erat patre [6] Hierocle, nobili

5. Vid. Ælian. var. hiſt. l. 9. Theoc. & Pindar.

6. Pauſan. l. 6. impreſſi legebant, Hieroclyto, & Gelo.

viro, cujus origo à [6] Gelone, antiquo Siciliæ tyranno, manabat: ſed maternum illi genus ſordidum, atque adeo pudendum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre, velut dehoneſtamentum generis, expoſitus fuerat. Sed parvulum, & humanæ opis egentem, apes, congeſto circa jacentem melle, multis diebus aluere. Ob quam rem reſponſo aruſpicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, parvulum recolligit, omnique ſtudio ad ſpem majeſtatis, quæ promittebatur, inſtituit. Eidem in ludo inter coæquales diſcenti lupus tabulam, in turba puerorum repente conſpectus, eripuit. Adoleſcenti quoque, prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit. Quod oſtentum, & conſilio cautum, & manu promptum, regemque futurum ſignificabat. Denique adverſus provocatores ſæpe pugnavit, ſemperque victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus eſt. Pulcritudo ei corporis inſignis, vires quoque [7] in homine admirabiles fuere: in alloquio blandus, in negotio juſtus, in imperio moderatus: prorſus ut nihil ei regium deeſſe, præter regnum, videretur.

7. Omittendæ forſan voces, in homine. Faber legendum cenſet, ut in homine.

LIB.

LIBER XXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Græciæ civitates aliæ in alias assurgunt.*
2. *Ptolemæi Macedonis in sororem Arsinoën conspiratio.*
3. *Incestuosæ Ptolemæi & Arsinoës nuptiæ, tragicis casibus solvuntur.*
4. *Gallorum, qui Ptolemæum vicerunt & interfecerunt, in Macedoniam irruptio.*
5. *Quo stratagemate Ptolemæum aggressi sint, & oppresserint. Macedonum luctus & instauratio.*
6. *Alia Gallorum Brenno Duce in Græciam expeditio: & de spoliatione Delphici templi consilium. Hujus templi & oraculi descriptiones.*
7. *Brenni & aliorum consultatio, de templi oppugnatione; & hortatio ad milites.*
8. *Oppugnatio irrita, & clades Gallici exercitus Brenno interfecto.*

CAP. I.

DUm hæc in Sicilia geruntur, interim in Græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo Cerauno, & Antiocho, & Antigono, regibus: omnes ferme Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt: &, ne cum Antigono, sub cujus regno erant, bellum cepisse viderentur, socios cujus Ætolos aggrediuntur, causas belli prætendentes,

dentes, quod consensu Græciæ sacratum Apollini [1] Cirræum campum, per vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Arean; qui adunato exercitu, urbes, sataque in his campis posita, depopulatur: quæ auferri non poterant, incendit. Quod cum è montibus conspicati Ætolorum pastores essent, congregati admodum quingenti, sparsos hostes, ignorantesque quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus & incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatisque admodum novem millibus, prædones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxilium multæ civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Græciæ, quærere. Interea inter reges bellum finitur: nam Ptolemæus, pulso Antigono, cum regnum totius Macedoniæ occupasset, pacem cum Antiocho facit; affinitatemque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia sua, jungit.

CAP. II. Exinde externo metu depositio, impium & facinorosum animum ad domesticа scelera convertit, insidiasque [2] Arsinoe sorori suæ instruit: quibus & filios ejus vita, & ipsam Cassandreæ urbis possessione privaret. Primus ei dolus fuit, simulato amore, sororis matrimonium petere: aliter enim ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiæ fraude pervenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolemæi voluntas sorori erat. Itaque non credenti, mandat, velle se cum filiis ejus regni consortium jungere: cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum;

1. Vid. Pausan. in Phoc. Died. l. 16. Plin. l. 4.
2. Vid. Memn. apud Phot.

sed

sed quod id facere sui muneris vellet. In hoc mitteret arbitrum jurisjurandi: quo præsente apud deos patrios, quibus vellet obsecrationibus, se obligaret. Incerta Arsinoë quid ageret: si mitteret, decipi perjurio: si non mitteret, provocare rabiem fraternæ crudelitatis timebat. Itaque plus liberis, quam sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Codionem: quo perducto in sanctissimum Jovis templum, veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus sumtis in manus altaribus, contingens ipsa simulacra & pulvinaria deorum, inauditis ultimisque execrationibus adjurat, se sincera fide matrimonium sororis petere; nuncupaturumque se eam reginam; neque in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliosve, quam filios ejus liberos habiturum. Arsinoë postquam & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur: cujus vultus, & blandientes oculi, cum fidem non minorem, quam jusjurandum promitterent, reclamante Ptolemæo filio fraudem subesse, in matrimonium fratris concedit.

Cap. III. Nuptiæ magno apparatu, lætitiaque omnium celebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit, reginamque eam appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset; ultro virum in urbem suam Cassandream invitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus indicit: domos, templa, ceteraque omnia exornari jubet: aras 3 ubique hostiasque

3. N. Legi, utique.

disponi: filios quoque suos, Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque regia insignem, coronatos occurrere jubet. Quos Ptolemæus ad celandam fraudem, cupide & ultra modum veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem jubet; pueros interfici. Qui cum ad matrem confugissent, in gremio ejus, inter ipsa oscula trucidantur, proclamante Arsinoë, quod tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset? Pro filiis sæpe se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit: vulneraque excipere, quæ liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum, scissa veste, & crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta, Samothraciam in exsilium abiit; eo miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuerunt. Quippe diis immortalibus tot perjuria, & tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi post à Gallis spoliatus regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

CAP. IV. Namque Galli, abundanti multitudine, cum eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut 4 ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quæ & urbem Romanam captam incendit; & portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter ceteros callent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Her-

4. Vid. Pausan. in Phoc. & Attic. Diod Sic. l. 22, quid vir sacrum dicendum ex Liv. 22. & alibi Excid. in Chron. Plin. 3. Strab. l. 5. Dion. Halic. l. 1.

5. Pro,

culem, cui ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, Alpium [9] invicta juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Græciam, alii Macedoniam: omnia ferro proterentes, petivere. Tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus, adventum Gallorum intrepidus audivit; hisque cum paucis & incompositis, quasi bella non difficilius, quam scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorum quoque legationem, viginti millia armatorum in auxilium offerentem, sprevit; addita insuper contumelia, actum de Macedonia dicens, si cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant: milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia, toto orbe terrarum victores, fecerint. Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclytum illud Macedoniæ regnum brevi, immaturi juvenis temeritate, casurum dixit.

CAP. V. Igitur Galli, duce Belgio, ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem, si emere velit: sed Ptolemæus inter suos, belli metu pacem Gallos petere gloriatus est. Nec minus ferociter se legatis, quam inter amicos jactavit; aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint: non enim fidem se, nisi inermibus habiturum. Renuntiata legatione, risere Galli, undique accla-

9. Pro, invicta, Faber, invia, legendum suadet.

mantes,

mantes, brevi ſenſurum, ſibi an illi conſulentes, pacem obtulerint. Interjectis diebus, prælium conſeritur, victique Macedones cæduntur. Ptolemæus multis vulneribus ſaucius capitur: caput ejus amputatum, & lancea fixum, tota acie ad terrorem hoſtium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga ſervavit: ceteri aut capti, aut occiſi. Hæc cum nuntiata per omnem Macedoniam eſſent, portæ urbium clauduntur; luctu omnia replentur: nunc orbitatem amiſſorum filiorum dolebant: nunc excidia urbium metuebant: nunc Alexandri, Philippique regum ſuorum nomina, ſicuti numina, in auxilium vocabant: ſub illis ſe non ſolum tutos, verum etiam victores orbis terrarum extitiſſe, ut tuerentur patriam ſuam, quam gloria rerum geſtarum cœlo proximam reddidiſſent; ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolemæi regis perdidiſſet, orabant. Deſperantibus omnibus, non votis agendum, Soſthenes unus de Macedonum principibus, ratus, contracta juventute, & Gallos victoria exultantes compeſcuit, & Macedoniam ab hoſtili populatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipſe præponitur: & cum rex ab exercitu appellatus eſſet, ipſe non in regis, ſed ducis nomen jurare milites compulit.

CAP. VI. Interea [6] Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam ſe effuderat, audita victoria ſuorum, qui Belgio duce Macedones vicerant; indignatus parta victoria opimam prædam, & Orientis ſpoliis onuſtam tam

6. Vid. Pauſan. in Phoc. Appian. in Illyr. Diod. Eccl. l. 22. Strab. l. 9.

facile

facile [7] relictam esse, ipse adunatis CL. millibus peditum, & XV. millibus equitum, in Macedoniam irrumpit. Cum agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaque cum victi se Macedones intra muros urbium condidissent; victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi terrena jam spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus, locupletes deos largiri hominibus oportere. Statim igitur Delphos iter vertit, prædam religioni, aurum offensæ deorum immortalium præferens, quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant, affirmabat. Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, in rupe undique impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit: qui ad affirmationem majestatis undique concurrentes, in eo saxo consedere: atque ita templum & civitatem non muri, sed præcipitia; nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an majestas dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem & hominum clamor, & si quando accedit tubarum sonus, personantibus & respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare solet. Quæ res majorem majestatis terrorum ignaris rei, & admirationem stupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planicies exigua est, atque in ea profun-

7. Pro, relictam, Faber legendum monet, parvam, aut comparatam.

dum

dum terræ foramen, quod in oracula patet: ex quo frigidus spiritus, vi quadam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletasque deo, responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi & opulenta regum populorumque visuntur munera; quæque magnificentia sui, reddentium vota gratam voluntatem, & deorum responsa manifestant.

CAP. VII. Igitur Brennus cum in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem aggrederetur: an vero fessis via militibus, noctis spatium ad resumendas vires daret. Emanus & Thessalorus duces, qui se ad prædæ societatem junxerant, amputari moras jubent, dum imparati hostes, & recens adventus sui, terrori esset: interjecta nocte & animos hostibus, forsitan & auxilia accessura; & vias quæ tunc pateant, obstructum iri. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, ubi primum vino, ceteriisque commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia, quam victoria lætum, per agros se sparserat; desertisque signis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum prohibiti agrestes oraculis feruntur, messes, vinaque villis efferre: Cujus rei salutare præceptum non prius intellectum est, quam vini, ceterarumque copiarum abundantia, velut mora, Gallis objecta, auxilia finitimorum convenere. Prius itaque urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, permunivere, quam Galli vino, velut prædæ, incubantes, ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta quinque millia: Delphorum sociorumque non nisi quatuor

millia

millia militum erant, quorum contemtu Brennus ad acuendos ſuorum animos, prædæ ubertatem omnibus oſtendebat, ſtatuaſque cum quadrigis, quarum ingens copia procul viſebatur, ſolido auro fuſas eſſe: pluſque in pondere, quam in ſpecie habere prædæ affirmabat.

CAP. VIII. Hac aſſeveratione incitati Galli, ſimul & heſterno mero ſaucii, ſine reſpectu periculorum in bellum ruebant. Contra Delphi plus in deo, quam in viribus reponentes, cum contemtu hoſtium reſiſtebant, ſcandenteſque Gallos è ſummo montis vertice, partim ſaxo, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repente univerſorum templorum antiſtites, ſimul & ipſi vates, ſparſis crinibus, cum inſignibus atque infulis, pavidi vecordeſque in primam pugnantium aciem procurrunt: adveniſſe deum clamant; eumque ſe vidiſſe deſilientem in templum per culminis aperta faſtigia. Dum omnes opem dei ſuppliciter implorant, juvenem ſupra humanum modum inſignis pulcritudinis, comiteſque ei duas armatas virgines, ex propinquis duabus Dianæ Minervæque ædibus occurriſſe; nec oculis tantum hæc ſe perſpexiſſe: audiſſe etiam ſtridorem arcus, ac ſtrepitum armorum: proinde ne cunctarentur, diis anteſignanis, hoſtem cædere, & victoriæ deorum ſocios ſe adjungere, ſummis obſecrationibus monebant. Quibus vocibus incenſi, omnes certatim in prælium proſiliunt. Præſentiam dei & ipſi ſtatim ſenſere: nam & terræ motu portio montis abrupta, Gallorum ſtravit exercitum, & confertiſſimi cunei non ſine vulneribus hoſtium diſſipati ruebant. Inſecuta deinde tempeſtas eſt, quæ grandine & frigore ſaucios

ex vulneribus absumsit. Dux ipse Brennus, cum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum eitato agmine Græcia excedit. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit: siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox; nullus sine labore & periculo dies; assidui imbres & gelu, nix concreta, & fames, & lassitudo, & super hæc maximum pervigiliæ malum, miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque nationesque, per quas iter habebant, palantes velut prædam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo, ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia virium etiam adversus deos contendebat, vel ad memoriam tantæ cladis superesset.

LIBER XXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Gallorum in Antigonum, Macedoniæ Regem, conspiratio.*
2. *Dum ad prædam currunt, prædæ fiunt ipsi, & Antigonus pacem obtinet. Nomen Gallorum formidabile & armorum invicta felicitas.*
3. *Pyrrhus Macedonia potitur, Antigono ejecto.*
4. *Pyrrhus, dum monarchiam somniat, à Spartanis mulieribus atteritur.*
5. *Pyrrhus apud Argos occiditur, cujus elogium & rerum summam Justinus subjicit.*

CAP.

CAP. I.

INter duos reges, Antigonum & Antiochum ſtatuta pace, cum in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repente hoſtis exortus eſt. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cum in Græciam proficiſceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne ſoli deſides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armaverunt; fugatiſque Getarum Triballorumque copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem miſerunt, qui pacem ei venalem offerrent, ſimul & regis caſtra ſpecularentur. Quos Antigonus pro regali munificentia, ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. Sed Galli expoſitum grande auri argentique pondus admirantes, atque prædæ ubertate ſolicitati, infeſtiores quam venerant, reverſuntur. Quibus & elephantos ad terrorem, velut inuſitatas Barbaris formas, rex oſtendi juſſerat, & naves onuſtas copiis demonſtrari: ignarus, quod quibus oſtentatione virium, metum ſe injicere exiſtimabat, eorum animos ut ad opimam prædam ſolicitabat. Itaque legati ad ſuos reverſi, omnia in majus extollentes, opes pariter & negligentiam regis oſtendunt: referta auro & argento caſtra; ſed neque vallo, foſſave munita: & quaſi ſatis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermiſiſſe: prorſus quaſi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.

CAP. II. Hac relatione, avidæ gentis animi ſatis ad prædam incitabantur. Accedebat tamen & exemplum Belgii, qui non magno ante tem-

pore Macedonnm exercitum cum rege trucidaverat. Itaque consentientibus omnibus, nocte castra regis aggrediuntur: qui præsentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis, in proxima silva taciti se occultarent. Neque aliter servata castra, quam quod deserta sunt. Siquidem Galli, ubi omnia vacantia, nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident, non fugam hostium, sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris & intactis munimentis, scrutantes potius quam diripientes, castra occupaverunt. Tunc ablatis quæ invenerant, ad litus convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, à remigibus, & ab exercitus parte, quæ eo cum conjugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes trucidantur: tantaque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ, non à Gallis tantum, verum etiam à finitimorum feritate præstiterit. Quanquam Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Denique neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt: neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis, & armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutari, neque amissam reciperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bythyniæ rege invocati, regnum cum eo parta victoria diviserunt, eamque regionem Gallogræciam cognominaverunt.

CAP. III. Dum hæc in Asia geruntur, inte-

1. Vid. Liv. Dec. 4. l. 5. Memn. apud Phot. c. 20.

rim

rim in Sicilia [2] Pyrrhus à Pœnis navali prælio victus, ab Antigono Macedoniæ rege supplementum militum per legatos petit: denuntians, ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quæ de Romanis voluerit, de ipso quæsiturum. Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet: arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Reversus in Epirum, statim fines Macedoniæ invadit: cui Antigonus cum exercitu occurrit; victusque prælio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accipit; & veluti damna amissæ Siciliæ Italiæque acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium & amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugæ comitibus, repente fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventum, Thessalonicam se recepit; ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus à Ptolemæo Pyrrhi filio funditus victus, cum septem comitibus fugiens, non jam reciperandi regni spem, sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captat.

CAP. IV. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ Asiæque regna meditatur. Neque illi major ex imperio, quam ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, qua tulisset impetum, sustinere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur: ita devictis acquisitisque celeriter carebat. Tanto melius studebat acquirere imperia, quam re-

2. Vid. Plut. in Pyrrho. Pausan. in Attic.

tinere. Itaque cum copias [3] Peloponneſo tranſpoſuiſſet, legationibus Athenienſium, & Achæorum, Meſſeniorumque excipitur. Sed & Græcia omnis admiratione nominis ejus, ſimul & rerum adverſus Romanos Pœnoſque geſtarum gloria attonita, adventum ejus exſpectabat. Primum illi bellum adverſus Spartanos fuit: ubi majore mulierum, quam virorum virtute exceptus, Ptolemæum filium, & exercitus partem robuſtiſſimam amiſit. Quippe oppugnanti urbem, ad tutelam patriæ tanta multitudo feminarum concurrit, ut non fortius victus, quam verecundius, recederet. Porro Ptolemæum filium ejus, adeo ſtrenuum, & manu fortem fuiſſe tradunt, ut urbem Corcyram cum ſexaginta ceperit: item prælio navali quinqueremem ex ſcapha cum ſeptem inſiluerit, captamque tenuerit; in oppugnatione quoque Spartanorum uſque in mediam urbem equo procurrerit; ibique concurſu multitudinis interfectus ſit. Cujus corpus ut relatum patri eſt, dixiſſe Pyrrum ferunt, aliquanto tardius eum, quam timuerit ipſe, vel temeritas ejus meruerit, occiſum eſſe.

CAP. V. Repulſus à Spartanis Pyrrhus, Argos petit: ibi, dum Antigonum in urbe clauſum expugnare conatur, inter confertiſſimos violentiſſime dimicans, ſaxo de muris ictus occiditur. Caput ejus Antigono refertur: qui victoria mitius uſus, filium ejus Helenum, cum Epirotis ſibi deditum, in regnum remiſit, eique inſepulti patris oſſa in patriam referenda tradidit. Satis conſtans inter omnes auctores fama eſt, nullum nec

3. Paſſim legitur Cherſoneſo; ſed ſequentia ſatis comprobant, vitio ſcripturæ. Vid. Plut. in Pyrrh. Pauſan. in Attic. & Lacon. Valer. Max. lib. 5.

1. Paſſe

nec ejus, nec superioris ætatis regem comparandum Pyrrho fuisse; raroque non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris, aut justitiæ probatioris visum fuisse: Scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella gerens, invictus semper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorumque, & Carthaginiensium bellis, nunquam inferior, plerumque etiam victor extiterit: qui patriam certe suam angustam, ignobilemque, fama rerum gestarum, & claritate nominis sui, toto orbe illustrem reddiderit.

LIBER XXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Peloponnesii per proditionem Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus Epirotas affligit, & Hellanici prudentia opprimitur.*
2. *Antigonus Gallis occurrit, qui in furorem versi conjuges & liberos suos trucidant: deinde Numinis vindicta omnes interneciones delentur. Antigoni varii casus.*
3. *Alexander, Pyrrhi filius, in regnum restituitur. Regni Cyrenarum turbulentus status.*

CAP. I.

POst mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum etiam in Asia, Græciaque, magni bellorum motus fuere. Nam & Peloponnesii per proditionem Antigono traditi; &

variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turbatarum provinciarum motum, [1] Epirorum quoque urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur: à quo cum multi ex primoribus occisi, plures in exsilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, conjuges liberosque exsulum redderet, primo negavit: postea quasi pœniteret, proficiscendi ad suos omnibus matronis potestatem dedit; diemque profectionis statuit. Illæ, quasi in perpetuum cum viris exulaturæ, pretiosissima quæque auferentes, cum ad portam, quasi uno agmine profecturæ, convenissent, omnibus rebus exspoliatæ, in carcerem recluduntur: occisis prius in gremio matrum parvulis liberis, virginibusque ad stuprum direptis. Ad tam sævam dominationem stupentibus omnibus, princeps eorum Hellanicus, senex, & liberis orbus, ut qui nec ætatis nec pignoris respectu timeret, contractos domum fidissimos amicorum in vindictam patriæ hortatur. Cunctantibus privato periculo publicum finire, & deliberandi spatium postulantibus, arcessitis servis jubet observari fores; tyrannoque nuntiari, mitteret qui conjuratos apud se comprehenderet; objectans singulis, se quia liberandæ patriæ auctor esse non possit, desertæ ultorem futurum. Tunc illi ancipiti periculo circumventi honestiorem viam eligentes, conjurant

1. Passim legitur Epirorum, sed abunde constat, nimirum ex Plut. & Pausan. Aristotimum Eleorum fuisse Tyrannum, quos Epios, seu Epeos appellatos, ex Homero, & Dionys. Halic. manifestum est.

2. Passim

rant in tyranni necem: atque ita Ariſtotimus, quinto poſtquam tyrannidem occupaverat menſe, opprimitur.

CAP. II. Interea Antigonus cum multiplici bello, & Ptolemæi regis, & Spartanorum, premeretur; novuſque illi hoſtis Gallogræciæ exercitus affluxiſſet: in ſpeciem caſtrorum parva manu adverſus ceteros relicta, adverſus Gallos totis viribus proficiſcitur. Quibus cognitis, Galli, cum & ipſi ſe prælio pararent, in auſpicia pugnæ hoſtias cædunt: quarum extis cum magna cædes, interituſque omnium prædiceretur, non in timorem, ſed in furorem verſi, ſperanteſque deorum minas expiari cæde ſuorum poſſe; conjuges & liberos ſuos trucidant, auſpicia belli à parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaſerat, ut non parcerent ætati, cui etiam hoſtes pepercíſſent, bellumque internecinum cum liberis, liberorumque matribus gererent, pro quibus bella ſuſcipi ſolent. Itaque quaſi ſcelere vitam victoriamque redemiſſent, ſicut erant cruenti ex recenti ſuorum cæde, in prælium non meliore eventu, quam omine proficiſcuntur. Siquidem pugnantes, prius parricidiorum furiæ, quam hoſtes circumvenere; obverſantibuſque ante oculos manibus interemtorum, omnes occidione cæſi. Tanta ſtrages fuit, ut pariter cum hominibus dii conſentiſſe in exitium parricidarum viderentur. Poſt hujus pugnæ eventum, Ptolemæus & Spartani, victorem hoſtium exercitum declinantes, in tutiora ſe recipiunt. Antigonus quoque ubi eorum diceſſum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Athenienſibus infert. In quo cum occupatus eſſet, interim Alexander

rex

rex Epiri ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adversus quem cum reversus à Græcia Antigonus esset, transitione militum destitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Hujus filius Demetrius puer admodum, absente patre, reparato exercitu, non solum amissam Macedoniam recipit: verum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas erat, ut vicissim reges, nunc exsules, nunc reges viderentur.

CAP. III. Igitur Alexander, cum exsul ad Acarnanas confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quam sociorum auxilio, in regnum restituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum [2] Magas decedit: qui ante infirmitatem, Berenicen unicam filiam, ad finienda cum Ptolemæo fratre certamina, filio ejus desponderat. Sed post mortem regis, mater virginis Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis, regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Antigoni à Macedonia arcesserent: qui & ipse ex filia Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulcritudinis qua nimis placere socrui cœperat, statim à principio superbus, regiæ familiæ, militibusque impotens erat; studiumque placendi à virgine in matrem contulerat. Quæ res suspecta primo virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit. Itaque versis omnium animis in Ptolemæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: cui,

2. Passim legitur Agas, sed contra fidem Paus. n. Polyæn. & Athen. qui Magum vocant.

cum

cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiæ, ad fores stantis, & præcipientis ut matri parceretur, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto, Berenice, & stupra matris, salva pietate, ulta est, & in matrimonio sortiendo, judicium patris secuta.

LIBER XXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Seleucus novercam & fratrem infantem interficit.*
2. *Classe naufragio amissa, civitates amissas recipit, prælio victus aufugit: auxilium noxium à fratre Antiocho Hierace petit & impetrat.*
3. *Asiæ lacerus status. In Antiochum Hieracem & Seleucum Nuntiis vindicta.*

CAP. I.

MOrtuo [1] Syriæ rege Antiocho, cum in locum ejus filius Seleucus successisset, hortante matre Laodice, quæ prohibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. Quippe Berenicen novercam suam, sororem Ptolemæi regis Ægypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam subiit, & Ptolemæi bello se implicuit. Porro Berenice, cum ad se interficiendam missos didicisset, Daphnæ se claudit.

[1] Vid. Appian. de reb. Syr. Hieron. in Dan. c. 11. Polyæn. Strateg. l. 8. Val. Max. l. 9.

Ubi

Ubi cum obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiæ civitatibus esset, recordatione paternæ, majorumque ejus, dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes misere. Frater quoque [2] Ptolemæus periculo sororis exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat. Sed Berenice ante adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaque cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudelitatis exterritæ, simul & in ultionem ejus, quam defensuri erant, Ptolemæo se tradunt: qui nisi in Ægyptum domestica seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset: tantum vel illi odium, parricidiale scelus, vel huic favorem indignæ peremtæ mors sororis, attulerat.

CAP. II. Post discessum Ptolemæi, Seleucus cum adversus civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparasset, repente veluti diis ipsis parricidium vindicantibus, orta tempestate classem naufragio amittit; nec quicquam illi ex tanto apparatu, præter nudum corpus, & spiritum, & paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit: si quidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolemæum tranſierant, velut diis arbitris satisfactum sibi esset, repentina animorum mutatione in [3] naufragii misericordiam versæ, imperio se ejus restituunt. Lætus igitur malis suis, & damnis ditior redditus; veluti par viribus, bellum Ptolemæo infert: Sed quasi ad ludibrium

2. Vid. Polyb. l. 5. Joseph. l. 3. cont. Appion. Polyen. Strateg. Hieron. in Dan. cap. 11.

3. Forsasse rectius, naufragi.

tantum

tantum fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret, victus prælio, non multo quam post naufragium comitatior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas facit: quibus auxilium ejus implorat, oblata ei Asia, inter fines Tauri montis, in præmium latæ opis. [4] Antiochus autem cum esset annos XIV. natus, supra ætatem regni avidus, occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit: sed latronis more, totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilemque sumit audaciam. Unde Hierax est cognominatus: quia non hominis, sed accipitris ritu, in alienis eripiendis vitam sectaretur. Interea Ptolemæus cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit: sed pax ab hoste data interpellatur à fratre; qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertere: liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus, auro se redimit, societatemque cum mercenariis suis jungit.

CAP. III. Interea rex Bithyniæ Eumenes, sparsis consumtisque fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacantem Asiæ possessionem invasurus, victorem Antiochum, Gallosque aggreditur. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat.

4 Vid. Strab. l. 14.

Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur: uti quisque fortior fuisset, Asiam velut prædam occupabat. Seleucus & Antiochus fratres bellum, propter Asiam gerebant. Ptolemæus rex Egypti, sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiabat. Hinc Bithynus Eumenes, inde Galli (humiliorum semper mercenaria manus) Asiam depopulabantur: cum interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inveniebatur. Victo Antiocho, cum Eumenes majorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum [5] Artamenem, regem Cappadociæ, provehitur. A quo cum primum benigne exceptus esset, interjectis diebus, cognito quod insidiæ sibi pararentur, salutem fuga quæsivit. Igitur cum profugo nusquam tutus locus esset, ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit; memor vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset à fratre. Sed [6] Ptolemæus non tam amicus dedito, quam hostis fratri, servari eum arctissima custodia jubet. Hinc quoque Antiochus opera cujusdam meretricis adjutus, quam familiarius noverat, deceptis custodibus elabitur, fugiensque à latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem ferme diebus, amisso regno, equo præcipitatus,

5. Ex fide Epit. Diod. legendum censet Doctiss. Vossius, Ariarathem.

6. Locus, ex Junctarum editione hic restituitur; in impressis, aliisque passim legebatur, Ptolemæus non amici debito, quam hostis factus: sensu plane nullo.

7. Bo

pitatus, finitur. Sic fratres, quasi & [7] germanis casibus, exsules ambo, post regna, scelerum suorum pœnas luerunt.

7. Bongarsius legendum suadet, germani; sensu sane commodiore.

LIBER XXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Olympias, Alexandri Epirotæ vidua, Demetrio Macedoni Phthiam filiam dat uxorem; unde tragœdia & bellorum initia.*
2. *Ætoli superbe respondent Romanis, qui Acarnanis auxilium præbebant; & arma movent intrepide.*
3. *Filiis duobus morbo sublatis Olympias non diu supervivit, Laodamia filia interfecta. Epirus graviter affligitur. Demetrius Macedo moritur. Hujus filii Philippi Antigonus tutelam suscipit, quam prudenter administrat.*
4. *Bellum Antigoni adversus Spartanos, quorum Rex Chremenes viribus attritis in Ægyptum profugit, ubi interficitur. Antigono mortuo, Philippus regnat.*

CAP. I.

OLympias Pyrrhi, Epirotæ regis, filia, amisso marito, eodemque germano fratre Alexandro, cum tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolemæi, regnique administrationem in se recepisset, Ætolis partem Acarnaniæ, quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad re-

gem Macedoniæ Demetrium decurrit; eique habenti uxorem Antiochi regis Syriæ sororem, filiam suam [1] Phthiam in matrimonium tradit: ut auxilium, quod misericordia non poterat, jure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiæ, quibus & novi matrimonii gratia acquiritur, & veteris offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit; eumque in mariti bellum impellit. Acarnanes quoque diffisi Epirotis, adversus Ætolos auxilium Romanorum implorantes, obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent Ætolis, præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent; paterenturque esse liberos, qui soli quondam adversus Trojanos, auctores originis suæ, auxilia Græcis non miserint.

CAP. II. Sed Ætoli legationem Romanorum superbe audivere: Pœnos illis & Gallos, à quibus tot bellis occidione cæsi sint, exprobrantes; dicentesque, prius illis portas adversus Carthaginienses aperiendas, quas clauserit metus Punici belli, quam in Græciam arma transferenda. Meminisse deinde jubent, qui quibus minentur. Adversus Gallos urbem eos suam tueri non potuisse; captamque non ferro defendisse, sed auro redemisse. Quam gentem sæ aliquanto majore manu Græciam ingressam, non solum nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem totis adjutos, universam delesse; sedemque sepulcris eorum præbuisse, quam illi urbibus, imperioque suo proposuerant. Contra, Italiam, trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis, universam ferme à Gallis occupa-

1. Sic legit Plutarchus; in vulgat. Priam.

tam.

tam. Prius igitur illis Gallos Italia pellendos, quam minentur Ætolis: priusque sua defendenda, [2] quam aliena appetenda. Quos autem homines Romanos esse? nempe pastores, qui latrocinio justis dominis ademtum solum teneant: qui uxores cum propter originis dehonestamenta non invenirent, vi publica rapuerint: qui denique urbem ipsam parricidio condiderint; murorumque fundamenta fraterno sanguine asperserint. Ætolos autem principes Græciæ semper fuisse; & sicut dignitate, ita & virtute ceteris præstitisse; solos denique esse, qui Macedonas, imperio terrarum florentes, semper contemserint, qui Philippum regem non timuerint: qui Alexandri Magni post Persas Indosque devictos, cum omnes nomen ejus horrerent, edicta spreverint. Monere igitur se Romanos, contenti sint fortuna præsenti, nec provocent arma, quibus & Gallos cæsos, & Macedonas contemtos videant. Sic dimissa legatione Romanorum, ne fortius locuti, quam fecisse viderentur, fines Epiri & Acarnaniæ depopulantur.

CAP. III. Jam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat: qui cum hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus, in itinere decedit. Olympias quoque non magno post tempore, gemino funerum vulnere afflicta, ægrum spiritum trahens, non diu filiis supervixit. Cum ex gente regia sola Nereis virgo, cum Laodamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni Siciliæ regis filio: Laodamia autem cum in aram Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales

2. Sic N. & W. quæ voces in Impressis cum periodi damno desiderabantur.

assiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famemque passi, & intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis penè consumti sunt: Miloque Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis viscеribus, duodecima die interiit. His in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit. Cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se constitui laborabat. Interjecto deinde tempore cum seditione minaci Macedonum, clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit; projectoque in vulgus diademate ac purpura, dare hæc eos alteri jubet, qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciant: se adhuc invidiosum illud regnum, non voluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire. Commemorat deinde beneficia sua: ut defectionem sociorum vindicaverit: ut Dardanos, Thessalosque exultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut denique dignitatem Macedonum non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pœnitеat, deponere imperium, & reddere illis munus suum: ipsi regem quærant, cui imperent. Cum populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tamdiu recusavit, quoad seditionis auctores supplicio traderentur.

CAP. IV. Post hæc bellum [1] Spartanis infert; qui soli, Philippi Alexandrique bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contemserant. Inter duas nobilissimas

1. Vid. Plut. in Cleom. Polyb. & Phylopœm. & Arat. l. 2. Pausan. in Corinth.

gentes

gentes bellum, summis utrinque viribus fuit: cum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. Victi Lacedæmonii, non ipsi tantum, sed etiam conjuges liberique, magno animo fortunam tulere. Nemo quippe in acie saluti pepercit: nulla amissum conjugem flevit: filiorum mortem senes laudabant: patribus in acie cæsis filii gratulabantur: suam vicem omnes dolebant, quod non ipsi pro patriæ libertate cecidissent. Parentibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lassos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio; magisque omnes publicam, quam privatam fortunam lugebant. Inter hæc Cleomenes rex post multas hostium cædes, toto corpore, suo pariter & hostium cruore madens, supervenit; ingressusque urbem, non humi consedit, non cibum aut potum poposcit; non denique armorum onus deposuit; sed acclinis parieti, cum quatuor millia sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur ut se ad meliora reipublicæ tempora reservarent. Tum cum conjuge & liberis Ægyptum ad Ptolemæum proficiscitur: à quo honorifice susceptus, diu in summa dignatione regis vixit. Postremo post Ptolemæi mortem; à filio ejus cum omni familia interficitur. Antigonus autem, cæsis occidione Spartanis, fortunam tantæ urbis miseratus, à direptione milites prohibuit; veniamque his qui superfuerant dedit, præfatus, bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, cujus fuga omnis ira ejus finita sit: nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmon, à quo sola capta sit, proderetur. Parcere igitur se solo

urbis ac tectis, quoniam homines quibus parceret, non superfuissent. Nec multo post ipse decedit, regnumque Philippo pupillo, annos XIV. nato, tradidit.

LIBER XXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Orbis multa imperia nova Regum successione mutantur, nominatim in Africa, Ægypto, Macedonia.*
2. *Philippus Rex Macedoniæ malo consilio impulsus, Romanis bellum inferre constituit.*
3. *Insanam hanc mentem speciosis verbis occultat.*
4. *Tandem apertus hostis apparet: unde cruentum bellum, ipsi Philippo pernicioſum simul ac ignominioſum.*

CAP. I.

EIsdem ferme temporibus prope universi Orbis imperia, nova regum successione mutata sunt. Nam & in [1] Macedonia Philippus mortuo Antigono, tutore eodemque vitrico, annorum quatuordecim regnum susceperit: & in Asia interfecto [2] Seleuco, impubes adhuc rex Antiochus constitutus est: Cappadociæ quoque regnum Ariarathi, puero admodum, pater ipse tradiderat: [3] Ægyptum, patre ac matre inter-

1. Vid. Polyb. l. 2. Plut in Arat.
2. Vid. Hieron. in Dan. C. 11. Polyb. l. 3. 4. 5. Appian. in Syr.
3. Vid. Plut. in Cleom. Polyb. l. 2. 4.

fectis,

fectis, occupaverat Ptolemæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum Philopator fuit. Sed & Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses quoque ætate immatura dux [4] in Annib. constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum eum a pueritia sciebant. Fatale non tam Romanis, quam ipsi Africæ malum. His regibus pueris, etsi nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorum cujusque majorum vestigia intentis, magna indoles virtutis enituit. Solus Ptolemæus, sicut sceleſtus in occupando regno, ita & segnis in administrando fuit. Philippum Dardani, ceterique omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemtu ætatis assidue lacessebant. Contra ille summotis hostibus, non contentus sua defendisse, ultro etiam Ætolis bellum inferre gestiebat.

CAP. II. Quæ agitantem illum [5] Demetrius rex Illyriorum, nuper à Paulo Rom. consule victus, supplicibus precibus aggreditur, injuriam Romanorum querens: qui non contenti Italiæ terminis, imperium spe improba totius Orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliæ, sic Sardiniæ, Hispaniæque, sic denique totius Africæ imperium affectantes, bellum cum Pœnis & Annibale suscepisse: sibi quoque non aliam ob causam, quam quod Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum: quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii eorum terminos esse. Sed & ipsi cavendum esse exem-

4. Vid. Corn. Nep.
5. Vid. Polyb. l. 3, 5. Liv. l. 33. Corn. Nep. in Han.

plum,

plum, cujus quanto propius nobiliusque sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super hæc cedere se illi regno, quod Romani occupaverint, profitetur, gratius habiturus, si in possessione imperii sui, socium potius quam hostes videret. Hujuscemodi oratione impulit Philippum, ut omissis Ætolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimatem, quod jam victos ab Annibale apud Thrasymenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore multis bellis detineretur, pacem cum Ætolis facit: non quasi alio bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, quam nunquam in majori periculo fuisse affirmabat. Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt: ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.

CAP. III. Videre se itaque ait consurgentem in Italia nubem illam, trucis & cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam, quam in quascunque terrarum partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequenter Græciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa [6] ludum fuisse existimaturos, si ea quæ nunc in Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere se, quam cruenta & sanguinaria inter se bella, utrique populi, viribus copiarum, & ducum artibus, gerant: quæ rabies finiri solo partis alterius interitu, sine ruina finitimorum non possit. Feros igitur animos victo-

6. Sic N. W. Quin & Juntarum edit. in impressis passim, levis.

rum

ctorum minus quidem Macedoniæ, quam Græciæ timendos, quia & [7] promtior, & in vindictam sui robustior sit: scire tamen se eos qui tantis viribus concurrant, non contentos hoc sine victoriæ fore; metuendumque sibi quoque certamen eorum, qui superiores extiterint. Hoc prætextu finito cum Ætolis bello, nihil aliud quam Pœnorum Romanorumque bella respiciens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, tametsi Pœni & Annibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur: quippe terrebat eos, & vetus Macedonum [8] virtus, & victi Orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promtum in bella, industriumque cognoverant.

CAP. IV. Igitur Philippus, cum iterato prælio victos à Pœnis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus, naves, quibus in [9] Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. Legatum deinde ad Annibalem, jungendæ societatis gratia, cum epistolis mittit: qui comprehensus, & ad senatum perductus, incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea vero, cum Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Lævinum prætorem cum instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. Qui cum in Græciam trajecisset, multis promissis impellit Ætolos bellum adversus Philippum suscipere. Philippus quoque Achæos in Romanorum bella solicitat. In-

7. Passim legitur, remotior; contra Geographiæ fidem. Dyrrachium Macedoniæ in Italiæ conspectu erat; ibi porro Apollonia, Aulon, &c. & freti istius trajectus vix sex horas postulabat.

8. Sic N. Alii legunt, Macedonum devicti, Orientis, &c.

9. Vid, Liv. Dec, 3, Eutrop. l. 3. 10. Sic

Interea & Dardani Macedoniæ fines vastare coe
perunt, abductisque xx. millibus captivorum
Philippum à Romano bello ad tuendum re
gnum revocaverunt. Dum hæc aguntur, La
vinus prætor, juncta cum Attalo rege societat
Græciam populatur. Quibus cladibus percul
civitates, auxilium petentes, Philippum leg
tionibus fatigant: nec non & [10] Illyriorum re
lateri ejus hærens, assiduis precibus promis
exigebat. Super hæc vastati Macedones, ultio
nem flagitabant. Quibus tot tantisque reb
obsessus, cui rei primum occurreret, ambig
bat: omnibus tamen propediem auxilia se mi
surum pollicetur; non quia facere posset qu
promittebat; sed ut spe impletos, in societa
jure retineret. Prima tamen illi expeditio ad
versus Dardanos fuit: qui absentiam ejus a
cupantes, majore belli mole Macedoniæ im
minebant. Cum Romanis quoque pacem fe
cit, contentis interim bellum Macedonicum
distuliſſe: [11] Philopœmeni Achæorum duci
quem ad Romanos, sociorum animos solicita
didicerat, insidias prætendit. Quibus ille cogni
tis vitatisque, discedere ab eo Achæos auctorita
sua coëgit.

10. Sic Junt. edit. solus enim Demetrius erat. Editi passim in plurali
ferunt.

11. Vid. Plut. in Philopœm. Polyb. l. 2.

LIBER XXX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ptolemæi Regis Ægyptii luxuria, vecordia, & parricidia.*
2. *Miſerrimus Ægypti ſtatus ſub turpiſſimo Principe: ejus meretrix & lenones crudeli fato pereunt.*
3. *Mortuo Ptolemæo, Romani tutelam pupilli adverſus Antiochum Syrum, & Philippum Macedonem ſuſcipiunt: Philippumque prius bello reducunt ad humiliorem mentem.*
4. *Terræ motus ingentes. Romani pacem repudiant. Philippus & Flaminius ſuos ad pugnam accendunt. Macedonas Romana fortuna vincit, & Philippus ſpoliatur.*

CAP. I.

PHilippo in Macedonia magnis rebus intento, in Ægypto [1] Ptolemæi diverſi mores erant. Quippe regno parricidio parto, & ad necem utriuſque parentis, cæde etiam fratris adjuncta, velut rebus feliciter geſtis, luxuriæ ſe tradiderat, Regiſque mores omnis ſequuta regia erat. Itaque non amici tantum præfectiqu, verum etiam omnis exercitus, depoſitis militiæ ſtudiis, otio ac deſidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter ſe regnorum odio ſtimulante, repentino bello multas urbes ejus oppreſſit, ipſamque Æ-

1. Vid. Polyb. l. 5. Strab. l. 17. Plut. in Cleom.

gyptum aggreditur. Trepidare igitur Ptolemæus; legationibus missis, quoad vires pararet, morari Antiochum. [2] Magno deinde in Græcia exercitu conducto, secundum prælium facit, spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Sed contentus reciperatione urbium quas amiserat, facta pace, avide materiam quietis arripuit; revolutusque in luxuriam, occisa [3] Eurydice uxore eademque sorore sua, Agathocliæ meretricis illecebris capitur. Atque ita omnem magnitudinem nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis consumit. Adduntur instrumenta luxuriæ, tympana & crepundia: nec jam spectator rei, sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur. Hæc primo laborantis regiæ tacitæ pestes & occultæ fuere.

CAP. II. Deinde crescente licentia, jam nec parietibus regiæ domus contineri meretricii audacia potest: quam proteriorem, sociata cum Agathocle fratre, ambitiosæ pulcritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Oenanthe, quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaque non contentæ rege, jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. Agathocles regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam in regno suo minus, quam ipse rex poterat: cum interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium inita

2. Vid. Pol. l. 5. Mac. l. 3. Polyb. l. 15. Hieron. in Dan. c. 11.
3. Vid. Polyb. in Excerpt. Valer. Athen. l. 6. 13.

cum

cum perditiſſimis ſocietate occupare conantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita, concurſu multitudinis, & Agathocles occiditur, & mulieres in ultionem Eurydicis patibulis ſuffiguntur. Morte regis, ſupplicio meretricum velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos miſere, orantes ut tutelam pupilli ſuſciperent; tuerenturque regnum [4] Ægypti, quod jam Philippum & Antiochum, facta inter ſe pactione, diviſiſſe dicebant.

CAP. III. Grata legatio Romanis fuit, cauſam belli adverſus Philippum quærentibus, qui inſidiatus eis, temporibus Punici belli, fuerat. Huc accedebat, quod Pœnis & Annibale ſuperato, nullius magis arma metuebant, reputantibus, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia feciſſet, quantaſque res Macedones in Oriente geſſiſſent. [5] Mittuntur itaq; legati, qui Antiocho & Philippo denuntient, regno Ægypti abſtineant. Mittitur & M. [6] Lepidus in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli adminiſtret. Dum hæc aguntur, interim legationes Attali regis, & Rhodiorum, injurias Philippi querentes, Romam venerunt. Quæ res omnem cunctationem Macedonici belli ſenatui exemit. [7] Statim igitur, titulo ferendi ſociis auxilii, bellum adverſus Philippum decernitur, legioneſque cum conſule in Macedoniam mittuntur. Nec multo poſt tempore, tota Græcia, fiducia Romanorum, adverſus Philippum, ſpe priſtinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: Atque ita cum rex undique urgeretur, pacem

4. Vid. Polyb. l. 3. 15. Liv. Dec. 4. Hieron. in Dan. 11.
5. Vid. Polyb. l. 16.
6. Vid. Valer. Max. l. 6.
7. Vid. Liv. Dec. 4.

pacem petere compellitur. Deinde cum expositæ conditiones pacis à Romanis essent, repetere sua, & Attalus, & Rhodii, & Achæi, & Ætoli cœpere. Contra Philippus adduci se posse, ut Romanis pareat, concedebat; cetera indignum esse, Græcos à Philippo & Alexandro majoribus suis victos, & sub jugum Macedonici imperii subactos, veluti victores, leges pacis sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas vindicanda. Ad postremum tamen, petente eo, induciæ duorum mensium datæ, ut pax, quæ in Macedonia non conveniebat, Romæ à senatu peteretur.

CAP. IV. Eodem anno inter insulas [8] Theramenem & Therasiam, medio utriusque ripæ & maris spatio, terræmotus fuit. In quo, cum admiratione navigantium, repente ex profundo cum calidis aquis insula emersit. In Asia quoque eadem die idem motus terræ Rhodum, multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit, quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus vates cecinere, oriens Romanorum imperium, vetus Græcorum ac Macedonum voraturum. Interim à senatu repudiata pace, Philippus in societatem belli [9] Nabin tyrannum solicitat. Atque ita, cum in aciem exercitum instructis è diverso hostibus produxisset, hortari suos cœpit, referendo Persas, Bactros, Indosque, & omnem Asiam, Orientis finem, à Macedonibus perdomitam; tantoque fortius hoc bellum quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior. Sed & Flaminius Romanus consul, relatione rerum re-

8. Plin. l. 11. Theram, appellat.
9. Vid. Plut. in Q. Flam. Liv. Dec. 4. Polyb. l. 17.

cen-

centissime gestarum, suos stimulabat in prælium, ostendendo, hinc Carthaginem cum Sicilia, inde Italiam & Hispaniam Romana virtute perdomitas: nec Annibalem quidem Alexandro Magno postponendum, quo Italia pulso, Africam ipsam tertiam partem mundi superaverint. Sed nec Macedonas veteri fama, sed præsentibus viribus æstimandos: quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audierant, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerat, bellum gerant; sed cum Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos adversus finitimos ægre defendat, & cum his Macedonibus, qui non ita pridem prædæ Dardanis fuerunt. Illos majorum decora, se suorum militum commemorare. Non enim alio exercitu Annibalem & Pœnos, & totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, militibus, subactos. His adhortationibus utrinque concitati milites, prælio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; ferentesque in bellum, alii majorum suorum antiquam & obsoletam glóriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaque bello [10] Philippus, pace à Flaminio consule petita, nomen quidem regium retinuit: sed omnibus Græciæ urbibus, velut regni membris extra terminos antiquæ possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit. Offensi tamen [11] Ætoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoque ademta regi, & data sibi in præmium belli esset, legatos

10. Vid. Liv. Dec. 4. Polyb. l. 17. Dec. 4. Polyb. l. 3. Legat. 6 & 9. Legat. 7. Luc. Flor. l. 2.

11. Vid Appian. de reb. Syr. Liv.

legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

LIBER XXXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani Antiochum Syrum legatione coërcent. A Nabide Græciam liberari jubent. Annibalis nomen Romanis formidabile.*
2. *Annibal Romanorum insidias fugiens ad Antiochum cursum dirigit.*
3. *Nabis duobus præliis fractus, post Romanorum discessum arma movet. Annibalis ad Antiochum de opprimendis Romanis consilium.*
4. *Carthaginienses ab Antiocho solicitati rem Romanis significant, qui politico stratagemate Annibalem ab Antiocho divellunt.*
5. *Iteratum Annibalis consilium de bello in Italia Romanis inferendo.*
6. *Antiochi adulatores Annibalis sana consilia rident; inde subversio Antiochi, qui terrestri & navali prælio à Romanis superatur.*
7. *Scipiones, ducto in Africam exercitu, pacis leges Antiocho præscribunt, quas ipse repudiat.*
8. *Bello reparato, & pugna commissa, cæsis quinquaginta Asiaticorum millibus, Antiochus subactus pacem petit, & obtinet.*

CAP.

CAP. I.

MOrtuo Ptolemæo Philopatore, rege Ægypti, contemtaque parvuli filii ejus ætate, qui in ſpem regni relictus, prædæ etiam domeſticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum ſtatuit. Itaque Phœnicem, ceteraſque Syriæ quidem, ſed juris Ægypti, civitates cum invaſiſſet, legatos ad eum Senatus mittit, qui denuntiarent ei, abſtineret regno pupilli, poſtremis patris precibus fidei ſuæ traditi. Quibus ſpretis, interjecto tempore alia legatio ſupervenit, quæ, omiſſa pupilli perſona, civitates, jure belli factas populi Romani, in integrum reſtitui jubebat. Abnuenti, bellum denuntiatum: quod ille facile ſuſceptum, infeliciter geſſit. Eodem tempore & [2] Nabis tyrannus multas Græciæ civitates occuparat. Igitur ſenatus, ne uno tempore duplici bello Romanæ vires detinerentur, ſcripſit Flaminio, ſi ei videatur, ſicuti Macedoniam à Philippo, ita Græciam à Nabide liberet. Ob quam cauſam imperium ei prorogatum eſt. Terribile quippe Antiochi bellum Annibalis nomen faciebat, quem æmuli ejus, occultis mandatis cum Antiocho iniſſe ſocietatem, apud Romanos criminabantur: negantes eum æquo animo ſub legibus vivere, aſſuetum imperio, & immoderata licentia militari; ſemperque, tædio quietis urbanæ, novas belli cauſas circumſpicere: Quæ etſi falſa nuntiata fuiſſent, apud timentes tamen pro veris habebantur.

1. Vid. Liv. Dec. 4. l. 3, 4. Appian. in Syr. Polyb. Legat. 72. hiſt. l. 17.
2. Vid. Plut. in Q. Flamin. & Phlopœmen. Liv. Dec. 4. l. 4. Pauſan. in Meſſen. Achaic. & Arcad.

CAP. II. Denique senatus metu perculsus, ad speculandos actus Annibalis, legatum in Africam Gnæum Servilium mittit: eique tacitis mandatis præcipit, si posset, eum per æmulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit, virum ad prospicienda cavendaque pericula [3] paratum; nec minus in secundis adversa, quam in adversis secunda cogitantem. Igitur, cum tota die in oculis principum, legatique Romani, in foro Carthaginiensium obversatus in supremum fuisset, appropinquante vespere, equum conscendit: & rus suburbanum, quod propter litus maris habebat, ignaris servis, jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus, occulto sinu litoris absconditas: erat & grandis pecunia in eo agro præparata, ut, cum res exegisset, nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta igitur servorum juventute, quorum copiam Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit, cursumq; ad [4] Antiochum dirigit. Postera die civitas principem suum, ac tum temporis consulem, in foro exspectabat. Quem ut profectum nuntiatum est, non aliter quam si urbs capta esset, omnes trepidavere, exitiosamque sibi fugam ejus ominati sunt. Legatus vero Romanus, quasi bellum jam illatum Italiæ ab Annibale esset, tacitus Romam regreditur, trepidumque nuntium refert.

CAP. III. Interim in Græcia Flaminius, juncta cum quibusdam civitatibus societate,

3. Sic N. C. W. in vulgatis, periturn.
4. Vid. Plut. in Flaminio. Corn. Nep. in Annib. Liv. Dec. 4. l. 3.

Nabi-

Nabidem tyrannum duobus continuis prælii[5] subegit; & graviter fractum, velut[5] exsanguem in regno reliquit. Sed libertate Græciæ restituta, deductisque ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione solicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Quibus rebus exterriti [6] Achæi, ne vicinum malum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt, ducemque prætorem suum Philopœmenem, insignis industriæ virum, constituunt: cujus in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flaminio Romano imperatori compararetur. Eodem tempore Annibal cum ad Antiochum perveniisset, velut deorum munus excipitur: tantusque ejus adventu ardor animis regis accessit, ut non tam de bello, quam de præmiis victoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse. Ad hoc sibi centum naves, & decem millia peditum, & mille equites poscebat, promittens hac manu non minus bellum, quam gesserit, Italiæ restauraturum: & in Asiam regi sedenti, aut victoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum: quippe & Hispanis bello flagrantibus, ducem tantum deesse; & Italiam notiorem sibi nunc, quam pridem fuisset: sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora præbituram.

CAP. IV. Cum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus ex comitibus Annibalis,

5. Fabr legendum censet, velut Antiopem. Eruditissimus Vossius ex MS. fide, & gravibus fractum mavult: sed vera recepta lectio est, & inferius repetita. 6 Vid. Polyb. l. 16 Plut. in Philopœm. & Flamin. Liv. Dec. 4. l. 5.

7. N. Legit, quod gesserat. Vid. Liv. Dec. 4. l. 4. Appian. Syriac. Corn. Nep. in Annib.

8. Vid.

balis, qui in bellum cupidos hortetur, Annibalemque cum copiis affuturum nuntiet: nihil dicat, partibus, nisi animos Carthaginiensium deesse; Asiam & vires belli, & sumtum præbituram. Hæc cum relata Carthaginem esset, nuntius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur, & perductus in senatum cum interrogaretur, ad quem missus esset, Punico ingenio respondit, se ad universum senatum missum, nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse. Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Annibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses ultro rem Romam per legatum deferunt. Romani quoque ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legationis, & regis apparatum specularentur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisumque regi redderent. Itaque legati cum [8] Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum exspectant, omnibus diebus assidui circa Annibalem fuere: dicentes, timide eum à patria recessisse, cum pacem Romani, non tam cum republica ejus, quam cum eo factam, summa fide custodiant: nec bellorum Romanorum magis odio, quam Patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas, inter duces, bellandi causas esse. Inde res gestas ejus laudare. Quorum sermone lætus, sæpius cupidiusque cum legatis colloquebatur, ignarus quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe

8. Vid. Appian. in Syr. Liv. Dec. 4. l. 5. Frontin. Strat. l. 1?

An-

Antiochus, tam assiduo colloquio reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum sicuti solebat referre; expertemque totius consilii, veluti hostem proditoremque suum, odisse cœpit. Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, ut contentus terminis Asiæ esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret. Quibus spretis, non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

CAP. V. Dicitur, quum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Annibale, tandem eum vocari jussisse, non ut ex sententia ejus aliquid ageret, sed ne per omnia eum spreviſſe videretur; omnibusque perrogatis postremum interrogasse. Quo ille animadverso, intelligere se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum: tamen & odio Romanorum, & amore regis, apud quem solum tutum sibi exsilium relictum sit, se viam gerendi belli edisserturum. Veniam deinde libertati præfatus, nihil se aut consiliorum, aut cœptorum præsentium, probare ait: neque sedem belli Græciam sibi placere, cum Italia uberior materia sit: quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse; nec Italiam aliter, quam Italicis viribus subigi: siquidem diversum ceteris mortalibus esse illud hominum & belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse, urbes aliquas expugnasse: cum Romano, seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tum etiam cum victo & jacente luctandum esse. Quamobrem si quis eos in Italia lacessat, suis eos opibus,

suis

suis viribus, suis armis posse vincere; sicut ipse fecerit. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium cesserit, perinde falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit. Hæc & secreto se censuisse, ultroque ministerium consilii sui obtulisse: & nunc præsentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli; eosque foris invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe quam imperio; prius Italia quam provinciis exui posse: quippe & à Gallis captos, & à se prope deletos esse: neque se unquam victum prius, quam terris eorum cesserit. Reversi Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutatam.

CAP. VI. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant: non utilitatem rei cogitantes; sed verentes, ne probato consilio ejus, primum apud regem locum gratiæ occuparet. Et Antiocho non tam consilium, quam auctor displicebat, ne gloria victoriæ Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis [9] assentantium adulationibus corrumpebantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hyemem in luxuriam lapsus, novis quotidie nuptiis deditus erat. Contra Acilius Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, ceteraque bello necessaria, summa industria parabat: civitates socias confirmabat; dubias illiciebat: nec alius exitus belli, quam apparatus utriusque partis fuit. Itaque prima belli [10] congressione, cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium

9. Sic Pelerin. MS. alii legunt, assentationum.

10. Vid. L. Flor. l. 2. Liv. Dec. 4. l. 6. Appian. in Syr. Front. l. 2. Plin. in Cat. Maj. & Flaminio.

tulit:

tulit: ſed fugientibus ſe ducem præbuit, caſtraque ditia victoribus reliquit. Deinde cum in Aſiam, præda Romanis occupatis, fugiendo perveniſſet, pœnitere neglecti conſilii cœpit; revocatoque in Amicitiam Annibale, omnia ex ſententia ejus agere. Interim nuntiatur, Æmilium, Romanum ducem, cum octoginta roſtratis navibus in bellum navale à ſenatu miſſum, adventare: quæ res illi ſpem reſtituendæ fortunæ dedit. Itaque priuſquam ſociæ civitates ad hoſtes deficerent, decernere navali prælio ſtatuit, ſperans cladem in Græcia acceptam, nova poſſe victoria aboleri. Tradita igitur Annibali claſſe, prælium committitur: ſed nec Aſiani milites Romanis, neque naves eorum pares roſtratis navibus fuere: minor tamen clades ducis ſolertia fuit. Romam nondum opinio victoriæ venerat, & idcirco in conſulibus creandis ſuſpenſa civitas erat.

CAP. VII. Sed adverſus Annibalem ducem quis melior quam Africani frater crearetur, cum vincere Pœnos opus Scipionum eſſet? Creatur igitur Conſul Lucius [11] Scipio: eique datur legatus frater Africanus, ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam ſe in Annibale victo, quam Romanos in victore Scipione habere. Trajicientibus in Aſiam Scipionibus exercitum, jam utrobique profligatum bellum nuntiatum eſt, victumque Antiochum terreſtri, Annibalem navali bello invenerunt. Primo igitur adventu eorum, [12] legatos, pacem petentes, ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipſius filium, quem rex parvo na-

11: Vid. Liv: Dec. 4. l. 7. Appian: Syr. Val. Max. l. 5. Cic. Philip. 2.

12. Vid. Polyb. Legat. 23. Diod. Sic. Legat. 6, 7. Liv. & Appian. ut ſup.

vigio trajicientem ceperat. Sed Africanus privata beneficia à rebus publicis secreta esse dixit; aliaque esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur. Proinde gratum se munus accipere, privatoq; impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de jure patriæ decidi posse, respondit. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed ut dignum majestate ejus erat, armis se recepturum filium dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur: ut Asia Romanis cederet: contentus Syriæ regno esset: naves universas, captivos & transfugas traderet; sumtumque omnem belli Romanis restitueret. Quæ cum nuntiata Antiocho essent, nondum ita victum se esse respondit, ut spoliari se regno pateretur; bellique ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.

CAP. VIII. Igitur cum ab utrisque bellum pararetur, ingressique Asiam Romani Ilion venissent; mutua gratulatio Ilienſium ac Romanorum fuit. Ilienſibus Æneam, ceteroſque cum eo duces à se profectos; Romanis se ab his procreatos referentibus. Tantaque lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Juvabat Ilienſes, nepotes suos, Occidente & Africa domito, Asiam ut avitum regnum vindicare, optabilem Trojæ ruinam fuisse dicentes, ut tam felicite renascerentur. Contra Romanos, avitos lares & incunabula majorum, templaque ac deorum simulacra, inexplebile desiderium viden-

di tenebat. Profectis ab Ilio Romanis, 13 Eumenes rex cum auxiliis occurrit: nec multo post prælium cum Antiocho commissum. Cum in dexteriore cornu pulsa legio Romana, majore dedecore, quam periculo ad castra fugeret, M. Æmilius tribunus militum ad tutelam castrorum relictus, armare se milites suos, & extra vallum progredi jubet, strictisque gladiis fugientibus minari, morituros dicens, nisi in prælium revertantur; infestioraque sua, quam hostium castra inventuros. Attonita tam ambiguo periculo legio, comitantibus commilitonibus qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnaque cæde edita, initium victoriæ fuit. Cæsa hostium quinquaginta millia, capta XI. 14 Antiocho pacem petenti, nihil ad superiores conditiones additum, Africano prædicante, neque Romanos, si vincantur, animis minui; neque si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates inter socios divisere Romani, aptiorem gloriam, quam possessiones voluptarias judicantes: quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

13. Vid. Liv. Dec. 4. l. 7. Appian. Syr. Zon. l. 2. Florum l. 2.

14. Vid. Polyb. Legat. 24. Diod. Sic. Legat. 9. Appian. & Liv. ut sup.

LIBER XXXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ætoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios & Achæos. Philopœmen, captus & veneno interemtus: Unde Messeniorum clades.*

2. *Antiochus Syrus, dum ſacrilegio ſibi providere putat, interficitur. Senatus Romanus Philippo parcit, ob Demetrii filii virtutem, cui Perſeus frater invidet, & Demetrium impiis artibus de medio tollit.*
3. *Philippi obitus: & belli apparatus adverſus Romanos, Gallis ad hujus belli ſocietatem tractis: de quorum migrationibus ſubjicitur narratio.*
4. *Bellum inter Pruſiam & Eumenem, in quo Annibalis opera Pruſias ſuperior evadit. Pace inter Reges ſancita, Romani Annibalem perſequuntur. Is hauſto veneno legationem morte prævenit: adjunctum ejuſdem Annibalis elogium.*

CAP. I.

AEtoli, qui Antiochum in bella Romana impulerant, victo eodem, ſoli adverſus Romanos, & viribus impares, & omni auxilio deſtituti, remanſerunt: Nec multo poſt victi, libertatem, quam illibatam adverſus dominationem Athenienſium & Spartanorum, inter tot Græciæ civitates ſoli retinuerant, amiſerunt. Quæ conditio tanto amarior illis, quanto ſerior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Perſarum opibus, domeſticis viribus reſtiterant; quibus Gallorum violentiam, Aſiæ Italiæque terribilem, Delphico bello fregerant. Quæ glorioſa recordatio, majus deſiderium libertatis augebat. [1] Dum hæc aguntur, medio tempore inter Meſſenios & Achæos de principatu primo diſſenſio, mox bellum ortum eſt. In eo nobi-

1. Vid. Plut. in Philopœm. Liv. Dec. 4. l. 9. Pauſan. in Arcad.

lis

lis Achæorum imperator Philopœmen capitur: non quia pugnando vitæ pepercerit, sed dum suos in prælium revocat, in transitu fossæ equo præcipitatus, à multitudine hostium oppressus est; quem jacentem Messenii, seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis, interficere ausi non fuerunt. Itaque velut in illo omne bellum confecissent, captivum per universam civitatem, in modum triumphi, circumduxerunt, effuso obviam populo, ac si suus, non hostium imperator adventaret. Nec victorem Achæi avidius vidissent, quam victum hostes viderunt. Igitur eundem in Theatrum duci jusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto, verecundia magnitudinis ejus, venenum dederunt: quod ille lætus, ac si vicisset, accepit; quæsito prius, an Lycortas præfectus Achæorum, quem secundum à se esse scientia rei militaris sciebat, incolumis effugisset? Quem ut accepit evasisse, non in totum dicens consultum male Achæis, exspiravit. Nec multo post, reparato bello, [2] Messenii vincuntur: pœnasque interfecti Philopœmenis pependerunt.

CAP. II. Interea in Syria rex [3] Antiochus, cum gravi tributo pacis, à Romanis victus, onerarus esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu avaritia solicitatus, qua sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis, excusatius sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum Elymæi Jovis aggreditur. Qua re prodita, con-

1. Vid. Plut. in Philopœm. Polyb. Dan. 11.

2. Vid. Diod. Sic. in Excerpt. Vales. p. 291. Strab. l. 16. Hieron. in

3. Sic Doct. Vossius, è Polyb. Excerpt. MS. passim legebant Dodonæi, impressi Didymæi.

4. Vid.

concursu insularium, cum omni militia interficitur. 5 Romæ, cum multæ Græciæ civitates, quæstum de injuriis Philippi regis Macedonum veniſſent, & diſceptatio in ſenatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad ſatisfaciendum ſenatui miſerat, & legatos civitatium eſſet; turba querelarum confuſus adoleſcens, repente obticuit. Tunc ſenatus verecundia ejus motus, quæ probata etiam antea, cum obſes Romæ eſſet, omnibus fuerat, cauſam illi donavit; atque ita modeſtia ſua Demetrius veniam patri, non jure defenſionis, ſed patrocinio pudoris obtinuit: quod ipſum decreto ſenatus ſignificatum eſt, ut appareret, non tam abſolutum regem, quam donatum filio patrem. Quæ res Demetrio, non gratiam legationis, ſed odium obtrectationis comparavit. Nam apud fratrem 6 Perſeum æmulatio illi invidiam contraxit; & apud patrem nota abſolutionis, cauſa offenſæ fuit, indignante Philippo, plus momenti, apud ſenatum perſonam filii, quam auctoritatem patris, ac dignitatem regiæ majeſtatis habuiſſe. Igitur Perſeus perſpecta patris ægritudine, quotidie abſentem Demetrium apud eum criminari; & primo inviſum, poſt etiam ſuſpectum reddere: nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris objectare. Ad poſtremum, inſidias ſibi ab eo paratas confingit: ad cujus rei probationem immittit indices, teſtes ſubornat, & facinus quod objicit, admittit. Quibus rebus compulſo ad parricidium patre, funeſtam omnem regiam facit.

5. Vid. Polyb. Legat. 42. Liv. Dec. 4. l. 9.
6. Liv. Dec. 4. l. 10. Polyb. Legat. 40. 41.

CAP.

CAP. III. Occiso Demetrio, sublatoque æmulo, non negligentior tantum Perseus in patrem, verum etiam contumacior erat; nec heredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus, impatientius in dies mortem Demetrii dolebat, tunc & insidiis circumventum se suspicari, testes indicesque torquere. Atque ita cognita fraude, non minus scelere Persei, quam innoxii Demetrii morte cruciabatur; peregissetque ultionem, nisi morte præventus fuisset. Nam brevi post tempore, morbo exægritudine animi contracto, decessit, relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo postea Perseus usus est. Nam & Gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat: fecissetque Romanis grave bellum, nisi decessisset. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis, quam hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his manus quædam in confluente Danubii & Savi consedit, Scordiscosque se appellari voluit. Tectosagi autem, cum in antiquam patriam Tolosam venissent, comprehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem reciperavere, quam aruspicum responsis moniti, aurum argentumque bellis sacrilegiisque quæsitum, in Tolosensem lacum mergerent. Quod omne magno post tempore[7] Cepio Romanus consul abstulit. Fuere autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium causa excidii Cepioni exercituique ejus postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tumultus, ve-

7. Vid. Cic. de nat. deor. l. 2. A. Gel. noct. Att.

lut

lut ultor sacræ pecuniæ, insecutus est. Ex gente Tectosagorum non mediocris populus prædæ dulcedine, Illyricum repetivit, spoliatisque Istris, in Pannonia consedit. Istrorum gentem fama est originem à Colchis ducere, missis ab Æeta rege, ad Argonautas raptoresque filiæ persequendos: qui ut à Ponto intraverunt Istrum, alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium, usque ad litus Adriatici maris transtulerunt; cognito quod Argonautæ idem propter magnitudinem navis priores feciſſent: quos ut avectos Colchi non reperiunt, sive metu regis, sive tædio longæ navigationis, juxta Aquileiam, consedere, Istrique ex vocabulo amnis, quo à mari conceſſerant, appellati. Daci quoque soboles Getarum sunt: qui, cum, [8] Bœrebista rege, adversus Bastarnas male pugnassent, ad ultionem segnitiæ, capturi somnum capita loco pedum ponere jussu regis cogebantur; ministeriaque uxoribus, quæ ab ipsis antea fieri solebant, facere. Neque hæc ante mutata sunt, quam ignominiam bello acceptam virtute delerent.

CAP. IV. Igitur Perseus, cum imperio Philippi patris succeſſisset, omnes has gentes adversus Romanos in societatem belli solicitabat. Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal, post pacem Antiocho à Romanis datam, profugerat, & Eumenem, bellum ortum est; quod Prusias, Annibalis fiducia rupto fœdere, prior intulit. Namque Annibal, cum ab Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, deditionem ejus deposcerent, admonitus à rege, in fugam versus, Cretam defertur: Ibi cum diu

8. Sic ex Strabone vox restituenda, in vulg. Orosus; in Min. Epit. Ruboboſtes dicitur.

quietam

quietam vitam egiſſet, invidioſumque ſe propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quaſi fortunæ ſuæ præſidia, deponit: atque ideo nihil de illo ſolicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Pruſiam contendit, auro ſuo in ſtatuis, quas ſecum portabat, infuſo, ne conſpectu opes vitæ nocerent. Dein, cum Pruſias terreſtri bello ab Eumene victus eſſet, & prælium in mare tranſtuliſſet, Annibal novo commento auctor victoriæ fuit. Quippe omne ſerpentium genus in fictiles lagenas conjici juſſit: medioque prælio in naves hoſtium mittit. Id primum Ponticis ridiculum viſum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi ſerpentibus repleri naves cœpere, ancipiti periculo circumventi, hoſti victoriam ceſſere. Quæ ubi Romam nuntiata ſunt; miſſi à ſenatu legati ſunt, qui utrumque regem in pacem cogerent, Annibalemque depoſcerent. Sed [9] Annibal re cognita, ſumto veneno, legationem morte prævenit. Inſignis hic annus trium toto Orbe maximorum imperatorum mortibus fuit, Annibalis, & Philopœmenis, & Scipionis Africani. Ex quibus conſtat Annibalem, nec tum cum Romano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reverſus Carthaginem ſummum imperium tenuit, aut cubantem cœnaſſe, aut plus quam ſextario vini indulſiſſe; pudicitiamque eum tantam inter tot captivas habuiſſe, ut in Africa natum quivis negaret: Moderationis certe ejus fuit, ut cum diverſarum gentium exercitus rexerit, neque inſidiis ſuorum militum ſit petitus unquam, neque fraude proditus, quum utrumque hoſtes ſæpe tentaſſent.

9. Vid. Zonar. l. 2. Liv. dec. 4. l. 9. Plut. in Flam. Appian. Syr. Corn. Nepot. in Annib. Pauſan. in Achaic.

LIBER

LIBER XXXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedonicum bellum. Perſei & conſulum Romanorum animus.*
2. *Pugna, in qua Macedones fuſi fugatique ſunt. Perſeus & filii capti in fuga. Macedonia in provinciam redacta: & Aetoli oppreſſi.*

CAP. I.

MINORE quidem rerum motu Romani Macedonicum, quam Punicum bellum geſſerunt; ſed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Poenos anteceſſerunt. Quippe cum gloria Orientis domiti, tum & auxiliis omnium regum juvabantur. Itaque Romani & legiones plures numero conſcripſerunt; & auxilia a Maſiniſſa rege Numidarum, ceteriſque ſociis omnibus acciverunt; & Eumeni regi Bithyniæ denuntiatum, ut bellum ſummis viribus juvaret. Perſeo, præter Macedonicum invictæ opinionis exercitum, decennis belli ſumtus, a patre paratus, in theſauris & horreis erat: Quibus rebus inflatus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam conſiderare ſuos jubebat. Prima equitum congreſſio fuit, qua victor Perſeus ſuſpenſam omnium exſpectationem in favorem ſui traxit: miſit tamen legatos ad conſulem, qui pacem peterent, quam patri ſuo Romani etiam victo dediſſent, impenſas belli lege victi ſucce-

1. Vid. Plut. in Paul. Æmil. Liv. l. 41. Florum l. 2 Patere. l. 1. Paſa. in Achai. Diod. in Excerpt. l. 33.

pturus.

pturus. Sed consul [2] Sulpitius non minus graves quam victo leges dixit. Dum hæc aguntur, metu tam periculosi belli, Romani [3] Æmilium Paulum consulem creant, eique extraordinem Macedonicum bellum decernunt: qui cum ad exercitum venisset, non magnam moram pugnæ fecit. Pridie quam prælium consereretur, [4] luna nocte defecit: triste id ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus.

CAP. II. In ea pugna M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prælium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille citius corpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum undique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei e manu elapsus, in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recipérandum umbone se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucrones se hostium immersit; recollectoque gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos cum clamore hostium revertitur. Hujus audaciam ceteri imitati, victoriam peperere. [5] Perseus rex fuga cum decem millibus talentum Samothraciam defertur: quem Cneus Octavius, ad persequendum missus à consule, cum duobus filiis, Alexandro & Philippo, cepit; captumque ad consulem duxit. Macedonia à Carano, qui primus in ea regnavit, usque Persen triginta re-

1. Vox ista in textum videtur incepisse.
2. Vid. Plut. in Paul. Æmilio.
3. Vid. Liv. dec. 5. l. 4. Flor. l. 2.
4. Vid. Liv. dec. 5. l. 4. Valer.
5. Vid. Macrob. l. 1. c. 8. Plut. in Æmil. Liv. dec. 4. l. 5. Diod. Sic. in frag.

ges

ges habuit. Quorum ſub regno fuit quidem annis noningentis & viginti tribus; ſed rerum non niſi centum nonaginta duobus annis potita. Ita cum in ditionem Romanorum ceſſiſſet, magiſtratibus per ſingulas civitates conſtitutis, libera facta eſt; legeſque quibus adhuc utitur, à Paulo accepit. Ætolorum univerſarum urbium ſenatus, cum conjugibus & liberis, qui dubia fide fuerant, Romam miſſus; ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus; ægreque, per multos annos legationibus civitatium ſenatu fatigato, in patriam quiſque ſuam remiſſus eſt.

LIBER XXXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani in Achæos cauſas belli quærunt, & inveniunt. Cruenta Achæorum ſeditio.*
2. *Bellum quo Achæi oppreſſi ſunt: & Corinthus everſa: Ptolemæus Ægypto pulſus, petit à Romanis auxilium.*
3. *Populi ad Antiochum in gratiam Ptolemæi vere libera legatio. Antiocho mortuo Demetrius frater Roma profugus regno potitur.*
4. *Pruſias, rex Bithyniæ, regno & vita à filio ſpoliatur.*

CAP. I.

POENIS ac Macedonibus ſubactis, Ætolorumque viribus principum captivitate debilitatis, ſoli adhuc ex Græcia univerſa Achæi nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter ſingularum civitatium nimias

nimias opes; ſed propter conſpirationem univerſarum. Namque Achæi, licet per civitates, veluti per membra, diviſi ſint, unum tamen corpus & unum imperium habent; ſingularumque urbium pericula mutuis viribus propulſant. [1] Quærentibus igitur Romanis cauſas belli, tempeſtive fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à ſenatu reſponſum eſt, legatos ſe ad inſpiciendas res ſociorum, & ad injuriam demendam in Græciam miſſuros: ſed legatis occulta mandata data ſunt, ut corpus Achæorum diſſolverent, ſingulaſque urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obſequia cogerentur: &, ſi quæ urbes contumaces eſſent, frangerentur. Igitur legati, omnium civitatium principibus Corinthum evocatis, decretum ſenatus recitant: quid conſilii habeant, aperiunt. Expedire omnibus dicunt, ut ſingulæ civitates ſua jura & ſuas leges habeant. Quod ubi omnibus innotuit; velut in furorem verſi, univerſum peregrinum populum trucidant: legatos quoque ipſos Romanorum violaſſent, niſi audito tumultu, trepidi fugiſſent.

CAP. II. Hæc ubi Romæ nuntiata ſunt, ſtatim ſenatus Mummio conſuli bellum Achaicum decernit: qui extemplo exercitu deportato, & omnibus ſtrenue proviſis, pugnandi copiam hoſtibus fecit. Sed Achæi, velut nihil negotii Romano bello ſuſcepiſſent, ita apud eos neglecta omnia & ſoluta fuere. Itaque prædam, non prælium cogitantes, & vehicula ad ſpolia hoſtium reportanda duxerunt: & conjuges liberosque ſuos, ad ſpectaculum certaminis, in mon-

1. Vid. Flor. l. 2. Liv. Epit. den. 6. l. 2. Zonar. l. 2. Polyb. legat. 141. 144.

tibus posuerunt. Sed prælio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum, & gravem luctus memoriam reliquerunt. Conjuges quoque liberique eorum, de spectatoribus captivi facti, præda hostium fuere. Urbs ipsa [2] Corinthus diruitur: populus omnis sub corona venditur: ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum hæc aguntur, rex Syriæ [3] Antiochus Ptolemæo, majoris sororis suæ filio, regi Ægypti, bellum infert, segni admodum, & quotidiana luxuria ita marcenti, ut non solum regiæ majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit, participatoque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt: auxilia petunt, fidem societatis implorant. Movere senatum preces fratrum.

CAP. III. Mittitur itaque legatus [4] Popilius ad Antiochum: qui abstinere illum Ægypto, aut si tam incessisset, excedere juberet. Cum in Ægypto eum invenisset, osculumque ei rex obtulisset (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, cum Romæ obses esset); tunc Popilius facessere interim privatam amicitiam jubet, cum mandata patriæ intercedant; prolatoque senatus decreto, & tradito, cum cunctari eum videret, consultationemq; ad amicos referre; ibi Popilius virga quam in manu gerebat, amplo

1. Vid. Liv. Epit. dec. 5. l. 2. Paus. in Achaic. Oros. l. 5. Strab. l. 8. Flor. l. 2. Vellei. Paterc. l. 1.

2. Liv. dec. 5. l. 5. Polyb. l. 81, 82, 89. Porphyr. in Gr. Euseb. Scalig. p. 224. Diod. sic. in Excerpt. Valef. p. 320. 373. Joseph. Antiqu. l. 12. Appian. in Syr. Maccab. l. 1. 1. 1.

3. Vid. Liv. Dec. 5. l. 5. Appian. Syr. Cic. in Philip. Plut. in Apoph. Valer. Max. l. 6. Paterc. l. 1. Polyb. Legat. 92. Joseph. l. 12. Plin. l. 34.

4. Vid. Liv. Dec. 5. l. 5. Appian. Syr. Cic. in Philip. Plut. in Apoph. Valer. Max. l. 6. Paterc. l. 1. Polyb. Legat. 92. Joseph. l. 12. Plin. l. 34.

cir-

circulo incluſum, ut & amicos caperet, conſulere jubet; nec prius inde exire, quam reſponſum ſenatui daret, aut pacem, aut bellum, cum Romanis habiturum. Adeoque hæc auſteritas animum regis fregit, ut pariturum ſe ſenatui reſponderet. Reverſus in regnum Antiochus, decedit relicto parvulo admodum filio [5]: cui cum tutores dati à populo eſſent, patruus ejus 6 Demetrius, qui obſes Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, ſenatum adiit, obſidemque ſe vivo fratre veniſſe, quo mortuo, cujus obſes ſit, ſe ignorare. Dimitti igitur ſe ad regnum petendum æquum eſſe, quod, ſicuti jure gentium majori fratri ceſſerit, ita nunc ſibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi. 7 Cum ſe non dimitti animadverteret à ſenatu, tacito judicio, tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante; ſpecie venandi ab urbe profectus, Oſtiæ tacitus, cum fugæ comitibus navem conſcendit. Delatus in Syriam, ſecundo favore omnium excipitur: regnumque ei, occiſo pupillo [8] à tutoribus traditur.

CAP. IV. Eodem fere tempore [9] Pruſias rex Bithyniæ, conſilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum conſulere ſtudet minoribus filiis, quos ex noverca ejus ſuſceperat, & Romæ habebat. Sed res adoleſcenti ab his, qui facinus ſuſceperant, prodiitur: hortatique ſunt, ut crudelitate patris provocatus, occupet inſidias, & in auctorem retorqueat ſcelus: nec difficilis perſuaſio fuit. Igitur cum accitus in patris regnum

5. Addunt N & C. nomine Eupatore, quod videtur Gloſſema quod è margine in textum delatum.

6 Vid. Appian. Syr. Joſeph. Hiſt. l. 13. Polyb. legat. 114. Macab. l. 1. c. 7. l. 2. c. 14. Zonar. l. 2.

7. Aliquid videtur deeſſe; nimirum dicebat: aut quid ſimile.

8. Rectius, & Turoribus; ſic enim Livii Epit.

9. Vid. Appian. in Mithrid. Strab. l. 7. Zoxim. l. 1.

veniſſet, ſtatim rex appellatur. Pruſias regno ſpoliatus à filio, privatuſque redditus, etiam à ſervis deſeritur. Cum in latebris ageret, non minori ſcelere, quam [10] filium occidi juſſerat, à filio interficitur.

10. Reſtius addi poterit, quod Vid. Diod. Sic. l. 32. apud Phot. Bib. Cod. 244. Liv. Dec. 5. l. 10.

LIBER XXXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius bella quærens, ab hoſtibus opprimitur, & in acie cadit.*
2. *Qui Demetrium everterat, ejuſdem filio dat pœnas; prælio victus & interfectus.*

CAP. I.

1 DEMETRIUS, occupato Syriæ regno, novitati ſuæ otium periculoſum ratus, ampliare fines regni, & opes augere, finitimorum bellis ſtatuit. Itaque Ariarathi, regi Cappadociæ, propter faſtiditas ſororis nuptias infeſtus, fratrem ejus Orofernem, per injuriam regno pulſum, ſupplicem recepit, datumque ſibi honeſtum belli titulum gratulatus, reſtituere eum in regnum ſtatuit. Sed Orofernes ingrato animo, inita cum Antiochenſibus pactione, offenſis tunc Demetrio, pellere ipſum regno, à quo reſtituebatur, conſilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit: ipſum au-

1. Vid. Appian. Syr. Diod. Sic. l. 24. Zon. l. 2. Polyb. l. 3. c. 3. Liv. Dec. 5. l. 7.

tem

tem comprehenſum, vinctum Seleuciæ cuſtodiri jubet. Nec Antiochenſes indicio territi, à defectione deſtiterunt. Itaque adjuvantibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Aſiæ, & Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio laceſſiti, ſubornant [2] Balam quendam, ſortis extremæ juvenem, qui Syriæ regnum velut paternum armis repeteret: & ne quid contumeliæ deeſſet, nomen ei Alexandri inditur, genituſque ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verum etiam generis nobilitas conſenſu omnium tribueretur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate priſtinarum ſordium oblitus, totius ferme Orientis viribus ſuccinctus, bellum Demetrio infert, victumque vita pariter ac regno ſpoliat. Quanquam nec Demetrio animus in propulſando bello defuit. Nam & [3] primo prælio hoſtem fugavit, & regibus bellum reſtituentibus, multa millia in acie cecidit. Ad poſtremum tamen invicto animo inter confertiſſimos fortiſſime dimicans, cecidit.

CAP. II. Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium hoſpitem ſuum, cum magno auri pondere commendaverat, ut belli periculis eximerentur, & ſi ita fors tuliſſet, paternæ ultioni ſervarentur. Ex his major [4] Demetrius, annos pubertatis egreſſus, audita Alexandri luxuria, quem inſperatæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta, velut captum, inter ſcortorum greges deſidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretenſibus, ſecurum ac nihil hoſtile metuen-

2. Sic Joſeph. l. 13. in impreſſis nullo ſenſu propolam legebatur. Vid. 1. Maccab. c. 10. Sulp. Sever. l. 2. Arab. l. 16. Joſeph. ut ſupr.

3. Vid. Appian. in Syr. Joſeph. l. 13. c. 8. 9. Mac. c. 10.

4. (Vid. Joſeph. l. 13. c. 8. 1. Maccab. c. 10. Diod. Sic. in excerpt. Valeſ. p. 146. Polyb. in Excerpt. Valeſ. p. 194. Strab. l. 16.

tem aggreditur. Antiochenſes quoque, veteren patris offenſam novis meritis correcturi, ſe ei tradunt: ſed & milites paterni, favore juuenis accenſi, prioris ſacramenti religionem novi regis ſuperbiæ præferentes, ſigna ad Demetrium transferunt: atque ita Alexander non minori impetu fortunæ deſtructus, quam elatus, primo prælio victus [5] interficitur: deditque pœnas, & Demetrio, quem occiderat; & Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.

5. Vid. Diod. Sic. apud Phot. Dec. 6. l. 2. Strab. l. 16, Joſeph. Cod. 244. 1. Macrab. c. 11. Polyb. in Excerpt. Valeſ. p. 194. Liv. 53. c. 8.

LIBER XXXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius junior bella importune movet & infeliciter perſequitur. Turbæ in Syria, ubi Trypho ab Antiocho Demetrii fratre, opprimitur. Antiochus Judæos ſubigit.*
2. *De Judæorum origine, incrementis & geſtis, Juſtini falſa ſententia.*
3. *Judæorum opes. Mare mortuum. A quibus Judæi domiti ſint.*
4. *Attali Aſiæ regis delicta, mors, teſtamentum. Aſia Romanorum fit propria: divitias autem & vitia ſua Romam transmittit.*

CAP. I.

RECIPERATO paterno regno Demetrius, & ipſe rerum ſucceſſu corruptus, vitiis adoleſcentiæ in ſegnitiam labitur; tantumque contemtum apud omnes inertiæ, quantum

quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaque cum ab imperio ejus passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam, bellum [1] Parthis inserre statuit: cujus adventum non inviti Orientis populi videre; & propter Arsacidæ, regis Parthorum, crudelitatem; & quod veteri Macedonum imperio assueti, novi populi superbiam indigne ferebant. Itaque cum & Persarum, & Elymæorum, Bactrianorumque auxiliis juvaretur, multis præliis Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus, capitur; traductusque per ora civitatium, populis qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur. Missus deinde in in Hyrcaniam, benigne & juxta cultum pristinæ fortunæ habetur. Dum hæc aguntur, interim in Syria [2] Trypho, qui se tutorem Antiocho, Demetrii privigno, substitui à populo laboraverat, occiso pupillo regnum Syriæ invadit. Quo diu potitus, tandem exolescente favore recentis imperii, ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello vincitur: rursusque regnum Syriæ ad sobolem Demetrii revertitur. Igitur [3] Antiochus, memor quod & pater propter superbiam invisus, & frater propter segnitiam contemtus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates quæ initio fraterni imperii defecerant, summa industria persequitur, domitasque rursus regni terminis adjicit. Judæosque, qui in Macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatem

1. Vid. Appian. Syr. Oros. l. 5. 1 Maccab. 14. Joseph. l. 13. c. 9.
2. Vid. Liv. Epit. Dec. 6. Joseph. l. 13. c. 9. 10. 1 Maccab. c. 11. 13. Appian. Syr. Strabo. l. 16.
3. Vid. Diod. Sic. l. 34. in Bibl. Phot. cod. 234. Joseph. l. 13. c. 12. 11. 1 Maccab. c. 15.

4. Re-

bertatem vindicaverant, subigit. Quorum vires tantæ fuere, ut post hunc nullum Macedonum regem tulerint, domesticisque imperiis usi, Syriam magnis bellis infestaverint.

CAP. II. Namque Judæis origo Damascena, Syriæ nobilissima civitas: unde & Assyriis regibus genus, ex regina Semirami, fuit. Nomen urbi à [4] Damasco rege inditum: in cujus honorem, Syri sepulcrum [5] Arathis uxoris ejus [6] pro templo coluere; deamque exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum Azelus, mox Adores, Abraham, & Israel reges fuere. Sed Israelem felix decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, Judæos appellavit: colique ejus memoriam ab omnibus jussit: cujus [7] portio omnibus accesserat. Minimus ætate inter fratres Joseph fuit: cujus excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptum, cum magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi percarus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit; nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur, adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perisseteque omnis Ægyptus fame; nisi monitu ejus rex edicto servari per multos annos fruges jussisset: tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, sed à Deo responsa dari

4. Rectius fortasse, Damas. si Etymologico M. fides.

5. Legendum, Athares; ut ex Strabone, l. 16. & Macrob. Sat. 1. discimus.

6. Monet Faber, reponendum; ejus exemplo.

7. Sic N, W. C. Impressi legunt, Ejus.

8. Vidi

dari viderentur. Filius ejus Moſes fuit, quem præter paternæ ſcientiæ hereditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat. Sed Ægyptii, [1] quum ſcabiem & vitiliginem paterentur, reſponſo moniti, eum cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exſulem factus, ſacra Ægyptiorum furto abſtulit: quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt. Itaque Moſes Damaſcena antiqua patria repetita, montem Synan occupat: quo ſeptem dierum jejunio, per deſerta Arabiæ, cum populo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more gentis Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit: quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et quoniam metu contagionis pulſos ſe ab Ægypto meminerant, ne eadem cauſa inviſi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: quod, ex cauſa factum, paulatim in diſciplinam religionemque convertit. Poſt Moſen etiam filius ejus Aruas, ſacerdos ſacris Ægyptiis, mox rex creatur; ſemperque exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eoſdem, reges & ſacerdotes haberent: quorum juſtitia religione permixta, incredibile quantum coaluere.

CAP. III. Opes genti ex vectigalibus opobalſami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. Eſt namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam, ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta jugera, nomine

1. Vid. Diod. Sic. l. 34. 40. apud Phot. cod. 244. Tacit. hiſt. l. 5. ſed minime neceſſe erit monuiſſe, veteres fere omnes in Judæorum contemtum mendacia congeſſiſſe.

nomine 9 Hierico dicitur. In ea silva est, ubertate & amœnitate insignis: siquidem palmeto & opobalsameto distinguitur. Arbores opobalsami, formam similem piceis arboribus habent, nisi quod sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur. Hæ certo anni tempore balsamum sudant. Sed non minor loci ejus apricitatis quam ubertatis admiratio est: quippe cum toto orbe regionis ejus ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua apricitas inest. In ea regione lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur: neque navigationi patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur. Primus Xerxes, rex Persarum, Judæos domuit: postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere, diuque in potestate Macedonici imperii subjecti Syriæ regno fuere. A 10 Demetrio cum desciviſſent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

CAP. IV. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab 11 Eumene patruo acceptum regnum, cædibus amicorum, & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem

9. Sic W. Cui lectioni suffragatur Strabo. lib. 16. Plin. l. 12. 25. & Solin c. 12. impressi legunt, arcus, quasi ad loci formam respexisset Justinus.

10. Vid. 1 Macc. b. 18. 12, 14. Joseph. l. 11. c. 9. 17. Diod. Sic. in excerpt. Vales. p. 117.

11. Strabo, Patrem Attali fuisse dicit. l. 13 Vid. Epit. Liv. 58. Flor. l. 3. Oros. l. 5.

32. Vid.

matrem anum, nunc Beronicen ſponſam male-
ciis eorum necatas confingens. Poſt hanc ſce-
eſtam violentiæ rabiem, ſqualidam veſtem ſu-
mit: barbam capillumque in modum reorum
ummittit: non in publicum prodire, non po-
ulo ſe oſtendere, non domi lætiora convivia
nire, aut aliquod ſignum ſani hominis habere,
rorſus ut pœnas pendere manibus interfecto-
um videretur. Omiſſa deinde regni admini-
ſtratione, hortos fodiebat, gramina ſeminabat,
& noxia innoxiis permiſcebat, eaque omnia ve-
eni ſucco infecta, velut peculiare munus ami-
is mittebat. Ab hoc ſtudio, ærariæ artis fa-
bricæ ſe tradit, ceriſque fingendis, & ære fun-
endo procudendoque oblectabatur. Matri de-
nde ſepulcrum facere inſtituit: cui operi inten-
us, morbum ex ſolis fervore contraxit, & ſe-
ptima die deceſſit: [12] hujus teſtamento heres po-
ulus Rom. tunc inſtituitur. Sed erat ex [13] Eu-
mene Ariſtonicus, non juſto matrimonio, ſed
ex pellice Epheſia citharistæ cujuſdam filia geni-
us, qui poſt mortem Attali, velut paternum
egnum Aſiam invaſit. Cum multa ſecunda
rælia adverſus civitates, quæ metu Romano-
um tradere ſe ei nolebant, feciſſet; juſtuſque
ex jam videretur, Aſia [14] Licinio Craſſo con-
ſuli dernitur: qui intentior Attalicæ prædæ,
uam bello, quum extremo anni tempore inor-
dinata acie prælium conſeruiſſet, victus pœnas
inconſultæ avaritiæ ſanguine dedit. In hujus
ocum miſſus [15] Perpenna conſul, prima con-

12. Vid. Valer. Max. l. 5. Plut. in Tib. Gracch. Strabo lib. 13. Flor. l. 2. Oxerc. 2. 4. 1.

13. Vid. Plut. in Q. Flamin. Appian. Bell. Civ. l. 1. Diod. Sic. in Excerpt. Valeſ. p. 562.

14. Vid. Valer. Max. l. 7. Liv. epit. Dec. 5. Paterc. l. 2. Strab. l. 14. Jul. Obſequ. de Prodig. Eutrop. l. 4. Oroſ. l. 5.

15. Vid. Strab. l. 14. Valer. Max. l. 3. Eutrop l. 4. Oroſ. l. 5.

greſſione

gressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit; Attalicasque gazas hereditarias populi Romani, navibus impositas, Romam deportavit. Quod ægre ferens successor ejus 16 Manius Aquilius Consul, ad eripiendum Aristonicum Perpennæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem Consulum, mors Perpennæ diremit. Sic Asia Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.

16. Impressi manifesto errore, Marium legunt.

LIBER XXXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Massilienſium in Phocenſes beneficientia. Tragediæ in Cappadocia & Ponto.*
2. *Mithridatis Ponti Regis futura magnitudo prædicta, liberatio, occupationes.*
3. *Ejuſdem res geſtæ; & domi ab uxore periculum.*
4. *Otii deteſtatio: exercitia militaria. Cappadociæ & Gallatiæ occupatio, atque ſuperbum Romanis reſponſum.*

CAP. I.

CApto Aristonico, Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem senatus, & omne nomen, quod & tunc, & antea Antiochi bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri jusserat, lega-

tos

tos Romam deprecatum misere, veniamque his à senatu obtinuere. Post hæc regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta: Mithridati Pontico [1] Phrygia major: filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello occiderat, Lycaonia & Cilicia datæ; fideliorque populus Romanus in socii filios, quam mater in liberos fuit: Quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita ademta. Namque Laodice ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutinam regni administrationem adultis quibusdam potiretur, quinque parricidiali veneno necavit: unum parvulum, sceleri matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem eam populus extinxerat) solus regno potitus est. [2] Mithridates quoque repentina morte interceptus filium, qui & ipse Mithridates dictus est, reliquit. Cujus ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris ætatis omnes reges majestate superaverit, bellaque cum Romanis per XLVI. annos varia victoria gesserit: Cum eum summi imperatores, Sylla, Lucullus, ceterique, in summa Cneus Pompeius, ita vicerint, ut major clariorque in restaurando bello resurgeret, damnisque suis terribilior redderetur. [3] Denique ad postremum, non vi hostili [4] sed voluntaria morte, in avito regno, senex, herede filio, decessit.

CAP. II. [5] Hujus futuram magnitudinem etiam

1. In impressis nonnullis Syria, potebatur.
2. Vid. Strab. l. 10. Appian. in Mithrid.
3. Faber, vorem, denique, suadet delendam.
4. In Junt. edit. Alii interponunt, victus.
5. Sic

tiam cœleſtia oſtenta prædixerant. Nam & eo quo genitus eſt anno, & eo quo regnare primum cœpit, ſtella cometes per utrumque tempus ſeptuaginta diebus ita eluxit, ut cœlum omne flagrare videretur. Nam & magnitudine ſui quartam partem cœli occupaverat; & fulgoris ſui radiis, Solis nitorem vicerat; & cum oriretur occumberetque, quatuor ſpatium horarum conſumebat. Puer tutorum inſidias paſſus eſt, qui eum fero equo impoſitum, equitare jacularique cogebant: qui conatus cum eos fefelliſſent, ſupra ætatem regente equum Mithridate, veneno cum appetivere. Quod metuens, antidota ſæpius bibit, & ita ſe adverſus inſidias exquiſitis tutioribus remediis [6] ſtagnavit, ut ne volens quidem ſenex veneno mori potuerit. Timens deinde, ne inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi ſtudium finxit, quo per ſeptem annos neque urbis, neque ruris recto uſus eſt: ſed per ſilvas vagatus, diverſis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus eſſet locis; aſſuetus feras curſu aut fugere, aut perſequi, cum quibuſdam etiam, viribus congredi. Quibus rebus, & inſidias vitavit, & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.

CAP. III. Ad regni deinde adminiſtrationem cum acceſſiſſet, ſtatim non de regendo, ſed de augendo regno cogitavit. Itaque Scythas invictos antea, qui [7] Sopyriona, Alexandri Magni

5. Sic N. C. W. quæ quidem lectio, ut & ſequentia quædam hujus periodi, egregiè confirmantur apud Lupum Abbat. qui 900. ferme annis ab hinc vixerat.

6. Intellige munivit: ex noſtone græcæ vocis: ita in Gloſſar. ſtega, tectum: Steganomium, manſionis pretium dicitur.

7. Vid. Q. Curt. l. 10. trab l. 12.

7. Memn. excerpt.

S. Sic

Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverant; qui Cyrum, Perſarum regem, cum ducentis millibus trucidaverant, qui Philippum Macedonum regem fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus igitur viribus, Pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit. Cum de Aſia tractaret, tacitus cum quibuſdam amicis regno profectus, univerſam nemine ſciente pervagatus eſt, omniumque urbium ſitum ac regiones cognovit. Inde Bithyniam tranſcendit, & quaſi dominus Aſiæ, opportuna quæque victoriæ ſuæ metatus eſt. Poſt hæc in regnum, cum jam periſſe crederetur, reverſus eſt, invento parvulo filio, quem per abſentiam ejus Laodice ſoror uxorque enixa fuerat. Sed inter gratulationem adventus ſui, & filii geniti, veneno periclitatus eſt: ſiquidem Laodice ſoror, cum periſſe eum crederet, in concubitus amicorum projecta, quaſi admiſſum facinus majore ſcelere tegere poſſet, venenum advenienti paravit. Quod cum ex ancilla Mithridates cognoviſſet, facinus in auctores vindicavit.

CAP. IV. Hieme deinde [8] appetente, non in convivio, ſed in campo; non in vacationibus, ſed in exercitationibus: nec inter ſodales, ſed inter coæquales, aut equo, aut curſu, aut viribus contendebat. Exercitum quoque ſuum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat: atque ita invictus ipſe inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cum Nicomede ſocietate, Paphlagoniam invadit, victamque cum ſocio dividit. Quam cum teneri à regibus ſenatui nuntiatum eſſet, legatos ad u-

8. Sic W. C. In impreſſis, imminente.

trumque misit, qui gentem restitui in pristinum statum juberent. Mithridates, cum se jam parem magnitudini Romanorum crederet, superbo responso, hereditarium patri suo regnum obvenisse, respondit: mirarique se, quod ? quæ ei relata controversia non fuerit, sibi referatur. Nec territus minis, Galatiam quoque occupat. Nicomedes, quoniam se tueri jure non poterat, justo regi redditurum respondit. Atque ita filium suum mutato nomine, Pylæmenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

?. Vox hæc ex Edit. Junt. addita, quæ in aliis deest.

LIBER XXXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridates regni sui auspicia parricidiis pollu-it; & callidis artibus Ariarathem Cappadocem trucidat.*
2. *Novæ Mithridatis & Nicomedis tragœdiæ, quas senatus Romanus utcunque sedat.*
3. *Mithridates Tigranem in societatem belli adversus Romanos trahit, & Proconsulibus Rom. fusis, ingenti civitatum Asianarum favore excipitur.*
4. *Oratio Mithridatis, in qua rationes suas exponit, cur bellum sit Romanis inferendum.*
5. *Romanos, dum occupati essent, adoriundos esse censet, justum bellum illud ostendens.*
6. *Malas eorundem artes & originem detegit.*

7. *Stir-*

7. *Stirpis ſuæ nobilitatem, ſuorumque libertatem ac fortitudinem opponit; nec non belli facilitatem: liberalitate ac munificentia milites alliciens.*
8. *Ptolemæus Phyſcon in Ægypto multiplici ſcelere omnia turbat, & à ſuis pellitur.*
9. *Demetrii Syriæ Regis, fortunæ ludibrii, caſus varii.*
10. *Antiochus Demetrii frater, Parthos bello aggreſſus, in acie à ſuis deſertus occiditur.*

CAP. I.

MIthridates parricidia à nece uxoris auſpicatus, ſororis alterius Laodices filios, cujus virum Ariarathem, regem Cappadociæ, per Gordium inſidiis occiderat, tollendos ſtatuit: nihil actum morte patris exiſtimans, ſi adoleſcentes paternum regnum, cujus ille cupiditate flagrabat, occupaſſent. Igitur dum in his cogitationibus verſatur, interim Nicomedes, rex Bithyniæ, vacuam morte regis Cappadociam invadit. Quod cum nuntiatum Mithridati fuiſſet, per ſimulationem pietatis auxilia ſorori ad expellendum Cappadocia Nicomedem mittit. Sed jam Laodice per pactionem ſe Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod ægre ferens Mithridates, præſidia Nicomedis Cappadocia expellit; regnumque ſororis filio reſtituit: egregium prorſus factum, ni ſubſequuta fraus eſſet. Siquidem interjectis menſibus, ſimulat, ſe Gordium, quo miniſtro uſus in Ariarathe interficiendo fuerat, reſtituere in patriam velle, ſperans, ſi obſiſteret adoleſcens, cauſas belli futuras: aut, ſi permitteret, per eun-

dem filium tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior moliri cognovit, graviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exsilio revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cum in aciem eduxisset Mithridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos DC; nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ essent, incertum belli timens, consilia ad insidias transfert: solicitatoque juvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori, ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum ventrem pertractanti, ait, caveret ne aliud telum inveniret, quam quæreret. Atque ita risu protectis insidiis, [1] sevocatum ab amicis, velut ad secretum sermonem, inspectante utroque exercitu, interficit: regnum Cappadociæ octo annorum filio, imposito Ariarathis nomine, additoque ei rectore Gordio, tradidit.

CAP. II. Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine præfectorum vexati, à Mithridate deficiunt; fratremque regis, & ipsum Ariarathem nomine, ab Asia, ubi educabatur, revocant: cum quo Mithridates prælium renovat, victumque Cappadociæ regno expellit. Nec multo post adolescens, ex ægritudine collecta infirmitate, decedit. Post hujus mortem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociæ, etiam Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiæ pulcritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui à senatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem

1: Sic Junt. Alii legunt, evocatum. Vid. Memn. c. 32. apud Photi cod. 224.

quoque

quoque Laodicem Romam mittit, ad teſtimonium trium ex Ariarathe ſuſceptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, & ipſe pari impudentia Gordium Romam mittit, qui ſenatui aſſereret, puerum qui Cappadociæ regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Ariſtonici auxilia Romanis ferens cecidiſſet. Sed ſenatus, ſtudio regum intellecto, aliena regna falſis nominibus furantium, & Mithridati Cappadociam, & Nicomedi ad ſolatium ejus, Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret, ademtum illis, quod daretur aliis, uterque populus libertate donatus eſt. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes, negant vivere gentem ſine rege poſſe. Atque ita rex illis à ſenatu [2] Ariobarzanes conſtituitur.

CAP. III. Erat eo tempore Tigranes rex Armeniæ, obſes Parthis ante multum temporis datus, ſed olim ab iiſdem in regnum paternum remiſſus. Hunc [3] Mithridates ad ſocietatem Romani belli, quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offenſa Romanorum ſentientem, per Gordium impellit, ut Ariobarzani, ſegni admodum, bellum inferat: & ne quis dolus ſubeſſe videretur, filiam ſuam ei Cleopatram in matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis, Ariobarzanes ſublatis rebus ſuis, Romam contendit. Atque ita per Tigranem rurſus Cappadocia juris eſſe Mithridatis cœpit. [4] Eodem tempore mortuo Nicomede, etiam filius ejus & ipſe Nicomedes regno à Mithridate pellitur; qui cum ſup-

1. Vid. Strab. l. 12. Plut. in Syl. Appian. bell. civ. l. 1. & in Mithrid. Ep. Liv. Dec. 7. l. 10.
3. Vid. Appian. in Mithr.
4. Vid. Memn. in Excerpt. apud Phot. c. 31. Appian. in Mith.

plex

plex Romam veniſſet, decernitur in ſenatu, ut uterque in regnum reſtituatur: in quod tum miſſi [5] Aquilius & Manlius Maltinus legati. His cognitis Mithridates ſocietatem cum Tigrane, bellum adverſus Romanos geſturus, jungit: pactique inter ſe ſunt, ut urbes agrique Mithridati, homines vero & quæcunque auferri poſſent, Tigrani cederent. Poſt hæc Mithridates intelligens, quantum bellum ſuſcitaret, legatos ad Cimbros, alios ad Gallogræcos, & Sarmatas, Baſtarnaſque, auxilium petitum mittit. Nam omnes has gentes Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante illexerat. Ab Scythia quoque exercitum venire jubet, omnemque Orientem adverſus Romanos armat. Non magno igitur labore Aquilium & Maltinum, Aſiano exercitu inſtructos vincit: quibus ſimul cum Nicomede pulſis, [6] ingenti favore civitatium excipitur: multum ibi auri argentique, ſtudio veterum regum, magnumque belli apparatum invenit: quibus inſtructus, debita civitatibus publica privataque remittit, & vacationem quinquennii concedit. Tunc ad concionem milites vocat, eoſque variis exhortationibus ad Romana bella ſive Aſiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis inſererem, quam obliquam Pompeius Trogus expoſuit: quoniam in Livio & in Salluſtio reprehendit, quod conciones directas, pro ſua oratione operi ſuo inſerendo, hiſtoriæ modum exceſſerint.

5. Ponus legendum, Manius Aquilius, & Marcus Attilius. Vid. Appian. in Mithr. & Livii Epit. ubi ſup.

6. Vid. Diod. Sic. in excerpt. Valeſ. p. 401. Athen. l. 5. c. 11. Strab. l. 12, Liv. epit. Dec. 8. l. 6.

CAP.

CAP. IV. Optandum sibi fuisse ait, ut de eo liceret consulere, bellumne sit cum Romanis, an pax habenda: quin vero sit resistendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui spe victoriæ careant. Quippe adversus latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua, omnes ferrum stringere. Ceterum quia non id agitur, an liceat quiescere, non tantum animo hostiliter, sed etiam prælio congressis, consulendum, qua ratione ac spe cœpta bella sustineant. Esse autem sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Romanosque vinci posse, cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui & in Bithynia Aquilium, & Maltinum in Cappadocia fuderint. At si quem aliena magis exempla, quam sua experimenta moveant, audire se, à Pyrrho rege Epiri, non amplius quam quinque millibus Macedonum instructo, fusos tribus præliis Romanos. Audire Annibalem sexdecim annis Italiæ victorem immoratum: & quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atque invidiæ studium. Audire populos Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis eam plurimisque urbibus possidere; & latius aliquanto solum finium, quam in Asia, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse; nec victam solum dici sibi Romam à Gallis, sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantum cacumen relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio remotum: Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse numeret. Nam hos qui Asiam incolunt Gallos, ab illis, qui Italiam occupaverant, sedibus tantum distare: originem quidem

dem ac virtutem, genusque pugnæ idem habere, tantoque his sagaciora esse quam illis ingenia, quanto longioriac difficiliori spatio, per Illyricum Thraciamque prodierint, pene operosius transitis eorum finibus, quam ubi consedere, possessis. Jam ipsam Italiam audire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi peccatam, sed assidue per omnes annos pro libertate alios, quosdam etiam pro jure imperii bellis continuis perseverasse; & à multis civitatibus Italiæ deletos Romanorum exercitus ferro, à quibusdam novo contumeliæ more sub jugum missos. Ac ne veteribus immoremur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam bello Marsico consurrexisse, non jam libertatem, sed consortium imperii, civitatisque poscentem. Nec gravius vicino Italiæ bello, quam domesticis principum factionibus urbem premi, multoque periculosius esse Italico civile bellum: simul & à Germania Cimbros, immensa millia ferorum atque immitium populorum, more procellæ, inundasse Italiam: quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello suo putet.

CAP. V. Utendum igitur occasione, & rapienda incrementa virium, ne si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos & quietos, majus negotium habeant. Non enim quæri, an capienda sint arma, sed utrum sua potius occasione, an illorum. Nam bellum quidem jam tunc secum ab illis geri cœptum; cum sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quam patri suo præmium dati adversus Aristonicum auxilii concesserant, gentem quam & proavo suo Mi-

Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dediſſet. Quid, cum Paphlagonia ſe decedere juſſerunt, non alterum illud genus belli fuiſſe? quæ non vi, non armis, ſed adoptione teſtamenti, & regum domeſticorum interitu, hereditaria patri ſuo obveniſſet: cum inter hanc decretorum amaritudinem parendo, [7] non tamen eos mitigaret, quin acerbius ſe in dies gerant, non obtinuiſſe. Quod enim à ſe non præbitum illis obſequium? non Phrygiam, Paphlagoniamque dimiſſas? non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat? Raptam tamen ſibi eſſe victoriam ejus ab illis, quorum nihil eſt niſi bello quæſitum. Non regem Bithyniæ Chreſton, in quem ſenatus arma decreverat, à ſe in gratiam illorum occiſum? tamen nihilominus imputari ſibi, ſi qua Gordius aut Tigranes faciat: libertatem etiam in contumeliam ſui à ſenatu ultro delatam Cappadociæ, quam reliquis gentibus abſtulerunt: deinde populo Cappadocum, pro libertate oblata, Gordium regem orante, ideo tantum quoniam amicus ſuus eſſet, non obtiuiſſe. Nicomedem præcepto illorum bellum ſibi intuliſſe: quia ultum ierit ſe, ab ipſis venium obviam in eo; & nunc eam ſecum bellandi illis cauſam fore, quod non impune ſe Nicomedi lacerandum, ſaltatricis filio, præbuerit.

CAP. VI. Quippe non delicta regum illos, ſed vires ac majeſtatem inſequi: neque in ſe uno, ſed in aliis quoque omnibus hac ſemper arte graſſatos. Sic & avum ſuum Pharnacem per cognationum arbitria, ſuccedaneum regi

7. Fiber monet, idque non temere legendum, non tantum eos non mitigaſſe, quin ne acerbius ſe indies gerant non obtinuiſſet.

Per-

Pergameno Eumeni datum: sic rursus Eumenem, cujus classibus primum in Asiam fuere transvecti, cujus exercitu magis quam suo, & Magnum Antiochum, & Gallos in Asia: & mox in Macedonia regem Persen, domuerant, & ipsum pro hoste habitum, eique interdictum Italia, & quod cum ipso deforme sibi putaverant, cum filio ejus Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos majora, quam Massinissæ regis Numidarum haberi merita. Huic imputari victum Annibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam: hunc inter duos illos Africanos tertium servatorem urbis referri: tamen cum hujus nepote bellum modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum quidem memoriæ avi donarent, quin carcerem ac triumphi spectaculum experiretur. Hanc illos regibus omnibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant, aut pastores Aboriginum, aut aruspices Sabinorum, aut exsules Corinthiorum, aut servos vernasque Thuscorum, aut, quod honoratissimum nomen fuit inter hæc, Superbos, atque, ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.

CAP. VII. Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem illa colluvie convenarum esse, qui paternos majores suos à Cyro Darioque conditoribus Persici regni, maternos à Magno Alexandro, ac Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedonici, referat: seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium regem

regem esse, quæ non modo Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque obstiterint. Nullam subjectarum sibi gentium expertam peregrina imperia: nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse: Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere; rursus Pontum an Bithyniam; itemque Armeniam majorem minoremque: quarum gentium nullam neque Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quispiam successorum ejus, aut posterorum, attigisset. Scythiam duos unquam ante se reges, non pacare, sed tantum intrare ausos, Darium, & Philippum; ægre inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversus Romanos virium haberet. Multoque se timidius ac diffidentius bella Pontica ingressum, cum ipse rudis ac tiro esset. Scythas præter arma, virtutemque animi, locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructos, per quæ denuntiaretur ingens militiæ labor ac periculum. Inter quas difficultates ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago; nec tantum pecuniæ, sed etiam sedis, inope. Nunc se diversam belli conditionem ingredi. Nam neque cœlo Asiæ esse temperatius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine amœnius, magnamque temporis partem, non ut militiam, sed ut festum diem acturos, bello dubium facili magis an uberi: si modo aut proximas regni Attalici opes, aut veteres Lydiæ Ioniæque audierint, quas non expugnatum eant, sed possessum: tamque se avida exspectat Asia, ut etiam vocibus vocet: adeo illis odium Romanorum incussit rapacitas Proconsulum, sectio publicanorum, calumniæ litium. Sequantur se modo fortiter; &

colligant, quid se duce possit efficere tantus exercitus, quem sine cujusquam militum auxilio, suamet unius opera, viderint Cappadociam cæso rege cepisse; qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire potuerit. Nam justitiæ atque liberalitatis suæ, ne ipsos milites, qui experiantur, testes refugere: & illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna solum, verum etiam externa regna hereditatibus propter munificentiam acquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, [8] Bosphorum.

CAP. VIII. Sic excitatis militibus, post annos tres & viginti sumti regni, in Romana bella descendit. At in Ægypto mortuo rege Ptolemæo, ei qui [9] Cyrenis regnabat Ptolemæo, per legatos regnum & uxor Cleopatra regina, soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc solo Ptolemæus, quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari & à matre Cleopatra, & favore principum, fratris filium cognoverat: ceterum infestus omnibus, statim ubi [10] Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solennia religionum in complexu matris interficit; atque ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit. [11] Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia

8. Legendum potius, Bosporum enim hic agitur de angustiis faucibus freti Byzantini, sed Cymmerii.

9. Vid. Joseph. l. 2. cont. Appian.

10. Vid. Diod. Sic. in Excerpt. Valef. p. 310.

11. Vid. Athen. l. 4. c. 24.

Val. Max. l. 9.

san-

ſanguine quotidie manabant: ipſam quoque ſororem, filia ejus virgine per vim ſtuprata, & in matrimonium adſcita, repudiat. Quibus rebus territus populus, in diverſa labitur, patriamque, metu mortis, exſul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum ſuis relictus Ptolemæus, cum regem ſe non hominum, ſed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos ſolicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, [12] Scipioni Africano, & Spurio Mummio, & L. Metello, qui ad inſpicienda ſociorum regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus civibus, tam ridiculus Romanis fuit. [13] Erat enim & vultu deformis, & ſtatura brevis, & ſagina ventris non homini, ſed belluæ, ſimilis. Quam fœditatem nimia ſubtilitas perlucidæ veſtis augebat, prorſus quaſi aſtu inſpicienda præberentur, quæ omni ſtudio occultanda pudibundo viro erant. Poſt diſceſſum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inſpicit urbem, ſpectaculo Alexandrinis fuit) jam etiam populo peregrino inviſus, cum filio, quem ex ſorore ſuſceperat, & cum uxore, matris pellice, metu inſidiarum, tacitus in exſilium proficiſcitur; contractoque mercenario [14] exercitu bellum ſorori pariter ac patriæ infert. Arceſſitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra ſe regem crearent, interficit. Tunc populus ſtatuas & imagines ejus detrahit. Quod factum ſtudio ſororis exiſtimans, [15] filium quem ex ea ſuſceperat, interficit, corpuſque in mem-

12. Vid. Cic. in Somn. Scip. Strab. l. 14. Plut. in Apopth. Athen. l. 6. c. 8. Diod. Sic. leg. 32.
13. Vid. Athen. l. 12. c. 27.
14. Vid. Liv. Epit. Dec. 6. l. 9. Oroſ. l. c. Jul. Obſequ. de prodig.
15. Vid. Diod. Sic. in Excerpt. Valeſ. p. 174. Livii Ep. Dec. 6. l. 9. Jul. Obſequ. de Prod. Val. Max. l. 9.

bra divisum, & in cista compositum, matri die natalis ejus, inter epulas offerri curat. Quæ res non reginæ tantum, verum etiam universæ civitati, acerba & luctuosa fuit: tantumque mœrorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt; & quid sperare de rege suo debeant, filii cæde demonstrant.

CAP. IX. Finito luctu orbitatis, Cleopatra cum urgeri se fraterno bello videret, auxilium à [16] Demetrio, rege Syriæ, per legatos petit: cujus ipsius varii & memorabiles casus fuere. Namque Demetrius, ut supra dictum est, cum bellum Parthis intulisset, & multis congressionibus victor fuisset, repente insidiis circumventus, amisso exercitu capitur. Cui Arsaces Parthorum rex, magno & regio animo, misso in Hyrcaniam, non cultum tantum regium præstitit: sed & filiam in matrimonium dedit, regnumque Syriæ, quod per absentiam ejus Trypho occuparat, restituturum promittit. Post hujus mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortator illi & comes Callimander amicus erat: qui post captivitatem ejus à Syria per Arabiæ deserta, ducibus pecunia comparatis, Parthico habitu Babylonem pervenerat. Sed fugientem Phrahates, qui Arsaci successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est de-

16. Vid. Appian. Syr. Oros. l. 5. Macab. l. 1. c. 14. Joseph. l. 13 c. 9.

ductus

ductus ad regem, Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam præmium fidei datum, Demetrium autem & graviter castigatum ad conjugem in Hyrcaniam remittit, arctioribusque custodiis observari jubet. Interjecto deinde tempore, cum fidem illi etiam susceptі liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui reprehenditur; ac denuo perductus ad regem, ut invisus à conspectu summovetur. Tunc quoque uxori & liberis donatus, in Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem, remittitur, talisque aureis ad exprobationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem in Demetrium clementiam non misericordia gentis faciebat, nec respectus cognationis: sed quod Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio adversus, Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

CAP. X. His auditis, [17] Antiochus occupandum bellum ratus; exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, adversus Parthos ducit. Sed [18] luxuriæ non minor apparatus, quam militiæ fuit: Quippe LXXX millia armatorum, sequuta sunt CCC millia lixarum; ex quibus coquorum, pistorum, scenicorumque, major numerus fuit. Argenti certe aurique tantum, ut etiam gregarii milites caligas auro figerent, proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges

17. Vid. Appian. Syr.
18. Vid. Athen. l. 10, 12. Oros. l. 5.

occurrere, tradentes se, regnaque sua, cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus prœliis victor, cum Babyloniam occupasset, magnus haberi cœpit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui præter patrios fines fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubique tentabat. Propter multitudinem hominum, exercitum suum [19] Antiochus per civitates in hiberna diviserat: quæ res exitii causa fuit. Nam cum gravari se copiarum præbitione, & injuriis militum, civitates viderent, ad Parthos deficiunt; & die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cum nuntiata [20] Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quæ secum hiemabat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quam exercitus ejus, dimicavit. Ad postremum tamen, cum virtute hostes vincerent, metu suorum desertus, occiditur: cui Phrahates exsequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem, jam in regno missi invenerunt: frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

19. Vid. Diod. Sic. in Excerpt. Valef. p. 274.

20. Vid. Euseb. in Chron. Jul. Ob. sequ. de Prodig. Joſ. l. 13. c. 16. Oros. l. 5. c. 10. Appian. in Syr. Ælian. l. 30. Macrob. l. 2. c. 1.

LIBER

LIBER XXXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius, interfecto fratre Antiocho, dum Ægyptum tentat, Syriam amittit, & tandem cruento fato tollitur.*
2. *Alexander, ex ignobili rex factus, dum fortunam ſuam non reverentur habet, fœde perit interfectus à Grypo, qui matrem & fratrem extinguit.*
3. *Cleopatra, regina mater, in Ægypto græviſſimas turbas concitat: unde horrendæ lanienæ ex mulierum ira, quarum interitus deſcribitur.*
4. *Peculiares tragœdiæ, quas Cleopatra inter ſuos excitat. Tandem illâ à filio Alexandro occupata interficitur.*
5. *Alexander in exſilium agitur, revocato Ptolemæo Notho. Romanis ad Orientalia regna excurrentibus, Syria & Ægyptus vexatur.*

CAP. I.

ANtiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius, obſidione [1] Parthorum liberatus, ac reſtitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amiſſum exercitum eſſet; quaſi Parthica ipſius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occiſus erat, proſpere ceſſiſſent, ita Ægypto bellum inferre ſtatuit; regnum Ægypti Cleopatra ſocru, pretium auxilii adverſus fratrem ſuum, pollicente. Sed dum

1. N. & C. omittunt, Parthorum. Vid. Porphyr. in gnecis Euſeb. Scalig. p. 327.

aliena

aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ, conversatione Parthicæ crudelitatis, intolerabilis facta erat, mox Apamenii, ceteræque civitates exemplum sequutæ, per absentiam regis à Demetrio defecere. [2] Ptolemæus quoque rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cum cognovisset, Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit juvenem quendam Ægyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret. Et composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam: nomen juveni Alexander impunitur, auxiliaque ab Ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum pervenit: quod cum ingenti studio civitatium & regis Alexandri, ad firmandam fabulæ fidem excipiëur. Quæ res illi magnum favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. [3] Demetrius autem victus ab Alexandro, cum undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisque deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cum Tyrum, religione templi se defensurus petisset, navi egrediens, præfecti jussu interficitur. Alter ex filiis [4] Seleucus, quoniam sine matris auctori-

2. Vid. Joseph. l. 13. c. 17. Appian. Syr. Porphyr. in grac. Euseb. Scalig. p. 227.
3. Vid. Joseph. ut sup. Appian. Syr.
4. Vid. Epit. Liv. Dec. 6. l. 10.

tate

tate diadema sumsisset, ab eadem interficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem, cognomen [5] Grypo fuit, rex à matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, vis autem omnis imperii penes matrem esset.

CAP. II. Sed Alexander occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat subornatus in regnum, superba insolentia cœpit. Itaque Ptolemæus, reconciliata fororis gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii, viribus suis acquisierat, summis opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia, & filiam Tryphenam Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum & affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit: nam cum omnes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. Fit denique inter reges prælium, quo victus [6] Alexander, Antiochiam profugit: ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, in templo Jovis solidum ex auro Victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens: nam Victoriam commodatam sibi ab Jove esse dicebat. Interjectis deinde diebus, cum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset, deprehensusque in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus; magna vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur; perductusque ad Grypum, interficitur. Grypus porro, reciperato patrio regno, externisque periculis liberatus, insidiis matris appeti-

5. Vox hæc magnitudinem non respicit, sed formam adjunctam, forte legendum, altitudinem.

6. Vid. Joseph. l. 13. c. 17.

tur.

tur. Quæ cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed Grypus, prædictis jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet; abnuenti instat. Postremum prolato indice eam arguit, solam defensionem sceleris superesse affirmans, si bibat, quod filio obtulit. Sic victa regina scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur regni securitate, Grypus octo annis quietem & ipse habuit, & regno præstitit. Natus deinde illi est æmulus regni, frater ipsius [7] Cyzicenus, eadem matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus, quem cum veneno tollere voluisset, ut maturius armis cum eo de regno contenderet, excitavit.

CAP. III. Inter has regni [8] Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori & alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto; videlicet quasi quietior Ægypti status, quam Syriæ regnum esset, quum mater altero ex filiis electo, alterum hostem esset habitura. Igitur cum pronior in minorem filium esset, à populo compellitur majorem eligere: cui prius quam regnum daret, uxorem ademit; compulsumque repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Selenen ducere jubet, non materno inter filias judicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret. Sed Cleopatra non tam à viro repudiata, quam à matre divortio viri dimissa, Cyziceno

1. Vid. Joseph. ut sup. Appian. in Syr. Pausan. in Attic. p. 7. Porphyr. in Græc. Euseb. p. 225.

8. Vid. Clem. Alex. l. 1. Strom.

in

in Syria nubit: eique ne nudum uxoris nomen afferret, exercitum Grypi ſolicitatum, velut dotalem, ad maritum deducit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus, prælium committit, ac victus in fugam vertitur, Antiochiamque venit. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obſidere cœpit: qua capta, Tryphena uxor Grypi nihil antiquius quam ſororem Cleopatram requiri juſſit: non ut captivæ opem ferret, ſed ne effugere captivitatis mala poſſet, quæ ſui æmulatione in hoc potiſſimum regnum invaſerit, hoſtique ſororis nubendo hoſtem ſe ejus effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris voluntatem, extra Ægyptum nuptam accuſat. Contra Grypus orare, ne tam fœdum facinus facere cogatur: à nullo umquam majorum ſuorum inter tot domeſtica, tot externa bella, poſt victoriam in feminas ſævitum, quas ſexus ipſe, & periculis bellorum, & ſævitiæ victorum eximat: in hac vero, præter commune bellantium fas, accedere neceſſitudinem ſanguinis: quippe ipſius quæ tam cruente ſæviat, ſororem quidem germanam eſſe, ſuam vero conſobrinam: liberorum deinde communium materteram. His tot neceſſitudinibus ſanguinis, adjicit ſuperſtitionem templi, quo abdita profugerit; tantoque religioſius colendos ſibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus viciſſet: tum neque occiſa illa, ſe virium quicquam Cyziceno demturum, nec ſervaturum reddita. Sed quanto Grypus abnuit, tanto ſoror muliebri pertinacia accenditur, rata non miſericordiæ hæc verba, ſed amoris eſſe. Itaque vocatis ipſa militibus, mittit qui ſororem con-

confoderent. Qui ut in templum intraverunt cum evellere eam non posſent, manus amplexantis deæ simulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarum, mandata violatis numinibus ultione sui, decedit. Nec multo post repetita prælii congressione, victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphenam, quæ paulo ante sororem interfecerat, capit; ejusque supplicio uxoris manibus parentavit.

CAP. IV. At in Ægypto [9] Cleopatra cum graveretur socium regni, filio Ptolemæo, populum in eum incitat; abductaque ei Selene uxore, eo indignius, quod ex Selene jam duos filios habebat, exulare cogit, arcessito minore filio Alexandro, & rege in locum fratris constituto: nec filium regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum è manibus dimisisset: quanquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra vero timens, ne major filius Ptolemæus ab Cyziceno ad reciperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Grypo auxilia, & Selenen uxorem nupturam hosti prioris mariti, mittit, [10] Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat: cui cum occultis insidiis exitium machinaretur; occupata ab eodem interficitur, spiritumque non fato, sed parricidio dedit: digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrem toro expulit; & duas filias viduas

9. Vid. Pausan. in Attic. p. 15.
10. Vid. Pausan. in Ant. Achaic. l. 23. c. 27.

alterno

alterno fratrum matrimonio fecit; & filio alteri in exſilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per inſidias machinata eſt.

CAP. V. Sed nec [11] Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primum compertum eſt, ſcelere filii matrem interfectam, concurſu populi in exſilium agitur, revocatoq; Ptolemæo regnum redditur: qui neque cum matre bellum gerere voluiſſet, nec à fratre armis repetere, quod prior poſſediſſet. [12] Dum hæc aguntur, frater ejus ex pellice ſuſceptus, cui pater Cyrenarum regnum teſtamento reliquerat, herede populo Romano inſtituto, decedit. Jam enim fortuna Romana porrigere ſe ad Orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. Itaque & ea pars Lybiæ provincia facta eſt: poſtea [13] Creta, Ciliciaque piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ rediguntur. Quo facto, & Syriæ, & Ægypti regna, Romana vicinitate artata, quæ incrementa de finitimis bellis quærere ſolebant, ademto vagandi arbitrio, vires ſuas in perniciem mutuam converterunt: Adeo, ut aſſiduis præliis conſumti, in contemtum finitimorum venerint, prædæque Arabum genti, imbelli antea, fuerint. Quorum rex [14] Erotimus, fiducia ſeptingentorum filiorum, quos ex pellicibus ſuſceperat, diviſis exercitibus, nunc Ægyptum, nunc Syriam infeſtabat: magnumque nomen Arabum, viribus finitimorum exſanguibus, fecerat.

11. Vid. Pauſan. in ſup.
12. Vid. Appian. in Mithr. Liv. Epit. dec. 7. l. 10. Jul. Obſeq. de prodig.
13. Vid. Plut. in Pompeio. Dion. Caſſ. l. 36
14. Idem hic videtur, qui & Aretas dicitur. Vid. Joſeph.

LIBER XL.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Syri Tigranem Armenium regem sibi deligunt.*
2. *Victo Tigrane, Antiochus, Cyziceni filius, creatur rex Syriæ, quæ postea in provinciæ formam redigitur.*

CAP. I.

MUtuis fratrum odiis, & mox filiis inimicitiis parentum succedentibus, cum inexpiabili bello, & reges, & regnum Syriæ consumtum esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosque sibi reges circumspicere cœpit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret: occurreretque quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ; omnes in Tigranem regem Armeniæ consensere, instructum præter domesticas vires, & Parthica societate, & [1] Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per XVIII. annos tranquillissimo regno potitus est: neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

CAP. II. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræ-motu vastata est, quo centum septuaginta millia hominum, & multæ urbes perierunt. Quod prodigium mutationem rerum por-

1, Vid, Plut, Lucul, Appian. Mithr.

tendere

tendere aruſpices reſponderunt. Igitur [2] Tigrane à Lucullo victo, rex Syriæ Antiochus, Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, poſtea ademit Pompeius: qui poſcenti regnum reſpondit, ne volenti quidem Syriæ, nedum recuſanti, daturum ſe regem, qui XVIII. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit: victo autem eodem Tigrane à Romanis, alieni operis præmia poſtulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit; ita, quo ceſſerit Tigrani, non daturum, quod tueri neſciat: ne rurſus Syriam Judæorum & Arabum latrociniis infeſtam reddat. Atque ita Syriam in provinciæ formam redigit: paulatimq; Oriens Romanorum, diſcordia conſanguineorum regum, factus eſt.

2. Vid. Plut. in Appian. ut ſup. Plut. in Pomp. Dion. Caſſ. l. 37.

LIBER XLI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Parthorum origo, nominis obſcuritas, ſucceſſus, imperium.*
2. *Regni Parthici adminiſtratio. Parthorum ſermo, veſtes, arma, exercitus, præliandi mos.*
3. *Mores domeſtici, ſepultura, religio, ingenium, virtutes & vitia.*
4. *Parthorum regum res geſtæ paucis deſcribuntur.*
5. *Arſacis ſapientiſſimi Parthorum regis vita & mors placida.*
6. *Bactriani regni ſtatus ſub Eucratide, qui à filio opprimitur. Parthorum bellici ſucceſſus.*

CAP.

CAP. I.

PArthi, penes quos, velut divisione Orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exsules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur. Nam Scythico sermone Parthi, exsules dicuntur. Hi & Assyriorum & Medorum temporibus, inter Orientis populos obscurissimi fuere. Postea quoque cum Imperium Orientis à Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, præda victorum fuere. Postremo Macedonibus triumphato Oriente servierunt: ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem per virtutem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. A [1] Romanis quoque, trinis bellis, per maximos duces, florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere: quanquam plus gloriæ sit, inter Assyria & Medica Persicaque, memorata olim regna, & opulentissimum mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse; præterea cum gravibus Scythicis, & vicinalibus bellis assidue vexari, variis periculorum certaminibus urgerentur. Hi domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam, & Dahas, & Areos, & [2] Spartanas, & Margianos furtim occupavere. Fines deinde, non intercedentibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa tantum ac profunda camporum, verum etiam prærupta collium,

1. Appian. Parthic. Dio Cass. l. 40. 48, 49. Plut. in Crasso, & Ant.
2. Potius Arianos. Vid. Plin. l. 6, c. 25.

mon-

montiumque ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiæ pleraque finium aut æſtus, aut frigoris magnitudo, poſſideat: quippe cum montes nix, & campos æſtus, infeſtet.

CAP. II. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici imperii, ſub regibus fuit. Proximus majeſtati regum, populorum ordo eſt: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum Medicumque, medius, & utriſque mixtus. Veſtis olim ſui moris; poſteaquam acceſſere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, ſed majorem partem ſervorum habent; quorum vulgus, nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſervis naſcentibus, in dies creſcit. Hos pari ac liberos ſuos cura habent: & equitare & ſagittare magna induſtria docent. Locupletiſſimus ut quiſque eſt, ita plures in bello equites regi ſuo præbet. Denique Antonio bellum Parthis inferenti, cum quinquaginta millia equitum occurrerent, ſoli cccc. liberi fuere. Cominus in acie præliari, aut obſeſſas expugnare urbes neſciunt. Pugnant autem procurrentibus equis aut terga dantibus: ſæpe etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequentes habeant. Signum his in prælio non tuba, ſed tympano datur. Nec pugnare diu poſſunt: ceterum intolerandi forent, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt, pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime viciſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit. Munimentum ipſis equiſque loricæ plumatæ ſunt,

quæ utrumque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus nisi in armis usus.

CAP. III. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent: nec ulla delicta adulterio gravius vindicant. Quamobrem feminis non convivia tantum virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi venatibus quæsita vescuntur. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt: super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi, non nisi equis incedunt. Sepultura vulgo, aut avium, aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt. In superstitionibus atque cura deorum, præcipua [3] omnibus veneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti: natura taciti: ad faciendum, quam ad dicendum promtiores: proinde secunda adversaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem projecti, in cibum parci. Fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

CAP. IV. Post mortem Alexandri Magni, cum inter successores ejus, Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, [4] Stagnori externo socio traditur. Hi postea deductis Macedonibus in bellum civile, cum ceteris superioris Asiæ populis Eumenem sequuti sunt: quo victo, ad Antigo-

3. Gronovius omnibus reponit, fortasse omnibus, reponendum.
4. Alii, Stamnori; vel Stasnori.

num

rium transiere. Post hunc à Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho & successoribus ejus possessi: à cujus pronepote Seleuco primum defecere, primo Punico bello, L. Manlio Vulsone, M. Attilio Regulo, consulibus. Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci & Antiochi, discordia dedit: qui dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodotus mille urbium Bactrianarum præfectus, defecit, regemque se appellari jussit: quod exemplum sequuti totius Orientis populi, à Macedonibus defecere. Erat eo tempore[c] Arsaces, vir, sicut incertæ originis, ita virtutis, experti.e. Hic solitus latrociniis & rapto vivere, accepta opinione, Seleucum à Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos aggressus, præfectum eorum Andragoram oppressit; sublatoque eo, imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore, Hyrcanorum quoque regnum occupavit: atque ita duarum civitatium imperio præditus, grandem exercitum parat, metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis, Sed cito. morte Theodoti, metu liberatus; cum filio ejus & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit: nec multo post, cum Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, congressus, victor fuit: quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant.

CAP. V. Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum format, militem legit, castella mu-

c. Vid. Strab. l. 11, 15, Arrian. in Parth. apud Phot. cod. 58. Appian. in Syr.

nit,

nit, civitates firmat. Urbem quoque nomine Daram, in monte Zapaortenon condit: cujus loci ea conditio est, ut neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit. Ita enim & præruptis rupibus undique cingitur, ut tutela loci nullis desenforibus egeat: & soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. [6] Fontium ac silvarum ea copia est, ut & aquarum abundantia irrigetur, & venationum voluptatibus exornetur. Sic Arsaces, quæsito simul constitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura senectute decedit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus filius & successor regni, Arsaces & ipse nomine, adversus Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum, & xx millibus equitum instructum, mira virtute pugnavit: ad postremum in societatem ejus assumtus est. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustosque cognominavere. Hic actis in regno quindecim annis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate & Phrahate: quorum major Phrahates, more gentis, heres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit; nec multo post decessit, pluribus filiis relictis: quibus præteritis, fratri potissimum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium: Plus regio, quam patrio deberi nomini ratus, potiusque patriæ quam liberis consulendum.

6. Sic N. C. Alii interponunt, jam,

CAP.

CAP. IV. Eodem ferme tempore, ſicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna ineunt. Sed [7] Parthorum fortuna felicior, ad ſummum hoc duce imperii faſtigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella jactati, non regnum tantum, verum etiam libertatem amiſerunt: ſiquidem Sogdianorum & [8] Drangaritanorum Indorumque bellis fatigati, ad poſtremum ab invalidioribus Parthis, velut exſangues, oppreſſi ſunt. Multa tamen Eucratides bella magna virtute geſſit: quibus attritus, cum obſidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum CCC militibus, LX millia hoſtium aſſiduis eruptionibus vicit. Quinto itaque menſe liberatus, Indiam in poteſtatem redegit. Unde cum ſe reciperet, à filio, quem ſocium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non diſſimulato parricidio, velut hoſtem, non patrem interfeciſſet, & per ſanguinem ejus currum egit; & corpus abjici inſepultum juſſit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum oritur. Cum varius utriuſque populi caſus fuiſſet, ad poſtremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bacaſin præponit: ipſe in Hyrcaniam proficiſcitur. Unde reverſus, bellum cum Elymæorum rege geſſit: quo victo, hanc quoque genti regno adjecit, imperiumque Parthorum à monte Caucaſo, multis populis in ditionem redactis, uſque ad flumen Euphratem protulit. Atque ita adverſa valetudine [9] correptus, non minor Arſace proavo, glorioſa ſenectute decedit.

7. Diod. Sic in Excerpt. Valeſ. 8. Rectius Drangianorum.
158. Oroſ. l. 5. c. 4. 9. Sic W. Alii, arreptu.

LIBER

LIBER XLII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridatis, Parthorum regis, filius & ſucceſſor Phrahates à militibus interficitur.*
2. *Poſt Artabanum Mithridates, cognomine Magnus, regnat, qui bellum infert Armeniæ; de cujus origine & primis regibus diſſerit Juſtinus.*
3. *Jaſonis & Armenii Armeniæ conditoris elogia. Tigris fluviis origo.*
4. *Mithridati ejecto Orodes ſucceſſit, qui parricidiis & cladibus domi & foris exagitatur.*
5. *Phrahatis, filii Orodis, horrenda parricidia & varia fortuna. Auguſtus ab eo captivos Romanos & ſigna militaria repetit.*

CAP. I.

POST necem Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates filius ejus, rex conſtituitur: qui cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ ſtatuiſſet, Scytharum motibus ad ſua defendenda revocatur. Namque Scythæ in auxilium Parthorum adverſus Antiochum Syriæ regem, mercede ſolicitati, cum confecto jam bello ſuperveniſſent, & calumnia tardius lati auxilii, mercede fraudarentur; dolentes tantum iis itineris fruſtra emenſum, quum vel ſtipendium pro vexa-

vexatione, vel alium hoſtem dari ſibi poſcerent, ſuperbo reſponſo offenſi, fines Parthorum vaſtare cœperunt. Igitur [1] Phrahates, cum adverſus eos proficiſceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam, pueritiæ ſibi flore conciliatum: qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ, & vicarii officii, Babylonios, multaſque alias civitates importune vexavit. Ipſe autem Phrahates exercitum Græcorum, quem bello Antiochi captum ſuperbe crudeliterque tractaverat, in bellum ſecum ducit: immemor prorſus, quod hoſtiles eorum animos nec captivitas minuerat, & inſuper injuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidiſſent, arma ad hoſtes tranſtulere: & diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici, & ipſius Phrahatis regis cruenta cæde, exſequuti ſunt.

CAP. II. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex ſubſtituitur. Scythæ autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello Thogariis illato, in brachio vulneratus, ſtatim decedit. Huic Mithridates filius ſuccedit: cui res geſtæ Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum, æmulatione virtutis accenſus, animi magnitudine ſupergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute geſſit; multoſque populos Parthico regno addidit. Sed & cum Scythis proſpere aliquoties dimicavit, ultorque injuriæ parentum fuit. Ad poſtremum [2] Ortoadiſti Armeniorum regi bellum intulit. Sed quoniam in Armeniam tranſitum facimus,

1. Vid. Diod. Sic. in Excerpt. Valeſ. p. 377. Athen. l. 11. c. 4.

origo

origo ejus paulo altius repetenda est. Neque enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. Siquidem Armenia à Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia patet; sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. Condita est autem ab Armenio, Jasonis Thessali comite, quem cum perditum propter insignem periculosamque regno suo virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia, in Colchos eum abire jubet; pellemque arietis memorabilem gentibus reportare: sperans interitum viri, aut ex periculis tam longæ navigationis aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Jason divulgata opinione tam glorioſæ expeditionis, cum ad eum certatim principes juventutis totius ferme Orbis concurrerent, exercitum fortissimorum virorum, qui Argonautæ cognominati sunt, comparavit: quem cum magnis rebus gestis incolumem reduxisset, rursus à Peliæ filiis Thessalia pulsus, magna vi cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat; comite Medea uxore, quam repudiatam, miseratione exsilii rursum receperat, & Medio privigno, ab Ægæo, rege Athenienſium, genito, Colchos repetivit, socerumque Æetam regno pulsum restituit.

CAP. III. Magna deinde bella cum finitimis gessit; captasque civitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ injuriam, qua & filiam ejus Medeam abduxerat,

3. Hic Abſyrtus Apollonio, Suidæ, & aliis dicitur. Faber, ejus legendum ſuadet.

&

& filium 3 Ægialium interfecerat, adjunxit; partim populis quos ſecum adduxerat, aſſignavit: primuſque humanorum poſt Herculem & Liberum, qui reges Orientis fuiſſe traduntur, eam cœli plagam domuiſſe dicitur. Populis quibuſdam 4 Frudium & Amphiſtratum, aurigas Caſtoris & Pollucis, duces aſſignavit. Cum Albanis fœdus percuſſit: qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone extincto, armenta ejus per Italiam duceret, ſecuti dicuntur; quippe memores Italicæ originis exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico fratres ſalutavere. Itaque Jaſoni totus ferme Oriens, ut conditori, divinos honores templaque conſtituit: quæ Parmenion, dux Alexandri Magni, poſt multos annos dirui juſſit, ne cujuſquam nomen in Oriente venerabilius, quam Alexandri eſſet. Poſt mortem Jaſonis, Medius æmulus virtutis ejus, in honorem matris, Medeam urbem condidit; regnumque ex nomine ſuo Medorum conſtituit, ſub cujus majeſtate Orientis poſtea imperium fuit. Albanis vicinæ Amazones ſunt: quarum reginam Thaleſtrem concubitum Alexandri petiſſe, multi auctores prodidere. Armenius quoque & ipſe Theſſalus, unus de numero ducum Jaſonis, recollecta multitudine, quæ amiſſo Jaſone rege paſſim vagabatur, Armeniam condit: à cujus montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis naſcitur: interjecto deinde aliquanto ſpatio, ſub terras mergitur; atque ita poſt quinque & viginti millia paſſuum grande jam flumen

3. Hic Abſyrtus Apollonio, Strabone, & aliis dicitur. Faber, ejus, legendum finxit.

4. Vid. Strab. qui Recam & Amphiſtratum appellat.

men in regione Sophene emergit, ac sic in paludes Euphratis recipitur.

CAP. IV. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniæ, propter crudelitatem à senatu Parthico, regno pellitur. Frater ejus Orodes, cum regnum vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet: & fame coactos, in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis, ultro se in potestatem Orodis tradit. Sed Orodes plus hostem, quam fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum jussit: & posthæc bellum cum Romanis gessit, Crassumque imperatorem cum filio & omni exercitu Romano delevit. Hujus filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur: quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio quæstore Crassi, cum omnibus ducibus trucidatur. His ita gestis, non magno post tempore, Romanis inter Cæsarem Pompeiumque civile bellum oritur: in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico junctam, & propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant: quem ultorem patris victore Cæsare futurum non dubitabant. Itaque victis partibus Pompeianis, & Cassio & Bruto auxilia adversus Augustum & Antonium misere: & post belli finem rursum Pacoro duce, inita cum Labieno societate, Syriam & Asiam vastavere; castraque Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed ille simulato timore,

timore, diu continuit ſe, & inſultare Parthos aliquantiſper paſſus eſt. Ad poſtremum in ſecuros lætoſque partem legionum emiſit: quarum impetu fuſi Parthi, in diverſa abiere. Pacorus cum fugientes ſuos abduxiſſe ſecum legiones Romanas putaret, caſtra Ventidii, veluti ſine defenſoribus, aggreditur. Tum Ventidius reliqua parte legionum emiſſa, univerſam Parthorum manum cum rege ipſo Pacoro interfecit: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus acceperunt. Hæc cum in Parthia nuntiata eſſent, Orodes pater Pacori, qui paulo ante vaſtatam Syriam, occupatam Aſiam à Parthis audierat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte, & exercitus clade audita, ex dolore in furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quemquam, non cibum ſumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Poſt multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo conſiſtere: interdum quaſi amiſſum flebiliter dolebat. Poſt longum deinde luctum, alia ſolicitudo miſerandum ſenem invadit, quem ex numero XXX filiorum in locum Pacori regem deſtinet. Multæ pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro ſuis quæque ſolicitæ animum ſenis obſidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua jam quaſi ſolenne eſt, reges parricidas habere, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phrahates nomine, rex ſtatueretur.

CAP. V. Itaque ſtatim, quaſi nollet mori patrem interficit: fratres quoque XXX trucidat: ſed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam cum

infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius, propter auxilium adversus se & Cæsarem latum, bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit: sed graviter multis præliis vexatus, à Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exsilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tiridatem quendam constituerant: qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum manu ad Cæsarem, in Hispania bellum tunc temporis gerentem, profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phraharis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Cæsarem mittit, servum suum Tiridatem, & filium, remitti sibi postulat. Cæsar & legatione Phrahatis audita, & Tiridatis postulatis cognitis (nam & ipse restitui in regnum desiderabat, juris Romanorum futuram Parthiam affirmans, si ejus regnum muneris eorum fuisset) neque Tiridatem dediturum se Parthis dixit, neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum. Ne tamen per omnia nihil à Cæsare obtentum videretur, Phrahati filium sine pretio remisit; & Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumtum præberi jussit. Post hæc finito Hispaniensi bello, cum in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum Phrahati incussit, ne bellum Parthiæ vellet inferre. Itaque tota Parthia captivi

captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed & filii nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati: plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.

LIBER XLIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani imperii initia. Urbis origo. Primi Italiæ cultores & Reges.*
2. *Rhea Numitoris filia Remum & Romulum parit, qui mira quadam ratione educati emergunt.*
3. *Roma condita: senatus constitutus: raptæ Sabinæ: vicini subacti. Phocæenses Tarquinii temporibus Massiliam condunt, Liguribus invidentibus.*
4. *Varia Massiliensium fortuna, & felices successus.*
5. *Massiliensium bella, & fœdera. Eorundem benevolentia & munificentia in Romanos.*

CAP. I.

PArthicis, Orientalibusque, ac totius propemodum Orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, velut post longam peregrinationem, domum revertitur: ingrati civis officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas illustraverit, de sola patria taceat. Breviter igitur initia Romani

1. Sic N. Alii interponunt, tantum.

imperii perſtringit: ut nec modum propoſiti operis excedat, nec utique originem Urbis, quæ eſt caput totius Orbis, ſilentio prætermittat. Italiæ cultores primi [2] Aborigines fuere, quorum rex Saturnus tantæ juſtitiæ fuiſſe traditur, ut neque ſervierit ſub illo quiſquam, neque quicquam privatæ rei habuerit: ſed omnia communia, & indiviſa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium eſſet. Ob cujus exempli memoriam cautum eſt, ut Saturnalibus exæquato omnium jure, paſſim in conviviis ſervi cum dominis recumbant. Itaque Italia, regis nomine, Saturnia appellata eſt: & mons in quo habitabat, Saturnius: in quo nunc, veluti à Jove pulſo ſedibus ſuis Saturno, Capitolium eſt. Poſt hunc tertio loco regnaſſe Faunum ferunt, ſub quo [3] Evander, ab Arcadiæ urbe Pallanteo, in Italiam cum mediocri turba popularium venit: cui Faunus & agros, & montem, quem ille poſtea Palatium appellavit, benigne aſſignavit. In hujus radicibus templum Lyceo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, conſtituit: ipſum Dei ſimulacrum nudum, caprina pelle amictum eſt, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine Fatua, quæ aſſidue divino ſpiritu impleta, velut per furorem, futura prænonebat. Unde adhuc, qui inſpirari ſolent, fatuari dicuntur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodem tempore extincto Geryone, armenta victoriæ præmia per Italiam ducebat, ſtupro conceptus Latinus procreatur. Quo tenente regnum, [4] Æneas ab Ilio,

2. Vid Dion. Halic. l. 1.
3. Vid. Dion. Halic. l. 1. Liv. dec. 1. l. 1. Strab. l. 5.
4. Vid. Dion. Liv. Strab. ut ſup. Meſſal. Cory. de prog. Aug.

Troja

Troja à Græcis expugnata, in Italiam venit: ſtatimque bello exceptus, cum in aciem exercitum eduxiſſet, ad colloquium vocatus, tantam admirationem ſui Latino præbuit, ut & in ſocietatem regni reciperetur; & Lavinia in matrimonium ei data, gener aſciſceretur. Poſt hæc commune utrique bellum adverſus Turnum Rutulorum regem, propter fraudatas Laviniæ nuptias, fuit, in quo & Turnus & Latinus interierunt. Igitur cum Æneas jure victoriæ utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris Lavinium condidit. Bellum deinde adverſus Mezentium, regem Ethruſcorum, geſſit; in quo cum ipſe occidiſſet, in locum ejus Aſcanius filius ſucceſſit: qui Lavinio relicto, longam Albam condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit.

CAP. II. Poſt multos deinde urbis hujus reges, ad poſtremum [6] Numitor & Amulius regno potiti ſunt. Sed Amulius cum ætate priorem Numitorem oppreſſiſſet, filiam ejus Rheam in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni ſexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demerſit: addita injuriæ ſpecie honoris, ut non damnata, ſed ſacerdos electa videretur. Igitur clauſa in luco Marti ſacro, duos pueros, incertum ſtupro, an ex Marte conceptos, enixa eſt. Quo cognito, Amulius multiplicato metu proventu duorum, pueros exponi jubet; & puellam vinculis onerat, ex quorum injuria deceſſit. Sed Fortuna origini Romanæ proſpiciens, pueros lupæ alendos obtulit: quæ amiſ-

5. C. præcinebat.

6. Vid. Dion. Halic. l. 1. Strab. l. 5. Plut. in Rom. Liv. dec. 1. l. 1. Meſſal. Corv. de progen. Aug. Jo. Zonar. l. 2. Flor. l. 1.

ſis

fis catulis, distenta ubera exinanire cupiens, nutricem se infantibus præbuit. Quum sæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Faustulus pastor animadvertit, subtractoque feræ, inter greges pecorum agresti vita nutrivit. Martios pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sunt, sive quod à lupa, quæ in tutela Martis est, nutriti, velut manifestis argumentis, creditum. Nomina pueris, alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adultis inter pastores, de virtute quotidiana certamina & vires & pernicitatem auxere. Igitur cum latrones à rapina pecorum industrie frequenterque summoverent, Remus ab iisdem latronibus captus veluti ipse esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur: crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc à rege Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adolescentia juvenis permotus, & in suspicionem expositi nepotis adductus, cum eum nunc lineamentorum filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruens, anxium tenerent, repente Faustulus cum Romulo supervenit: à quo, cognita origine puerorum, facta conspiratione, & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in vindictam erepti regni, armantur.

CAP. III. Occiso[7] Amulio, regnum Numitori restituitur, & urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tunc & senatus centum seniorum, qui Patres dicti sunt, constituitur: tunc & vicinis connubia pastorum dedignantibus, virgines Sabinæ rapiuntur; finitimisque populis armis subjectis, primum Italiæ, & mox

7. Vid. Conon. apud Phot. Cod. 186. nec non auct. qui sup.

Orbis

Orbis imperium qnæſitum. Per ea adhuc tempora reges haſtas pro diademate habebant, quas Græci ſceptra dixere. Nam & ab origine rerum, pro diis immortalibus veteres haſtas coluere: ob cujus religionis memoriam, adhuc deorum ſimulacris haſtæ adduntur. Temporibus Tarquinii regis, ex Aſia Phocenſium juventus oſtio Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ ſinus navibus profecta, Maſſiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnaſque res, ſive dum armis ſe adverſus Galliçam feritatem tuentur, ſive dum ultro laceſſunt, à quibus fuerant ante laceſſiti, geſſerunt. Namque Phocæenſes exiguitate ac macie terræ coacti, ſtudioſius mare quam terras exercuere: piſcando, mercando, plerunque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere auſi, in ſinum Gallicum oſtio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reverſi domum, referentes quæ viderant, plures ſolicitavere. Duces claſſis Simos & Protis fuere. Itaque regem Segobrigiorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere geſtiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gypris filiæ erat: quam more gentis, electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proci eſſent, rogantur etiam Græci hoſpites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à patre aquam porrigere ei quem virum eligeret, tunc omiſſis omnibus ad Græcos converſa, aquam Proti porrigit: qui factus ex hoſpite

gener,

gener, locum condendæ urbis à socero accepit. Condita igitur Massilia est prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis urbis invidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant. Qui pericula propulsando in tantum enituerunt, ut victis hostibus in captivis agris, multas colonias constituerent.

CAP. IV. Ab his igitur Galli, & usum vitæ cultioris, deposita & mansuefacta barbaria, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis vivere, tunc & vitem putare, tunc olivam serere consueverunt: adeoque magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, à quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cum regno filius ejus Comanus successisset, affirmat Ligur quidam, quandoque Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamque in ipso ortu; ne mox validior ipsum obrueret; subnectit & illam fabulam: Canem aliquando partu gravidam locum à pastore precariò petisse, in quo pareret: quo obtento, iterato petisse ut sibi educare eodem in loco catulos liceret: ad postremum, adultis catulis, fultam domestico præsidio, proprietatem loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoque dominos regionum futuros. His incitatus rex, insidias Massilienſibus extruit. Itaque solenni Floraliorum die, multos fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem misit: plures scirpiis latentes, frondibusque superfectos indu-

2. Sic Junt. Alii legunt, affirmante regulo quodam.

ci

ci vehiculis jubet: & ipſe cum exercitu in proximis montibus deliteſcit; ut quum nocte à prædictis apertæ portæ forent, tempeſtive ad inſidias adeſſet; urbemque ſomno ac vino ſepultam, armis invaderet. Sed has inſidias mulier quædam, regis cognata, prodidit, quæ adulterare cum Græco adoleſcente ſolita, in amplexu juvenis, miſerata formæ ejus, inſidas aperuit, periculumque declinare jubet. Ille rem ſtatim ad magiſtratus defert: atque ita patefactis inſidiis, cuncti Ligures comprehenduntur, latenteſque de ſcirpiis protrahuntur. Quibus omnibus interfectis, inſidianti regi inſidiæ tenduntur. Cæſa ſunt cum ipſo rege hoſtium ſeptem millia. Exinde Maſſilienſes feſtis diebus portas claudere, vigilias agere, ſtationem in muris obſervare, peregrinos recognoſcere, curas habere, ſi acveluti bellum habeant, ſic urbem pacis temporibus cuſtodire. Adeo illic bene inſtituta, non temporum neceſſitate, ſed recte faciendi conſuetudine, ſervantur.

CAP. V. Poſt hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis, fuere bella: quæ res & urbis gloriam auxit; & virtutem Græcorum, multiplicata victoria, celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginienſium quoque exercitus, cum bellum captis piſcatorum navibus ortum eſſet, ſæpe fuderunt pacemque victis dederunt: cum Hiſpanis amicitiam junxerunt: cum Romanis prope ab initio conditæ urbis fœdus ſumma fide cuſtodierunt, auxiliiſque, in omnibus bellis, induſtrie ſocios juverunt. Quæ res illis & virium fiduciam auxit, & pacem ab hoſtibus præſtitit. Cum igitur Maſſilia fama rerum geſtarum, & abundantia opum, & virium gloria virente floreret, repente finiti-

mi populi ad nomen Massilienſium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium concurrunt. Dux conſenſu omnium Catumandus regulus eligitur, qui, cum magno exercitu lectiſſimorum virorum urbem hoſtium obſideret, per quietem ſpecie torvæ mulieris, quæ ſe deam dicebat, exterritus, ultro pacem cum Maſſilienſibus fecit, petitoque ut intrare illi urbem, & deos eorum adorare liceret, cum in arcem Minervæ veniſſet, conſpecto in porticibus ſimulacro deæ, quam per quietem viderat, repente exclamat, illam eſſe, quæ ſe nocte exterruiſſet; illam, quæ recedere ab obſidione juſſiſſet. Gratulatuſque Maſſilienſibus, quod animadverteret eos ad curam deorum immortalium pertinere, torque aureo donata dea, in perpetuum amicitiam cum Maſſilienſibus junxit. Parta pace, & ſecuritate fundata, revertentes à Delphis Maſſilienſium legati, quò miſſi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam à Gallis captam, incenſamque. Quam rem domi nunciatam publico [9] funere Maſſilienſes proſequuti ſunt: aurumque & argentum publicum privatumque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, à quibus redemtam pacem cognoverant. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorum in ſenatu datus, & fœdus æquo jure percuſſum. In poſtremo libro, Trogus majores ſuos à Vocontiis originem ducere; avum ſuum Trogum Pompeium, Sertoriano bello, civitatem à Cn. Pompeio percepiſſe dicit: patruum Mithridatico bello turmas equitum ſub eodem Pompeio duxiſſe, patrem quoque ſub Caio Cæſare militaſſe, epiſtolarumque & legationum, ſimul & anuli curam habuiſſe.

9. Intellige, luctu funebri,

CAP.

LIBER XLIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Hiſpaniæ nomen, ſitus, fertilitas, amnes, clauſtra, forma, ſalubritas.*
2. *Hiſpanorum mores, primus dux Viriatus.*
3. *Equarum Luſitanicarum fabula. Gallæcorum origo, divitiæ, & miranda.*
4. *Habidis, Gallæciæ & finitimarum regionum principis, hiſtoria, ſeu fabuloſa narratio, & prudens adminiſtratio. Geryonis, qui triplex fabulis dictus, regnum.*
5. *Carthaginienſium imperium. Præclari eorundem Duces violenta morte pereunt. Hiſpanos domat Cæſar Auguſtus.*

CAP. I.

HIſpania [1] ſicuti Europæ terminos claudit, ita & hujus operis finis futura eſt. Hanc veteres ab Ibero amne primum Iberiam, poſtea ab Hiſpano Hiſpaniam cognominaverunt. Hæc inter Africam & Galliam poſita, Oceani freto, & Pyrenæis montibus clauditur. Sicut minor utràque terra, ita utràque fertilior. Nam neque, ut Africa, violento ſole torretur, neque, ut Gallia, aſſiduis ventis fatigatur; ſed media inter utramque, hinc temperato calore, inde felicibus & tempe-

1, Vid. Strab. l. 3. Mel. l. 2. Plin. l. 3. Curt. l. 10. &c.

ſtivis imbribus, in omnia frugum genera fœcunda eſt; adeo ut non ipſis tantum incolis, verum etiam Italiæ, urbique Romanæ, cunctarum rerum abundantiam ſufficiat. Hinc enim non frumenti tantum magna copia eſt, verum & vini, mellis, oleique: nec ferri ſolum materia præcipua eſt, ſed & equorum pernices greges: nec ſumma tantum terræ laudanda bona, verum & abſtruſorum metallorum felices divitiæ. Jam lini, ſpartique vis ingens: minii certe nulla feracior terra. In hac curſus amnium non torrentes rapidique, ut noceant; ſed lenes, & vineis campiſque irrigui, æſtuariiſque Oceani affatim piſcoſi, plerique etiam divites auro, quod in [2] paludibus vehunt. Uno tantum Pyrenæi montis dorſo adhæret Galliæ: reliquis partibus undiq; in orbem mari cingitur. Forma terræ prope quadrata, niſi quod artantibus freti litoribus in Pyrenæum coit. Porro Pyrenæi montis ſpatium ſexcenta millia paſſuum efficit. Salubritas cœli per omnem Hiſpaniam æqualis, quia aëris ſpiritus, nulla paludium gravi nebula inficitur: Huc accedunt & marinæ auræ, undique verſus aſſidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terreſtri ſpiritu, præcipua hominibus ſanitas redditur.

CAP. II. Corpora hominum ad inediam, laboremque; animi ad mortem parati. Dura omnibus & adſtricta parcimonia. Bellum quam otium malunt; ſi extraneus deeſt, domi hoſtem quærunt: Sæpe tormentis pro ſilentio rerum creditarum immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura, quam vitæ. [3] Celebratur etiam

2. Rectius balucibus, Vid. Plin. l. 33 & Heſych. in hac voce.
3. Vid. Liv. dec. 3. l. 1. Valer. Max. l. 3.

bello

bello Punico ſervi illius patientia, qui ultus dominum inter tormenta riſu exultavit, ſerenaque lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix: inquies animus: plurimis militares equi, & arma, ſanguine ipſorum cariora. Nullus in feſtos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari, poſt ſecundum bellum Punicum à Romanis didicere. In tanta ſeculorum ſerie nullus illis dux magnus, præter 4 Viriatum, fuit: qui annis decem, Romanos varia victoria fatigavit (adeo feris propiora, quam hominibus, ingenia gerunt) quem ipſum non judicio populi electum, ſed ut cavendi ſcientem, declinandorumque periculorum peritum, ſequuti ſunt. Cujus ea virtus continentiaque fuit, ut, cum Conſulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus geſtis non armorum, non veſtis cultum, non denique victum mutaverit: ſed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perſeveraverit; ut quivis gregarius miles ipſo imperatore opulentior videretur.

CAP. III. In Luſitanis juxta fluvium Tagum, vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere; quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ ſunt: qui tanti in Gallæcia & Luſitania, ac tam pernices viſuntur, ut non immerito vento ipſo concepti videantur. Gallæci autem Græcam ſibi originem aſſerunt. Siquidem poſt finem Trojani belli, Teucrum morte Aiacis fratris inviſum patri Telamoni, quum non reciperetur in regnum, Cyprum conceſſiſſe, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidiſſe. Inde ac-

4. Vid. Flor. l. 2. c. 17. Liv. Epit. dec. 6. l. 4. Diod. Sic. l. 32. apud Phot. col. 344.

cepta

cepta opinione paternæ mortis, patriam repetiſſe. Sed quum ab Euryſace Ajacis filio acceſſu prohiberetur, Hiſpaniæ litoribus appulſum, loca, ubi nunc eſt Carthago nova, occupaſſe: inde Gallæciam tranſiſſe; & poſitis ſedibus genti nomen dediſſe. Gallæciæ autem portio, Amphilochi dicuntur. Regio cum æris ac plumbi uberrima, tum & minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoque ditiſſima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas exſcindant. In hujus gentis finibus ſacer mons eſt, quem ferro violari nefas habetur: ſed ſi quando fulgure terra proſciſſa eſt, quæ in his locis aſſidua res eſt, detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. Feminæ res domeſticas, agrorumque culturas adminiſtrant: ipſi armis, & rapinis ſerviunt. Præcipua his quidem ferri materia, ſed aqua ipſo ferro violentior: quippe temperamento ejus, ferrum acrius redditur: nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio, aut Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes, fluvii hujus finitimi appellati; ferroque ceteris præſtare dicuntur.

CAP. IV. Saltus vero Tarteſiorum, in quibus Titanas bellum adverſus Deos geſſiſſe proditur, incoluere Curetes: quorum rex vetuſtiſſimus Gargoris, mellis colligendi uſum primus invenit. Huic cum ex filiæ ſtupro nepos proveniſſet, pudore flagitii, variis generibus mortis extingui parvulum voluit: ſed per omnes caſus fortuna quadam ſervatus, ad poſtremum ad regnum tot periculorum miſeratione pervenit. Primum omnium cum eum exponi juſſiſſet, & poſt dies ad corpus expoſiti requirendum miſiſſet, inven-

5. Rectius Cynetes, aut ſaltem Cunetes.

tus

tus est vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet: crudelis prorsus qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici maluit. Ibi quoque cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo jejunis, & multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus objecit. Itaque cum non solum non noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur: ad ultimum in Oceanum abjici jussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut nave non fluctu veheretur, leni salo in litore exponitur: nec multo post cerva affuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus, regi dono datus est. Tunc & lineamentorum similitudine, & notis corporis, quæ inustæ parvulo fuerant, nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumque, ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum Habidis: qui ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate tot periculis ereptus videretur: quippe barbarum populum legibus junxit; & boves primus aratro domari, frumentaque sulco quærere docuit; & ex agresti cibo mitiora vesci, odio eorum quæ ipse passus fuerat, homines coëgit. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria servilia populo interdicta, & plebs in septem urbes divisa.

Mortuo

Mortuo Habide regnum per multa ſecula à ſucceſſoribus ejus retentum eſt. In alia parte Hiſpaniæ, & quæ ex inſulis conſtat, regnum penes Geryonem fuit. 6 In hac, tanta pabuli lætitia eſt, ut niſi abſtinentia interpellata ſagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus ſolæ opes habebantur, tantæ famæ fuere, ut Herculem ex Aſia prædæ magnitudine illexerint. Porro Geryonem ipſum non triplicis naturæ, ut fabulis proditur, fuiſſe ferunt: ſed tres fratres tantæ concordiæ extitiſſe, ut uno animo omnes regi viderentur: nec bellum Herculi ſua ſponte intuliſſe; ſed cum armenta ſua rapi vidiſſent, amiſſa bello repetiſſe.

CAP. V. Poſt regna deinde Hiſpaniæ, primi Carthaginienſes imperium provinciæ occupavere. Nam cum Gaditani à Tyro, unde & Carthaginienſibus origo eſt, ſacra Herculis, per quietem juſſi, in Hiſpaniam tranſtuliſſent, urbemque ibi condidiſſent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hiſpaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello laceſſentibus, auxilium conſanguineis Carthaginienſes miſere. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio ſuo adjecerunt. 7 Poſtea quoque hortantibus primæ expeditionis auſpiciis, Hamilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam miſere: qui magnis rebus geſtis, dum fortunam inconſultius ſequitur, in inſidias deductus, occiditur. In hujus locum ge-

6. Vid. Strab. l. 3.
7. Vid. Corn. Nep. in Hamilc. Polyb. l. 2. c. 1. 13.

ner

ner ipſius Haſdrubal mittitur; qui & ipſe à ſervo Hiſpani cujuſdam, ulciſcente domini injuſtam necem, interfectus eſt. Major utroque [9] Annibal imperator, Hamilcaris filius ſuccedit. Siquidem utriuſque res geſtas ſupergreſſus, univerſam Hiſpaniam domuit: inde Romanis illato bello, Italiam per annos ſexdecim variis cladibus fatigavit: cum interea Romani miſſis in Hiſpaniam Scipionibus, primo Pœnos provincia expulerunt: poſtea cum ipſis Hiſpanis gravia bella geſſerunt. Nec prius, [9] perdomita provincia, jugum Hiſpani accipere potuerunt, quam Cæſar Auguſtus, perdomito Orbe, victricia ad eos arma tranſtulit, populumque barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem vitæ uſum traductum, in formam provinciæ redegit.

8. Vid Corn. nep. in Hannib. Polyb. l. 3. c. 13. Liv. dec. 3. l. 1.
9. Perdomita provincia, rectius omittenda. Vid. Dion. Caſſ.

UNIVERSITY LIBRARY OC 26 1911 CALIFORNIA

FINIS.